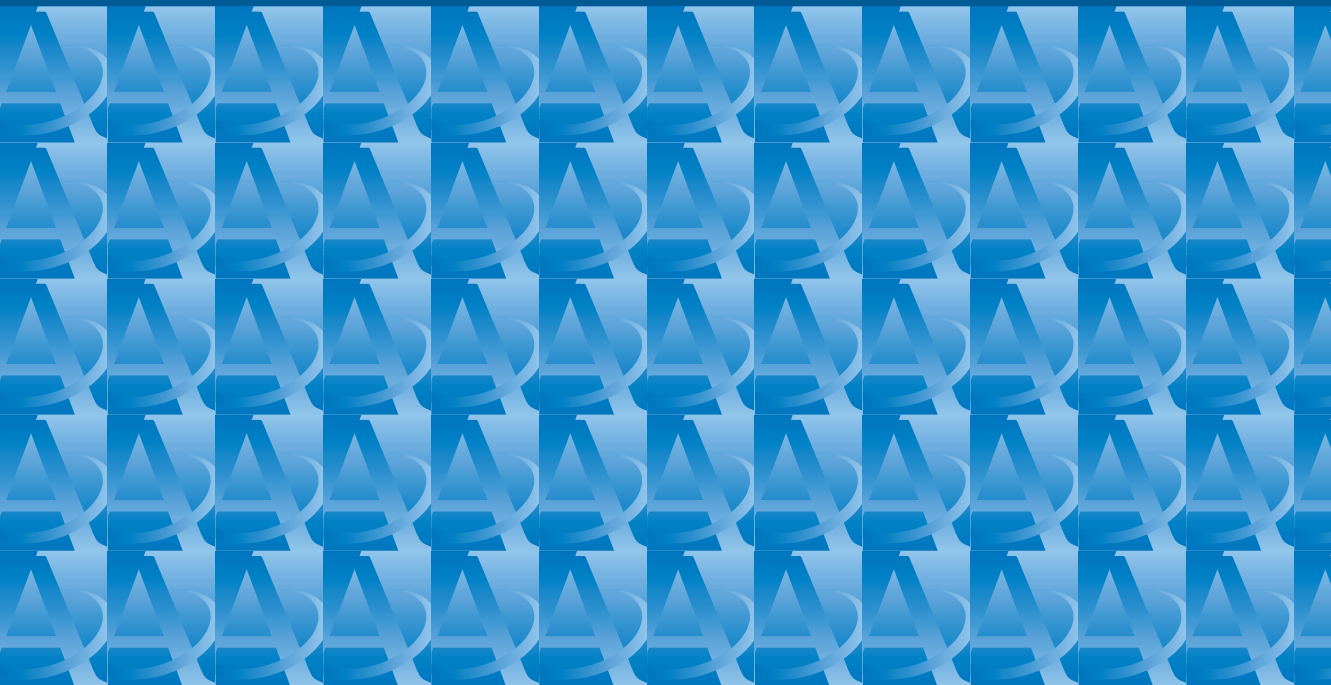

Saara Kotamäki
Marja Niemi
Helmi Sirkiä
Elise Virnes
Anu Räsänen
Risto Hietala

HYVÄÄ VOINTIA

Opiskelijahuollon toteutuminen, sen käytännöt ja kehittäminen
toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa

Koulutuksen arviointineuvoston
julkaisuja 49

Hyvää vointia

Opiskelijahuollon toteutuminen, sen käytännöt
ja kehittäminen toisen asteen ammatillisessa
peruskoulutuksessa

Saara Kotamäki
Marja Niemi
Helmi Sirkkiä
Elise Virnes
Anu Räisänen
Risto Hietala

Koulutuksen
arviointineuvosto

JULKAISUN MYYNTI:
Koulutuksen arviointisihteeristö
PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto
puh. (014) 260 3220
faksi (014) 260 3241
kti-asiakaspalvelu@jyu.fi
www.edev.fi

Julkaisija: Koulutuksen arviointineuvosto, Jyväskylä 2010

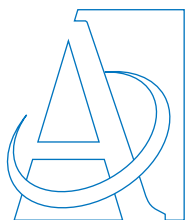
© Koulutuksen arviointineuvosto ja kirjoittajat

Kannen kuva: Skills Finland
Kansi ja ulkoasu: Martti Minkkinen
Taitto: Kaija Mannström

ISSN 1795-0155 (painettu)
ISSN 1795-0163 (verkkojulkaisu, pdf)

ISBN 978-951-39-3924-3 (painettu)
ISBN 978-951-39-3925-0 (verkkojulkaisu, pdf)

Saarijärven Offset Oy
Saarijärvi 2010

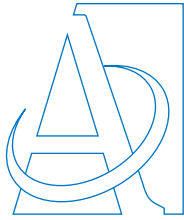
Sisältö

Tiivistelmä.....	9
Sammandrag.....	11
Abstract.....	13
1 JOHDANTO	15
OSA I OPISKELIJAHUOLTO TOISEN ASTEEN AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA	
2 OPISKELIJAHUOLTOJÄRJESTELMÄ.....	19
2.1 Opiskelijahuollon käsite	19
2.2 Opiskelijahuoltoa ohjaava ja siihen vaikuttava lainsäädäntö.....	20
2.3 Opiskelijahuoltoa koskevat tavoitteet ja velvoitteet koulutuksen järjestäjälle.....	22
2.4 Opiskelijahuolto hyvinvoinnin tukena.....	25
2.4.1 Oppilaitosyhteisön hyvinvointi ja yhteisöllisyys	25
2.4.2 Opiskelijoiden yksilöllinen erityistuki ja hoito	35
2.4.3 Yhteistyö ja tietojen hallinta	38
2.4.4 Eri tahojen vastuut	39
2.5 Tietojärjestelmät, dokumentointi ja tietosuoja.....	44
3 ARVIOINTIPROSESSI JA -MENETELMÄT.....	46
3.1 Suunnittelu- ja arviointiryhmien kokoonpano.....	46
3.2 Arvioinnin tehtävä ja tavoitteet.....	47

3.3	Arviointimenetelmä ja -malli	47
3.4	Arviointiasetelma, aineiston koonti ja tulosten analysointi	54
4	LUOTETTAVUUDEN TARKASTELUA.....	59
OSA II TULOKSET		
5	KOKONAISARVIOINTI.....	65
6	ARVIOINTI TEEMOITTAIN	74
6.1	Yleiskuva opiskelijahuollosta ammatillisessa koulutuksessa	74
6.2	Suunnittelu ja koulutuksen järjestäjän linjaukset.....	77
6.2.1	Strateginen suunnittelu	77
6.2.2	Toiminnan suunnittelu	79
6.3	Johtaminen ja opiskelijoiden ohjaaminen	84
6.3.1	Opiskelijahuollon johtaminen, vastuut ja johtamismenettelyt.....	84
6.3.2	Opiskelijahuoltoryhmän/ryhmien kokoonpano ja toiminta	86
6.3.3	Tiedottaminen ja opiskelijoiden ohjaus	88
6.4	Oppilaitosyhteisön hyvinvointi.....	91
6.4.1	Oppilaitosyhteisön yhteisöllisyys ja turvallisuus sekä oppimisen olosuhteet.....	91
6.4.2	Terveelliset elämäntavat ja terveellinen oppimisympäristö	94
6.4.3	Opiskelua ja opiskelijoiden hyvinvointia edistävät toiminnot	97
6.4.4	Opiskelijoiden keskinäinen vuorovaikutus ja osallisuus (yhteisöllisyys).....	102
6.4.5	Kodin ja oppilaitoksen yhteistyö	104
6.4.6	Opiskeluterveydenhuolto, kuraattori- ja psykologipalvelut sekä muut palvelut	105
6.5	Opiskelijoiden yksilöllinen erityistuki ja hoito	110
6.5.1	Opiskeluun osallistuminen, oppimisvaikeudet ja opintojen keskeyttäminen.....	111
6.5.2	Kiusaaminen ja muut sosiaaliset ongelmat ja niihin puuttuminen	113
6.5.3	Opiskelijoiden sairaanhoito ja sosiaaliin ongelmiin liittyvä erityistuki ja hoito	114
6.5.4	Yksilölliset opiskelijahuoltopalvelut erityisryhmille.....	115
6.5.5	Lastensuojeluun liittyvät erityistilanteet	116
6.5.6	Opiskelijoiden rikokset ja rikosseuraamukset ja muut ongelmat	117
6.6	Yhteistyö ja tietojen hallinta.....	119
6.7	Tietojen keruu, luovuttaminen, hyödyntäminen ja tietosuoja	122
6.8	Opiskelijahuollon fyysinen ympäristö.....	123
6.9	Opiskelijahuoltopalveluiden taloudelliset voimavarat	123
6.10	Opiskelijahuollon henkilöstövoimavarat	125

6.11	Seuranta ja arviointi	127
6.12	Indikaattorit	128
6.13	Oman onnistumisen arviointi	129
6.14	Tulokset ja vaikutukset	134
6.15	Parantaminen ja kehittäminen	135
7	KANSALLINEN OHJAUS	137
8	ERITYISPIIRTEET	140
8.1	Opiskelijahuollon järjestäminen eri yksiköissä.....	140
8.2	Genomförandet av studerandevården inom den grundläggande yrkesutbildningen i Svenskfinland – praxis och utvecklingsarbete	141
9	VAHVUUDET JA KEHITTÄMISKOHTEET SEKÄ TULEVAISUUSKUVA.....	145
10	TUTKIMUKSET, SELVITYKSET JA RAPORTIT	149
11	HYVÄT KÄYTÄNNÖT.....	151
11.1	Opiskelijoiden hyvinvointiryhmä, Jyväskylän koulutuskuntayhtymä, Jyväskylän ammattiopisto.....	151
11.2	Opintovalmennusyksikkö AAKE, Seinäjoen koulutuskuntayhtymä	153
11.3	Kouluterveyskyselyn tulosten hyödyntäminen toiminnan tasolla Rovaniemen koulutuskuntayhtymässä	154
 OSA III SYNTEESI		
12	ARVIOIVAT JOHTOPÄÄTÖKSET	161
12.1	Yleistä	161
12.2	Opiskelijahuollon laatu	162
12.3	Järjestäjän opiskelijahuoltoon kuuluvien palveluiden tarjonta ja saatavuus	163
12.4	Opiskeluterveydenhuoltopalveluiden toimivuus osana opiskelijahuoltoa.....	176
12.5	Koulutuksen järjestäjän opiskelijahuoltoon ja opiskeluterveydenhuoltoon liittyvä ohjeistus, palveluista tiedottaminen ja palveluihin ohjaaminen	180
12.6	Opiskelijahuollon suunnittelu ja kehittäminen osana koulutuksen järjestäjän muuta toimintaa ja kehittämistä sekä osana sosiaali- ja terveystoimen kanssa tehtävää yhteistyötä.....	182
13	KEHITTÄMISEHDOTUKSET	189
Lähteet		192
Liitteet		195

Tiivistelmä

Kotamäki, S., Niemi, M., Sirkiä, H., Virnes, E., Räisänen, A. & Hietala, R. 2010. Hyvää vointia. Opiskelijahuollon toteutuminen, sen käytännöt ja kehittäminen toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 49. Jyväskylä.

ISSN 1795-0155 (painettu), ISSN 1795-0163 (verkkopainettu, pdf)

ISBN 978-951-39-3924-3 (painettu), ISBN 978-951-39-3925-0 (verkkopainettu, pdf)

Arviointi tehtiin opetusministeriön toimeksiannosta (372/522/2008). Arviointi kohdistui toisen asteen ammatillisen koulutuksen opiskelijahuoltoon, erityisesti opiskelijahuoltoon kuuluvien palveluiden tarjontaan ja saatavuuteen, opiskeluterveydenhuolto- ja palveluiden toimivuuteen osana opiskelijahuoltoa, koulutuksen järjestäjän opiskelijahuoltoon ja opiskeluterveydenhuoltoon liittyvään ohjeistukseen, palveluista tiedottamiseen ja palveluihin ohjaamiseen ja opiskelijahuollon suunnitteluun ja kehittämiseen osana koulutuksen järjestäjän muuta toimintaa ja kehittämistä sekä osana sosiaali- ja terveystoimen kanssa tehtävää yhteistyötä.

Arvioinnin avulla pyritään tukemaan opiskelijahuollon ja opiskeluterveydenhuollon laadukasta toteuttamista ja jatkuvaa kehittämistä niin, että se vastaisi entistä paremmin opiskelijoiden muuttuviin tarpeisiin. Arvioinnin tarkoituksena on myös tukea opetus- ja sosiaali- ja terveystoimintaa ohjaavan lainsäädännön valmistelussa. Lisäksi arvioinnin lähtökohtia ovat olleet eri hallinnonalojen ja ammattiryhmien yhteistyötä koskevat kehittämistavoitteet.

Opiskelijahuollon määrittäminen ja rajaaminen osoittautui arvioinnissa haasteelliseksi. Kohteen jäsentäminen edellytti perehtymistä opiskelijahuoltoon koskevaan lainsäädäntöön ja muuhun viranomaisohjaukseen sekä opiskelijahuoltoon koskevaan tietoperustaan. Opiskelijahuoltoon tarkastellaan sekä oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden että opiskelijoiden yksilöllisen erityistuen ja hoidon näkökulmista. Lisäksi opiskelijahuoltoon tarkastellaan yhteistyön, eri tahojen tehtävien ja vastuiden ja tietojärjestelmien sekä tietojen hallinnan näkökulmista.

Arviointi perustui kehittävän arvioinnin lähestymistapaan, ja se oli kriteeriperusteista. Arviointimallina käytettiin Euroopan unionin laatimaa ammatillisen koulutuksen laadunvarmistuksen kehystä (CQAF). Aineisto koottiin kaikilta ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä. Vastausprosentti oli 94,5 % (n = 120).

Koulutuksen järjestäjät kuvasivat ammattiosaamisen näyttöihin liittyvää toimintaansa, tuottivat määrälliset tiedot sekä arvioivat toimintaansa monitahoisen arviointiryhmän avulla. Kuntakohtaisten erityispiirteiden saamiseksi selville koulutuksen

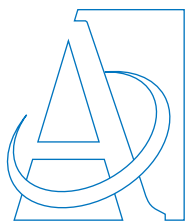
järjestäjien yksiköiltä pyydettiin erilliset lausunnot. Opiskelijahuoltoryhmät vastasivat kuvausten laadinnasta ja arvioinnin organisoinnista. Opiskeluterveydenhuollon asiantuntijat, eritoten terveydenhoitajat, osallistuivat myös kuvausten laadintaan ja arviointiin. Koulutuksen järjestäjien tuottaman aineiston lisäksi arvioinnissa hyödynnettiin tilastotietoja, minkä lisäksi myös haastateltiin Pirkanmaan alueen koulutuksen järjestäjät. Myös asiantuntijoita kuultiin.

Koulutuksen järjestäjien väliset erot ovat suuria. Arviointiin osallistuneista järjestäjistä 37,5 % (n = 45) ylitti arviointiryhmän asettaman tavoitetason ja 62,5 % (n = 75) alitti sen. Koulutuksen järjestäjistä 11,7 % (n = 14) ylitti tavoitetason kaikilla arviointialueilla ja 60,8 % (n = 73) jollakin arviointialueella. Vastaavasti 27,5 % (n = 33) ei ylittänyt tavoitetasoa millään arvioidulla alueella. Järjestäjien saamat arviointipisteet vaihtelivat 10 pisteestä 158 pisteeseen ja maksimipisteet olivat 175. Tavoitetason kaikilla arviointialueilla ylittäneet järjestäjät olivat taustoiltaan hyvin erilaisia.

Koulutuksen järjestäjät ovat kehittäneet hyvin aktiivisesti opiskelijahuoltoa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Opiskelijahuollon merkitys ja sen tarve on kasvanut ja kasvaa yhä. Opiskelijahuollon tarpeiden lisääntymisen myötä koulutuksen järjestäjät ovat laajentaneet ja monipuolistaneet opiskelijahuoltopalveluita ja niihin sisältyvää toimintaansa. Toiminnan painopisteet ovat sekä yhteisöllisyydessä että opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisessa. Erityisesti painotetaan turvallisuuteen liittyviä näkökohtia, opintojen keskeyttämisen ennaltaehkäisyä, varhaista puuttumista ongelmiin sekä opiskelijoiden kuulumista yhteisöön. Suurimmat ongelmat liittyvät opiskelijahuollon suunnittelun, toiminnan ja johtamisen hajanaisuuteen, opiskeluterveydenhuollon palveluiden riittämättömyyteen, eri toimijoiden vastuiden epäselvyyteen ja seurannan ja arvioinnin puutteisiin. Ongelmana ovat myös järjestäjien eri yksiköiden väliset suuret erot.

Arvioinnin perusteella esiin nostetut kehittämiskohteet painottuvat edellä mainituihin epäkohtiin. Koulutuksen järjestäjien tulee tehostaa opiskelijahuollon suunnittelua sekä strategisella että opetussuunnitelmien tasolla. Lisäksi heidän tulisi koota opiskelijahuoltoa koskevat hyvin hajallaan olevat ohjeet ja suunnitelmat hyvinvointisuunnitelmaksi. Toimintasuunnitelmien kehittämisen avulla resurssien ohjausta ja seurantaa tulee myös kehittää. Lisäksi järjestäjien tulee toimia nykyistä tehokkaammin opiskelijoiden asiamiehinä kuntien suuntaan opiskeluterveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden turvaamiseksi opiskelijoille. Eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä tulee kehittää. Sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalla tulee myös varmistaa, että opiskelijat saavat tarvetta vastaavat palvelut. Viranomaistahoille esitettävät kehittämiskohteet liittyvät lainsäädännön selkeyttämiseen, voimavarojen turvaamiseen ja kehittämistä koskevaan tukeen.

Asiasanat: ammatillinen koulutus, opiskelijahuolto, opiskeluterveydenhuolto, koulutuksen arviointi, hyvinvointi

Sammandrag

Kotamäki, S., Niemi, M., Sirkiä, H., Virnes, E., Räisänen, A. & Hietala, R. 2010. Må bra. Studerandevård – praxis och utveckling inom yrkesinriktad grundutbildning på andra stadiet. Publicationer från Rådet för utbildningsutvärdering 49. Jyväskylä.

ISSN 1795-0155 (Häftad), ISSN 1795-0163 (pdf)

ISBN 978-951-39-3924-3 (Häftad), ISBN 978-951-39-3925-0 (pdf)

Utvärderingen utfördes på uppdrag av Undervisningsministeriet (372/522/2008). Utvärderingen gällde studerandevården inom yrkesinriktad utbildning på andra stadiet, särskilt utbudet och tillgängligheten gällande studerandevård, hur skolhälsovårdstjänsterna fungerar som en del av studerandevården, utbildningsanordnarens anvisningar om studerandevård och skolhälsovård, informering om tjänsterna och styrning till tjänsterna och planeringen och utvecklingen av studerandevården inom utbildningsanordnarens övriga verksamhet och utveckling samt inom samarbetet med social- och hälsovården.

Syftet är att utvärderingen ska bidra till högklassig studerandevård och skolhälsovård som kontinuerligt utvecklas så att den bättre motsvarar de studerandes skiftande behov. Ett annat syfte med utvärderingen är att även stödja undervisnings-, social- och hälsovårdsmyndigheterna i beredningen av lagstiftningen om studerandevård. Utvärderingen har även utgått ifrån målen för utvecklingen av samarbetet mellan olika förvaltningsområden och yrkesgrupper.

Det visade sig vara en utmaning att definiera och avgränsa studerandevården i utvärderingen. Struktureringen av objektet förutsatte kännedom om lagstiftningen om studerandevård och annan myndighetsstyrning samt om faktaunderlaget för studerandevården. Studerandevården granskas ur synvinklarna välbefinnande och sammanhållning inom skolgemenskapen samt särskilt stöd och omsorg för de studerande. Dessutom granskas studerandevården ur synvinklarna samarbete, olika aktörers uppgifter, ansvar och datasystem samt informationshantering.

Utvärderingen genomfördes enligt principen utvecklande utvärdering och var kriteriebaserad. Som utvärderingsmodell användes den Europeiska unionens referensram för kvalitetssäkring av yrkesutbildning (CQAF). Materialet samlades in samtidigt från alla anordnare av yrkesinriktad utbildning. Svarsprocenten var 94,5 (n = 120).

Utbildningsanordnarna beskrev sin verksamhet gällande studerandevården, gav kvantitativ information samt utvärderade sin verksamhet genom försorg av en mångkunnig utvärderingsgrupp. För att de kommunspecifika särdragen skulle framgå begärdes separata utlåtanden av utbildningsanordnarnas enheter. Studerandevårdsgrup-

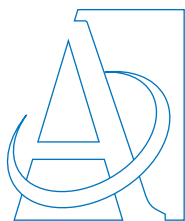
per ansvarade för att utarbeta beskrivningarna och organisera utvärderingen. Experter på studerandevård, särskilt hälsovårdare, deltog även i formuleringen av beskrivningar och utvärderingen. Utöver materialet från utbildningsanordnarna utnyttjades även statistik i utvärderingen och dessutom intervjuades även utbildningsanordnarna i Birkalands område. Även experter hördes.

Av de anordnare som deltog i utvärderingen uppnådde 37,5 procent (n = 45) utvärderingsgruppens målnivå och 62,5 procent (n = 75) underskred den. Av utbildningsanordnarna överskred 11,7 procent (n = 14) målnivån på alla utvärderingsområden och 60,8 procent (n = 73) på en del utvärderingsområden, medan 27,5 procent (n = 33) inte överskred målnivån på något av de utvärderade områdena. Anordnarnas utvärderingspoäng varierade mellan 10 och 158 poäng av maximalt 175 poäng. Skillnaderna mellan utbildningsanordnarna var således stora. De anordnare som överskred målnivån på alla utvärderingsområden hade en mycket skiftande bakgrund.

Utbildningsanordnarna har utvecklat studerandevården mycket aktivt under de senaste tio åren. Betydelsen och behovet av studerandevård har ökat och ökar fortsatt. I och med de ökade behoven av studerandevård har utbildningsanordnarna breddat och gjort studerandevårdstjänsterna och sina egna insatser däri mångsidigare. Verksamheten prioriterar såväl det gemensamma som de studerandes individuella behov. Säkerhetsaspekter, förebyggande av avbrutna studier, tidigt ingripande i problem samt de studerandes tillhörighet i gemenskapen prioriteras särskilt. De största problemen hänför sig till planeringen av studerandevården, den splittrade verksamheten och ledningen, de otillräckliga skolhälsovårdstjänsterna, de oklara ansvarsfrågorna för olika aktörer och den bristfälliga uppföljningen och utvärderingen. Ett annat problem är de stora skillnaderna mellan anordnarnas olika enheter.

Utvecklingsobjekten som utvärderingen lyfte fram fokuserar på de nämnda olägenheterna. Utbildningsanordnarna måste göra planeringen av studerandevård effektivare på både strategisk och läroplansmässig nivå. Dessutom bör de sammanställa de mycket splittrade anvisningarna och planerna om studerandevården till en välfärdsplan. Styrningen och uppföljningen av resurser ska även effektiveras med hjälp av förbättrade verksamhetsplaner. Dessutom ska anordnarna vara effektivare elevombud i kommunerna för att garantera skolhälsovård och sociala tjänster för studerande. Samarbetet mellan olika förvaltningsområden ska utvecklas. Inom social- och hälsovårdens förvaltningsområde ska det även säkerställas att de studerande får tjänster som motsvarar deras behov. De utvecklingsobjekt som ska framföras till myndigheterna gäller tydligare lagstiftning, tryggade resurser och stöd för utveckling.

Nyckelord: yrkesutbildning, studerandevård, skolhälsovård, utbildningsutvärdering, välfärd.

Abstract

Kotamäki, S., Niemi, M., Sirkiä, H., Virnes, E., Räisänen, A. & Hietala, R. 2010. Being well. The implementation, practices and development of student welfare in vocational upper secondary education. Publications by the Finnish Education Evaluation Council 49. Jyväskylä.

ISSN 1795-0155 (printed version), ISSN 1795-0163 (pdf)

ISBN 978-951-39-3924-3 (printed version), ISBN 978-951-39-3925-0 (pdf)

The evaluation was conducted in accordance with a directive from the Ministry of Education (372/522/2008). The evaluation focused on student welfare in vocational upper secondary education, and especially on 1) the provision and availability of services pertaining to student welfare, 2) the effectiveness of student health services as a component of student welfare, 3) the guidelines given to education providers in respect of student welfare and student healthcare, 4) information on services, direction of students to appropriate services, and the planning and development of welfare, with consideration of these aspects as part of the other functions and development tasks of education providers, and as part of cooperation with social and health work.

The evaluation aimed to support the quality and continuous development of student welfare and student health care so as to better meet the changing needs of students. The purpose was also to support officials in the fields of education, social services and health in drawing up legislation governing student welfare. Furthermore, the evaluation was set up to encompass development targets for cooperation between different administrative fields and professional groups.

In the evaluation, the definition and specification of student welfare proved challenging. Mapping out the object of investigation necessitated becoming familiar with the legislation governing student welfare, with other official guidelines, and with the knowledge base on student welfare. Student welfare is examined from the point of view of 1) the well-being of the institution as a community, having regard to a sense of community, and 2) students' individualised support and care. Furthermore, welfare is considered in terms of cooperation, the tasks, responsibilities and information systems belonging to various quarters, and the management of information and databases.

The evaluation, which took a developmental evaluation approach, was criteria-based. The model used was the Common Quality Assurance Framework drawn up by the European Union (CQAF). The material was collected from all the organisations providing vocational education. The response rate was 94.5 (n = 120).

The education providers described their action relating to vocational skills demonstrations, providing quantitative data and evaluating their action with the help of

an evaluation group drawn from many quarters. In order to get a clear picture of the special features within individual municipalities, individual units of the education providers were asked to provide separate statements. Student welfare groups were responsible for drawing up the descriptive categories and for organising the evaluation. Experts in student health, in particular health workers, also took part in these activities. In addition to the material given by the education providers, the evaluation made use of statistical information, and the education providers in Tampere Region were interviewed. Experts were also consulted.

There were great differences between the education providers. Out of those taking part in the survey, 37.5 % (n = 45) exceeded the target level set by the evaluation group, while 62.5 % (n = 75) fell below the target. The percentage of providers who exceeded the target level in all the areas set for evaluation was 11.7 % (n = 14), while 60.8 % (n = 73) exceeded the target level in some area. Conversely, 27.5 % (n = 33) did not exceed the target level in any of the areas set for evaluation. The scores achieved by the providers ranged from 10 points to 158 points (maximum score = 175). Those providers who exceeded the target in all areas came from very different backgrounds.

The education providers have been extremely active in developing student welfare during the last ten years. The significance of student welfare has grown along with the need for it, and this growth is set to continue. In parallel with the increasing needs for student welfare the education providers have broadened and diversified student welfare services and the functions included within them. The main emphases have been on a sense of community and on meeting the individual needs of students. There has been a particular focus on considerations relating to security, preventing drop-outs, swift intervention in problems, and on helping students to be members of the community. The greatest problems in student welfare are linked to fragmentation in planning, action and management, inadequacies in student health services, a lack of clarity regarding the responsibilities of different actors, and to deficiencies in follow-up and evaluation. Another problematic aspect involves the great differences between the different units of the education providers.

The evaluation indicates that the developmental objectives that came up weigh strongly in the defects mentioned above. The education providers need to make their planning more efficient both on the strategic and on the curriculum level. Furthermore, they need to bring together welfare guidelines and plans, which at present are extremely fragmented, so that they come within an overall plan for well-being. The allocation and follow-up of resources should also be taken forward by drawing up action plans. Furthermore, the providers should act more effectively as agents of the students in their dealings with the municipality, in order to ensure health- and social services for the students.

Cooperation between different administrative areas needs to be developed, Furthermore, in the social and health care field, it is necessary to ensure that students get services corresponding to their requirements. The development aspects relevant to official quarters are linked to clarification of legislation, the assurance of resources, and support for development.

Keywords: vocational education, student welfare, student health care, evaluation of education, well-being

1 Johdanto

Opiskelijahuollon merkitys on kasvanut ammatillisessa koulutuksessa viimeisen kymmenen vuoden aikana voimakkaasti opiskelijoiden tarpeissa tapahtuneiden muutosten vuoksi. Opiskelijahuollon tavoitteet ovat laajat, ja ne kattavat sekä turvallisen ja terveellisen oppimisympäristön, oppilaitosyhteisön yhteisöllisyyden, hyvinvoinnin ja viihtyvyyden että opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisen. Opiskelijahuollon avulla huolehditaan opiskelijoiden fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista sekä tasapainoisesta kehityksestä. Sen merkitys korostuu kehityksen ja oppimisen esteiden tunnistamisessa, ongelmien ennaltaehkäisyssä ja opiskelijoiden tukemisessa ja osallisuuden vahvistamisessa.

Opiskelijahuollon tavoitteiden saavuttaminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä ja se on koko oppilaitosyhteisön yhteinen asia. Opettajien rinnalla toimii muun muassa opinto-ohjaajia, sosiaalityöntekijöitä, erityisopettajia, terveydenhoitajia ja psykologeja. Oppilaitosyhteisön sisäinen yhteistyö ei riitä – verkostoituvia toimintamalleja ja käytäntöjä tarvitaan myös eri toimintasektoreiden ja ammattikuntien välille. Yhteistyötarpeet korostuvat kunnan sosiaali- ja terveystoimen ja muiden tahojen kanssa. Onnistuminen edellyttää kodin ja oppilaitoksen, eri ammattiryhmien ja eri hallinnonalojen yhteistyön lisäksi myös opiskelijahuollon kokonaisuuden hallintaa ja jatkuvaa kehittämistä.

Tämän arvioinnin avulla pyritään saamaan kokonaiskuva ammatillisen koulutuksen järjestäjien toiminnasta opiskelijahuollon suhteen ja tukemaan järjestäjiä ja opetusviranomaisia opiskelijahuollon kehittämisessä. Arviointi rajattiin opetusministeriön toimeksiannon (372/522/2008) mukaan seuraaviin sisältökokonaisuuksiin: koulutuksen järjestäjän opiskelijahuoltoon kuuluvien palveluiden tarjonta ja saatavuus, opiskeluterveydenhuoltopalveluiden toimivuus osana opiskelijahuoltoa, koulutuksen

järjestäjän opiskelijahuoltoon ja opiskeluterveydenhuoltoon liittyvä ohjeistus, palveluista tiedottaminen ja palveluihin ohjaaminen ja opiskelijahuollon suunnittelu ja kehittäminen osana koulutuksen järjestäjän muuta toimintaa ja kehittämistä sekä osana sosiaali- ja terveystoimen kanssa tehtävää yhteistyötä.

Arviointikohteen määrittäminen ja sen rajaaminen muodostui arvioinnissa haasteeksi. Tämä työ edellytti perehtymistä lainsäädäntöön, viranomaisten ohjaukseen ja koulutuksen järjestäjien tapaan jäsentää opiskelijahuollon kokonaisuutta. Lisäksi perehdyttiin laajaan tausta-aineistoon sekä erilaisiin kehittämishankkeisiin. Arviointikohteen määrittämiseen liittyvät ongelmat ovat perusteena myös arviointiryhmän päätökselle sisällyttää kohteen ja tausta-aineiston kuvaukset tähän raporttiin. Kohteen kuvaus löytyy luvusta 2 ja tausta-aineistoa koskeva kuvaus liitteestä 1.

Arviointi tehtiin kehittävän arvioinnin periaatteiden mukaan, mikä edellytti koulutuksen järjestäjien ja opiskelijahuoltoryhmien aktiivista osallistumista arviointiin. Aineisto koottiin Koulutuksen arviointineuvoston laatiman mallin ja ohjeiden mukaan. Aineisto sisälsi koulutuksen järjestäjien laatimat kuvaukset sekä arviointiraportin. Ulkoisen arvioinnin tehnyt arviointiryhmä analysoi tehdyt aineistot järjestäjäkohtaisesti. Arviointiryhmään kuuluneiden asiantuntijoiden lisäksi arviointiryhmä kuuli rehtori Tarja Hovilaa Ahlmanin ammattiopistosta ja haastatteli Pirkanmaan maakunnan koulutuksen järjestäjien edustajia. Lisäksi hyödynnettiin muuta tilastoaineistoa.

Arvioinnin suunnittelu- ja arviointiryhmät edustivat monitahoista ja syvällistä opiskelijahuollon tuntemusta ja arviointiosaamista. Arviointiryhmä, johon kuuluivat yksikön johtaja Saara Kotamäki (puheenjohtaja), koulutusjohtaja Helmi Sirkiä, opetusneuvos Elise Virnes ja ylilääkäri Marja Niemi ja arviointiryhmän päätöksellä pääsuunnittelija Anu Räisänen, on yhdessä tehnyt arviointia koskevat valinnat ja analysoinut tulokset. Arviointiryhmän asiantuntijoina ovat toimineet yksikön johtaja Lena Johansson ja edunvalvontasihteeri Timo Kontio. Pääsuunnittelija Gunnel Knubb-Manninen on laatinut ruotsinkielisen koulutuksen erityispiirteitä koskevan tekstiosuuden. Arviointiryhmä vastaa yhdessä arviointiraportista ja siinä olevista tulkinnoista. Lisäksi projektisuunnittelija Risto Hietala on osallistunut aineiston käsittelyyn. Pääsuunnittelija Anu Räisänen on toimittanut raportin arviointiryhmän henkilökohtaisten raporttien, muun aineiston sekä arviointiryhmän istunnoissaan tekemien tulkintojen mukaan.

Arviointiraportin alussa kuvataan kokoavasti opiskelijahuoltoa ja sen jäsentämistä arviointikohteeksi. Myös arviointimenetelmiä ja -prosessia kuvataan raportin alussa. Toisessa osassa kuvataan arviointituloksia arviointikohteittain. Kolmannessa luvussa esitetään arvioivat johtopäätökset ja kehittämissuosituksset.

OSA I

OPISKELIJAHUOLTO TOISEN ASTEEN AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA

2

Opiskelijahuoltojärjestelmä

Opiskelijahuoltopalveluiden järjestäminen perustuu sekä koulutusta että sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevaan lainsäädäntöön. Opiskelijahuoltopalveluista vastaa koulutuksen järjestäjä, kun taas opiskeluterveydenhuoltoon, sosiaaliturvaan ja kuntoutukseen sekä lastensuojeluun liittyvät palvelut tuotetaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän kautta. Palveluiden tuottaminen edellyttää eri viranomaisten ja toimijoiden välistä yhteistyötä.

2.1 Opiskelijahuollon käsite

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) mukaan *opiskelijahuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa*. Opiskelijahuoltoon sisältyvät koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetus suunnitelman mukainen opiskelijahuolto sekä opiskelijahuollon palvelut, jotka ovat kansanterveyslaissa (66/1972) tarkoitettu opiskeluterveydenhuolto sekä lastensuojelulaissa (417/2007) tarkoitettu sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen ja ylläpitäminen sekä niiden edellytyksiä lisäävä toiminta (kasvatuksen tukeminen).

Opiskelijahuollon avulla tuetaan opiskelijoiden kehitystä hyviksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi, annetaan opiskelijoille jatko-opintojen, harrastusten ja persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä tuetaan elinikäistä oppimista. Opiskelijahuollon avulla voidaan opiskelijalle taata turvallinen ja oppimista edistävä opiskelu ympäristö, ohjata opiskelijaa ja turvata opiskelijalle hänen tarvitsemansa ohjaus- ja huolenpito sekä apu

ongelmatilanteissa. Opiskelijahuollossa tulee myös varmistaa, että opiskelija tulee kuulluksi.

Opiskelijahuollon avulla huolehditaan opiskelijan fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista sekä yhteisöllisellä että yksilöllisellä tasolla. Sen avulla pyritään myös ehkäisemään ja tunnistamaan kehityksen ja oppimisen esteitä sekä löytämään näihin ongelmiin ratkaisuja. Lisäksi sen avulla edistetään kouluyhteisön yhteisöllisyyttä, turvallisuutta, terveyttä, sosiaalista vastuuta sekä opiskelijoiden osallisuutta oman yhteisönsä hyvinvoinnin lisäämisessä. Yhteisöllisen toiminnan lisäksi opiskelijahuollon avulla vastataan myös yksilöllisiin tarpeisiin ja turvataan opiskelijoille oppimisvaikeuksiin, kiusaamiseen, sosiaalisiin ongelmiin, erilaiseen häirintään, väkivaltaan ja rikolliseen käyttäytymiseen liittyvää tukea sekä taataan opiskelijalle lain edellyttämä terveyden- ja sairaanhoito.

Opiskelijahuoltotyö kattaa kaikkien kouluyhteisön työntekijöiden tekemän, oppimisedellytyksiä lisäävän ja turvallisuutta, terveyttä ja hyvinvointia, kuten yhteisöllisyyttä, edistävän työn. Jokainen tekee opiskelijahuoltoa osana omaa työtään. Opiskelijahuollon palveluiksi katsotaan terveydenhoitajan ja -lääkärin, kuraattorin ja psykologin asiakastyö. Opinto-ohjaajat ovat keskeinen ammattikunta opiskelijan hyvinvoinnin ja opintojen etenemisen kannalta. Myös oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisy, erityisopetus ja muut tukimuodot ovat osa opiskelijahuoltoa. Ryhmäohjaajien merkitys opetuksen ja opiskelijahuollon välisen sillan rakentajina on myös keskeinen.

Opiskelijahuoltoon sisältyy muun muassa seuraavia kokonaisuuksia:

- Oppilaitoksen hyvinvointi sisältää opiskelijoiden ja oppilaitoksen turvallisuutta, terveyttä ja osallisuutta tukevat rakenteet, toimintatavat ja yhteisöllisen toiminta- ja johtamiskulttuurin.
- Opiskelijan päivittäinen tukeminen toteutuu välittämisen sekä ongelmien varhaisen havaitsemisen ja varhaisen puuttumisen sekä ennalta ehkäisevän työn keinoin.
- Opiskelijan tukeen, hoitoon sekä kuntoutukseen liittyviä palveluita kohdennetaan tukea tarvitseville ja opiskelijoita ohjataan tarvittaessa oppilaitoksen ulkopuolisiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin.

Opiskelijahuolto edellyttää moniammatillista yhteistyötä. Moniammatillisen opiskelijahuoltoryhmän tehtävänä on koordinoida opiskelijahuollon järjestämistä. Onnistuminen opiskelijahuollossa edellyttää myös yhteistyötä eri viranomaisten ja tahojen sekä opiskelijoiden huoltajien kanssa.

2.2 Opiskelijahuoltoa ohjaava ja siihen vaikuttava lainsäädäntö

Ammatillisen koulutuksen opiskelijahuollosta on säädetty laissa ammatillisesta koulutuksesta (L630/1998, muutos L479/2003). Ammatillisessa aikuiskoulutuksessa noudatetaan ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia opiskelijan oikeuksia turvalliseen

oppimisympäristöön ja opiskelijahuoltoon liittyvien säädösten osalta (L631/1998, muutos L631/2003).

Opiskelijahuollon haasteena on sovittaa yhteen eri toimijoiden tuottamat palvelut niin, että nämä vastaavat opiskelijoiden tarpeita ja opiskelijahuollolle kokonaisuudessaan asetettuja vaatimuksia. Keskeisin eri toimijoita koskeva yhteistyöalue liittyy opiskeluterveydenhuoltoon ja lastensuojeluun. Nämä ovat osa koulutuksen järjestäjän vastuulla olevaa opiskelijahuoltoa, mutta näistä palveluista vastaavat kunnan terveydenhuolto- ja sosiaaliviranomaiset itsenäisesti.

Kansanterveyslain (L66/1972, muutos L626/2007¹) mukaan kunnan tulee ylläpitää kunnan alueella sijaitsevien oppilaitosten opiskelijoille heidän kotipaikastaan riippumatta opiskeluterveydenhuoltoa, johon luetaan opiskelu ympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden edistäminen, opiskelijoiden terveyden ja opiskelukyvyn edistäminen, terveyden- ja sairaanhoitopalvelujen, mukaan lukien mielenterveyspalvelut ja suun terveydenhuolto, järjestäminen opiskelijoille sekä omalta osaltaan koko opiskeluyhteisön hyvinvoinnin varmistaminen.

Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä (L479/2003) edistää viranomaisten ja muiden yhteisöjen ja laitosten asiakasyhteistyöstä tilanteissa, jotka edellyttävät usean kuntouttavan tahon yhteistyötä. Lain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että sen alueella toimii asianmukaisesti kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmä. Yhteistyöryhmässä tulee olla sosiaalihuollon, terveydenhuollon, opetus- ja työvoimaviranomaisten, Kansaneläkelaitoksen ja muiden yhteisöjen nimeämiä asiantuntijoita. Yhteistyöryhmän keskeisenä tehtävänä on

- kehittää viranomaisten, muiden yhteisöjen ja laitosten yhteistyömuotoja ja sopia viranomaisten ja palvelun järjestäjien keskinäisen yhteistyön periaatteista ja menettelytavoista
- huolehtia yhteistyön toteuttamiseksi tarpeellisesta tietojen vaihtamisesta sekä käsitellä muita kuntoutuksen järjestämistä koskevia yhteisiä asioita
- suunnitella, edistää ja seurata asiakkaan kuntoutuksen toteutumista
- etsiä kuntoutustarpeita vastaavia ratkaisuja ja arvioida kuntoutujan palveluvaihtoehtoja ja suunnitella palvelut ja näihin liittyvä tietojen vaihtaminen
- auttaa tarvittaessa kuntoutussuunnitelmien laadinnassa.

Kuntoutuksen tulee olla kokonaisvaltaista, toimintakykyä ja osallisuuden mahdollisuuksia edistävää ja ylläpitävää toimintaa. Tähän kuuluvat lääketieteellinen arvio, kuntouttavan hoidon ohella erilaiset terapiatoimenpiteet, sosiaalityön asiantuntijuuden hyödyntäminen, kuntoutusohjaus sekä apuvälineet. Moniammatillisuus ja yhteistyö kuntoutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa tukevat kuntoutuksen onnistumista.

Terveyspolitiikan tavoitteista toimintakyvyn edistäminen ja elämänlaadun lisääminen vastaavat kuntoutustoiminnan pyrkimyksiin. Kuntoutuksen edellyttämään

---

¹ Vuonna 2009 annettu asetus (A380/2009) neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta on tullut voimaan arvioinnin aikana.

asiantuntemukseen tulee kiinnittää erityishuomiota. Yksilöllisten tarpeiden huomioon ottaminen on välttämätöntä.

Kuntoutus perustuu lääketieteelliseen arvioon, mutta kuntoutujan tilanteen kokonaisvaltainen huomioiminen edellyttää moniammatillisuutta. Näin ollen osaksi lääkinnällistä kuntoutusta tulee lisätä sosiaalityön palvelut. Oleellista terveystalouden järjestämisessä on, että terveydenhuollon toimijat tietävät vastuunsa ja terveystalouden käyttäjä tietää, mistä palvelut ovat saatavilla, onko vastuu erikoissairaanhoidossa vai perusterveydenhuollossa.

Lastensuojelulain (L417/2007) mukaan kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua sekä ennalta ehkäisevää lastensuojelua. Edellä mainittu laki ei kuitenkaan velvoita kuntia järjestämään perusopetuksen tapaan koulupsykologi- ja -kuraattoripalveluita ammatillisessa koulutuksessa opiskeleville opiskelijoille. Lastensuojelulain mukaan opetustoimen palveluksessa oleva henkilö tai koulutuksen järjestäjä on lain mukaan velvollinen viipymättä ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he tehtävissään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Ennalta ehkäisevä lastensuojelu kohdistuu myös ammatillisessa koulutuksessa oleviin lapsiin/nuoriin. Ehkäisevän lastensuojelun avulla edistetään lapsen/nuoren suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun keinoin on tuettava vanhempien ja huoltajien lisäksi myös lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen/nuoren kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Kunnan on järjestettävä tarvittaessa erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. Edelleen lainsäädäntö velvoittaa sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tekemään tarvittaessa yhteistyötä muiden hallintokuntien, viranomaisten, muiden kuntien ja kuntayhtymien sekä muiden palveluita järjestävien kanssa tarvetta vastaavien palveluiden järjestämiseksi ja asiantuntemuksen turvaamiseksi. Kunnan tulee myös laatia itse tai yhdessä useamman kunnan kanssa lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi toimintasuunnitelma.

Opiskelijahuollon eri ammattiryhmien toimintaa ja erityisesti eri viranomaisien välistä tiedonkulkua säätelevät myös potilaan asemaa ja oikeuksia säätelevä laki (L785/1992), viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki (L621/1999) ja henkilötietolaki (L523/1999).

2.3 Opiskelijahuoltoa koskevat tavoitteet ja velvoitteet koulutuksen järjestäjälle

Koulutuksen järjestäjä on vastuussa opiskelijahuollon järjestämisestä opiskelijoille. Koulutuksen järjestäjän tulee toimia yhteistyössä kansanterveyslaissa (emt.), lastensuojelulaissa (emt.) ja kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä annetussa laissa (emt.) tar-

koitettuja palveluita järjestävien viranomaisten ja muiden tahojen kanssa sekä antaa opiskelijoille tieto näistä eduista ja palveluista.

Koulutuksen järjestäjän toimintaa ohjataan lainsäädännön lisäksi Opetushallituksen hyväksymien opetussuunnitelman ja tutkintojen perusteiden ja uudistettavina olevien perustutkintojen perusteiden avulla. Opetussuunnitelman ja tutkinnon perusteissa olevan määräyksen (Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman... 28/011/2004) mukaan opiskelijahuollon tavoitteena on

- luoda turvallinen ja terveellinen oppimisympäristö ja edistää oppilaitosyhteisön hyvinvointia ja viihtyisyyttä
- tukea opiskelijaa ja säilyttää oppilaitosyhteisön toimintakyky fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta sekä hyvinvointia uhkaavissa tilanteissa
- edistää oppimisvaikeuksien ja muiden ongelmien varhaista tunnistamista ja niihin puuttumista sekä ehkäistä koulutuksen keskeytymistä.

Edellä mainittu Opetushallituksen määräys (28/011/2004)² koskee kaikkia ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmien ja näyttötutkintojen perusteita sekä vammaisten opiskelijoiden valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen ja maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavan koulutuksen opetussuunnitelman perusteita. Koulutuksen järjestäjien on pitänyt ottaa määräyksen mukaiset opetussuunnitelmat käyttöön 1.8.2005. **Koulutuksen järjestäjän** velvoitteet opetussuunnitelmien ja opiskelijahuollon muiden normien mukaan ovat seuraavat:

- Koulutuksen järjestäjän tulee edistää opiskelijahuollon tavoitteiden saavuttamista antamalla opetussuunnitelmassaan ohjeita oppilaitosyhteisön toimintaan liittyvistä asioista ja niiden hoitamisesta, kuten opiskelijan opiskeluun osallistumisesta, opinnoissa edistymisen seurannasta ja oppilaitoksen opiskelija-asuntolassa asumisesta. Ennalta ehkäiseviä toimintaohjeita tulee antaa tupakoinnista ja päihteiden käytöstä sekä kiusaamisesta ja häirinnästä. Koulutuksen järjestäjällä tulee olla toimintaohjeet myös käyttäytymishäiriöiden, väkivallan, tapaturmien, onnettomuuksien ja kuolemantapausten varalta.
- Opiskelijoita tulee rohkaista osallistumaan ja vaikuttamaan oman oppilaitosyhteisönsä hyvinvoinnin edistämiseen. Kaikilla opiskelijoiden kanssa oppilaitosyhteisössä työskentelevillä on vastuu opiskelijahuollosta. Moniammatillisen opiskelijahuoltohenkilöstön tehtävänä on opiskelijahuollon palveluiden koordinointi ja kehittäminen.
- Opiskelijahuoltoon osallistuvat opetussuunnitelman osat tulee laatia yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan tai -kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoa hoitavien viranomaisten tai muiden tahojen kanssa. Ammatillisen koulutuksen järjestäjän tulee opetussuunnitelmaa laadittaessa ottaa huomioon kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa kansanterveyslain (L66/1972) ja lastensuojelulain (L417/2007) velvoitteet opiskelijahuollon palveluiden järjestämisessä. Samalla tulee sopia syrjäytymistä ehkäisevästä toiminnasta sekä opiskelijaterveydenhuollon ja psykososiaalisen tuen asiantuntijapalveluiden järjestämisestä. Opiskelijapalautetta tulee hyödyntää palveluiden kehittämisessä.

---

² Tämä arviointi perustuu kyseiseen Opetushallituksen määräykseen, koska se koskee aineiston koonti-ajankohtana kaikkia tutkintoja ja koulutusasteita. Uusien tutkintojen perusteiden mukanaan tuomat muutokset eivät siten ole arvioinnin kohteina. Siirtymävaiheessa koulutuksen järjestäjä voi asteittain siirtää uusien tutkintojen perusteiden mukaiseen toimintaan. Suurelta osin normit ovat yhtenevät.

- Ammatillisen koulutuksen aikana opiskelijalle tulee tiedottaa koulutuksen tavoitteista ja järjestämistavoista, ohjauksen ja opiskelijahuollon toteutuksesta sekä eri hallinnonalojen palveluista, paikallisista tukiverkostoista ja muista opiskeluun liittyvistä asioista. Työssä-oppimisen työturvallisuuteen ja työsuojeluun liittyvistä asioista tulee tiedottaa opiskelijan lisäksi alaikäisen opiskelijan huoltajalle.
- Koulutuksen järjestäjän tulee seurata opiskelijahuollon toteutumista ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin.

Opiskelijahuoltoa koskevia ohjeita on tarkistettu uudistuksen kohteina olevissa perustutkintojen perusteissa, joiden mukaan sen lisäksi, mitä laissa ammatillisesta koulutuksesta (L 630/1998) on säädetty opiskelijahuollon järjestämisestä ja opiskelijan oikeudesta turvalliseen opiskeluympäristöön, tulee noudattaa seuraavaa:

- Opiskelijahuollon tavoitteena on luoda turvallinen ja terveellinen opiskeluympäristö ja edistää oppilaitosyhteisön yhteisöllisyyttä, hyvinvointia ja viihtyisyyttä. Tavoitteena on tukea opiskelijaa sekä säilyttää oppilaitosyhteisön toimintakyky fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta sekä hyvinvointia uhkaavissa tilanteissa. Opiskelijahuollon tulee edistää oppimisvaikeuksien ja muiden ongelmien varhaista tunnistamista ja niihin puuttumista sekä ehkäistä koulutuksen keskeytymistä. Nuorten opiskelijoiden kohdalla koulutuksen järjestäjän on tehtävä yhteistyötä huoltajien kanssa. Koulutuksen järjestäjän tulee varmistaa opiskelijahuollon tavoitteiden saavuttaminen antamalla opetussuunnitelmassaan toimintaohjeita, jotka edistävät opiskelijoiden terveyttä ja turvallisuutta, erilaisten ongelmien varhaista tunnistamista ja niiden syntyminen ennaltaehkäisyä. Koulutuksen järjestäjän tulee antaa ohjeita oppilaitosyhteisön toimintaan liittyvien asioiden hoitamisesta, kuten opiskelijan osallistumisesta opetukseen, opinnoissa edistymisen seurannasta ja oppilaitoksen opiskelija-asuntolassa asumisesta. Ennalta ehkäiseviä toimintaohjeita tulee antaa tupakoinnista, päihteiden käytöstä, kiusaamisesta ja häirinnästä. Koulutuksen järjestäjällä tulee olla kriisisuunnitelma ja toimintaohjeet myös käyttäytymishäiriöiden, väkivallan, tapaturmien, onnettomuuksien ja kuolemantapauksien varalta. Koulutuksen järjestäjän tulee seurata opiskelijahuollon toteutumista ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin. Opiskelijoita tulee rohkaista osallistumaan ja vaikuttamaan oman oppilaitosyhteisönsä hyvinvoinnin edistämiseen. Kaikilla opiskelijoiden kanssa oppilaitosyhteisössä työskentelevillä on vastuu opiskelijahuollosta. Moniammatillisen opiskelijahuoltohenkilöstön tehtävänä on opiskelijahuollon palveluiden koordinointi ja kehittäminen.
- Opiskelijahuoltoa koskevat opetussuunnitelman osat tulee laatia yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan tai -kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoa hoitavien viranomaisten tai muiden tahojen kanssa. Ammatillisen koulutuksen järjestäjän tulee kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa opetussuunnitelmaa laadittaessa ottaa huomioon kansanterveyslaki. Samalla tulee sopia syrjäytymistä ehkäisevästä toiminnasta sekä opiskelijaterveydenhuollon ja psykososiaalisen tuen asiantuntijapalveluiden järjestämisestä. Palveluiden kehittämisessä tulee hyödyntää opiskelijoiden palautetta.
- Opiskelijahuollon tavoitteet, kodin ja oppilaitosten yhteistyötä ja opiskelijahuollon järjestämistä koskevat päätökset ja erilliset määräykset (väkivalta, kiusaaminen, häirintä) on ollut määrä ottaa käyttöön viimeistään elokuussa 2005. Järjestyssäännöt on ollut määrä ottaa käyttöön elokuussa 2003.

Ammatillisen koulutuksen opiskelijahuoltopalvelut tuotetaan opiskelijoille yhteistyössä sosiaali- ja terveysviranomaisten ja palvelujärjestelmän sekä muiden tahojen kanssa. Vastuu opiskeluterveydenhuollon palveluista on koulutuksen järjestäjän ja

oppilaitoksen sijaintikunnalla. Siten koulutuksen järjestäjä, jolla on toimipisteitä ja oppilaitoksia eri kuntien alueella, joutuu tekemään yhteistyötä usean kunnan kanssa. Tilanteen mukaan, esimerkiksi silloin, kun tarvitaan erityispalveluita tai kun kyse on opiskelijan jo aiemmin aloittaman hoitosuhteen jatkamisesta (esimerkiksi mielenterveyspalvelut), opiskelija voi myös hakeutua ja häntä voidaan ohjata palveluihin, joita tuottaa opiskelijan kotikunta.

2.4 Opiskelijahuolto hyvinvoinnin tukena

Tässä arvioinnissa opiskelijahuoltoja tarkastellaan oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden, opiskelijoiden yksilöllisen erityistuen ja hoidon, eri tahojen yhteistyön ja tietojen hallinnan näkökulmista.

2.4.1 Oppilaitosyhteisön hyvinvointi ja yhteisöllisyys

a) Oppilaitosyhteisön turvallisuus ja oppimisen olosuhteet

Ydinsisältö

Turvallisuus

- Hyvinvointi ja yhteisöllisyyden ylläpitäminen oppilaitoksessa
- Oppilaitosyhteisön fyysisistä ja psykososiaalisista työskentelyolosuhteista huolehtiminen
- Opiskelijan tukeminen ja yhteisön toimintakyvyn säilyttäminen fyysisistä ja psyykkistä turvallisuutta sekä hyvinvointia uhkaavissa tilanteissa
- Kriisisuunnitelmat ja toimintaohjeet käyttäytymishäiriöiden, väkivallan, tapaturmien, onnettomuuksien ja kuolemantapausten varalta
- Väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä suojaaminen
- Järjestyssäännöt ja niihin liittyvä ohjaus
- Toimintasuunnitelma päihdeongelmien käytön ehkäisemiseksi ja hoitamiseksi sekä tupakoinnin ehkäisemiseksi ennalta
- Henkilöstön, opiskelijoiden ja muiden tahojen osallistuminen yhteisöllisyyden ylläpitämiseen ja kehittämiseen

Oppimisen olosuhteet

- Opiskelijahuolto- ja oppimisympäristöt: koulutukseen ohjaus, ammatinvalinta ja koulutuksen aloitus ja päättäminen sekä siirtyminen jatko-opintoihin tai työelämään
- Opiskelijahuolto osana opetussuunnitelmia, opsien laadinta yhteistyössä eri tahojen kanssa

- Opintojen keskeyttämisen ennaltaehkäisy
- Oppimisvaikeuksiin puuttuminen
- Opiskelijahuollon erityistarpeet erityisopiskelijoilla; yksilöllinen kuntoutussuunnitelma (HOJKS), apuvälineiden ja henkilökohtaisen avustajan tarpeet, esteettömän opiskeluympäristön tarpeet
- Muiden erityisryhmien opiskelijahuolto

Turvallisuus

Oppilaitosyhteisön hyvinvointi muodostuu opiskelijoiden turvallisuutta, terveyttä, opiskelukykyä ja oppimista tukevista rakenteista ja toiminta- ja johtamiskulttuurista. Terveyden ja hyvinvoinnin näkökulma ilmenee koulutuksen järjestäjän laatimissa toimintaperiaatteissa ja -ohjeissa sekä käytänteissä. Tavoitteena on luoda yhdessä terve ja turvallinen opiskeluympäristö, jossa fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset puitteet ovat kunnossa. Vastuu toimintaperiaatteiden luomisesta on erityisesti moniammatillisella opiskelijahuoltoryhmällä. Turvallisen, viihtyisän sekä terveellisen opiskelu- ja työympäristön jatkuvaan kehittämiseen osallistuvat oppilaitoksen koko henkilöstö, johto ja opiskelijat.

- Opiskelijalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön (L630/1998, määräys 28/011/2004). Tämän turvaamiseksi koulutuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista.

Oppilaitosyhteisöä tulee suojata ennalta ehkäisevästi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Koulutuksen järjestäjän tulee siten luoda periaatteet ja käytänteet opiskelijoiden tukemiseksi ja oppilaitosyhteisön toimintakyvyn säilyttämiseksi fyysisistä ja psyykkistä turvallisuutta sekä hyvinvointia uhkaavissa tilanteissa. Oppilaitosyhteisössä tarvitaan siten kriisisuunnitelmat ja toimintaohjeet käyttäytymishäiriöiden, väkivallan, tapaturmien, onnettomuuksien ja kuolemantapausten varalta. Järjestäjien tulee laatia toimintasuunnitelma myös päihdeongelmien ehkäisemiseksi ja hoitamiseksi. Järjestyssäännöt tulee niin ikään laatia ja saattaa opiskelijoiden tietoon.

- Koulutuksen järjestäjällä tulee olla kriisisuunnitelma ja toimintaohjeet myös käyttäytymishäiriöiden, väkivallan, tapaturmien, onnettomuuksien ja kuolemantapausten varalta. Koulutuksen järjestäjän tulee hyväksyä järjestyssäännöt ja antaa muut oppilaitoksessa sovellettavat järjestysmääräykset, joilla edistetään sisäistä järjestystä, opiskelun esteettöntä sujumista ja oppilaitosyhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Järjestyssäännöissä ja muissa järjestysmääräyksissä voidaan antaa oppilaitosyhteisön turvallisuuden ja viihtyisyyden kannalta tarpeellisia määräyksiä käytännön järjestelyistä ja asianmukaisesta käyttäytymisestä. Lisäksi määräyksiä voidaan antaa oppilaitoksen omaisuuden käsittelystä sekä oleskelusta ja liikkumisesta oppilaitoksen tiloissa ja sen alueella.
- Ennalta ehkäiseviä toimintaohjeita tulee antaa tupakoinnista, päihteiden käytöstä, kiusaamisesta ja häirinnästä. Opiskelijoita tulee rohkaista osallistumaan ja vaikuttamaan oman oppilaitosyhteisönsä hyvinvoinnin edistämiseen. Kaikilla opiskelijoiden kanssa

oppilaitosyhteisössä työskentelevillä on vastuu opiskelijahuollosta. Moniammatillisen opiskelijahuoltohenkilöstön tehtävänä on opiskelijahuollon palveluiden koordinointi ja kehittäminen.

Turvallisuuden takaaminen oppilaitosyhteisössä edellyttää kokonaisvaltaista otetta (vrt. Jokelan koulusurmat... 2007). Turvallisuus-/pelastussuunnitelman avulla luodaan periaatteet ja toimintaohjeet kriisien varalle. Turvallisuussuunnitelmien laadintaan osallistuu myös palo- ja pelastustoimi, ja siinä määritetään vastuut, tehtävät ja toimintaperiaatteet. Keskeistä on huolehtia turvallisuussuunnitelman ajantasaisuudesta ja henkilöstön osaamisesta. Tämä edellyttää myös säännöllisiä harjoituksia.

Ennalta ehkäisevä näkökulma liittyy kiinteästi yhteisöllisyyteen. Yhteisöllisyys tarjoaa mahdollisuuden arvopohdintaan, kulttuuriperintöön (traditiot, tavat ja rakenteet) perehtymiseen ja opiskelijoista huolehtimiseen. Yhteisöllisyys edellyttää kaikkien oppilaitoksessa toimivien välistä vuorovaikutusta. Keskeistä on, että koko henkilöstö on kiinnostunut opiskelijoista ja että sillä on aikaa opiskelijoille. Opiskelijoiden aito kohtaaminen, kuunteleminen ja yksilöllisyyden kunnioittaminen sekä ohjaaminen lisäävät turvallisuuden ja luottamuksen tunnetta. Jokaisen tehtävänä on pitää huolta siitä, että toiminta on kannustavaa ja välittävää ja opiskelijoiden itsetuntoa vahvistavaa.

- Koulutuksen järjestäjän tulee huolehtia siitä, että opiskelijat tuntevat oppilaitoksessa noudatettavat järjestyssäännöt. Opiskelijan omaa vastuuta tulee korostaa oppilaitoksen sääntöjen ja muiden ohjeiden noudattamisessa.

Yhteisöllisyys perustuu henkilökunnan ja opiskelijoiden väliseen vuorovaikutukseen, opiskeluilmapiiiriin ja kaikkien yhteisvastuuseen. Oppilaitoksen ilmapiirillä ja johtamisilmastolla on suuri vaikutus niin henkilöstön kuin opiskelijoidenkin motivaatioon. Oikeudenmukaisuus ja osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet vaikuttavat niin ikään terveellisen, turvallisen ja viihtyisän opiskeluympäristön syntymiseen ja ylläpitoon.

Oppimisen olosuhteet

Koulutuksen järjestäjän tulee antaa selvitys oppilaitosyhteisön toimintaan liittyvistä asioista, kuten opiskelijan osallistumisesta opetukseen, opinnoissa edistymisen seurannasta ja asumisesta oppilaitoksen opiskelija-asuntolassa.

Opiskelijahuoltoja koskevat opetussuunnitelman osat tulee laatia yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan tai -kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoa hoitavien viranomaisten tai muiden tahojen kanssa. Laadittaessa kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa opetussuunnitelmaa tulee ammatillisen koulutuksen järjestäjän ottaa huomioon kansanterveyslaki. Samalla tulee sopia syrjäytymistä ehkäisevästä toiminnasta sekä opiskelijaterveydenhuollon ja psykososiaalisen tuen asiantuntijapalveluiden järjestämisestä. Palveluiden kehittämisessä tulee hyödyntää opiskelijoiden palautetta.

Oppimisen olosuhteet muodostuvat sekä fyysisestä, psyykkisestä että sosiaalisesta oppimisympäristöstä ja muista tekijöistä. Nämä olosuhteet luovat perustan opiskelijoiden tavoitteelliselle opiskelulle ja opiskelumotivaatiolle. Opiskelijahuollon painopiste on ennaltaehkäisyssä kaikissa opiskeluprosessin vaiheissa aina koulutukseen hakeutumisesta työelämään tai jatko-opintoihin siirtymiseen. Tärkeää on myös eri viranomaistahojen yhteistyö.

Oppimisen olosuhteiden kehittäminen ja ylläpitäminen edellyttää koko oppilaitosyhteisön ja eri ammattikuntien osallistumista. Keskeistä on se, miten opiskelijahuollon näkökulma integroituu opintojen ohjaukseen, opetukseen ja muihin ydintoimintoihin.

Nivelvaiheista huolehtiminen edistää onnistunutta koulutusalan ja oppilaitoksen valintaa, lisää opiskelumotivaatiota sekä parantaa opiskelun jälkeistä sijoittumista ja oman paikan löytämistä yhteiskunnassa. Nivelvaiheissa huomio kohdistuu sekä opiskelua edeltävään että sitä seuraavaan ajanjaksoon, kuten koulutukseen hakeutumiseen, opiskelijavalintaan ja opintojen aloittamiseen sekä siirtymiseen koulutuksesta jatko-opintoihin tai työelämään.

Srongen & Tuckerin (2003) mukaan onnistuminen opiskelijahuollossa edellyttää opiskelijahuoltoprosessin ulottamista myös nivelvaiheisiin ja prosessin kuvaamista kokonaisuutena. He pitivät edellytyksenä myös eri ammattien roolien ja vastuiden selkeyttä moniammatillisessa opiskelijahuoltoryhmässä.

Nivelvaiheisiin kuuluvilla ura- ja rekrytointipalveluilla on rajapinta opiskelijahuoltoon. Ura- ja rekrytointipalveluiden tavoitteena on auttaa opiskelijaa löytämään koulutuksen jälkeen koulutus- tai työpaikka ja ehkäistä ennalta työ- ja koulutusmarkkinoiden ulkopuolelle jäämistä. Tästä näkökulmasta ura- ja rekrytointipalveluilla on keskeinen syrjäytymistä ennalta ehkäisevä funktio.

Opiskelijahuoltosuunnitelma on osa koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmaa, joka tulee laatia laajassa yhteistyössä eri tahojen kanssa. Opetussuunnitelmissa tulee myös ottaa huomioon erityisryhmien, kuten erityisopiskelijoiden ja maahanmuuttajien, yksilölliset erityistarpeet. Yksilöllisissä erityisopiskelijoiden tarpeissa korostuvat myös yksilöllisen kuntoutussuunnitelman (HOJKS) sekä apuvälineiden ja henkilökohtaisen avustajan ja esteettömän opiskeluympäristön tarpeet.

Uusien perustutkintojen perusteiden mukaan opiskelijahuollossa painotetaan

- kodin ja koulun yhteistyötä ja sen jatkuvuutta
- opetussuunnitelman laadintaa yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan tai -kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoa hoitavien viranomaisten kanssa
- turvallisen ja terveellisen opiskeluympäristön luomista
- oppilaitosyhteisön yhteisöllisyyttä, hyvinvointia ja viihtyisyyttä
- oppimisvaikeuksien ja muiden ongelmien varhaista tunnistamista ja niihin puuttumista sekä keskeyttämisen ennaltaehkäisyä.

Koulutuksen järjestäjän tulee edellä mainittujen perusteiden mukaan antaa opetussuunnitelmassaan opiskelijahuollon tavoitteita edistäviä toimintaohjeita. Toimintaohjeiden antamisen vaatimus koskee muun muassa opetukseen osallistumista, opinnois-

sa etenemisen seuranta ja välitöntä ongelmiin puuttumista. Näin pyritään ehkäisemään ennalta keskeyttämistä ja siten syrjäytymistä.

Myös oppimisvaikeuksien tunnistamisen ja niihin liittyvän ennalta ehkäisevän toiminnan ja varhaisen puuttumisen avulla voidaan vähentää opintojen keskeyttämistä ja syrjäytymistä. Näitä koskevat suunnitelmat ja toimintaohjeet tulee järjestäjän laatia yhteistyössä eri ammattiryhmien kanssa.

Vammaisuuden, sairauden, kehityksestä viivästyminen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisiä opetus- tai opiskelijahuollon palveluita tarvitsevien opiskelijoiden opetus annetaan erityisopetuksena. Kyse on siten opetuksesta, joka itsessään ei ole opiskelijahuoltoon kuuluvaa toimintaa.

Erityisopetuksen yleiset tavoitteet ja erityisopiskelijoiden yksilölliset tarpeet lisäävät myös opiskelijahuollon palveluiden tarpeita. Erityisopetusta saavalla opiskelijalla on oikeus opiskeluterveydenhoidon lisäksi opiskelun edellyttämiin avustajapalveluihin, muihin opiskelijahuollon palveluihin sekä erityisiin apuvälineisiin.

Erityisopiskelijoiden yksilölliset palveluiden tarpeet tulevat määritetyiksi yksilöllisen kuntoutussuunnitelman (HOJKS) avulla, jonka laatimiseen osallistuu moniammatillinen työryhmä, opiskelija itse ja tarvittaessa myös opiskelijan huoltajat. HOJKS:ssa määritetään myös apuvälineiden ja henkilökohtaisen avustajan tarpeet. Erityisopiskelijalle voidaan myös antaa maksutta oppikirjat ja muut koulutustarvikkeet, majoituksessa olevien tarpeelliset viikoittaiset kotimatkat, täysihoito opiskelija-asuntolassa tai muussa majoituksessa sekä henkilökohtaiset työvarusteet. Esteettömän opiskelu- ja työympäristön vaatimukset korostuvat erityisopiskelijoiden kohdalla.

Erityisopetusta (myös valmentava ja kuntouttava opetus) saavan opiskelijan henkilökohtaisen (A811/1998) opetuksen järjestämistä koskevasta kirjallisesta suunnitelmasta tulee ilmetä muun muassa

- opiskelijalle laadittu henkilökohtainen opetussuunnitelma
- peruste erityisopetukseen
- opiskelun edellyttämät erityiset opetus- ja opiskelijahuollon palvelut
- muut henkilökohtaiset palvelut ja tukitoimet.

Erityisopetuksena ei pidetä tukiopetusta, joka annetaan opinnoissa tilapäisesti jälkeen jääneille tai oppilaille, jolla on lieviä oppimis- ja sopeutumishäiriöitä.

Oppimisen olosuhteiden luomisessa tulee huomiota kohdistaa myös muihin erityisryhmien, kuten maahanmuuttajien erityistarpeisiin.

b) Terveys ja terveelliset elämäntavat ja opiskelukyky

Ydinsisältö

- Oppilaitosyhteisön terveellisyys
- Tietoisuus terveydestä ja sen vaikutuksista hyvinvointiin ja opiskelukykyyn
- Opiskelijoiden oman elämän hallinta ja omien voimavarojen vahvistaminen
- Terveiden elintapojen edistäminen ja näitä koskevat toimintaohjeet (päihteet, huumeet, tupakka, seksuaalisuus, ravitsemus, liikunta), oppilaitosyhteisön esimerkki³

Opiskelijahuollon yhtenä tehtävänä on edistää opiskeluympäristön terveellisyttä sekä opiskelijoiden terveyttä ja opiskelukykyä. Kyse on sekä oppimisympäristön terveellisyydestä (fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ulottuvuus) että tietoisuuden lisäämisestä toiminnan vaikutuksista hyvinvointiin, terveyteen ja opiskelukykyyn. Keskeistä on pyrkimys edistää oppilaitosyhteisön terveellisyttä sekä parantaa opiskelijoiden oman elämän hallinnan valmiuksia ja taitoja. Terveiden tulisi näkyä läpäisevänä teemana koko yhteisön toiminnassa aina päätöksenteosta yksittäisiin toimenpiteisiin.

Opiskelijoiden terveyttä koskeviin tavoitteisiin voidaan päästä muun muassa lisäämällä opiskelijoiden tietoja ja taitoja terveyden edistämässä ja ylläpitämisessä ja itsehoidossa, tukemalla opiskelijoita oman elämäntilanteensa hallinnassa, vahvistamalla opiskelijoiden oppimisen valmiuksia ja turvaamalla opintojen ohjauksen riittävyys.

Opiskelijoiden terveellisten elämäntapojen omaksumista ja ylläpitoa voidaan muun muassa edistää terveysneuvonnalla ja huolehtimalla opiskeluympäristön terveellisyydestä. Opiskelijoiden terveellisiä elämäntapoja voidaan edistää vahvistamalla opiskelijan omia voimavaroja tehdä terveyttä koskevia valintoja ja luomalla terveyttä korostavia toimintatapoja ja mahdollisuuksia myös omien valintojen pohjaksi.

Opiskeluympäristön terveellisyys sisältää fyysisen (esimerkiksi opiskelijoiden määrän ja tilakoon suhde, tilojen esteettömyys, sosiaalitalat, viihtyvyys) ja psykofyysisen (esimerkiksi ilmapiiri, asenteet, työskentelyolosuhteet) näkökulman että terveysuhkien tunnistamisen ja huomioon ottamisen (esimerkiksi altisteet, tapaturmat, väkivalta). Myös työpaikalla tapahtuvan oppimisympäristön terveys tulee varmistaa.

---

³ Muun muassa pysyvät terveelliset elintavat (erityisesti ravitsemus, liikunta, päihteet, seksuaalisuus, tarttuvat taudit, terveellinen ympäristö jne.), terveysoppi oppiaineena, oppilaitoksen toiminta terveiden elintapojen edistämiseksi esimerkiksi savuton oppilaitos, kiva koulu, yksikön ja yhteisön terveys

c) Opiskelun ja opiskelijoiden hyvinvointia edistävät tukipalvelut

Ydinsisältö

- Opinto-ohjaus opiskelijahuollon näkökulmasta
- Ura- ja rekrytointipalvelut
- Opiskelijoiden opintososiaaliset edut
- Asuminen
- Vapaa-aika
- Ravitseminen

Opinto-ohjaus

Opinto-ohjaus on lähellä opiskelijan arkea. Se toimii siltana opiskelijahuollon, opetuksen ja koko oppilaitosyhteisön välillä niin nivelvaiheissa kuin opiskeluprosessin aikana. Sen merkitys on suuri syrjäytymisen ehkäisyssä nivelvaiheissa opiskelijan siirtyessä perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen ja edelleen koulutuksesta jatko-opintoihin tai työelämään.

Lainsäädännön ja viranomaisten (OPH) määräysten mukaan opiskelijoilla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta ja opinto-ohjausta. Liiketalouden perustutkinnon opetussuunnitelman 2000 perusteiden mukaan opinto-ohjausta sisältyy opintoihin vähintään 1,5 opintoviikkoa. Näiden opintojen tavoitteena on, että opiskelija osaa

- toimia oppilaitosyhteisössään, suunnitella opintonsa ja sitoutua opiskeluun, jolloin hänen on tunnettava tutkintoon sisältyvät opinnot ja valinnaisuus
- seurata opintosuoritusten kertymistä ja hakea tukea opintojensa suunnittelulle
- hakea tukea mahdollisissa opiskeluun liittyvissä vaikeuksissa sekä hakea työtä tai opiskelupaikkaa myös ulkomailta.

Opinto-ohjausta ohjaa kaksi periaatetta (Miten tuemme opiskelijaa... 2004): opiskelijan oikeus saada henkilökohtaista ja muuta tarvitsemaansa ohjausta sekä oppilaitoksen koko henkilöstön osallistuminen ohjaukseen. Ohjauspalvelut tulee turvata kaikille opiskelijoille. Niiden sisältöä ohjaavat koulutuksen tavoitteet ja opiskelijoiden yksilölliset tarpeet. Ohjauksessa tulee ottaa huomioon opiskelijoiden ikä, henkilökohtaisen kehityksen vaihe ja erilaiset elämäntilanteet. Henkilöstön osallistuminen edellyttää opinto-ohjauksen määrittämistä oppilaitoksen keskeiseksi periaatteeksi. Koulutuksen järjestäjän on linjattava opinto-ohjauksen toimintatapoja, työnjakoa, resursseja ja hallintoa. Opiskelijan tulee saada riittävästi tarvitsemaansa ohjausta sekä oppilaitoksessa että työssäoppimisjakson aikana.

Koko henkilöstön tulee osallistua ohjaukseen, mutta päävastuu kuuluu opinto-ohjaajalle. Opinto-ohjauksen tavoitteissa korostuu opiskelijan oma aktiivisuus opinto-

jensa suunnittelijana ja opintoihin sitoutumisen kannalta. Oppilaitos vastaa siitä, että opiskelija saa riittävästi tukea opinnoissaan ja kehityksessään. Opinto-ohjauksen onnistumiseksi tulee tehdä oppilaitoksen sisäistä asiantuntijayhteistyötä sekä yhteistyötä opiskelijoiden ja heidän kotiensa kanssa, eri oppilaitosten välillä sekä oppilaitosten ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa. Oppilaitoksen verkottuminen ja yhteistoiminta eri tahojen – myös ulkopuolisten – kanssa on keskeistä. Yhteistyö eri tahojen kanssa korostuu varsinkin opiskelijoiden koko elämäntilanteen ongelmia koskevissa kysymyksissä.

Opiskelijalle tulee tiedottaa ohjauksen ja opiskelijahuollon toteutuksesta, eri hallinnonalan palveluista, paikallisista tukiverkostoista ja tutkintokohtaisista terveystaustamuksista sekä toimintaperiaatteista. Opiskelijan tulee saada tietoa, millaisia palveluja on tarjolla, mistä niitä saa, miten niihin voi hakeutua ja kuka palveluista on vastuussa. Työssäoppimisen työturvallisuuteen ja työsuojeluun liittyvistä asioista tulee tiedottaa opiskelijan lisäksi alaikäisen opiskelijan huoltajalle. Huoltajille tulee niin ikään tiedottaa tarvittaessa myös muista opiskelijan opiskeluun ja sen edistämiseen liittyvistä asioista. Opintojen ohjauksen avulla opiskelijalle tiedotetaan myös oppilaitoksessa noudatettavista järjestyssäännöistä. Opiskelijan omaa vastuuta tulee korostaa oppilaitoksen sääntöjen ja muiden ohjeiden noudattamisessa.

Opintojen ohjauksen avulla opiskelijoille tiedotetaan myös opiskelijan oikeuksista ja velvollisuuksista. Opintojen ohjaaja toimii myös välittävänä linkkinä opiskelijoiden ja koko oppilaitosyhteisön välillä. Opintojen ohjaaja on usein myös opiskelijahuolto-ryhmän jäsen.

Ruokailu, asuminen sekä vapaa-aika ja harrastukset

Opiskelijahuoltoon katsotaan sisältyvän osa myös sellaisista opintososiaalisista eduista, joilla edistetään opiskelijoiden hyvinvointia ja terveyttä sekä opiskelukykyä. Näistä erityisen keskeisiä ovat opiskelijaruokailu ja asuminen ja siihen sisältyvä yhteisöllisyys sekä mielekäs vapaa-aika ja ohjaus harrastustoimintaan.

Päätoimisissa opinnoissa opiskelijalla on oikeus maksuttomaan ateriaan⁴ niinä työpäivinä, joina opetussuunnitelma edellyttää opiskelijan läsnäoloa koulutuksen järjestäjän osoittamassa koulutuspaikassa. Koulutuksessa, joka on järjestetty sisäoppilaitosmuotoisesti tai muulla vastaavalla tavalla, opiskelijalla on oikeus myös muuhun maksuttomaan ruokailuun. Asuminen koulutuksen järjestäjän osoittamassa opiskelija-asuntolassa on opiskelijalle maksutonta.

---

⁴ Erillismääräykset koskevat luonnonvara-alan metsätalouden koulutusta, maatilatalouden ja puutarhatalouden koulutusta ja matkailu-, ravitsemis- ja talousalan koulutusta.

d) Opiskelijoiden keskinäinen vuorovaikutus ja osallisuus

Ydinsisältö

- Opiskelijoiden osallistuminen yhteisöllisyyden edistämiseen
- Osallisuus ja vaikuttamisen edistäminen
- Toimintatavat myönteisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden tukemiseksi (tutortoiminta, oppilaskuntatoiminta, harrastukset, erilaiset kerhot ja yhteistyöhankkeet)
- Oppilaskunnan vastuu opiskelijoiden hyvinvoinnista
- Uusien opiskelijoiden ryhmäyttäminen ja ryhmäytymisen varmistaminen opiskelun aikana

Opiskelijoiden hyvinvointia voidaan edistää ja ongelmia ehkäistä ennalta myös luomalla edellytyksiä opiskelijoiden keskinäiselle vuorovaikutukselle sekä osallisuudelle koko oppilaitosyhteisöä koskevista asioista. Opiskelijoiden keskinäistä vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä sekä yhteisvastuuta edistetään myös tutortoiminnan avulla. Oppilaskuntatoiminnan avulla opiskelijoille luodaan mahdollisuuksia vaikuttaa oppilaitosyhteisön kehittämiseen ja osallisuuteen. Opiskelijoita voidaan tukea erilaisten harrastusten käynnistämiseksi ja ylläpitämiseksi (esimerkiksi osallistuminen SAKU:n urheilu- ja kulttuuritoimintaan). Myös opiskelijakahvilat ja muut vuorovaikutteiset toimintatavat luovat mahdollisuuksia vaikuttaa oppilaitoksen toimintaan.

Jokaisella ammatillista peruskoulutusta antavalla oppilaitoksella tulee olla opiskelijoista muodostuva oppilaskunta. Oppilaskunnan tehtävänä on edistää opiskelijoiden yhteistoimintaa ja koulutyötä sekä edistää opiskelijoiden vastuunottoa koko oppilaitosyhteisöä koskevista asioista. Oppilaskunta käyttää opiskelijoiden puhevaltaa opiskelijoiden kuulemista koskevissa asioissa.

Opiskelijoiden keskinäistä vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä toisistaan välittämistä voidaan tukea myös yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä korostavien opiskeluryhmien avulla. Tämä edellyttää huomion kohdistamista opiskelijoiden ryhmäytymiseen ja sen varmistamiseen ja ylläpitämiseen koko opiskeluprosessin ajan. Kiinteä opiskeluryhmä osaltaan pitää huolta ryhmään kuuluvista jäsenistään, joiden kanssa yhdessä jaetaan opiskelun ilot ja haasteet.

Asuntolatoiminta ja vapaa-ajan harrastusmahdollisuudet ovat useille opiskelijoille keskeinen opiskelijoiden välistä vuorovaikutusta lisäävä ja sen mahdollistava keino.

e) Kodin ja oppilaitoksen yhteistyö

Ydinsisältö

- Huoltajien mahdollisuus perehtyä oppilaitoksen toimintaan
- Vanhempainillat ja keskustelut opettajien kanssa
- Yhteistyö poissaolojen seurannassa ja ongelmiin puuttumisessa, erityisesti päihteiden suhteen

Koulutuksen järjestäjien tulee olla aloitteellisia myönteisen yhteistyön käynnistämisessä ja ylläpitämisessä opiskelijan vanhempien tai huoltajien kanssa. Kodin ja oppilaitoksen yhteistyö tulee järjestää niin, että se vahvistaa opiskelijan itsenäisyyttä ja vastuullisuutta, edistää opiskelua sekä mahdollistaa opiskelijalle tuen saannin opiskelijan terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia koskevista asioista. Koulutuksen järjestäjien tulee laatia kodin ja oppilaitoksen yhteistyötä koskeva opetussuunnitelman osa yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan tai -kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoa hoitavien viranomaisten kanssa. Tällöin eri tahot voivat sopia yhdessä opiskelijaa tukevista menettelytavoista sekä myös niistä tavoista, joita noudatetaan mahdollisten ongelmien ja kriisien kohdatessa.

Yhteistyössä vanhempien kanssa tulee kiinnittää huomiota erityistä tukea tarvitsevien ja eri kieli- ja kulttuuritaustaisten opiskelijoiden elämänhallinnan ja opiskelun tukemiseen. Vammaisten opiskelijoiden valmentavassa ja kuntouttavassa ohjauksessa sekä maahanmuuttajanuorille järjestettävässä koulutuksessa tulee noudattaa yleisiä kodin ja oppilaitoksen yhteistyön ja opiskelijahuollon periaatteita.

Opiskelijoiden huoltajilla tulee olla mahdollisuus perehtyä oppilaitoksen toimintaan. Kodin ja oppilaitoksen yhteistyö liittyy läheisesti mm. opiskelijahuollon järjestämiseen, opintojen ohjaukseen ja opiskelijan henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadintaan sekä poissaolojen seurantaan ja opiskelijoiden ongelmiin puuttumiseen. Yhteistyötä kodin kanssa tarvitaan alle 18-vuotiaiden opiskelijoiden suhteen. Yhteydenpito kotiin ja erilaiset yhteiset tilaisuudet ovat olennaisia yhteistyön muotoja. Opiskelijaa voidaan tukea ja hänen käyttäytymistään ymmärtää, jos hänen elämäänsä liittyvistä asioista keskustellaan vanhempien kanssa. (Hätönen 2006.)

f) Opiskeluterveydenhuolto, kuraattori- ja psykologipalvelut sekä muut palvelut

Ydinsisältö

- Opiskeluterveydenhuollon tavoitteet
- Opiskeluterveydenhuollon järjestäminen
- Ennalta ehkäisevät palvelut: terveysneuvonta, lääkärintarkastukset, terveydenhoitajien tarkastukset, rokotukset, suun terveydenhoito
- Kuraattoripalvelut
- Psykologipalvelut
- Nuorisotyö ja poliisin työ opiskelijahuollon tukena
- Seurakunnan ja III sektorin palvelut opiskelijahuollon tukena

Kunnan tulee tuottaa sen alueella toimivien oppilaitosten opiskelijoille opiskeluterveydenhuollon palvelut mukaan lukien sekä terveyden- että sairaanhoidon palvelut. Opiskeluterveydenhuollon tehtävät voidaan kiteyttää seuraavasti:

- osallistuminen koko oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen
- opiskeluympäristön terveellisyys ja turvallisuuden edistäminen toiminnoilla, jotka kohdistuvat oppilaitoksen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen ympäristöön, mukaan lukien oppilaitoksen terveellisyys ja turvallisuuden valvonta ja edistäminen
- opiskelijoiden terveyden ja opiskelukyvyyn seuraaminen ja edistäminen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen terveyden alueella ja osallistuminen oppimisen, tunne-elämän ja käytäytymisen ongelmien tunnistamiseen ja selvittämiseen yhteistyössä muun opiskelijahuoltohenkilöstön ja opetushenkilöstön kanssa.

Koko oppilaitosyhteisön hyvinvointia edistävä ja kaikkia opiskelijoita koskeva opiskeluterveydenhuolto painottaa ennalta ehkäisevää ja hyvinvoinnille edellytyksiä luovaa näkökulmaa. Tämä kattaa koko yhteisölle ja yksilöille suunnattua terveysneuvontaa ja muuta valistusta ja itsehoidon ohjausta sekä opiskelijoiden yksilölliset palvelut, kuten terveystarkastukset (1.vuoden opiskelijan terveystarkastus tai -kysely), rokotukset ja suun terveydenhoidon. Opiskeluedellytysten kartoittaminen esimerkiksi psykologin toimesta on luonteeltaan myös ennalta ehkäisevää. Kuraattorin tehtävänä on tukea opiskelijoita niin sosiaalisten kuin toimeentuloon liittyvien ongelmien tunnistamisessa ja ratkomisessa jo ennalta. Edellisten lisäksi opiskelijahuoltoa tuetaan osaltaan nuorisotyön ja poliisin toimesta sekä seurakuntien ja III-sektorin toimintojen kautta.

Palveluiden tuottaminen edellyttää terveydenhoitajan, lääkärin, psykologin ja kuraattorin erityisosaamista ja eri ammattiryhmien yhteistyötä.

2.4.2 Opiskelijoiden yksilöllinen erityistuki ja hoito

Ydinsisältö

- Opiskeluun osallistumisen seuranta ja opiskeluun osallistumiseen puuttuminen
- Oppimisvaikeudet ja niihin liittyvä ennaltaehkäisy ja tuki
- Oikea-aikainen puuttuminen kiusaamiseen, väkivaltaan ja sukupuoliseen häirintään
- Koulutuksen keskeyttämisen ehkäisy
- Sairaanhoidopalvelut opiskelijoille ja sosiaalisiin ongelmiin liittyvä erityistuki ja hoito
- Opiskelijahuoltopalvelut erityisryhmille
- Lastensuojeluun liittyvät erityistilanteet
- Opiskelijoiden kurinpito
- Opiskelijoiden rikokset ja rikosseuraamukset

Opiskelijoiden tarpeet erityiseen tukeen ja hoitoon ovat yksilöllisiä. Kyse voi olla oppimisvaikeuksista tai kiusaamisesta tai terveysongelmista, pähteiden käyttöön, ravitsemukseen, mielenterveyteen liittyvistä ongelmista, kuten masennuksesta, tai sosiaalisista ongelmista, kuten toimeentuloon liittyvistä asioista. Opiskelijoilla voi niin ikään olla erilaisia yksilöllisiä terveyteen liittyviä ohjaustarpeita (yksilöllinen terveystukaus ja ohjaus).

Erityistarpeisiin vastaaminen edellyttää usein palvelun suunnittelua ja organisointia moniammatillisena yhteistyönä. Tämä edellyttää myös moniammatillisen opiskelijahuoltoryhmän toimintaa. Keskeistä on, että koulutuksen järjestäjä varmistaa riittävän monipuolisen asiantuntija-avun saannin sekä luo edellytykset yhteistyölle niin terveys- ja sosiaaliviranomaisten, nuorisotoimen, seurakuntien ja muiden erityisasiantuntijapalveluista vastuussa olevien tahojen kanssa.

Erityistuen muodot

Opiskelijoita voidaan tukea monin eri keinoin, kuten opetus- ja ohjausmenetelmien ja erityistoimenpiteiden avulla. Opintojen henkilökohtaistaminen, oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja opiskelijoiden tukeminen oppimisvaikeuksissa, laaja-alainen erityisopetus sekä opintojen ohjaus ovat keskeisessä roolissa opiskelijoiden yksilöllisessä tukemisessa. Opiskelijahuoltoryhmän tehtävänä on niin ikään tukea opettajaa ja opiskelijaa opintoihin liittyvissä ratkaisuissa. Opiskelijan tuki edellyttää yhteistyötä opettajien ja opiskelijahuoltohenkilöstön välillä.

Oikea-aikainen puuttuminen. Opiskelijoiden tukeminen edellyttää myös välitöntä puuttumista mahdollisiin ongelmiin. Oppilaitosyhteisön on uskallettava puuttua opiskelijoiden ja oppilaitosyhteisön ongelmiin. Vastuu opiskelijoista on koko yhteisöllä, ja myös tämä edellyttää eri ammattikuntien yhteistyötä. Puuttuminen opiskelijan ongelmiin merkitsee avointa keskustelua opiskelijan kanssa, mutta myös yhteydenottoa opiskelijan huoltajiin. Vanhempia tulee kuulla tarvittaessa. Myös yhteisistä periaatteista joudutaan sopimaan usein vanhempien kanssa.

Oppimisvaikeudet. Opiskelijat voivat tarvita yksilöllistä tukea oppimisvaikeuksissa. Tällöin voivat tulla kysymykseen lukiseulat ja muut vastaavat oppimisvaikeuksien tunnistamisen testaamisen menetelmät. Laaja-alaisen erityisopettajan ja opettajien sekä opintojen ohjaajan yhteistyön keinoin voidaan tukea yksittäistä opiskelijaa hänen opinnoissaan tai opintojen suunnittelua opiskelijan edellytysten mukaan. Opiskelijahuoltoryhmä voi myös analysoida opiskelijoiden erityistarpeita niin puheterapeuttien, neurologien, fysioterapeuttien tai muiden ammattiryhmien avun suhteen. Myös apuvälineiden tarpeita joudutaan kartoittamaan ja ratkomaan. Psykologin apua saatetaan myös tarvita oppimisvaikeuksien kartoittamisessa ja opiskelijoiden tukemisessa.

Kiusaaminen, väkivalta ja sukupuolinen häirintä. Kiusaamisessa on kyse yksilön alistamisesta. Sillä tarkoitetaan henkistä, verbaalista ja fyysistä väkivaltaa. Henkisen väkivallan yleisiä muotoja ovat kielteiset eleet, ilmeet, katseet, äänensävyt, olankohautukset, muiden manipulointi, herjaaminen, nettikirjoittaminen ja sosiaalinen eristäminen.

Sekä henkilöstön että opiskelijoiden keskuudessa voi ilmetä myös henkiseen väkivaltaan kuuluvaa seksuaalista häirintää, jolla ymmärretään yksipuolista ja ei-toivottua seksuaalissävytteistä käyttäytymistä (vihjailevat eleet ja ilmeet, kaksimieliset puheet ja vitsit, seksuaalisesti värityneet sähköpostit ja muut viestit, kaksimieliset huomautukset, koskettelu ja ehdotukset ja muu vastaava).

Kiusaamiseen puuttuminen edellyttää oppilaitoksen, opiskeluterveydenhuollon ja opiskelijajärjestöjen ja muiden tahojen yhteistyötä ja eri osapuolten sitoutumista kiusaamisen vastaiseen työhön. Kiusaamiseen on puututtava heti, kun ensimmäiset oireet ovat näkyvissä. Keskeistä on ennaltaehkäisy eli huolehtiminen ilmapiiristä, yhteisön toimivuudesta ja johtamisen tavoista. Yleisesti sovitut toimintamallit helpottavat asiaan puuttumista yksittäisen opiskelijan kohdalla.

Opiskeluterveydenhuolto sisältää sekä terveydenhoidon että sairaanhoidon. Painopiste on ennaltaehkäisevässä toiminnassa. Sen lisäksi, että myös terveydenhoitoon liittyvät tarpeet ovat yksilöllisiä, yksilöllisyys korostuu sairaanhoidossa. Opiskeluterveydenhuollossa tarvitaan siten myös valmiutta ja voimavaroja yksilölliseen erityistukseen ja -hoitoon.

Sen lisäksi, että kunnan terveystalot tuottavat opiskelijoille sairaanhoitopalveluita perusterveydenhuollon palveluina, opiskelijoita joudutaan ohjaamaan myös muihin palveluihin, kuten erikoissairaanhoitoon. Mielenterveyspalveluiden lisäksi kyseeseen saattavat tulla muut erikoissairaanhoidon palvelut. Näissä tilanteissa on usein tarvetta neuvotella eri tahojen kanssa sekä suunnitella ja järjestää opiskelijan tarvitsemia palveluita asiantuntijatahujen verkostona. Suun terveydenhoidon palvelut ovat myös osa opiskeluterveydenhuollon palveluita.

Epäselvyyttä ilmenee sen suhteen, kuuluvatko psykologipalvelut opiskeluterveydenhuoltoon vai sosiaalipalveluihin. Tulkintaerot johtunevat osittain seuraavista tekijöistä:

- Psykologit kuuluvat terveydenhuollon ammattihenkilöstöön (L559/1994) ja siten myös osaksi opiskeluterveydenhuoltoa.
- Lastensuojelulain mukaan (L417/2007) kunnan tehtävänä on tuottaa oppilashuollossa psykologi- ja kuraattoripalvelut kouluille, ei kuitenkaan ammatillisille oppilaitoksille.
- Vastaavasti sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuudesta annetussa asetuksessa (A491/1990) on määritetty oppilashuollossa toimivan koulupsykologin ja kuraattorin kelpoisuudesta.

Vastuu opiskeluterveydenhuollosta on siten kunnan vastuulla, joskin epäselvyys syntyy siitä, sisältyvätkö ammatillisessa koulutuksessa opiskelijoiden tarvitsemat psykologipalvelut opiskeluterveydenhuoltoon vai ei. Käytännössä koulutuksen järjestäjät ovat eri syistä joutuneet järjestämään psykologipalveluita opiskelijoille. Osittain palveluita tuottaa kunta osana opiskeluterveydenhuoltoa.

Kuraattoripalveluiden järjestämisvastuu on myös epäselvä. Käytännössä kuraattoripalveluiden tuottaminen on koulutuksen järjestäjän vastuulla. Tilanteissa, joissa on kyse alaikäisistä opiskelijoista, opiskelijoiden tukeminen voi edellyttää myös yhteydenottoa lastensuojeluviranomaisiin. Lastensuojelun asiantuntijoiden konsultaatio

voi niin ikään tulla kyseeseen. Lastensuojeluviranomaisten tulee tuottaa ennaltaehkäiseviä palveluita, jotka koskevat myös ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien opiskelijoiden ikäluokkaa. Lisäksi kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kunnan ja kuntien toimintaa koskeva suunnitelma vähintään neljäksi vuodeksi. Suunnitelman tulee muun muassa sisältää kuvaus nuorten hyvinvoinnin tilasta, ennaltaehkäisevän työn periaatteet sekä yhteistyö.

Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehtojen (A491/1990) mukaan oppilashuollossa toimivalta koulukuraattorilta edellytetään sosiaalityöntekijän kelpoisuutta.

Epäselvyys siitä, kenen vastuulla psykologi- ja kuraattoripalvelut ovat, on johtanut myös epäselvyyksiin palveluiden tuottamiseen tarvittavasti rahoitusvastuusta.

Opiskelijahuollossa joudutaan ratkomaan myös opiskelijoiden kurinpitoon liittyviä ongelmia ja ehkäisemään niitä ennalta. Opiskelijoille voidaan joutua antamaan varoituksia ja häiritsevää opiskelijaa voidaan joutua poistamaan oppitunnilta. Lisäksi opiskelijalla voi olla rikoksia, joita tutkitaan poliisin toimesta. Kurinpitoon voidaan joutua turvautumaan tilanteissa, joissa opiskelija käyttäytyy uhkailevasti.

Koulutuksen järjestäjä luo opiskeluoikeuden menettämiseen sekä kurinpitorangaisuksiin liittyvät menettelytavat, joiden tulee perustua lainsäädännössä määritettyihin näkökohtiin.

2.4.3 Yhteistyö ja tietojen hallinta

Ydinsisältö

- Yhteistyö sosiaali- ja terveystoimen, erilaisten nuorten tuki- ja kriisipalveluiden, nuorisotoimen, poliisin, seurakunnan ja III sektorin kanssa

Koulutuksen järjestäjän tulee olla aloitteellinen yhteistyössä eri viranomaisten, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon, nuorisotyön, seurakunnan, poliisin ja III sektorin kanssa.

Opiskelijahuoltoa koskevat suunnitelmat tulee laatia yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan tai -kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoa hoitavien viranomaisten tai muiden tahojen kanssa. Opetussuunnitelman laadinnassa tulee kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa ottaa huomioon kansanterveyslain (L66/1972) ja lastensuojelulain (L417/2007) veloitteet opiskelijahuollon palveluiden järjestämisestä. Samalla tulee sopia syrjäytymistä ehkäisevästä toiminnasta sekä opiskeluterveydenhuollon ja psykososiaalisen tuen asiantuntijapalveluiden järjestämisestä. Opiskelijapalautetta tulee hyödyntää palveluiden kehittämisessä.

Yhteistyö opiskeluterveydenhuollon kanssa edellyttää muun muassa seuraavia toimintakäytänteitä:

- Terveysviranomaisten kanssa turvataan terveydenhoitaja- ja lääkäripalvelut, suun terveydenhoitopalvelut ja erikoislääkäripalvelut sekä muut terveydenhuollon erityisasiantuntemista edellyttämät palvelut.
- Terveydenhuollon ja sosiaalihuollon erityisasiantuntijat osallistuvat opiskelijahuollon yhteistyöryhmään ja opiskelijahuoltoryhmään.
- Peruspalvelut ja erityispalvelut ovat saatavissa riippumatta siitä, missä yksikössä opiskelija opiskelee, ja yhteistyötä tehdään niiden kuntien kanssa, joissa järjestäjällä on toimipisteitä.
- Laaditaan periaatteet siitä, milloin opiskelija ohjataan kotikuntansa palveluihin.
- Laaditaan yhteiset käytänteet samassa kunnassa sijaitsevien eri järjestäjien tai niiden toimipisteiden välille (yhteistyö muiden järjestäjien kanssa), myös yhteistyö alueellisten yhteistyöryhmien kanssa.
- Luodaan toimintamalli opiskelijahuollolle ja kehitetään sitä yhdessä eri toimijatahojen kanssa (tarve, tavoitteet, toiminta, seuranta ja arviointi sekä jatkuva parantaminen ja kehittäminen).

Edellisen lisäksi koulutuksen järjestäjän tulee laatia opiskelijahuoltoon koskevat opetussuunnitelman osat yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan tai -kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoa hoitavien viranomaisten ja muiden tahojen kanssa. Opetussuunnitelmien laadinnassa tulee ottaa huomioon kansanterveyslain ja lastensuojelulain velvoitteet opiskelijahuollon palveluiden järjestämisessä. Samalla tulee sopia syrjäytymistä ehkäisevästä toiminnasta sekä opiskelijaterveydenhuollon ja psykososiaalisen tuen asiantuntijapalveluiden järjestämisestä. Palveluiden kehittämisessä tulee hyödyntää opiskelijoiden palautetta.

2.4.4 Eri tahojen vastuut

Opiskelijahuoltotoiminta edellyttää moniammatillista, verkostoitunutta ja yhteistyöhön rakentuvaa toimintatapaa. Onnistuminen opiskelijahuollossa edellyttää, että eri toimijoiden ja ammattiryhmien vastuut ja tehtävät ovat selvät ja että eri tahot tekevät yhteistyötä keskenään. Keskeistä niin ikään on, että joku – paikallisella tasolla – koulutuksen järjestäjä, koordinoi palveluiden tuottamista.

Opiskelijahuoltoon voidaan tarkastella opiskelijahuoltopalveluita tuottavien asiantuntijoiden ja organisaatioiden näkökulmasta ja jakaa tarkastelukulmat kolmeen luokkaan: 1) fyysinen opiskelijahuolto, joka sisältää opiskeluterveydenhuollon, 2) psykososiaalinen opiskelijahuolto, jolloin viitataan psykologeihin, kuraattoreihin ja kasvatusterveystoimintaan, sekä 3) ammatinvalinta ja opinto-ohjaus.

Stronge & Tucker (2003) näkevät opiskelijahuoltoryhmän sateenvarjona, joka käytännössä koordinoi palveluita. He myös korostavat, että onnistuminen opiskelijahuollossa edellyttää hyvin määriteltyjä rooleja ja vastuita. Käytännössä heidän mielestään opiskelijahuollon tavoitteet ja periaatteet on usein määritetty yksittäisten erityistyöntekijöiden vastuita paremmin. Ongelmana he pitävät erityisesti sitä, että käytännön

työ ohjautuu tällöin ad hoc -periaatteen mukaan, jolloin se ei ole enää pitkäjänteistä ja tavoitteellista.

Seuraavassa tarkastellaan eri tahojen ja ryhmien vastuita ja tehtäviä.

Koulutuksen järjestäjä

Koulutuksen järjestäjä vastaa opiskelijahuollosta ja sen saatavuudesta sekä jatkuvasta kehittämisestä. Lisäksi sen tulee toimia yhteistyössä terveydenhuolto- ja sosiaaliviranomaisten sekä palveluita tuottavien yksiköiden kanssa sekä ohjata opiskelija hakemaan näitä palveluita. Koulutuksen järjestäjä edistää opiskelijahuollon tavoitteiden saavuttamista (turvallinen ja terveellinen opiskeluympäristö, yhteisöllisyys, hyvinvointi ja viihtyisyys, opiskelijan ja yhteisön toimintakyvyn säilyttäminen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa, oppimisvaikeuksien ja muiden ongelmien varhainen tunnistaminen ja niihin puuttuminen sekä opintojen keskeyttämisen ehkäisy)

- laatimalla opiskelijahuoltoa koskevat opetussuunnitelman osat yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan tai kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten tai muiden tahojen kanssa
- sisällyttämällä opiskelijahuollon järjestämistä koskeva suunnitelma opetussuunnitelman yhteiseen osaan
- ottamalla huomioon opetussuunnitelmissa kansanterveyslain (L66/1972) veloitteet opiskelijahuollon palveluiden järjestämisestä ja sopimalla syrjäytymistä ehkäisevästä toiminnasta sekä opiskeluterveydenhuollon ja psykososiaalisten tuen asiantuntijapalveluiden järjestämisestä
- määrittämällä kodin ja oppilaitoksen yhteistyön periaatteet ja tekemällä yhteistyötä vanhempien ja huoltajien kanssa
- antamalla ohjeita oppilaitosyhteisön toimintaan liittyvistä asioista, kuten opiskelijan opetukseen osallistumisesta, opinnoissa edistymisen seurannasta ja oppilaitoksen opiskelija-asuntolassa asumisesta
- antamalla ennalta ehkäiseviä toimintaohjeita tupakoinnista ja päihteiden käytöstä, kiusaamisesta ja häirinnästä
- laatimalla toimintaohjeet käyttäytymishäiriöiden, väkivallan, tapaturmien, onnettomuuksien ja kuolemantapausten varalle
- rohkaisemalla opiskelijoita osallistumaan oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin edistämiseen
- vastuuttamalla kaikki opiskelijoiden kanssa työskentelevät opiskelijahuollosta
- vastuuttamalla moniammatillinen opiskelijahuoltoryhmä koordinoimaan ja kehittämään opiskelijahuollon palveluja
- keräämällä opiskelijapalautetta ja hyödyntämällä sitä palveluiden kehittämisessä
- tiedottamalla opiskelijoille koulutuksen tavoitteista ja järjestämistavoista, ohjauksen ja opiskelijahuollon toteutuksesta sekä eri hallinnonalojen palveluista, paikallisista tukiverkostoista ja muista opiskeluun liittyvistä asioista
- tiedottamalla työssäoppimisen työturvallisuuteen ja työsuojeluun liittyvistä asioista opiskelijan lisäksi myös alaikäisen opiskelijan huoltajalle

- huolehtimalla siitä, että opiskelijat tuntevat oppilaitoksessa noudatettavat järjestyssäännöt
- korostamalla opiskelijan vastuuta oppilaitoksen sääntöjen ja muiden ohjeiden noudattamisessa.

Koulutuksen järjestäjien tulee toimia yhteistyössä edellä mainittuja palveluita antavien ja järjestävien viranomaisten ja muiden tahojen kanssa sekä antaa opiskelijoille tietoa näistä eduista ja palveluista. Tarvittaessa opiskelijaa tulee ohjata hakemaan näitä etuja ja palveluita.

Koulutuksen järjestäjän tulee seurata opiskelijahuollon toteutumista ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin. Opiskelijoita tulee rohkaista osallistumaan ja vaikuttamaan oppilaitosyhteisössä hyvinvoinnin edistämiseen.

Oppilaitoksen muun henkilöstön pätevyysvaatimuksista säädetään ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa ja asetuksessa. Kelpoisuusvaatimukset koskevat lähinnä opettajia ja rehtoreita. Tehtävistä ja vastuista päättävät koulutuksen järjestäjät. Koulutuksen järjestäjä voi delegoida opiskelijahuollon erityistehtäviä eri asiantuntijoille. Koulutuksen järjestäjä voi poistaa tehtävien päällekkäisyydet, mikäli se ei ole ristiriidassa ammatinharjoittamista koskevien lakien ja määräysten kanssa.

Opiskelijahuoltoryhmä

Ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö ei edellytä opiskelijahuoltoryhmän olemassaoloa eikä muutoinkaan määritä sitä, miten opiskelijahuolto tulee organisoida ja vastuuttaa. Kokonaisvastuu on koulutuksen järjestäjällä yhteistyössä kunnan terveys- ja sosiaalitoimen kanssa. Käytäntö on kuitenkin osoittanut, että opiskelijahuollon koordinointiin ja organisointiin tarvitaan moniammatillista yhteistyötä. Käytännössä opiskelijahuoltoryhmät ovat tästä koordinoinnista ja organisoinnista vastuussa.

Opiskelijahuoltoryhmä on moniammatillinen asiantuntijaryhmä, jonka tehtävänä on koordinoida ja kehittää opiskelijahuoltopalveluita ja rakentaa yhteistyöverkostot eri tahojen kanssa. Rehtorin lisäksi opiskelijahuoltoryhmään kuuluvat opinto-ohjaaja, laaja-alainen erityisopettaja, terveydenhoitaja (ja lääkäri), kuraattori, psykologi, asuntolanhoitaja ja tarvittaessa myös opettajia. Yksittäisiin kokouksiin voidaan niin ikään kutsua muita asiantuntijoita. Laaja-alainen yhteistyö on välttämätöntä opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseksi, ongelmien ennaltaehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi. Opiskelijahuoltoryhmän tulee niin ikään kehittää oppilaitosyhteisöä ja opiskelijahuoltoa sekä osallistua kaikella tavalla oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin edistämiseen.

Opiskelijahuoltoryhmän toimintaa säätelevät monet lait, jotka osittain ovat viranomaiskohtaisia (esimerkiksi terveydenhuolto). Monista säädöksistä ja ammattikuntien eettisistä lähtökohdista käsin toimintaa joudutaan sovittamaan yhteen. Erityisen keskeistä on opiskelijälähtöisyys ja luottamuksellisuus. Opiskelijan henkilökohtaisten asioiden käsittelyyn tarvitaan lisäksi opiskelijan (alaikäisen opiskelijan sekä hänen huoltajansa) suostumus. Opiskelijahuoltoryhmän tulee ottaa huomioon aina opiskelijan etu.

Opiskelijahuoltoryhmä laatii vuosittain opiskelijahuoltosuunnitelman osana koulutuksen järjestäjän vuosisuunnittelua. Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on turvata opiskelijahuoltoryhmälle sen toiminnan edellyttämät voimavarat. Toimintasuunnitelman tulee kattaa niin korjaava kuin ennalta ehkäisevä työ. Opiskelijahuoltoryhmän laatima suunnitelma ja oppilaitoksen hyvinvoinnin edistämistä koskevat tavoitteet ja painopisteet tulee niin ikään käsitellä koko henkilöstön kanssa, koska nämä koskevat koko oppilaitosyhteisöä.

Opiskelijahuoltoryhmän tulee sopia tiedottamista koskevista periaatteista ja käytänteistä. Sen lisäksi, että huolehditaan opiskelijoille tiedottamisesta, on tiedotettava myös opiskelijoiden huoltajille ja koko oppilaitoksen henkilöstölle, erityisesti opettajille. Opiskelijahuollon tiedot tulee myös pitää ajan tasalla koulutuksen järjestäjän verkkosivuilla. Vanhempienillat kirjallisen informaation lisäksi ovat niin ikään tarvittavia keinoja. Tiedottaminen opiskelijoille integroituu opinto-ohjaukseen.

Opiskelijahuoltoryhmän keskeisenä tehtävänä on vastata opiskelijahuollon kokonaisuudesta ja sen kehittamisestä. Opiskelijahuoltoryhmä asettaa tavoitteet, kuvaavat opiskelijahuoltoprosessit ja luo opiskelijahuollon käytänteet. Toiminta edellyttää säännöllisiä kokouskäytäntöjä. Työn- ja vastuun määrittämiseen liittyvät kysymykset ja erilaiset sopimukset (konsultaatiot, vastuut, työnjako jne.) joudutaan myös käsittelemään. Lisäksi tarvitaan yhteisiä koulutustilaisuuksia. Opiskelijahuoltoryhmä luo periaatteet myös sille, miten se ottaa käsiteltäväkseen asioita opiskelijoiden ja opettajien ja muun henkilöstön aloitteesta. Menettelyt tarvitaan myös siihen, miten opettajat voivat kääntyä opiskelijahuoltoryhmän puoleen, kun heillä herää huoli yksittäisen opiskelijan tilasta.

Opiskelijahuoltoryhmä seuraa opiskelijahuollon laatua ja opiskelijoiden opiskelijahuollon tarvetta (esimerkiksi kouluterveyskysely) ja tuloksia kuvaavia tunnuslukuja, opintojen edistymistä, selvityksiä ja arviointeja sekä kartoittaa eri tahojen tyytyväisyyttä opiskelijahuoltopalveluihin. Lisäksi sen tulee arvioida säännöllisesti omaa toimintaansa ja parantaa toimintansa laatua ja kehittää sitä jatkuvana prosessina.

Opiskelijahuoltoryhmä joutuu käsittelemään erilaisia yksittäisten opiskelijoiden asioita, ratkaisemaan niitä tai antamaan niistä lausuntoja esimerkiksi rehtorin päätöksentekoa varten. Kysymykset voivat liittyä seuraaviin asioihin:

- opiskelijaksi ottamiseen ja opiskeluoikeuden menettämiseen (esimerkiksi riittävät edellytykset koulutuksesta suoriutumiseen) sekä opiskelijan soveltuvuuteen
- poissaoloihin ja oppimisvaikeuksiin ja opinnoissa menestymiseen ja opintojen viivästy-miseen ja opiskeluajan pidentämiseen
- oppimisvaikeuksiin ja erityisopetuksen tarpeeseen sekä muunlaisen tuen tarpeeseen
- opiskelijan eroamiseen/erottamiseen, opiskeluoikeuden menettämiseen, kurinpitoran-gaistuksiin, kuten kirjallisiin varoituksiin, oppitunnilta, oppilaitoksen tilasta tai tilaisuudesta poistamiseen, ja opetukseen osallistumisen epäämiseen työrauhan ja turvallisuuden takaamiseksi
- oikeuteen osallistua opiskeluun tilanteissa, joissa opiskelija on tutkimuksen alaisena rikoksesta
- asuntolasta määräaikaisesti tai pysyvästi erottamiseen

- opiskelijan ja huoltajan kuulemiseen ja huoltajalle ilmoittamiseen sekä selvitysten hankkimiseen
- opiskelijoiden kohteluun, joita vastaan on vireillä syyte yleisessä tuomioistuimessa
- opiskelijoiden tai huoltajien tekemiin valituksiin
- yksittäisten opiskelijoiden opiskelukykyyn liittyviin ongelmiin, esimerkiksi päihteen käyttö ja mielenterveysongelmat; koko opettajakunta on ratkaisevassa asemassa hoitoon ohjauksessa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon vastuut

Sosiaali- ja terveysturvaviranomaiset vastaavat sekä kansanterveystyön että erikoissairaanhoidon ja sosiaalihuollon lainsäädännön mukaisista palveluista ja niihin liittyvästä ohjauksesta ja valvonnasta. Kunnan sosiaali- ja terveysturvaviranomaiset vastaavat palveluiden tuottamisesta ja palveluiden kehittämisestä sekä yhteistyöstä koulutuksen järjestäjien kanssa. Sosiaali- ja terveysturvaviranomaiset ovat vastuussa opiskeluterveydenhuollosta. Kansanterveystyölakiin perustuva asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (A380/2009, myös kyseistä asetusta koskeva sosiaali- ja terveysturvaministeriön selvitys 37/2008) määrittää vastuun opiskeluterveydenhuollosta kuuluvan oppilaitoksen sijaintikunnalle. Näin ollen koulutuksen järjestäjien yksiköiden sijaitessa eri kuntien alueella, myös vastuu opiskeluterveydenhuollosta jakautuu usealle kunnalle.

Terveydenhuoltohenkilöstön ammatinharjoittaminen ja ammattiin liittyvät vastuut määritetään terveydenhuollon ammatinharjoittamista koskevassa lainsäädännössä (L559/1994). Ammatinharjoittamista koskevan lainsäädännön piiriin kuuluvat muun muassa lääkärit, terveydenhoitajat, psykologit ja puheterapeutit. Vastuiden määrittäminen ohjaa myös kunkin ammattiryhmän tehtäviä. Keskeistä on, että terveydenhuollon henkilöstö muodostaa yhdessä terveydenhuollon ammatinharjoittajien tiimin, jossa he yhdessä vastaavat opiskeluterveydenhuollon kokonaisuudesta ja toimivat yhteistyössä muiden opiskelijahuoltoon osallistuvien tahojen ja ammattiryhmien kanssa.

Sosiaalihuollon henkilöstön vastuut määräytyvät sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista (A888/83). Asetuksen mukaan koulukuraattorilta edellytetään sosiaalityöntekijän kelpoisuutta ja koulupsykologilta kandidaatin tutkintoa tai sitä vastaavaa aikaisempaa ylempää korkeakoulututkintoa. Epäselvyyttä syntyy käytännössä myös siitä, koskevatko kelpoisuusehdot myös sitä kuraattoritoimintaa, jonka tuottamisesta koulutuksen järjestäjät ovat ottaneet vastuun. Käytännössä kuraattorin ammatin pätevyyksissä on suuria vaihteluita. Useimmiten kuraattorit ovat yliopistoissa tutkinnon suorittaneita sosiaalityöntekijöitä tai ammattikorkeakouluista valmistuneita sosionomeja.

Kuraattoripalveluista vastaa käytännön tasolla koulutuksen järjestäjä.

Psykologi- ja kuraattoriammattikunnan vastuuta käsitellään myös opiskelijan yksilöllisiä palveluita koskevassa luvussa 2.4.2.

Terveydenhoitajan ja lääkärin mitoituksen perusteet

Opiskelijahuollon henkilöstön mitoituksen perusteista on annettu suosituksia (muun muassa Rimpelä ym. 2009 ja Rimpelä 2010). Suosituksena on 700 opiskelijaa/terveydenhoitaja ja 2400 opiskelijaa/lääkäri.

Opetushallintoon liittyvät vastuut

Opetusviranomaiset vastaavat ammattiopetusta koskevasta lainsäädännöstä ja muusta ohjauksesta sekä seurannasta, arvioinnista ja valvonnasta. Opetushallitus päättää opintojen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä sekä kodin ja oppilaitoksen yhteistyön ja opiskelijahuollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskelijahuollon tavoitteista (opetussuunnitelman ja näyttötutkintojen perusteet sekä perustutkintojen perusteet). Koulutuksen järjestäjät vastaavat puolestaan koulutuksen käytännön organisoinnista ja kehittämisestä.

Opetushallitus valmistelee opetussuunnitelman perusteisiin sisältyvän kodin ja oppilaitoksen yhteistyötä sekä opiskelijahuoltoa koskevan osan yhteistyössä sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen kanssa (nykyinen THL).

2.5 Tietojärjestelmät, dokumentointi ja tietosuoja

(Tamminen-Dahlman 2008)

Opiskelijoita koskevaa tietohallintoa ohjaa eri hallinnonaloja koskeva lainsäädäntö. Opiskelijoiden henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan koululakien ohella henkilötietolain säännöksiä.

Opiskelijarekisteriin kuuluvat ne tiedot, joita käytetään opetuksen järjestämisessä. Rekisteriin kuuluvat myös opiskelijoiden poissaoloja ja rangaistuksia koskevat tiedot. Sen sijaan koulukuraattorin ja koulupsykologin ylläpitämät rekisterit ovat erillisiä henkilörekistereitä, ja opiskelijaterveydenhuollossa tiedot kerätään potilasrekisteriin. Näissä kaikissa rekistereissä tiedot ovat salassa pidettäviä. Niitä voi luovuttaa vain opiskelijan tai hänen huoltajansa kirjallisella suostumuksella tai poikkeuksellisesti jonkin erityislain nojalla.

Opiskelijoiden henkilötietojen käsittely perustuu oppilaitoksen ja opiskelijan väliseen yhteyteen. Tarpeellisten henkilötietojen käsittely on mahdollista myös suostumuksella. Opiskelijoiden henkilötietojen käsittelyn tulee olla asiallisesti perusteltua oppilaitoksen toiminnan kannalta. Oppilaitoksessa opiskelijasta tehtävät kirjaukset voivat liittyä vain oppilaitosta koskevassa laissa säädettyihin tehtäviin.

Käsittelylle pitää määritellä lainsäädännöstä johtuva ja toimintaan liittyvä tarkoitus. Käsiteltävien tietojen tulee olla rekisterin tarkoituksen kannalta tarpeellisia ja virheettömiä. Oppilaitos voi käsitellä järjestämässään opetuksessa tarpeellisia ja virheettömiä tietoja opiskelijoista, mutta ei muita tietoja.

Arkaluonteiset asiat ovat erityisasemassa. Sellaisia ovat muun muassa tiedot, jotka kuvaavat henkilön terveydentilaa, rikollista toimintaa tai henkilön saamia sosiaalihuollon palveluita. Niitä voi käsitellä, jos käsittely johtuu välittömästi oppilaitokselle laissa säädettyistä tehtävistä ja tiedot ovat tässä tarkoituksessa tarpeellisia. Tarpeellista arkaluonteista tietoa voi käsitellä myös opiskelijan tai huoltajan kirjallisella suostumuksella.

Opiskelijoiden henkilötiedot tulee suojata siten, etteivät ulkopuoliset pääse niihin käsiksi. Henkilökunnalle annetaan työtehtävien edellyttämät käyttöoikeudet ja käyttöoikeuksien käyttöä tulee valvoa. Arkaluonteiset ja salassa pidettävien tietojen suojaukseen tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Rekisterinpitäjän on hävitettävä toiminnan kannalta tarpeeton rekisteri. Arkistolokia tulee noudattaa viranomaistoiminnassa. Arkaluonteiset asiat on poistettava rekisteristä heti, kun käsittelylle ei ole enää perusteita. Arkaluonteisten tietojen tarpeellisuus ja arkaluonteisuus tulee arvioida viiden vuoden välein.

Opetustoimen palveluksessa olevat henkilöt ovat velvollisia tarvittaessa tekemään lastensuojeluilmoituksen. Sosiaalitoimen ja perheneuvolan henkilöstön läsnäolo opiskelijahuoltoryhmässä voi perustua vain asiakkaan suostumukseen. Jos opiskelijahuoltoryhmän kokouksessa opiskelijan tilanteen selvittäminen annetaan opiskelijaterveydenhuollon tehtäväksi, kirjaukset tehdään potilasrekisteriin. Ellei suostumusta ole, opiskelijahuoltoryhmän työskentelyyn osallistuvat voivat kertoa toisilleen vain sellaisia opiskelijaa ja hänen perhettään koskevia salassa pidettäviä tietoja, jotka ovat välttämättömiä opetuksen asianmukaisen järjestämisen kannalta. Jokainen ryhmän jäsen vastaa omalta osaltaan siitä, mitä tietoja kertoo.

Nykyinen lainsäädäntö ei mahdollista, että opiskelijahuollon erityishenkilö saisi käyttöönsä kaikista osarekistereistä muodostuvan kokonaisuuden. Jo salassapitosäädökset estävät sen.

Koulutuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet, henkilöstö ja opetusharjoittelua suorittavat eivät saa luvattomasti sivullisille ilmaista, mitä he ovat koulutukseen liittyviä tehtäviä hoitaessaan saaneet tietää opiskelijoiden ja henkilöstön sekä heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista ja taloudellisesta asemasta. Edellä mainittujen tahojen lisäksi opiskelijaterveydenhuollosta ja muusta opiskelijahuollosta vastaavat henkilöt saavat antaa toisilleen sekä koulutuksesta vastaaville viranomaisille opiskelun asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot.

Koulutuksen järjestäjien mahdollisuudet saada tietoa opiskelijan terveydentilasta on riippuvainen tietosuojasäännösten lisäksi vallitsevista käytänteistä ja siitä, ettei viranomaisten kesken vaihdettavista tiedoista ja niihin liittyvistä käytänteistä ole sovittu yhteisiä periaatteita. Käytänteet ovat käytännön kokemusten mukaan erilaisia silloin, kun koulutuksen järjestäjä ja terveys- ja sosiaalipalvelut sijaitsevat samassa kunnassa verrattuna tilanteisiin, joissa opiskelija tulee opiskelemaan toisesta kunnasta, jopa pitkienkin matkojen päästä.

Opiskelijoiden henkilökohtaisten asioiden käsittelyyn ja viranomaiselta toiselle luovuttamiseen tarvitaan opiskelijan tai huoltajan lupa.

3

Arviointiprosessi ja -menetelmät

3.1 Suunnittelu- ja arviointiryhmien kokoonpano

Hankkeen suunnittelusta vastasi suunnitteluryhmä ja arvioinnista arviointiryhmä. Koulutuksen arviointisihteeristö organisoi arviointihankkeen ja sen metodien kehittämisen ja prosessit. Suunnitteluryhmän kokoonpano:

rehtori Tarja Hovila, Ahlmanin koulun säätiö
yksikön johtaja Lena Johansson, Axxell
erikoistutkija Aini-Kristiina Jäppinen, Jyväskylän yliopisto
opiskelijapalvelupäällikkö Jouni Leinonen, Kainuun ammattiopisto
opetusneuvos Heidi Peltonen, Opetushallitus
apulaisrehtori Helmi Sirkiä, Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus
kuntayhtymän johtaja Sampo Suihko, Espoon seudun koulutuskuntayhtymä
OMNIA, puheenjohtaja
koulukuraattori Sari Viianen, Seinäjoen koulutuskeskus, SEDU
opetusneuvos Elise Virnes, opetusministeriö
ylitarkastaja Maire Kolimaa, sosiaali- ja terveysministeriö
ylilääkäri Marja Niemi, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
edunvalvontasihteerit Timo Kontio, Ammattiin opiskelevat SAKKI ry

Arviointiryhmän kokoonpano:

yksikön johtaja Saara Kotamäki, Jyväskylän ammattiopisto, puheenjohtaja
opetusneuvos Elise Virnes

ylilääkäri Marja Niemi, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
yksikön johtaja Helmi Sirkiä, Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus

Arviointiryhmän päätöksen mukaan pääsuunnittelija Anu Räisänen osallistui myös arviointiin.

Arviointiryhmän asiantuntijana toimii yksikön johtaja Lena Johansson Axxellista ja edunvalvontasihteeri Timo Kontio Ammattiin opiskelevat SAKKI ry:stä

Projektin operatiivisena johtajana toimii pääsuunnittelija Anu Räisänen ja suunnittelijana projektisuunnittelija Risto Hietala Koulutuksen arviointineuvostosta. Pääsuunnittelija Gunnel Knubb-Manninen on laatinut ruotsinkielistä koulutusta koskevan luvun raporttiin.

3.2 Arvioinnin tehtävä ja tavoitteet

Arvioinnin tehtävänä on tuottaa ammatillisen koulutuksen opiskelijahuollon kehittämistä tukevaa arviointitietoa koulutuksen järjestäjien, oppilaitosten, koulutuksen kehittäjien sekä opetushallinnon tarpeisiin. Arvioinnin avulla tuodaan esiin myös hyviä käytäntöjä ja tietoa onnistumisen edellytyksistä ja esteistä.

Arvioinnin tavoitteena on

- kehittää ammatillisen peruskoulutuksen laatua ja tukea sitä saavuttamaan tavoitteitaan
- tukea opiskelijahuollon ja opiskeluterveydenhuollon laadukasta toteuttamista ja jatkuvaa kehittämistä
- tukea ohjeistuksen, tiedottamisen ja palveluihin ohjauksen kehittämistä
- edistää eri toimijoiden välistä vuoropuhelua
- levittää hyviä käytäntöjä
- osoittaa opiskelijahuollon kriittisiä tekijöitä, vahvuuksia ja kehittämiskohteita
- kehittää arviointikulttuuria
- lisätä arvioinnin vaikuttavuutta.

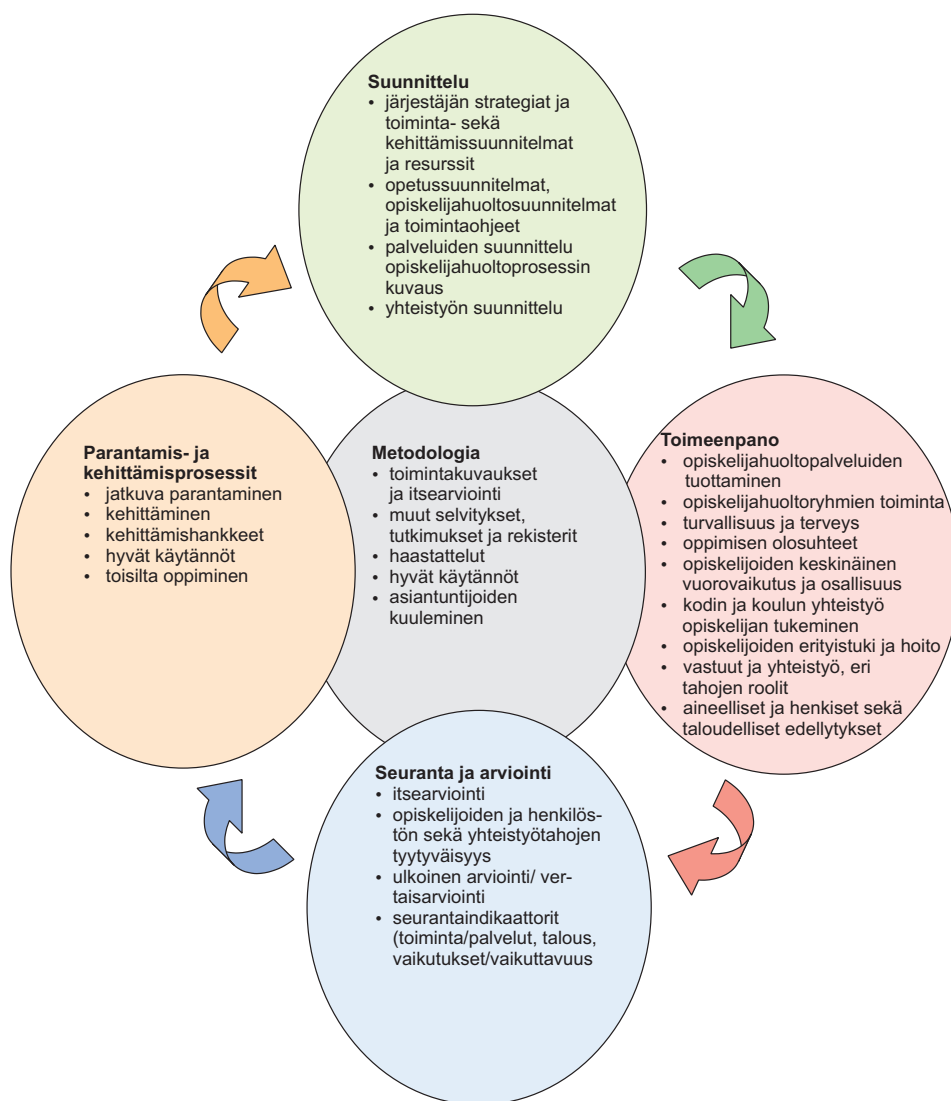
3.3 Arviointimenetelmä ja -malli

Arvioinnissa sovellettiin kehittävän arvioinnin periaatteita. Arviointi oli kriteeriperusteista. Arvioinnissa painotettiin koulutuksen järjestäjien, oppilaitosten ja muiden tahojen aktiivista osallistumista arvioinnin suunnitteluun ja arviointiin sekä erilaiseen vuoropuheluun ja yhteistyöhön. Lisäksi painotettiin arviointiprosessiin ja tuloksiin perustuvaa kehittämistä. Arviointi perustui monitahoisuuteen sekä sen myötä syntyvään yhteiseen näkemykseen. Arviointi tehtiin siten, että tuloksia voidaan verrata Koulutuksen arviointineuvoston aiemmin tekemiin arviointeihin.

Kehittävän arvioinnin orientaation mukaan arviointi on prosessorientoitunut. Arvioinnissa keskitytään toiminnan tavoitteisiin ja organisointiin sekä tuloksiin. Arviointi

edellyttää toiminnan kuvaamista yhteisesti valitun struktuurin mukaan. Arviointi edellyttää niin ikään kokeneita ja arviointityöhön hyvin valmennettuja arvioijia. Arviointi edellyttää myös arviointivierailuja, joiden aikana arvioijat voivat reflektoida arvioinnin havaintojaan yhdessä arvioitavien kanssa. Arvioinnin painopiste on toiminnassa.

Opiskelijahuollon sisältö jäsennettiin Euroopan komission hyväksymän laadunvarmistuksen ja -hallinnan viitekehyksen mukaan CQAF (Common quality assurance framework) (kuvio 1). Malli korostaa systemaattista kohdetoiminnan hallintaa ja toiminnan jatkuvaa parantamista ja kehittämistä. Malliin päädyttiin siksi, että se on koulutuksen järjestäjille tuttu ja sen soveltuvuudesta arvioinnin rakenteelliseksi malliksi on hyviä kokemuksia.

Kuvio 1. CQAF-malli arvioinnin viitekehyksenä

Arviointikohde

Opetusministeriön toimeksiannon (372/522/2008) mukaisesti arviointi kattaa ainakin seuraavat arviointialueet:

- järjestäjän opiskelijahuoltoon kuuluvien palveluiden tarjonta ja saatavuus
- opiskeluterveydenhuoltopalveluiden toimivuus osana opiskelijahuoltoa
- koulutuksen järjestäjän opiskelijahuoltoon ja opiskeluterveydenhuoltoon liittyvä ohjeistus, palveluista tiedottaminen ja palveluihin ohjaaminen
- opiskelijahuollon suunnittelu ja kehittäminen osana koulutuksen järjestäjän muuta toimintaa ja kehittämistä sekä osana sosiaali- ja terveystoimen kanssa tehtävää yhteistyötä.

Arviointikohdetta tarkastellaan suunnittelun, toimeenpanon, arvioinnin ja kehittämisen näkökulmista (taulukko 1). Arvioinnissa otetaan huomioon sekä ennalta ehkäisevä että korjaava (esimerkiksi sairaanhoito) näkökulma. Kunnan terveys- ja sosiaalipalveluita tarkastellaan osana koulutuksen järjestäjän opiskelijahuoltopalveluita. Keskeistä on, miten palvelut kohtaavat palvelun tarpeen ja miten opiskelijoiden tasapuolisuus turvataan. Arvioinnissa painotetaan palveluiden järjestämisen laatua ja palveluiden saavutettavuutta, ei niinkään määrää. Tietosuojanäkökulma otetaan huomioon palveluiden ja eri tahojen yhteistyön tarkastelussa.

Taulukko 1. Arviointikohteet ja -kriteerit CQAF-kehiksen mukaan jäsennettyinä

I SUUNNITTELU JA JÄRJESTÄJÄN LINJAUKSET	
<p>a) Yleiskäsitys arviointikohteesta ja sen tavoitteista</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Käsitys opiskelijahuollosta ja sen tavoitteista sekä taustalla olevista arvoista • Miten opiskelijahuolto on ymmärretty käytännössä
<p>b) Suunnittelu ja järjestäjän linjaukset</p> <p>Kriteerit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oppimisedellytysten turvaaminen • Ennaltaehkäisyn painottaminen • Palveluiden saatavuus ja joustavuus • Opiskelijoiden tarpeisiin vastaavuus • Palvelun yhdensuuntaisuus ja opiskelijoiden tasa-arvo 	<ul style="list-style-type: none"> • Koulutuksen järjestäjän tasolla tapahtuva suunnittelu • Opiskelijahuollon tavoitteet kolmelta viime vuodelta • Koulutuksen järjestäjän antamat ohjeet • Opiskelijahuollon käytännön suunnittelu, suunnittelu opetussuunnitelman osana • Opiskelijahuoltopalveluiden suunnittelu järjestäjän yksiköissä

(jatkuu)

Taulukko 1. (jatkuu)

II TOTEUTUS	
<p>a) Johtaminen, vastuut ja johtamismenettely</p> <p>Kriteerit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Johtamisen selkeys • Palveluiden ajantasaisuus • Vastuiden ja valtuuksien selkeys • Päätöksenteon tarkoituksenmukaisuus • Motivointi ja kannustaminen • Opiskelijoiden tarpeiden huomioon ottaminen ja painottaminen • Edellytysten luominen • Jatkuvan kehityksen varmistaminen <p>b) Opiskelijahuoltoryhmän/ryhmien kokoonpano, tehtävät ja vastuut, toimintaperiaatteet ja toiminta</p> <p>Kriteerit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opiskelijahuoltoryhmän monitahoisuus • Toiminnan tavoitteellisuus • Toimintaperiaatteiden selkeys ja tavoitteiden mukaisuus • Toiminnan laatu • Toiminta- ja kehittämisedellytykset <p>c) Ohjaus ja tiedottaminen</p> <p>Kriteeri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tiedottaminen vastaa tarpeita ja toteutuu oikea-aikaisesti 	<ul style="list-style-type: none"> • Opiskelijahuoltoon liittyvät vastuut/valtuudet ja niistä sopiminen • Yhteistyötahojen tehtävät ja vastuu opiskelijahuollossa • Opiskelijahuoltoon liittyvä päätöksenteko • Opiskelijahuoltoon liittyvä johtaminen ja johtamiskulttuuri • Opiskelijahuollon organisaatio <ul style="list-style-type: none"> • Opiskelijahuoltoryhmän/ryhmien kokoonpano, tehtävät, vastuut, toimintaperiaatteet ja toiminta • Opiskelijahuoltoryhmän toiminta • Opiskelijahuollon koordinointi <ul style="list-style-type: none"> • Tiedottaminen opiskelijoille ja opiskelijoiden ohjaus • Tiedottaminen opiskelijoiden huoltajille • Tiedottaminen henkilöstölle • Tiedottaminen yhteistyötahoille

(jatkuu)

Taulukko 1. (jatkuu)

Opiskelijahuolto käytännössä	1 Oppilaitoksen hyvinvointi
<p>Kriteerit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kokonaisvastuu opiskelijoiden hyvinvoinnista ja oppilaitoksen yhteisöllisyydestä ja turvallisuudesta painottuu • Ennalta ehkäisevä näkökulma painottuu • Palvelut sovitettu eri opiskelijaryhmien tarpeisiin • Sitoutuminen yhteisöllisyyden edistämiseen • Oppimisen olosuhteet edistävät opiskelijoiden oppimista ja koulutukseen osallistumista • Opiskelijoiden aktiivinen toiminta opiskelijoiden ja koko oppilaitoksen hyvinvoinnin edistämisessä ja turvaamisessa • Opiskelijoiden terveyskäyttäytyminen muuttuu positiivisemmaksi 	<p>a) Oppilaitosyhteisön yhteisöllisyys ja turvallisuus sekä oppimisen olosuhteet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yhteisöllisyys arvoissa ja toiminnassa sekä johtamisessa • Oppilaitosyhteisön turvallisuus • Fyysiset ja psykososiaaliset olosuhteet ja oppilaitosyhteisön ilmapiiri • Opiskelijan tuki ja oppilaitosyhteisön toimintakyvyn säilyttäminen fyysisistä ja psyykkistä turvallisuutta sekä hyvinvointia uhkaavissa tilanteissa • Kriisisuunnitelmat ja toimintaohjeet käyttäytymishäiriöiden, väkivallan, tapaturmien, onnettomuuksien ja kuolemantapausten varalta • Väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä suojaaminen • Toimintasuunnitelmat päihdeongelmien ehkäisemiseksi ja hoitamiseksi sekä tupakoinnin ennaltaehkäisemiseksi • Järjestyssäännöt • Henkilöstön, opiskelijoiden ja muiden tahojen osallistuminen yhteisöllisyyden ylläpitämiseen ja kehittämiseen • Opiskelijahuollon erityistarpeet erityisopiskelijoilla ja muilla erityisryhmillä • Oppimisympäristön esteettömyys <p>b) Terveelliset elämäntavat ja terveellinen oppimisympäristö</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oppilaitosyhteisön terveellisyys • Tietoisuus terveydestä ja sen vaikutuksista hyvinvointiin ja opiskelukykyyn • Opiskelijoiden oman elämän hallinta ja omien voimavarojen vahvistaminen • Terveiden elintapojen edistäminen ja näitä koskevat toimintaohjeet (päihteet, huumeet, tupakka, seksuaalisuus, ravitsemus, liikunta), oppilaitosyhteisön esimerkki⁵ • Terveystarkastukset (1. vuosi) • Ennaltaehkäisyä ja edellytyksiä koskevat toimintaohjeet ja toiminta: tupakointi, päihteiden käyttö, ravitsemus, liikunta, kiusaaminen ja häirintä

(jatkuu)

⁵ Muun muassa pysyvät terveelliset elintavat (erityisesti ravitsemus, liikunta, päihteet, seksuaalisuus, tarttuvat taudit, terveellinen ympäristö), terveystieto oppiaineena, oppilaitoksen toiminta terveiden elintapojen edistämiseksi esimerkiksi savuton oppilaitos, kiva koulu, yksilön ja yhteisön terveys

Taulukko 1. (jatkuu)

<ul style="list-style-type: none"> • Tuki opiskelijoiden opintojen edistymiselle • Vastaavuus opiskelijoiden tarpeisiin • Tukipalvelut edistävät opiskelijoiden hyvinvointia ja tukevat opiskelua. • Periaatteiden selkeys ja toteutuminen käytännössä • Ongelmia ennaltaehkäistään. 	<p>c) <i>Opiskelua ja opiskelijoiden hyvinvointia edistävät tukipalvelut</i></p> <p>Opiskelijahuoltonäkökulmat nivelvaiheissa/ura ja rekrytointipalvelut: koulutukseen ohjaus, ammatinvalinta ja koulutuksen aloitus ja päättäminen sekä siirtyminen jatko-opintoihin tai työelämään</p> <p>Opiskelijahuolto osana opetussuunnitelmia, opsien laadinta yhteistyössä eri tahojen kanssa</p> <p>Opinto-ohjaus Opintososiaaliset edut Asuntolatoiminta Vapaa-ajan palvelut Ravitsemispalvelut</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Eri tahot tekevät tavoitteellista yhteistyötä opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseksi ja opiskelijahuollon toteuttamiseksi. • Yhteistyön avulla edistetään opiskelijahuollon tavoitteiden toteutumista. • Palvelut vastaavat opiskelijoiden tarpeita. 	<p>d) <i>Opiskelijoiden keskinäinen vuorovaikutus ja osallisuus (yhteisöllisyys)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Osallisuus ja vaikuttamisen edistäminen • Toimintatavat myönteisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden tukemiseksi (tutortoiminta, vertaistuki, oppilaskuntatoiminta, harrastukset, erilaiset kerhot ja yhteistyöhankkeet) • Tukevan opiskeluympäristön turvaaminen, riittävät tukipalvelut, asuntolatoiminta, asuntolan turvallisuus ja viihtyvyys • Uusien opiskelijoiden ryhmäyttäminen ja ryhmäytymisen varmistaminen opiskelun aikana • Vertaistuki <p>d) <i>Kodin ja oppilaitoksen yhteistyö</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Huoltajien mahdollisuus perehtyä oppilaitoksen toimintaan • Vanhempainillat ja keskustelut opettajien kanssa • Yhteistyö poissaolojen seurannassa ja ongelmiin puuttumisessa erityisesti päihteet <p>e) <i>Opiskeluterveydenhuolto, kuraattori- ja psykologipalvelut ja muut palvelut</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Opiskeluterveydenhuolto • Kuraattoripalvelut • Psykologipalvelut • Nuorisotyö • Muut
2 Opiskelijoiden yksilöllinen erityistuki ja hoito	
<ul style="list-style-type: none"> • Opiskelijoiden opiskeluun liittyviin ongelmiin puututaan välittömästi ja ne pyritään ratkaisemaan ja ennaltaehkäisemään. 	<ul style="list-style-type: none"> • Opiskeluun osallistuminen, oppimisvaikeudet ja opintojen keskeyttäminen • Kiusaaminen ja muut sosiaaliset ongelmat ja niihin puuttuminen • Opiskelijan sairaanhoito ja sosiaalisiin ongelmiin liittyvä erityistuki ja hoito • Yksilölliset opiskelijahuoltopalvelut erityisryhmille • Lastensuojelu • Rangaistukset, opiskelijoiden rikokset ja rikosseuraukset

(jatkuu)

Taulukko 1. (jatkuu)

3 Yhteistyö ja tietojen hallinta	
<ul style="list-style-type: none"> Yhteistyön avulla edistetään opiskelijahuollon tavoitteiden saavuttamista. Tietojärjestelmät tukevat opiskelijahuollon toteuttamista ja varmistavat oikea-aikaiset palvelut. 	<p>a) Opiskelijahuoltoon liittyvä yhteistyö</p> <ul style="list-style-type: none"> Yhteistyö sosiaali- ja terveysviranomaisten ja palveluita tuottavien yksiköiden kanssa Omien oppilaitosten ja yksiköiden sisäinen yhteistyö Eri ammattikuntien, alojen ja oppilaitosten yhteistyö Opiskelijoiden osallistuminen Muiden ulkopuolisten tahojen ja asiantuntijoiden kanssa tehtävä yhteistyö Yhteistyö paikallisten opetusviranomaisten kanssa <p>b) Tietojen hallinta</p> <ul style="list-style-type: none"> Tietorekisterit Tietojen luovuttaminen viranomaiselta toiselle Tietojen käsittely opiskelijahuoltoryhmässä Suostumukset tietojen luovuttamiseen
4 Opiskelijahuollon resurssit	
<p>Kriteerit</p> <ul style="list-style-type: none"> Voimavarat luovat edellytykset ja varmistavat opiskelijahuollon laadukkaan ja tavoitteiden sekä tarpeiden mukaisen toteutuksen ja kehittämisen. Opiskelijahuoltohenkilöstön määrä vastaa tarpeita. Osaaminen on korkeatasoista ja sen ajantasaisuudesta pidetään huolta. 	<p>a) Fyysinen työympäristö</p> <ul style="list-style-type: none"> Opiskelijahuollon tilat <p>b) Taloudelliset voimavarat</p> <ul style="list-style-type: none"> Taloudelliset voimavarat Määrärahojen kohdentaminen opiskelijahuoltoon Kustannusten seuranta ja kustannusvaikutukset <p>c) Opiskelijahuollon henkilöstövoimavarat</p> <ul style="list-style-type: none"> Henkilöstövoimavarojen määrät Ammattitaidon kehittäminen
III SEURANTA JA ARVIOINTI	
<p>Kriteerit</p> <ul style="list-style-type: none"> Koulutuksen järjestäjällä on systemaattinen laadunvarmistusmekanismi. 	<ul style="list-style-type: none"> Arviointi- ja laadunvarmistusmenettelyt, vaikuttavuus Indikaattorit ja muut määrälliset tunnusluvut Tyytyväisyyden kartoittaminen Vastuu seurannasta ja arvioinnista Oman onnistumisen arviointi
IV TULOKSET JA VAIKUTUKSET	
<p>Kriteerit</p> <ul style="list-style-type: none"> Opiskelijahuollon tavoitteet on saavutettu. 	<p>a) Opiskelijahuollon tavoitteiden saavuttaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> Tyytyväisyytulokset Prosessi- ja resurssitulokset <ul style="list-style-type: none"> keskeyttäminen ja sen syyt sekä keskeyttämistä koskevien indikaattoreiden kehitys, poissaolot, sairauslomot läpäisyaste palveluiden saatavuus

(jatkuu)

Taulukko 1. (jatkuu)

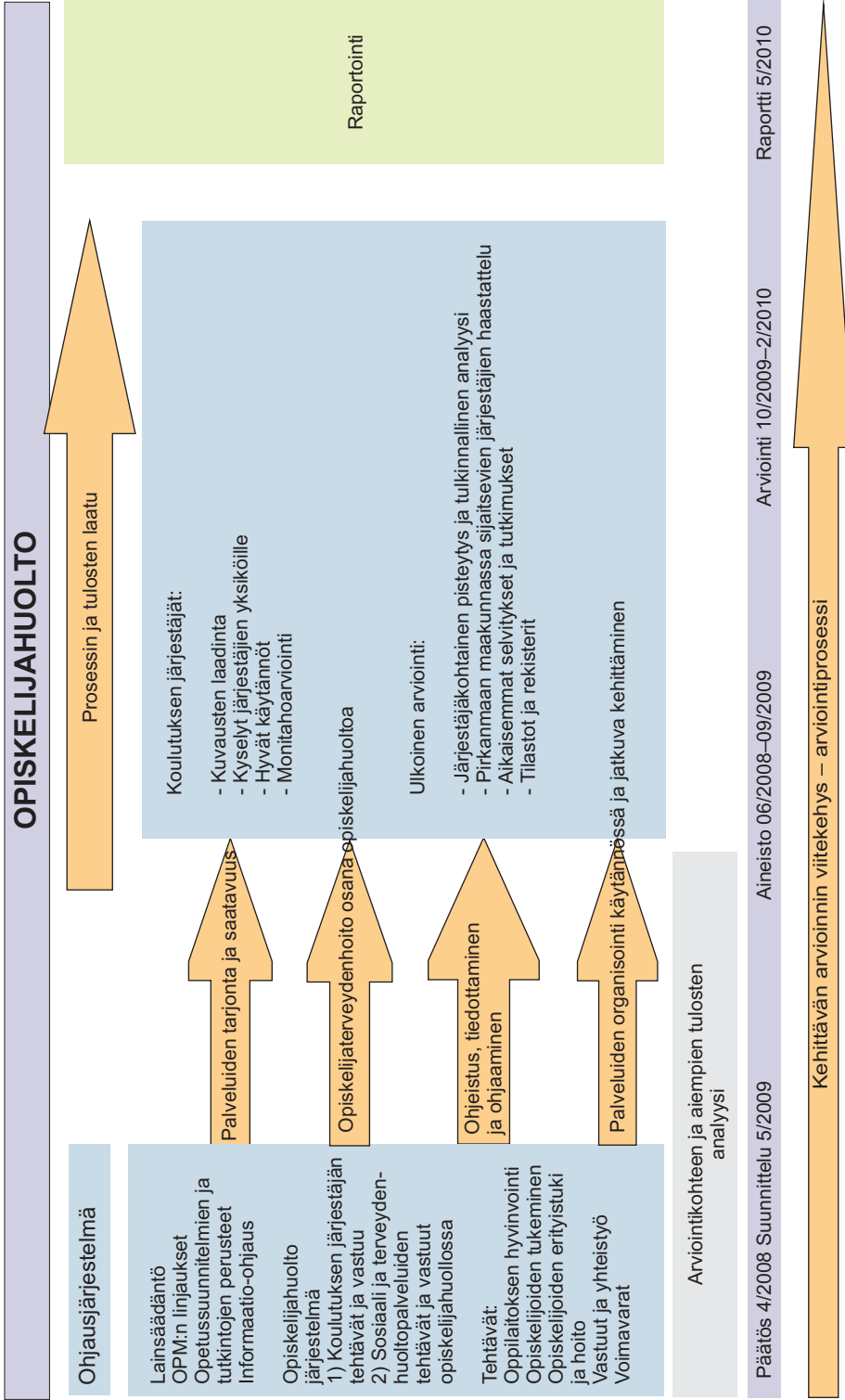
Kriteerit <ul style="list-style-type: none"> Koulutuksen järjestäjä on saavuttanut itse asettamansa tavoitteet. 	Muut tulokset <ul style="list-style-type: none"> Opiskelijahuollon vaikutukset ja vaikuttavuus Muut tulokset
V PARANTAMINEN JA KEHITTÄMINEN	
Kriteerit <ul style="list-style-type: none"> Järjestäjällä on näyttöä arvioinnin ja seurannan perusteella tehdyistä kehittämistoimenpiteistä. Kehittämiseen kohdennetaan voimavaroja. Opiskelijahuoltohenkilöstöllä on mahdollisuuksia kehittämiseen ja innovatiivisiin kokeiluihin. 	<ul style="list-style-type: none"> Parantamis- ja kehittämismekanismit Kokeilut, kehittämishankkeet Osallistuminen kansallisiin kehittämishankkeisiin ja hyödyntäminen Visio tulevaisuuden suhteen Palkitseminen
VI SYNTEESI	
Kriteerit <ul style="list-style-type: none"> Kansallinen ohjaus sekä opetustoimen että terveys- ja sosiaalitoimen puolelta tukee koulutuksen järjestäjä opiskelijahuollon järjestämisessä ja kehittämisessä. 	<ul style="list-style-type: none"> Tyytyväisyys kansalliseen ohjaukseen (lait, OPM, STM, OPH, THL) Hyvät käytännöt

3.4 Arviointiasetelma, aineiston koonti ja tulosten analysointi

Suunnitteluryhmä analysoi ja kuvasi arviointikohteen ja kokosi aineiston arviointia varten. Arviointitieto koottiin koulutuksen järjestäjiltä syksyllä 2009. Järjestäjille lähetetyn ennakkotiedon lisäksi järjestäjille järjestettiin aloitusseminaari toukokuussa 2009.

Koulutuksen järjestäjäkohtaisen kuvauksen lisäksi arvioinnissa pyydettiin erilliset vastaukset kaikista niistä toimipaikoista, jotka sijaittivat muualla kuin koulutuksen järjestäjän kunnan alueilla. Kuvauksen ja kannanottojen lisäksi järjestäjien itsearviointiraportti sisältyi 30.9. arviointineuvostolle toimitettuun aineistoon. Opiskelijahuoltoryhmän lisäksi arviointi-istuntoon toivottiin osallistuvan myös muita asiantuntijoita ja opiskelijoita. Erityisesti painotettiin terveydenhoitajan osallistumista.

Koulutuksen järjestäjistä 93,9 % (n = 123) palautti kaikki tai osan lomakkeista. Lisäksi alkuperäiseen otantaan kuuluneista järjestäjistä vajaa 10 % yhdistyi arviointihankkeen aikana toiseen järjestäjään. Osallistumattomien joukko on pieni. Seuraavat järjestäjät eivät osallistuneet arviointiin:

Kuvio 2. Arviointiasetelma

Jyväskylän kristillisen opiston säätiö
Mynämäen kunta
Norrvalle Folkhälsan Ab
Peräpohjolan kansanopiston kannatusyhdistys ry
Raision seudun koulutuskuntayhtymä
Saamelaisalueen koulutuskeskus
Tanhuvaaran Säätiö

Arvioinnin pohjaksi ja arvioinnista tehtävien johtopäätösten tueksi koottiin eri selvitysten ja tutkimusten kautta tuotettua tietoa, joista yhteenveto liitteessä 1.

Arviointiaineisto jaettiin arviointiryhmän jäsenille satunnaistamisen periaatteen mukaan. Näin kaikilla arvioijilla oli lähes yhtä monta hyvin erilaista ja eri puolilla maata sijaitsevaa järjestäjää. Arviointiryhmän arviointien yhtenäisyyden takaamiseksi arviointiryhmä arvioi ennen varsinaista arviointia kolme erilaista koulutuksen järjestäjää sekä vertasi tuloksia ja arviointien yhdensuuntaisuutta. Lisäksi arvioijat arvioivat varsinaisessa arvioinnissa kaksi samaa käytäntöä.

Arviointi oli kriteeriperusteista. Arviointikriteerit laadittiin CQAF:n mukaisille osa-alueille. Sisältöä kuvaavat kriteerit tulevat ilmi arviointikohdetta kuvaavasta taulukosta 2 ja arviointiasteikkoa kuvaavat kriteerit liitteessä 2. Kunkin järjestäjän kuvauksissaan antama näyttö pisteytettiin asteikolla 0–5. Numeerisen arvioinnin lisäksi arvioijat tekivät tulkinnallisen analyysin ja laativat henkilökohtaiset raportit, jotka toimivat loppuraportin laadinnan perustana. Arviointia varten laadittiin lomakkeet, joihin arvioija dokumentoi kunkin järjestäjän tilaa koskevat havainnot myöhemmin laadittavaa raporttia varten. Suunniteltuja pisteytettäviä arviointikohteita jouduttiin muokkaamaan ja karsimaan arvioinnin edetessä. Lopullinen kokonaispistemäärä oli 175 pistettä, joka jakautui eri kohdealueille taulukon 2 mukaan. Etukäteen suunnitelluista arviointikohteista lastensuojeluun liittyvää toimintaa ei arvioitu numeroiden muodossa, koska kaikilla ei ollut kyseistä toimintaa. Erityisopetuksessa puolestaan arviointiin ne järjestäjät, joilla oli erityisopetusta, myös pistein. Tältä osin niille, joilla erityisopetusta ei ole lainkaan, annettiin keskiarvoa kuvaava pistemäärä. Pisteet koostuivat taulukon 2 mukaisesti.

Tulosten havainnollisuutta ja pisteiden yhteismitallisuutta parannettiin muuntamalla summapisteeet asteikolle 0–100, joka voidaan ymmärtää prosenttina enimmäispistemäärästä.

Arvioinnissa määritettiin myös raja-arvo tavoitteena pidetylle tasolle (tavoitetaso). Täksi raja-arvoksi arviointiryhmä valitsi kriteeristön arvon kolme: *”Joitakin selviä näyttöjä toiminnan tavoitteiden mukaisuudesta sekä suunnitelmien että käytännön tasolla ja joitakin selviä näyttöjä tulosten tavoitteiden mukaisuudesta. Ei ”tavallisuudesta poikkeavaa suuntaan eikä toiseen.”* Tavoitteena pidettävän toiminnan laskennalliseksi raja-arvoksi määritettiin kuitenkin 2,75, joka on 57 % kokonaispistemäärästä. Kunkin tutkinnon tuli siten saada 57 % kokonaispistemäärästä sijoittuakseen tavoitetasolle 3. Tämän perusteella järjestäjät jaettiin kahteen ryhmään: tavoitetason ylittäneisiin ja alittaneisiin (liite 3).

Taulukko 2. Arviointikohteet ja pisteet

• Suunnittelu ja koulutuksen järjestäjän linjaukset ⁶	0–30 pistettä
Toteutus:	
• Johtaminen ja opiskelijan ohjaaminen ⁷	0–15 pistettä
Opiskelijahuolto käytännössä:	
• Oppilaitosyhteisön hyvinvointi ⁸	0–30 pistettä
• Opiskelijoiden yksilöllinen erityistuki ja hoito ⁹	0–20 pistettä
• Yhteistyö ja tietojen hallinta ¹⁰	0–10 pistettä
• Opiskelijahuollon resurssit ¹¹	0–15 pistettä
Seuranta ja arviointi	0–15 pistettä
Tulokset ja vaikutukset	0–15 pistettä
Parantaminen ja kehittäminen	0–25 pistettä

Myös hyvät käytännöt arvioitiin monivaiheisesti. Ensiksi kukin arvioija valitsi kolme hyvää käytäntöä tarkempaan tarkasteluun. Arviointiryhmä nimesi joukostaan kaksi arvioijaa, jotka tekivät lopullisen arvioinnin ja esittivät arviointiryhmälle valittavaksi tässä raportissa kuvattavat hyvät käytännöt. Kriteerit olivat luovuus ja innovatiivisuus, osoitus parhaana käytäntönä toimimiseen, mielekkyys ja motivoivuus ja soveltuvuus levittämiseen hyvänä käytäntönä. Kustakin kriteeristä saattoi saada 0–5 pistettä ja maksimipistemäärä oli 30.

Arviointissa hyödynnettiin myös Opetushallituksen kokoamia kustannuksia ja toimintaa koskevia rekistereitä sekä erilaisia seurantaraportteja.

Ajan ja taloudellisten resurssien puutteen vuoksi arviointiryhmä ei voinut tehdä arviointikäyntejä. Sen sijaan arviointiryhmä haastatteli ryhmän Pirkanmaan maakunnassa sijaitsevien järjestäjien edustajia. Lisäksi arviointiryhmä kuuli asiantuntijana rehtori Tarja Hovilaa Ahlmanin koulun säätiöstä. Myös arviointiryhmän asiantuntijajäsenet kommentoivat arviointiraporttia.

⁶ Opiskelijahuoltosuunnitelma, kansallisten tavoitteiden mukaisuus, suunnittelu osana opetussuunnitelmaa, käytännön prosessien suunnittelu, laatuksiteereiden kattavuus ja toimivuus sekä prosessien hallinta ja kuvaus

⁷ Johtaminen, opiskelijahuoltoryhmät ja niiden toiminta, tiedottaminen ja opiskelijan ohjaus

⁸ Oppilaitosyhteisön yhteisöllisyys ja turvallisuus ja oppimisen olosuhteet, terveelliset elämäntavat ja terveellinen oppimisympäristö, opiskelua ja opiskelijoiden hyvinvointia edistävät toiminnot, opiskelijoiden keskinäinen vuorovaikutus ja osallisuus, kodin ja oppilaitoksen yhteistyö, opiskeluterveydenhuolto-, kuraattori- ja psykologipalvelut sekä muut palvelut

⁹ Opiskeluun osallistuminen, oppimisvaikeudet ja keskeyttäminen, kiusaaminen ja muut sosiaaliset ongelmat ja puuttuminen, opiskelijoiden sairaanhoito ja sosiaalisiin ongelmiin liittyvä erityistuki ja hoito, yksilölliset opiskelijahuoltopalvelut erityisryhmille, lastensuojeluun liittyvät erityistilanteet, opiskelijoiden rikokset ja muut ongelmat

¹⁰ Opiskelijahuoltoon liittyvä yhteistyö, tietojen keruu, luovuttaminen, hyödyntäminen ja tietosuoja

¹¹ Fyysinen ympäristö, taloudelliset resurssit, henkilöstövoimavarat

Arviointiryhmä laati raportin prosessikirjoittamisen periaatteiden mukaan. Pääsuunnittelija Gunnel Knubb-Manninen on laatinut ruotsinkielisen koulutuksen erityispiirteitä koskevan tekstiosuuden. Arviointiryhmä kokoontui kahdeksaan koko päivän kestävään istuntoon. Nämä istunnot mahdollistivat arviointiryhmän yhteisen pohdinnan.

Arviointiraportti toimitetaan koulutuksen järjestäjille, viranomaisille ja keskeisille sidosryhmille. Lisäksi arviointiryhmä esittää järjestettäväksi alueellisia kehittämisseminaareja yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimea edustavien tahojen kanssa.

4

Luotettavuuden tarkastelua

Arvioinnin luotettavuutta varmistettiin huolehtimalla arvioinnin suunnittelun ja arvioinnin monitahoisuudesta. Arvioinnissa painotettiin avoimuutta, riippumattomuutta ja koulutuksen järjestäjien ja muiden keskeisten tahojen osallistumista arviointiin. Koulutuksen järjestäjien laaja osallistuminen arviointiin on osoitus aineiston edustavuudesta. Vaikka arvioinnin aikataulua kritisoitiin, monet järjestäjät viestittivät, että kyseinen arviointi osui heidän kannaltaan sopivaan ajankohtaan opiskelijahuollon kehittämisen ja kehittämiseen heräämisen kannalta.

Koulutuksen järjestäjien ja eri toimintayksiköiden tuottamat aineistot sekä itsearviointi antoivat hyvän kuvan opiskelijahuollon tilanteesta sekä sen ongelmista ja haasteista, vaikka järjestäjien kyvyssä laatia toimintakuvauksia ja arvioida toimintaansa oli eroja. Osa järjestäjistä osoitti, miten opiskelijahuolto integroituu osaksi järjestäjän kokonaistoimintaa ja miten opiskelijahuolto toteutetaan moniammatillisesti ja eri tahoja osallistavasti. Osa järjestäjistä kuvasi toimintaansa teknisesti toimenpiteinä, ja osa heräsi opiskelijahuollon toimeenpanoon arviointiaineiston tultua järjestäjän pöydälle. Osassa aineistosta opiskelijahuolto oli puolestaan delegoitu järjestäjän yksiköille ilman järjestäjätasolla tapahtuvaa ohjausta ja koordinointia.

Koulutuksen järjestäjien paneutumista arviointiin edistettiin toteuttamalla arviointi järjestäjille tutun arviointimallin mukaan ja huolehtimalla tiedottamisesta. Koulutuksen järjestäjät osallistuivat erittäin aktiivisesti ennakkoon järjestettyyn tiedotustilaisuuteen ja arviointiin (vastausprosentti oli 94). Järjestäjiltä pyydetyn aineiston lisäksi pyydettiin yksikkökohtaiset vastaukset erilliseen lomakkeeseen. Tällä tavoin haluttiin erityisesti saada selvää siitä, miten opiskelijahuolto yleensä ja erityisesti opiskeluterveydenhuolto toteutuu eri kuntien alueella olevissa toimipisteissä.

Arvioinnissa selvitettiin myös, miten monitahoisuus toteutui koulutuksen järjestäjien kuvausten laadinnassa ja arvioinnissa. Järjestäjistä 64,3 % (n = 60) laati opiske-

lijahuollon kuvauksen monitahoisessa ryhmässä, kun vastaavasti 34,7 %:ssa (n = 34) kuvauksen laadinta oli delegoitu yksittäiselle henkilölle. Tilanne oli sama arvioinnin suhteen; 60,2 % järjestäjistä (n = 53) oli arvioinut opiskelijahuollon monitahoiseen ryhmän toimesta, kun taas 37,5 % arvioinneista toteutui yksittäisen henkilön toimesta.

Opiskelijahuollon järjestäminen on riippuvaista järjestäjän koosta, sijainnista, koulutustehtävästä ja muista vastaavista syistä. Nämä erot arvioijat pyrkivät ottamaan huomioon, minkä vuoksi painotettiin opiskelijahuollon järjestämisen tarkoituksenmukaisuutta kyseisen järjestäjän ja sen toimintaympäristön kannalta. Järjestäjien erilaiseen tilanteeseen kiinnitettiin erityistä huomiota niin arviointikriteereiden testaamisessa kuin varsinaisessa arvioinnissa. Eritoten tätä taustatekijöihin suhteutettavaa näkökulmaa korostettiin.

Arviointiryhmällä ei ollut mahdollisuuksia tehdä arviointikäyntejä ja siten testata, miten hyvin kirjallinen aineisto vastaa arkitodellisuutta. Arviointikäyntien sijaan arviointiryhmä kutsui Pirkanmaan maakunnassa sijaitsevat koulutuksen järjestäjät (n = 11) ryhmähaastatteluun, jonka turvin arviointiryhmä sai mahdollisuuden peilata omien tulkintojensa osuvuutta. Haastattelu tuki vahvasti arviointiryhmän tekemiä tulkintoja.

Arvioinnin luotettavuutta edistettiin myös peilaamalla saatuja tuloksia muuhun aineistoon. Aineisto koostui lähinnä erilaisista raporteista. Arviointiryhmän mielestä ongelmana on, ettei opiskelijahuoltopalveluista ole saatavilla toimintaa kuvaavia määrällisiä tietoja kansallisella tasolla. Myös kustannuksia koskevat tilastotiedot ovat vähäiset. Koulutuksen järjestäjät eivät myöskään itse seuraa systemaattisesti opiskelijahuollon palveluita ja niiden saatavuutta.

Opiskeluterveydenhuollon arviointiin liittyy myös ongelmia. Tässä arvioinnissa opiskeluterveydenhuollon aineistoa ei koottu siitä vastaavilta tahoilta vaan koulutuksen järjestäjiltä, joskin terveydenhoitajat ovat osallistuneet useissa tapauksissa kuvausten laadintaan ja arviointiin opiskelijahuoltoryhmän jäsenenä. Opiskeluterveydenhuollosta olisi kuitenkin saanut syvällisemmän kuvan, jos arviointitietoa olisi koottu myös kunnan terveysviranomaisilta, asiantuntijoilta ja yksiköiltä.

Ulkoisen arvioinnin monitahoisuus ja luotettavuus pyrittiin turvaamaan muun muassa siten, että eri järjestäjien aineistot jaettiin arvioijille taustamuuttujien suhteen tasaisesti (kullekin 25–30 aineistoa). Kukaan arvioijista ei arvioinut yksiköitä, joihin hänellä oli sidoksia. Ruotsinkielinen koulutus arvioitiin osana muuta aineistoa.

Ulkoisen arvioinnin luotettavuuden kriittisin kohta on se, että kunkin järjestäjän tilan arvioi vain yksi arvioija. Arviointiryhmä pyrki kuitenkin eliminoimaan arvioijasta johtuvat vaihtelut monilla eri keinoilla. Ensiksi arviointiryhmä testasi arviointikriteerit ja dokumentoinnin ennen varsinaista arviointia kolmen toisistaan poikkeavan esimerkin avulla ja analysoi tulokset istunnonaan. Arvioijien välisten erojen analysoinnin pohjalta sovittiin yhteisistä periaatteista sekä tarkistettiin kriteereitä ja pisteytyksen ja tulkinnan perusteita. Lisäksi varsinaisessa arvioinnissa arvioijilla oli kaksi samaa arviointiaineistoa, joita arvioijat eivät tienneet etukäteen. Myös tämän rinnakkaisarvioinnin tulokset analysoitiin yhdessä. Kukin arvioija sai niin ikään tuoda arviointiryhmälle rinnakkaisarviointiin sellaisia arviointeja, joiden suhteen hän oli empivä. Näihin rinnakkaisarviointeihin ei ollut tarvetta.

Arviointikriteereiden testaaminen ja arvioinneista tehtyjen tulkintojen vertailut ennen varsinaista arviointia lähensivät arvioijien tulkintoja toisiinsa. Lopullisessa arvioinnissa arvioijien väliset erot olivat pääsääntöisesti pieniä yhden arvioijan ollessa kuitenkin muita kriittisempi. Poikkeama oli muiden arvioijien yleistasoon nähden kokonaispisteistä (175) 19,7 %, kun vastaavasti muiden arvioijien väliset erot olivat 8,6 %. Mitään systemaattista virhettä ei todettu, eivätkä arvioijien väliset erot siten merkittävästi vaikuta aineistosta saatuun kokonaiskuvaan, joskin yksittäisen järjestäjän kohdalla yhden arvioijan kriittisempi ote saattaa merkitä pientä siirtymää koulutuksen järjestäjien paremmuusjärjestyksessä.

OSA II
TULOKSET

5

Kokonaisarviointi

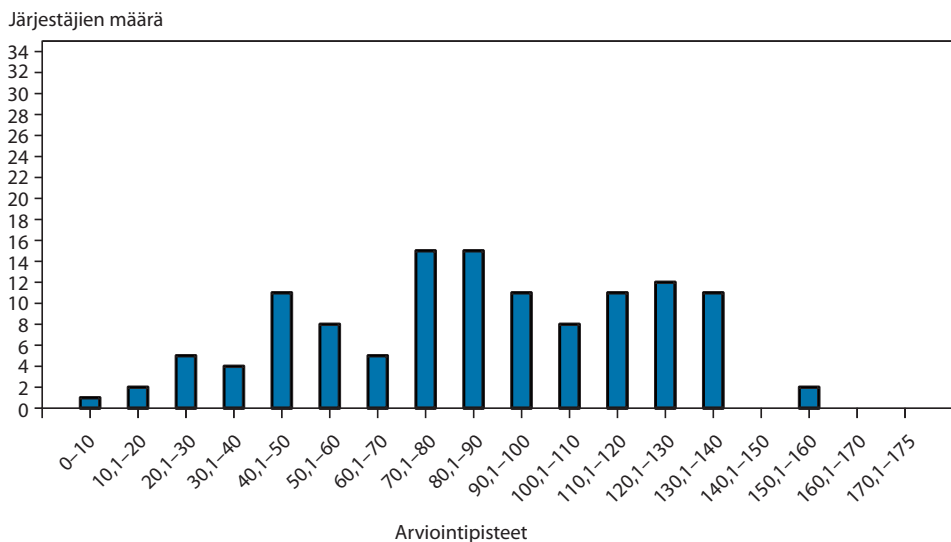
Tässä luvussa tarkastellaan arvioinnin tuloksia arviointipisteiden valossa. Kunkin järjestäjän opiskelijahuollon tila arvioitiin erikseen edellä kuvattujen kriteereiden mukaan ja pisteytettiin tulokset arviointialueittain ja -kohteittain asteikolla 0–5.

Kuvio 3 kuvaa koulutuksen järjestäjien saamia kokonaispisteitä ja siten järjestäjien sijoittumista toisiinsa nähden. Koulutuksen järjestäjien väliset erot olivat suuria. Yksittäisten järjestäjien pisteet vaihtelivat 10 pisteestä 158 pisteeseen maksimipisteiden ollessa 175. Suurin osa järjestäjistä sijoittui melko tasaisesti 40–140 pisteen välille (kuvio 3).

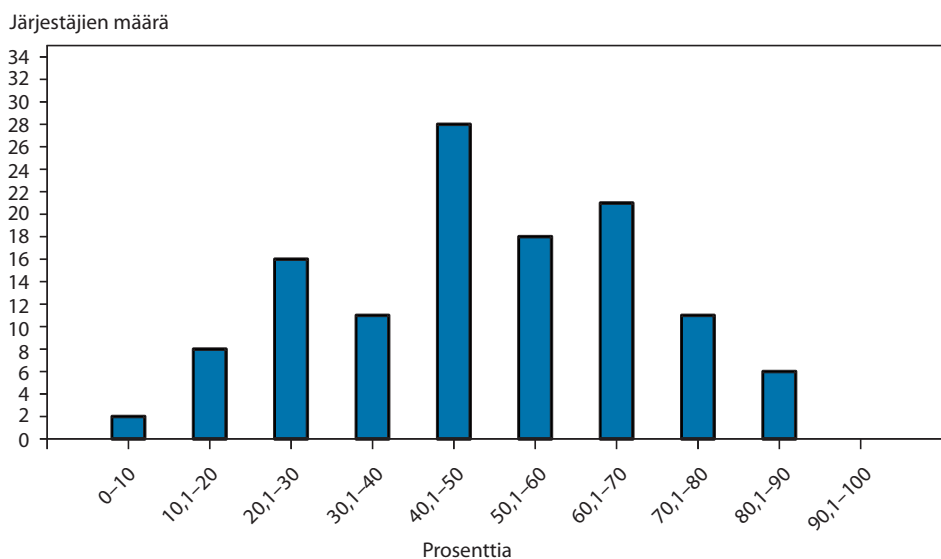
- Koulutuksen järjestäjistä 37,5 % (n = 45) ylitti tavoitetason kokonaispisteiden valossa ja 62,5 % (n = 75) alitti sen.
- Koulutuksen järjestäjistä 11,7 % (n = 14) ylitti tavoitetason kaikilla arviointialueilla, 60,8 % (n = 73) järjestäjistä ylitti tavoitetason jollakin arviointialueella ja 27,5 % (n = 33) järjestäjistä ei ylittänyt laatutasoa millään arviointialueella.

Tulosten havainnollisuutta parannettiin muuttamalla pisteet prosenttiluvuksi, jonka koulutuksen järjestäjä oli saanut kokonaispisteistä (kuvio 4).

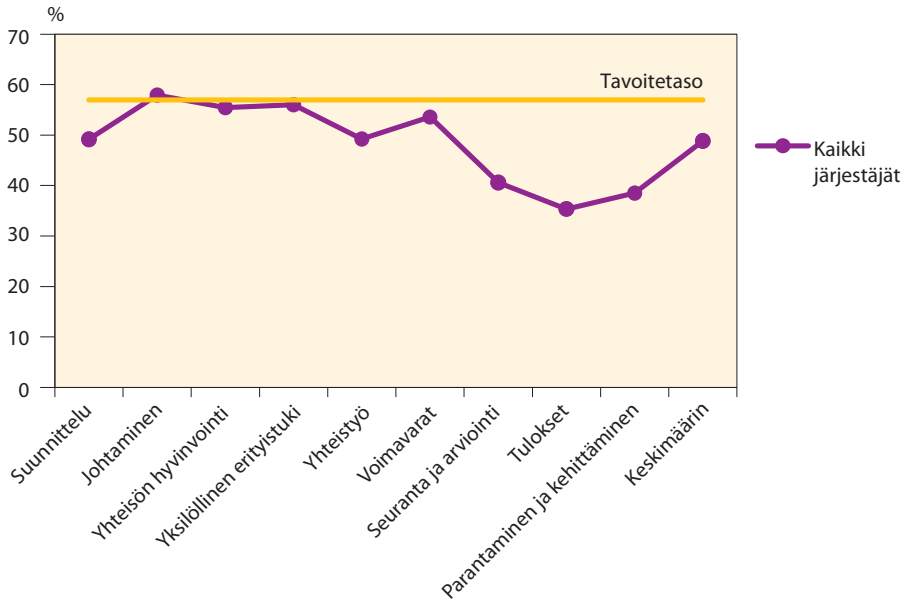

Kuvio 3. Opiskelijahuollon pistejakauma 10 pisteen välein (maksimipistemäärä 175 pistettä)

Kuvio 4. Opiskelijahuollon pistejakauma prosentteina

Kokonaispisteiden lisäksi koulutuksen järjestäjien prosentteina ilmaistuja tuloksia tarkasteltiin suhteessa arviointiryhmän määrittämään tavoitetasoon. Erityisesti tarkasteltiin tavoitetason (pistemäärä 3, lukuarvona 2,75) ylittämistä tai alittamista. Kuvio 5 kuvaa kokonaispisteitä osa-alueittain ja suhteessa edellä kuvattuun tavoitetasoon. Kuvio osoittaa, että koulutuksen järjestäjät ylittivät tavoitetason keskimäärin vain johtamisen alueella. Vastaavasti seuranta ja arviointi sekä tulosten systemaattinen parantaminen ja kehittäminen toteutuvat muita alueita selkeästi heikommin.

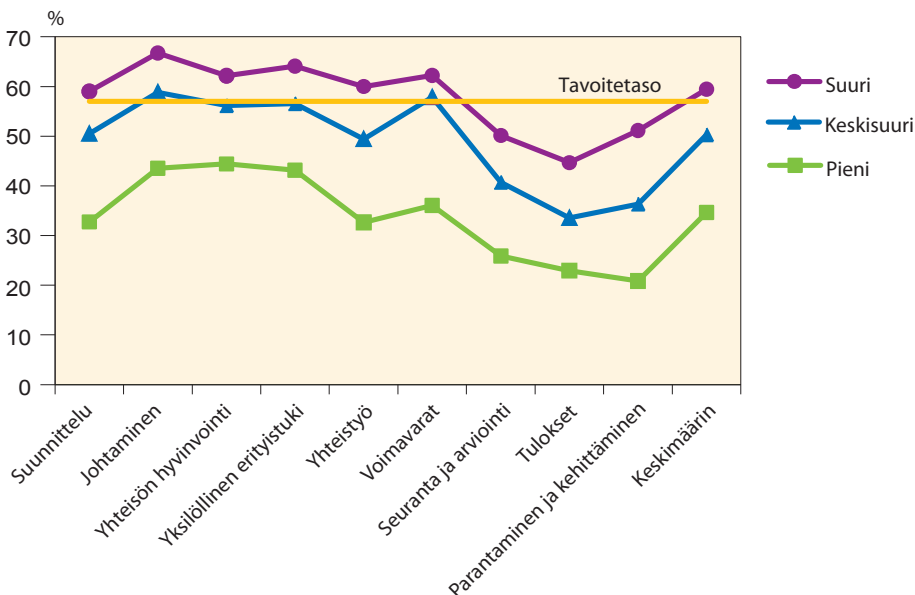
Kuvio 5. Opiskelijahuollon keskimääräinen taso osa-alueittain

Tavoitetason ylittäminen osa-alueittain ilmenee liitteessä 3. Järjestäjistä 61 % ylitti tavoitetason ainakin yhdellä tai useammalla osa-alueella ja noin 12 % ylisi siihen kaikilla osa-alueilla.

Seuraavat järjestäjät ylittivät tavoitetason kaikilla arviointialueilla ja -kohdissa:

- Axxell Utbildning Ab
- Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymä
- Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö
- Hengitysliitto Heli ry
- Invalidiliitto ry
- Itä-Savon koulutuskuntayhtymä
- Kainuun maakunta kuntayhtymä
- Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymä
- Korpisaaren säätiö
- Seinäjoen koulutuskuntayhtymä
- Kuopion talouskoulun kannatusyhdistys ry
- Oulun seudun koulutuskuntayhtymä
- Savon koulutuskuntayhtymä
- Uusikaupunki

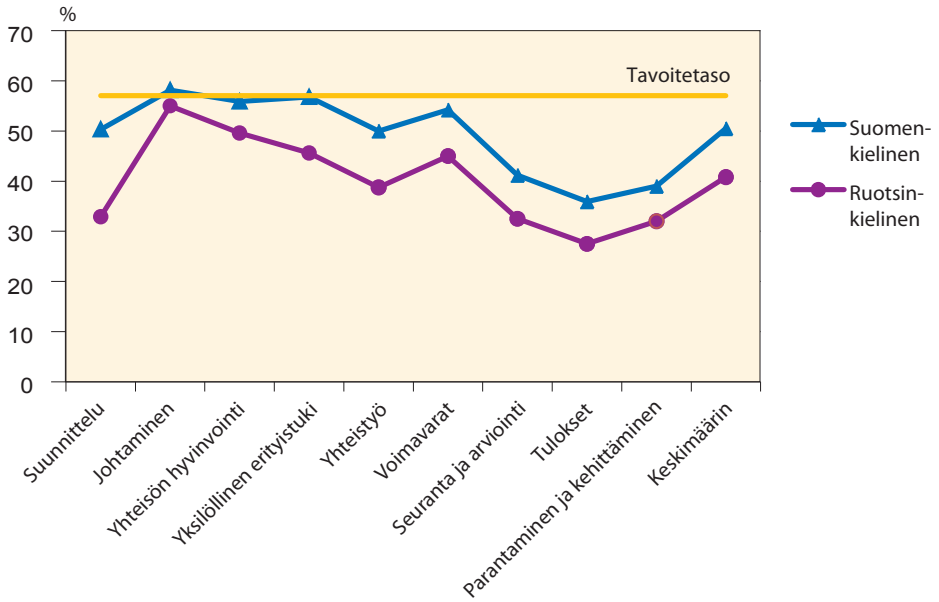
Koulutuksen järjestäjien koon¹² mukaan tarkasteltuna suuret ovat parhaita ja keskikokoiset ovat lievästi heikompia jokaisella osa-alueella (kuvio 6, liite 3). Suurista järjestäjistä tavoitetason ylitti jokaisella osa-alueella noin viidennes ja keskisuurista ja pienistä järjestäjistä vastaavasti noin 6 %. Suuret järjestäjät ylittävät tavoitetason muilla paitsi seurannan ja arvioinnin, tulosten ja parantamisen ja kehittämisen osa-alueilla. Keskisuuret järjestäjät ylittävät tavoitetason lähinnä johtamisen ja voimavarojen osa-alueilla. Pienet järjestäjät alittivat tavoitetason jokaisella osa-alueella.

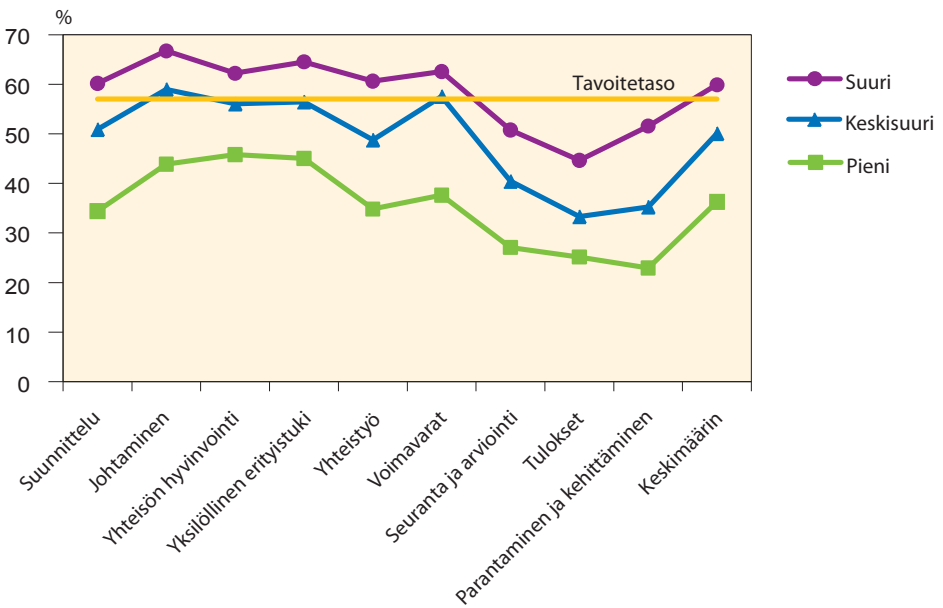
Kuvio 6. Opiskelijahuollon keskimääräinen taso koulutuksen järjestäjän koon mukaan eriteltynä osa-alueittain

Koulutuksen järjestäjän opetuskieli erottelee suunnittelua lukuun ottamatta koulutuksen järjestäjiä kauttaaltaan noin 5–10 % erolla (kuvio 7, liite 3). Keskimääräisellä tasolla suomenkieliset koulutuksen järjestäjät ovat onnistuneet opiskelijahuollon toimeenpanossa ruotsinkielisiä yksiköitä paremmin mutta ovat silti onnistuneet ylittämään tavoitetason vain johtamisen osa-alueella. Noin neljäsosa suomenkielisistä ja noin reilu kolmasosa ruotsinkielisistä järjestäjistä ei saavuttanut tavoitetasoa millään arvioitulla osa-alueella. Vastaavasti noin 12 % sekä suomen- ja ruotsinkielisistä järjestäjistä ylitti tavoitetason kaikilla osa-alueilla.

¹² Pieni (alle 100 opiskelijaa), keskikokoinen (100–499 opiskelijaa) ja suuri (yli 500 opiskelijaa).

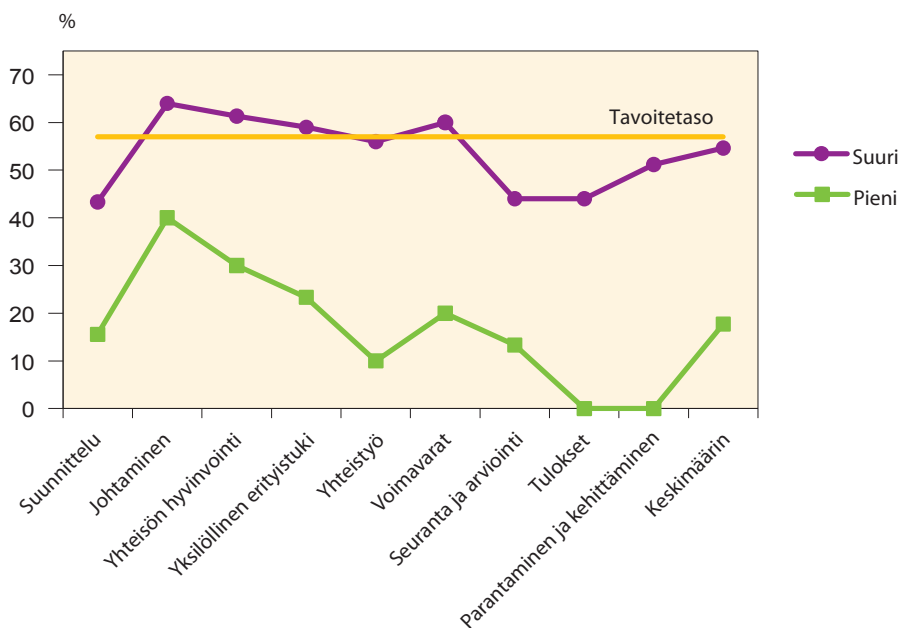
Kuvio 7. *Opiskelijahuollon keskimääräinen taso koulutuksen järjestäjien opetuskielen mukaan eriteltynä osa-alueittain*

Kuvio 8. *Opiskelijahuollon keskimääräinen taso suomenkielisten järjestäjien koon mukaan eriteltynä osa-alueittain*

Opiskelijahuollon kokonaistilanne vaihtelee järjestäjän koon mukaan suomenkielisen järjestäjien piirissä. Suurten ja keskisuurten välillä tasoero on maksimissaan noin 5 %, ja ero kasvaa suurten ja pienten kesken noin 20 %:iin (kuvio 8, liite 3). Suuret suomenkieliset järjestäjät ylittävät tavoitetasoa selvästi kaikilla muilla osa-alueilla paitsi seurannan ja arvioinnin, tulosten sekä parantamisen ja kehittämisen osa-alueilla. Keskisuuret suomenkieliset järjestäjät ylittävät tavoitetasoon lähinnä johtamisen ja voimavarojen osa-alueilla, ja pienet järjestäjät jäävät jokaisella osa-alueella selvästi tavoitetasoa alapuolelle.

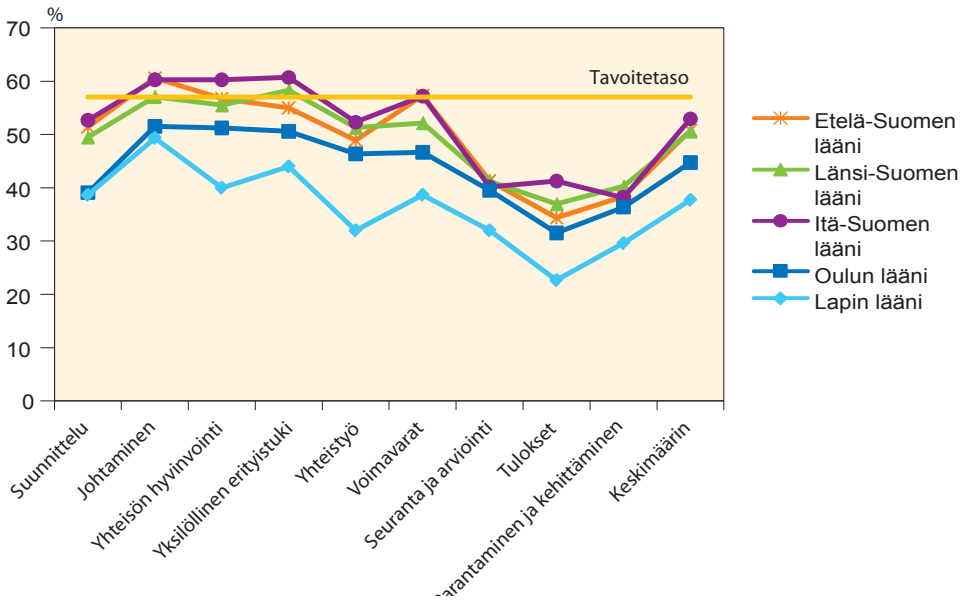
Järjestäjän koon mukaan tarkasteltaessa ruotsinkielisten järjestäjien tasoerot ovat suomenkielisiä järjestäjiä suurempia¹³ (kuvio 9). Näin tarkastellen suuret ruotsinkieliset järjestäjät ylittävät tavoitetasoa lähinnä johtamisen, yhteisön hyvinvoinnin, yksilöllisen erityistuen ja resurssien osa-alueilla. Pienet ruotsinkieliset järjestäjät ovat jokaisella osa-alueella huomattavan paljon alle tavoitetasoa erityisesti tulosten sekä parantamisen ja kehittämisen osa-alueilla.

Kuvio 9. Opiskelijahuollon keskimääräinen taso ruotsinkielisten järjestäjien koon mukaan eriteltynä osa-alueittain

¹³ Ainoa keskisuuri koulutuksen järjestäjä on yhdistetty suurten järjestäjien joukkoon sekä identifioituvuuden että suuren järjestäjän rajaa lähestyvän opiskelijamääränsä vuoksi.

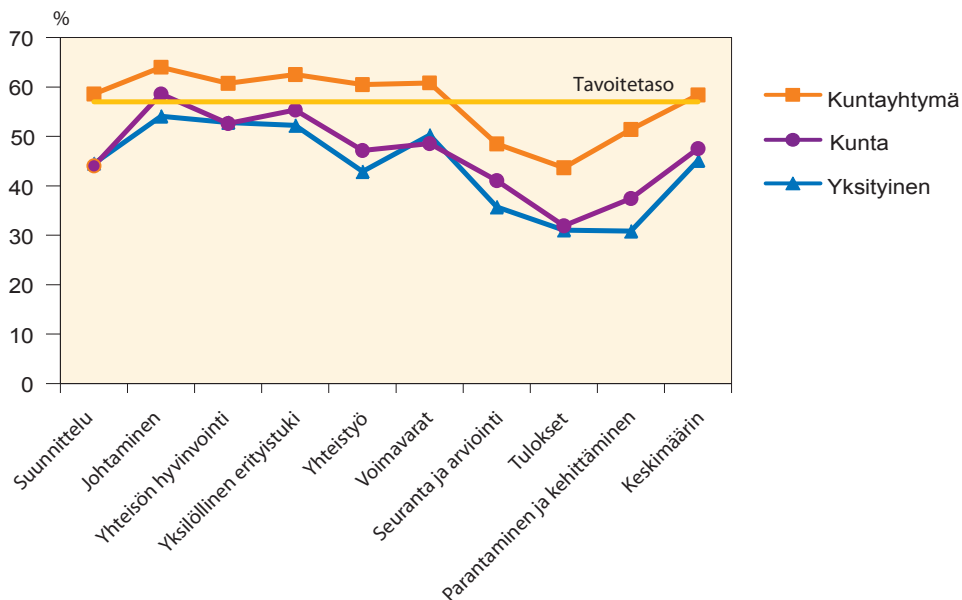
Etelä- ja Itä-Suomen lääneissä sijaitsevien järjestäjien keskimääräinen taso on profiiltaan muita parempi ja Länsi-Suomen läänin järjestäjät ovat lähes samalla tasolla (kuvio 10, liite 3). Oulun ja Lapin läänissä sijaitsevat järjestäjät eivät keskimäärin ylittäneet tavoitetasoon millään osa-alueella. Tavoitetasoon kaikilla osa-alueilla ylittäneitä järjestäjiä oli Itä-Suomen läänissä 23 %, Oulun läänissä 18 %, Etelä- ja Länsi-Suomen läänissä noin 10 % mutta ei yhtään Lapin läänissä.

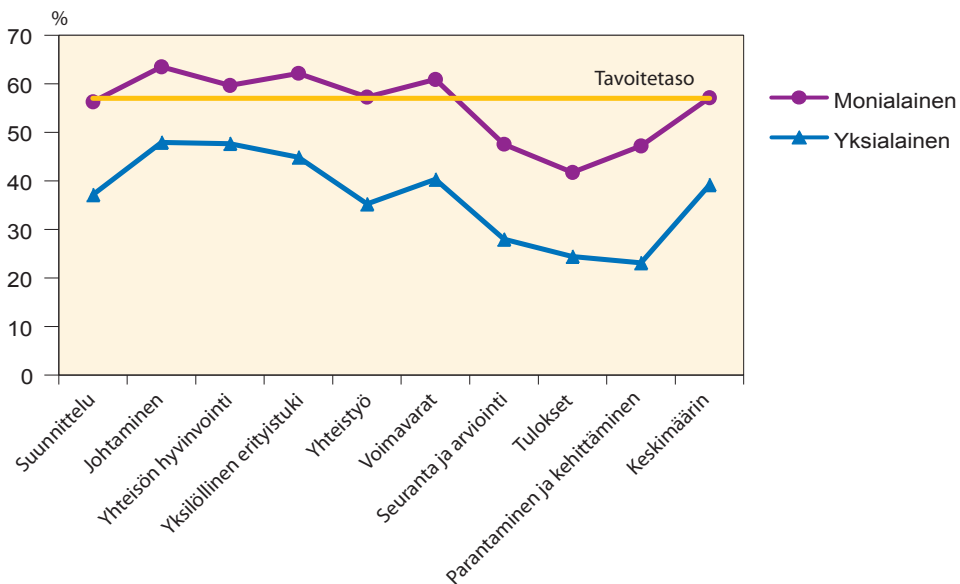
Kuvio 10. *Opiskelijahuollon keskimääräinen taso järjestäjän sijaintiläänin¹⁴ mukaan eriteltyinä osa-alueittain*

Koulutuksen järjestäjien omistuspohjan perusteella kuntayhtymät ovat keskimäärin muita selvästi parempia ja kunnalliset ovat lievästi yksityisiä järjestäjiä parempia. Kuntayhtymien heikkoja alueita ovat seuranta ja arviointi, tulokset ja parantaminen ja kehittäminen (kuvio 11, liite 3). Kunnallisten ja yksityisten järjestäjien profiilit ovat hyvin samankaltaisia. Lähes 18 % kuntayhtymistä ylitti tavoitetasoon jokaisella osa-alueella, kun taas yksityisistä ja kunnallisista järjestäjistä tähän pystyi alle 10 % (liite 3).

¹⁴ Arviointiaineisto oli koottu ajankohtana, jolloin läänijako oli olemassa.

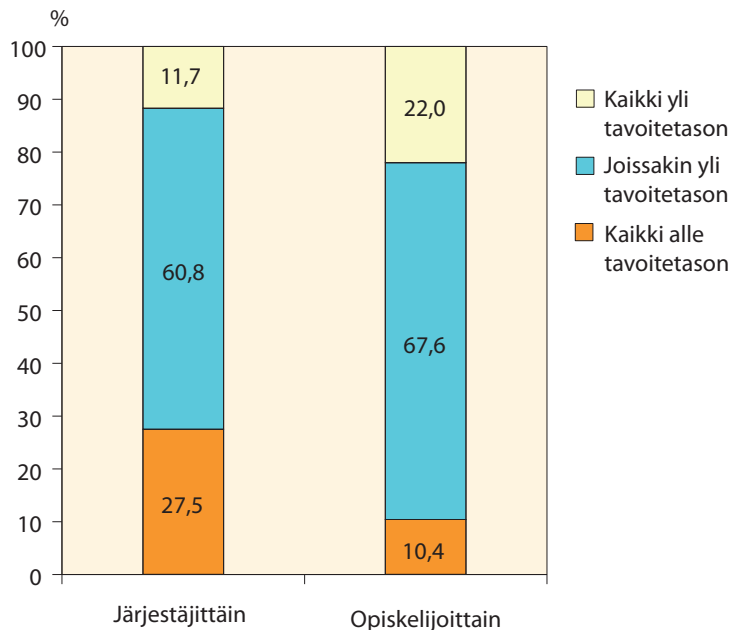

Kuvio 11. Opiskelijahuollon taso järjestäjän omistuspohjan mukaan eriteltynä

Kuvio 12. Opiskelijahuollon taso järjestäjän tehtävän monipuolisuuden mukaan eriteltynä

Monialaiset koulutuksen järjestäjät hallitsevat opiskelijahuoltoa koskevaa toimintaa paremmin kuin yksialaiset järjestäjät (kuvio 12). Yksi- ja monialaisten järjestäjien välinen ero on kauttaaltaan noin 15–20 % lähes jokaisella arvioidulla osa-alueella. Lähes puolet yksialaisista järjestäjistä ei ylittänyt tavoitetasoa millään osa-alueella ja monialaisista noin 14 % (liite 3). Yksialaisista järjestäjistä vain kaksi ylitti tavoitetason jokaisella osa-alueella. Yleensä yksialaiset järjestäjät ovat myös opiskelijamääriltään pieniä, joten tulos on yhtenevä järjestäjän kokoon liittyvän tarkastelun kanssa.

Kuvio 13. *Opiskelijahuollon laatu koulutuksen järjestäjien ja opiskelijoiden määrään suhteutettuna*

Arvioinnissa selvitettiin opiskelijahuollon laatua myös suhteutettuna opiskelijoiden määrään. Kuvio 13 osoittaa seuraavaa:

- Opiskelijoista 10,4 % opiskeli yksiköissä, joissa tavoitetasoa ei ylitetty millään arviointialueella. Vastaavasti järjestäjistä 27,5 % kuului tähän ryhmään.
- Opiskelijoista 67,6 % opiskeli yksiköissä, joissa laatu ylitti jollakin osa-alueella. Vastaavasti 60,8 % järjestäjistä kuului tähän ryhmään.
- Opiskelijoista 22 % opiskeli tavoitetason ylittäneissä yksiköissä. Vastaavasti järjestäjistä 11,7 % kuului tähän ryhmään.

6

Arviointi teemoittain

Tässä luvussa kuvataan arviointiryhmän tulkintaa opiskelijahuollon tilasta arviointikohteittain. Tulkinta perustuu koulutuksen järjestäjien arviointineuvostolle toimittamaan aineistoon. Arviointitulokset kuvataan lomakkeen mukaisessa järjestyksessä. Kunkin luvun alussa esitetään alaviitteinä myös apukysymykset, jotka olivat järjestäjien käytössä kuvauksia tehtäessä.

6.1 Yleiskuva opiskelijahuollosta ammatillisessa koulutuksessa

Koulutuksen järjestäjät ovat kohdistaneet paljon taloudellisia ja henkisiä voimavaroja opiskelijahuoltoon, yhteisöjen viihtyisyyteen ja turvallisuuteen 2000-luvulla. Erilaiset dramaattiset tapahtumat, viranomaisten esille nostamat tavoitteet ja painopisteet sekä käytännössä vastaan tulleet ongelmat ovat vaikuttaneet järjestäjien toimintaan. Erityisesti nousivat esille turvallisuuteen, kiusaamiseen ja keskeyttämisen ehkäisyyn liittyvät näkökohdat.

Koulutuksen järjestäjien välillä on suuria eroja siinä, miten opiskelijahuolto ymmärretään ja mitä siinä painotetaan. Useat järjestäjät viittaavat opiskelijahuollon palveluissa lainsäädäntöön. Suurin osa järjestäjistä painottaa arvoissa ja tavoitteissa opiskelijahuollon humanista perustaa ja edellytyksiä, ennalta ehkäisevää toimintaa sekä yhteisöllisyyttä. Vaikka opiskelijahuolto nähdään nuorten hyvinvoinnin edistämisenä ja syrjäytymistä ehkäisevänä toimintana, ennalta ehkäisevää työtä painotetaan kuitenkin melko vähän. Ennaltaehkäisyn sijaan painopiste on korjaavassa ja ongelmakeksessä toiminnassa. Opiskelijahuolto mielletään siten periaatteessa hyvinvoinnin edis-

tämiseksi ja ennalta ehkäiseväksi toiminnaksi, mutta käytännössä opiskelijahuolto on ongelmalähtöistä ”tulipalojen sammuttamista”. Useat näkevät tavoitteet teknisinä toimintoina ja toimenpiteinä. Kaikissa arvoissa ei näy opiskelijahuollon ydin. Ongelmakeskeisyys on sekä opiskelijaterveydenhuollossa että muussa opiskelijahuollossa näkyvä piirre. Arviointiryhmän käsitys on, että tekninen orientaatio ja toimenpidekeskeisyys ovat seurausta opiskelijahuollon taustalla olevien arvojen selkeytymättömyydestä.

Opiskelijahuollon ensisijaisena tavoitteena pidetään turvallista ja terveellistä opiskeluympäristöä, jolla edistetään opiskelijoiden yhteisöllisyyttä, hyvinvointia ja viihtyvyyttä. Myös yksilöllisyyttä, luottamuksellisuutta, tasavertaisuutta ja varhaista puutumista korostetaan. Näihin tavoitteisiin liittyvät toiminnot on ohjeistettu koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelman yhteisessä osassa, opiskelijahuollon suunnitelmassa, kodin ja oppilaitoksen yhteistyösuunnitelmassa, opiskelijan oppaassa ja muissa koulutuksen järjestäjien toimintaohjeissa (esimerkiksi palo- ja pelastussuunnitelmat ja kriisisuunnitelmat). Joidenkin järjestäjien suunnitelmat ovat erittäin kattavat ja ajantasaiset, kun taas noin kolmasosalta järjestäjistä suunnitelmat puuttuvat. Vain muutamalla koulutuksen järjestäjällä oli kokonaisvaltainen hyvinvoinnin suunnitelma, johon sisältyy työ- ja opiskeluyhteisön toimintakulttuuri, arjen hyvinvointi, yhteisöllisyys ja yksilöllinen tuki ja sen toteuttamiseksi tehtävä yhteistyö sekä toiminta terveen ja turvallisen kouluyhteisön kehittämiseksi. Vain osalla koulutuksen järjestäjistä opiskelijahuollon suunnitelma oli integroitu opetussuunnitelmaan.

Arviointiryhmän käsitys on, että opiskelijahuoltoon liittyvät suunnitelmat ohjaavat ja yhdenmukaistavat opiskelijahuoltoa. Ongelmaksi näyttää kuitenkin muodostuneen opiskelijahuollon suunnittelukeskeisyys; suunnitelmia painotetaan samalla, kun varsinaisen toiminta, erityisesti ennalta ehkäisevä ja hyvinvointia edistävä toiminta, jää vähemmälle.

Koulutuksen järjestäjien tausta vaikuttaa opiskelijahuollon organisointiin. Erityisesti järjestäjän koon vaikutukset tulivat esiin. Pienissä yksiköissä opiskelijahuolto on saatettu vastuuttaa opinto-ohjaajalle tai muulle asiantuntijalle, kuten opettajalle. Opiskelijahuollon laajenemisen seurauksena on isoissa yksiköissä muun muassa perustettu oma opiskelijapalveluista vastaava yksikkö, lisätty opiskelijahuoltoryhmiä ja vahvistettu niiden koordinointia, laadittu opiskelijahuoltosuunnitelmia ja muita siihen liittyviä suunnitelmia sekä lisätty ja monipuolistettu henkilöstöä (esimerkiksi opinto-ohjaajat, kuraattorit, psykologit, erityisopettajat, koulunkäyntiavustajat, vapaa-ajan ohjaajat). Isoissa yksiköissä lisähaasteita syntyy koulutuksen järjestäjän yksiköiden sijainnista monen kunnan alueella.

Käsitys opiskelijahuollon palveluista vaihteli suuresti. Kapeimmillaan ne ymmärretään opinto-ohjaajan työnä ja kunnan terveyskeskuksen terveydenhoitajan muutaman tunnin vastaanottona. Laajimmillaan opiskelijahuollon palvelut sisältävät kunnan terveydenhuollon järjestämät opiskeluterveydenhuoltopalvelut terveydenhoitaja-, lääkäri- ja psykologipalveluineen sekä koulutuksen järjestäjän tuottamat opinto-ohjaus-, kuraattori-, erityisopettaja-, asuntola- ja koulunkäyntiavustajapalvelut. Lisäksi tähän liitettiin kerho- ja vapaa-ajan toiminta, tutortoiminta ja oppilaskunnan ohjaaminen ja tukeminen. Laajimmin opiskelijahuoltotyöhön katsotaan kuuluvaksi myös yhteistyö

ulkopuolisten kumppaneiden kanssa (peruskoulut, sosiaalitoimi, työvoimatoimisto, nuorisopalvelut, päihde- ja mielenterveyspalvelut, poliisitoimi, kolmas sektori ja seurakunta). Vain joidenkin järjestäjien mielestä ravitsemis-, asuntola- ja vapaa-ajanpalvelut kuuluvat opiskelijahuoltoon. Opiskelijahuoltoryhmät ovat keskeisiä toimijoita opiskelijahuollossa.

Koulutuksen järjestäjät tunnistavat omat vahvuutensa ja kehittämiskohteensa, ja lähes jokainen on arvioinut oman onnistumisensa opiskelijahuollossa joko hyväksi tai erittäin hyväksi. Arviointiryhmän näkemys on, että osa järjestäjistä arvioi oman onnistumisensa liian hyväksi suhteessa siihen näyttöön, jonka he kuvauksissaan arviointiryhmälle antoivat.

Organisaatiouudistukset heijastuvat opiskelijahuoltoon

Monet koulutuksen järjestäjät ovat joko fuusioituneet toisiinsa tai fuusioituminen oli odotettavissa lähitulevaisuudessa. Tämä muutos heijastui vahvasti myös opiskelijahuollon organisointiin ja sen uudistamista koskeviin pyrkimyksiin. Joidenkin vasta fuusioituneiden järjestäjien tavoitteena oli yhdistettyjen oppilaitosten opiskelijahuollon koordinointi ja opiskelijapalveluiden määrittäminen, prosessien kuvaaminen, ohjaussuunnitelman laatiminen ja kaiken tämän kytkeminen opetussuunnitelmatyöhön sekä lisäksi yhdistettyjen oppilaitosten erilaisten suunnitelmien sovittaminen yhteen. Osalla järjestäjistä toiminta on käynnistynyt hyvin ja prosesseja on aloitettu kuvata. Jotkin korostivat myös, että tulevaisuudessa pyritään tunnistamaan oppilaitosten hyviä käytäntöjä ja siirtämään ne kaikkien yksiköiden käytännöiksi.

Osalla järjestäjistä yhtenäistämismuutos on kesken ja osalla alkamassa. Joukossa oli myös fuusioituneita järjestäjiä, jotka ovat delegoineet opiskelijahuollon oppilaitoksille ilman järjestäjän yhtenäistämistä edistäviä linjauksia ja periaatteita.

Monien järjestäjien toiminnassa korostuu yksikkökohtaisuus ja oppilaitoskeskeisyys. Tällaista toimintatapaa on myös joissakin fuusioituneissa yksiköissä. Suuria haasteita ilmenee eri kuntien alueella ja pitkien etäisyyksien päässä sijaitsevien yksiköiden yhdistymisessä ja toimintatapojen yhtenäistämisessä. Erityiset haasteet liittyvät yhteistyöverkoston luomiseen ja yhtenäisten ja tasa-arvoisten opiskelijahuolto- ja palveluiden turvaamiseen kaikille opiskelijoille. Opiskelijahuollon organisointi myös monimutkaistuu sen mukaan, miten hajallaan järjestäjän yksiköt sijaitsevat. Monilla järjestäjillä opiskelijahuollon toiminnan ja sen linjausten yhtenäistäminen on vielä kesken.

Koulutuksen järjestäjien väliset suuret erot eivät ole riippuvaisia organisaatiouudistuksista. Kaikkien, eri vaiheissa olevien järjestäjien joukossa on niitä, joilla on monipuoliset linjaukset ja kattavat toimintaohjeet, mutta on myös järjestäjiä, joilta linjaukset puuttuvat. Usein opiskelijahuolto on delegoitu opiskelijahuoltoryhmälle ilman selkeitä järjestäjän linjauksia. Eroja on myös siinä, onko opiskelijahuolto osa pedagogista toimintaa ja opetussuunnitelmia.

Oppilaitos- ja koulutusala-kohtaisuus näkyy yksialaisten yksiköiden lisäksi yksiköissä, jotka ovat väistyvän oppilaitosperinteen perustalta itsenäisiä yksialaisia yk-

siköitä suurenkin järjestäjän sisällä. Moni aiemmin itsenäisenä toiminut oppilaitos on säilyttänyt itsenäisyyden ja erillisyyden järjestäjämuutoksen jälkeenkin. Tämä ilmenee myös eroina opiskelijahuollon tavoitteissa ja toiminnoissa. Näissä tapauksissa oppilaitosten omat kulttuurit ohjaavat vahvasti myös opiskelijahuoltoa. Joukossa on myös niitä järjestäjiä, joiden mielestä ala- ja oppilaitoskohtaiset toimintatavat ja yksiköiden itsenäisyys säilytetään opiskelijahuollossa myös tulevaisuudessa oppilaitosten itsemääräämisoikeuden turvaamiseksi.

Arviointiryhmän mielestä opiskelijat ovat eriarvoisessa asemassa opiskelijahuoltopalveluiden suhteen. Erot ovat suuria koulutuksen järjestäjien välillä mutta myös saman koulutuksen järjestäjän eri toimipisteiden välillä.

6.2 Suunnittelu ja koulutuksen järjestäjän linjaukset¹⁵

Tässä luvussa tarkastellaan opiskelijahuollon suunnittelua sekä strategisen suunnittelun että toiminnan suunnittelun näkökulmista.

6.2.1 Strateginen suunnittelu

Opiskelijahuolto hukkuu strategisiin suunnitelmiin

Jotkin, lähinnä kooltaan suuret koulutuksen järjestäjät ovat määrittäneet opiskelijahuollolle vision, strategian ja tavoitteet ja laatineet opiskelijahuoltoa koskevan suunnitelman strategisen suunnittelun yhteydessä. Yleinen käytäntö on, että opiskelijahuoltoa koskevat näkökulmat otetaan huomioon suunnitelmien laadinnassa (*”Otetaan huomioon osana kokonaistoimintaa.”*). Kooltaan pienet järjestäjät perustelivat strategisten suunnitelmien tarpeettomuutta sillä, että opiskelijoiden tunteminen ja päivittäinen vuorovaikutus sekä yhteisöllisyys varmistavat jo opiskelijahuollon tavoitteiden saavuttamisen.

Strategisen suunnittelun sijaan opiskelijahuollon suunnittelussa painottuu toiminnan suunnittelu. Useat järjestäjät, joilla on erillinen opiskelijapalveluyksikkö, laativat erillisen opiskelijahuollon vuosisuunnitelman ja -budjetin. Muutamat määrittävät opiskelijahuollon painopisteet vuosittain toimintasuunnitelman laadinnan yhteydessä.

Melko useat järjestäjät ymmärtävät opiskelijahuollon muiden tukipalveluiden osaksi ilman, että sille on määritetty tavoitteita tai että siihen on kohdistettu määrärahoja. Usein opiskelijahuollon taloudelliset voimavarat sisältyvät koulutuspalveluiden kokonaisuuteen, eikä niitä erikseen kohdenneta opiskelijahuoltoon. Myöskään opiskelijahuollon henkilöstömenoja ei yleensä ole budjetoitu niin, että kustannuksia olisi mahdollista seurata. Jotkin järjestäjät toivat esiin, että opiskelijahuollon budjetti on

¹⁵ *Arviointikysymykset*

• *Miten opiskelijahuolto suunnitellaan ja miten järjestäjä on ohjeistanut opiskelijahuoltoon ja opiskeluterveydenhuoltoon liittyvää toimintaa?*

sama kuin opiskelijahuollon henkilöstön palkkamenot. Tämä ajattelu- ja toimintatapa osoittaa, ettei muuhun opiskelijahuollon toimintaan ja sen kehittämiseen ole kohdennettu voimavaroja lainkaan.

Määrärahojen kohdentamisen epämääräisyys estää myös kustannusten seurannan. Kustannusten ja toiminnan seuranta ja niissä tarvittavat indikaattorit ovat hyvin puutteelliset.

Järjestäjät ottavat huomioon omassa toiminnassaan kansalliset tavoitteet

Koulutuksen järjestäjät suhtautuvat viranomaisten määräyksiin vakavasti, noudattavat annettuja ohjeita ja tekevät viranomaisten edellyttämät toimenpiteet. Viime vuosien painopisteinä ovat olleet kiusaaminen, turvallisuus, oppimisvaikeudet, päihteet ja savuttomuus. Järjestäjät ovat laatineet melko laajasti viranomaisten edellyttämiä suunnitelmia ja toimintaperiaatteita, kuten palo- ja pelastussuunnitelman, kriisisuunnitelman, turvallisuussuunnitelman, opinto-ohjaussuunnitelman ja erityisopetussuunnitelman. Suunnitelmien lisäksi tai niiden sijaan osa järjestäjistä painottaa eri yksiköitä koskevia yhtenäisiä linjauksia ja toimintaperiaatteita.

Koulutuksen järjestäjätasolla opiskelijahuollon suunnittelu koostuu monista erilisistä suunnitelmista ja toimintaohjeista. Eri tavoitteille, toiminnoille ja ammattiryhmille on omat suunnitelmansa/toimintaohjeensa. Jopa koulutuksen järjestäjän eri yksiköillä on omat suunnitelmansa ja toimintaohjeensa. Suunnitelmia ja toimintaohjeita on laadittu tarpeen mukaan paljolti ongelma- ja toimintokeskeisesti. Suunnitelmat ja ohjeet on niin ikään laadittu eri aikaan. Uutta ohjetta ja suunnitelmaa ei myöskään ole aina osattu liittää toiminnan kokonaisuuteen. Kokonaisvaltaista hyvinvointisuunnitelmaa ei järjestäjillä yleisesti ole.

Vain osa järjestäjistä esitti toimintatapoja, joilla he ovat varautuneet suunnitelmien mahdolliseen toimeenpanoon (esimerkiksi kriisitilanteet, päihteiden vastainen työ ja opiskelijoiden suojaaminen väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä).

Arviointiryhmän mielestä tämä kaltainen opiskelijahuollon suunnittelu on pirstaleista ja eri toimintaohjeiden ja irrallisten suunnitelmien suuresta kirjosta johtuen ”dokumenttikeskeistä”. Myös järjestäjien itsensä mielestä opiskelijahuollon monipuolistuminen vaikeuttaa opiskelijahuollon hallintaa. Lisäksi järjestäjät itse pitävät ongelmana sitä, etteivät suunnitelmat, periaatteet ja toimintaohjeet ole muuttuneet arjen toiminnaksi. Monen järjestäjän mielestä suurin ongelma liittyy henkilöstön heikkoon sitoutumiseen opiskelijahuollon yhteisiin tavoitteisiin, toimintakäytäntöihin ja arvoihin. Samoin opiskelijahuoltoon liittyvää koulutusta ei ole suunniteltu eikä järjestetty laajasti koko henkilöstölle.

Keskeyttämisen vähentäminen ja läpäisyasteen nostaminen avaintavoitteina

Yli puolet järjestäjistä on määrittänyt opiskelijahuollon tavoitteet, joskin tavoitteiden määrittämisen perusteet ja muoto vaihtelevat suuresti. Osa järjestäjistä on määrittänyt tavoitteet palveluiden (turvataan opiskelijoiden tarvitsemat palvelut) ja osa opiskelijoiden näkökulmasta (sitoutuminen opiskeluun nousee, keskeyttäminen vähenee, läpäisyaste nousee, hyvinvointi paranee, ongelmat vähenevät). Osan mielestä yhteisöllisyyden vahvistuminen on keskeisin tavoite. Muutamat järjestäjät tarkastelivat tavoitteitaan asettamansa vision kautta. Pienellä osalla järjestäjistä ei ollut lainkaan omia opiskelijahuollon tavoitteita.

Keskeisimmät tavoitteet liittyvät tuloksellisuusrahoitukseen, joista mainittiin opiskelun keskeyttämisen vähentäminen, läpäisyasteen nostaminen sekä oppimisvaikeuksien ja muiden ongelmien tunnistaminen ja niihin puuttuminen. Lähes kaikki esittivät tavoitteeksi oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin ja viihtyisyyden. Keskeisimpänä mittarina pidettiin opiskelijoiden tyytyväisyyttä. Jotkin järjestäjät nostivat tavoitteeksi yhteisöllisyyden ja turvallisten oppimisympäristöjen luomisen sekä opinto-ohjauksen ja neuvonnan kehittämisen yli yksikkörajojen. Palveluiden saatavuutta ei ole yleisesti asetettu tavoitteeksi eikä sitä myöskään muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta seurata ja arvioida.

6.2.2 Toiminnan suunnittelu

Opiskelijahuollon suunnitelma opetussuunnitelman osana

Opetussuunnitelmien perusteiden (nykyiset tutkintojen perusteet) mukaan opiskelijahuollon suunnitelma laaditaan opetussuunnitelman osaksi. Arvioinnissa koulutuksen järjestäjiä pyydettiin liittämään opiskelijahuoltosuunnitelma kuvaustensa liitteeksi. Suunnitelman lähetti 47,5 % (n = 57) järjestäjistä, minkä lisäksi 18,3 % järjestäjistä (n = 22) kuvasi suunnitelmiaan raportissa, vaikkei toimittanut niitä arvioijille. Sen sijaan 34,2 %:lla (n = 41) järjestäjistä ei suunnitelman olemassaolosta saatu mitään näyttöä.

Suunnitelmien lisäksi koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin, ovatko he kuvanneet opiskelijahuollon prosessin. Koulutuksen järjestäjistä 24,2 % (n = 29) oli kuvannut opiskelijahuollon prosessin, kun vastaavasti 69,2 % (n = 83) järjestäjistä ilmoitti, ettei opiskelijahuollon prosessia ole kuvattu. Lisäksi 8 järjestäjää (6,7 %) antoi kuvauksissaan riittävän näytön opiskelijahuollon prosessikuvauksesta. 78 %:lla (n = 11) niistä järjestäjistä, jotka ylittivät arvioijien määrittämän tavoitetason, oli opiskelijahuoltosuunnitelma. Vastaavasti 21 % (63,6 %) niistä järjestäjistä, joilla ei ollut opiskelijahuoltosuunnitelmaa, alitti arvioinnissa määritetyn tavoitetason.

Arviointiryhmän tulkintaa opiskelijahuollon suunnitelmien erityispiirteistä

- Järjestäjillä on hyvin erilaisia käsityksiä siitä, mitä opiskelijahuoltoon sisältyy. Opiskelijahuollon käsitteen jäsentymättömyys vaikeuttaa myös suunnittelua ja suunnitelmien laadintaa.
- Kaikista suunnitelmista ei käy ilmi, miten ne on laadittu, kuka ne on vahvistanut ja miten ne päivitetään.
- Erityisopetus on järjestäjille käsitteellisesti selkeämpää kuin opiskelijahuolto. Useilla koulutuksen järjestäjillä on erillinen erityisopetuksen suunnitelma.
- Opiskelijahuollon suunnitelmissa painottuu lainsäädännön velvoitteiden välittäminen henkilöstölle. Opiskelijahuollon sisältöä ohjataan toimintaohjeilla.
- Opiskelijahuollon suunnitelmat vaihtelevat järjestäjän koon ja taustan mukaan. Kaikissa suunnitelmissa ei ole määritetty tavoitteita, arvoja, vastuuta ja päätöksentekoa, työskentelytapoja ja menetelmiä, henkilöstöä, yhteistyötahoja, opiskelijahuollon osa-alueita tai toimintaohjeita.
- Jotkin järjestäjistä ovat korvanneet opiskelijahuoltosuunnitelman vuosikellolla, johon on kirjattu opiskelijahuollon tapahtumat, koulutukset ja kehittämispäivät.
- Isot järjestäjät ovat laatineet pieniä järjestäjiä useammin erillisen opiskelijahuoltosuunnitelman, kun taas pienet järjestäjät ovat sisällyttäneet opiskelijahuollon suunnitelman opetussuunnitelman yhteiseen osaan.
- Joidenkin järjestäjien suunnitelmat on koottu yhteen, kun taas joillakin on useita erillisiä suunnitelmia. Osa järjestäjistä on laatinut opiskelijahuoltosuunnitelman sijaan laaja-alaisen ja kattavan hyvinvointisuunnitelman.
- Useissa opiskelijahuoltosuunnitelmissa viitataan muihin järjestäjän suunnitelmiin ja toimintaohjeisiin: opinto-ohjauksen ja erityisopetuksen suunnitelmiin, järjestyssääntöön, asuntolan järjestyssääntöön, tupakointiin ja päihteiden käyttöön liittyviin ohjeisiin, ohjeeseen poissaolojen seurannasta, kodin ja koulun välisen yhteistyön suunnitelmaan, turvallisuussuunnitelmaan, työturvallisuusohjeeseen, pelastussuunnitelmaan, kriisisuunnitelmaan, ohjeistukseen kiusaamiseen puuttumisesta sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaan.
- Osa koulutuksen järjestäjistä katsoo opinto-ohjauksen sisältyvän opiskelijahuoltoon. Nämä järjestäjät ovat myös sisällyttäneet opinto-ohjauksen suunnitelman opiskelijahuollon suunnitelmaan. Suurella osalla järjestäjistä on erillinen opinto-ohjauksen suunnitelma. Jotkin opiskelijahuoltosuunnitelmat sisältävät vain opinto-ohjauksen suunnitelman.
- Opiskelijahuoltosuunnitelmassa painotetaan yleisesti turvallista ja terveellistä oppimisympäristöä sekä yhteisöllisyyttä.
- Lähes kaikissa opiskelijahuollon suunnitelmissa on toimintaohjeet oppimisvaikeuksiin puuttumiseen (muun muassa nivelvaiheen toimenpiteet, alkukartoitukset, HOJKS-käytännöt, erityisopetusjärjestelyt ja tukiovetus).
- Muutamia suunnitelmia sisältävät opiskelijoiden vapaa-ajan ja kerhotoiminnan järjestämistä sekä oppilaskuntatyön tukemista koskevat tavoitteet ja periaatteet.
- Opiskelijahuoltosuunnitelmissa painotetaan opiskelijahuollon moniammatillisuutta ja opiskeluterveydenhuollon roolia. Jotkin järjestäjät korostavat, että opiskelijahuoltosuunnitelma on laadittu yhdessä koulutusyksikön sijaintikunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa, käytännössä terveydenhoitajan kanssa.

- Vain harvat suunnitelmat sisältävät kumppanuussuhteita koskevia linjauksia ja verkosto-maisen toiminnan periaatteita ja ehtoja sekä palveluiden tuottamisen periaatteita.
- Opiskelijahuoltosuunnitelmiin on yleisesti kirjattu lastensuojelulain velvoitteet.
- Harvoissa opiskelijahuoltosuunnitelmissa on maininta opiskelijahuoltoon liittyvästä tie-dottamisesta ja palveluihin ohjauksesta. Tämä on useissa tapauksissa korvattu yhteystie-to- ja osoiteluettelolla.
- Opiskelijahuoltosuunnitelmissa ei ole mainintaa, miten palautetta eri tahoilta kerätään ja miten sitä hyödynnetään.
- Opiskelijahuollon suunnittelu, toteuttaminen, arviointi ja kehittäminen on useissa ta-pauksissa vastuutettu opiskelijahuoltoryhmälle.

Aineiston mukaan kaikilla järjestäjillä ei ole lain ja opetussuunnitelman perusteiden edellyttämiä suunnitelmia ja ohjeita. Joiltakin järjestäjiltä puuttuvat sekä linjaukset että suunnitelmat ja ohjeet. Nämä ovat useimmiten järjestäjiä, joilla on pieni opiskeli-jamäärä.

Useat järjestäjät ovat sisällyttäneet opiskelijahuollon suunnitelman ja opiskelija-huoltoa koskevia ohjeita opetussuunnitelman yhteiseen osaan. Suunnitelmat ja ohjeet liittyvät muun muassa opinto-ohjaukseen, kodin ja oppilaitoksen yhteistyöhön, erityis-opetukseen ja tukiopetukseen. Lisäksi monilla järjestäjillä on erilliset suunnitelmat tai toimintaohjeet opinto-ohjaukseen, erityisopetukseen, varhaiseen puuttumiseen, kodin ja koulun yhteistyöhön, opiskelijahuoltoryhmän ja ryhmäohjaajan toimintaan sekä tu-pakoinnin ja päihteiden käytön, kiusaamisen ja häirinnän, käyttäytymishäiriöiden, väkivallan, tapaturmien, onnettomuuksien ja kuolemantapauksien varalle. Suurella osalla koulutuksen järjestäjistä on myös järjestyssäännöt ja kriisisuunnitelma sekä muita opiskelijahuollon ohjeita. Osa huolehtii myös niiden päivittämisestä. Yleisin yk-sittäinen suunnitelma koskee opinto-ohjausta.

Opiskelijahuoltosuunnitelmissa ei yleisesti ole linjauksia eri suunnitelmien ja ohjei-den sovittamisesta yhteen. Näin ollen syntyy kuva pirstaleisesta toimintakokonaisuu-desta. Myös vastuut ja eri toimintojen koordinointi näyttävät epäselviltä. Esimerkiksi opinto-ohjaussuunnitelmista vastaavat opinto-ohjaajat, erityisopetuksen suunnitel-mista ERVAt ja turvallisuusasioista, ruokailupalveluista ja asumispalveluista rehtori. Erillisiä suunnitelmia on laadittu ”pala kerrallaan” sen mukaan kuin viranomaiset niitä ovat edellyttäneet.

Osa koulutuksen järjestäjistä painottaa suunnitelmissaan yhteistyötä eri tahojen kanssa. Yhteistyön haasteita lisäävät verkoston laajuus, henkilöiden vaihtuvuus ja opiskelijoiden tarpeiden erilaisuus. Yhteistyön haasteet korostuvat järjestäjien mieles-tä erityisesti nivelvaiheissa.

Useat opiskelijahuollon suunnitelmat sisältävät opiskelijahuollon henkilöstön toi-menkuvat ja opiskelijapalvelutiimin (tai vastaavan) tavoitteet ja tehtävät sekä eri am-mattiryhmien, kuten opintosihteerin ja ryhmäohjaajan, tehtävät opiskelijahuollossa. Opiskelijahuollolle ei yleensä ole asetettu mitattavia tavoitteita. Opiskelijoiden tyyty-väisyyttä opiskelijahuoltoon kartoitetaan osana muuta tyytyväisyyskartoitusta (esi-merkiksi INKA). Muu systemaattisesti tehty seuranta ja arviointi on melko vähäistä. Vallitseva käsitys on, että arviointi ja seuranta kuuluvat opiskelijahuoltoryhmälle, joka

moniin kuvausten mukaan ”arvioi toimintaansa jatkuvasti ja muuttaa sekä tarkentaa toimintatapojaan tarpeiden mukaan”.

Arviointiryhmän mielestä kokonaisvaltaisen opiskelijahuollon suunnittelun puute kertoo erityisesti siitä, etteivät koulutuksen järjestäjät hahmota opiskelijahuoltoa tulostavoitteisena kokonaistoimintana. Tätä käsitystä vahvistaa se, että vain harvat järjestäjät ovat laatineet opiskelijahuollolle oman budjetin. Tämä osaltaan johtaa myös siihen, etteivät järjestäjät kykene arvioimaan opiskelijahuollon kustannuksia. Opiskelijahuolto koostuu useista irrallisista osa-alueista ja toimintokokonaisuuksista, joiden yhteisvaikutusta ei seurata eikä arvioida. Silti järjestäjät pitävät opiskelijoiden hyvinvointia, opiskeluviihtyvyyttä ja terveyttä sekä erilaisia opiskelijahuollon palveluita hyvin merkityksellisinä opinnoissa menestymisen kannalta. Arviointiryhmän mielestä kokonaisvaltaisen opiskelijahuollon suunnittelun, seurannan ja arvioinnin avulla on mahdollista parantaa palveluiden laatua ja henkilöstön sitoutumista tavoitteisiin ja motivaatiota jatkuvaan parantamiseen.

Opiskeluterveydenhuollon suunnitelma

Yksi suurimmista ongelmista liittyy opiskeluterveydenhuollon suunnitteluun ja sen heikkoon integraatioon koulutuksen järjestäjän laatimiin opiskelijahuollon suunnitelmiin. Koulutuksen järjestäjien yhteistyö kunnan terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa palveluiden suunnittelussa on kokonaisuutena hyvin vähäistä.

Opiskeluterveydenhuollon suunnitteluvastuuta ei koeta kuuluvaksi koulutuksen järjestäjälle, vaan vastuun katsottiin olevan oppilaitoksen kotikunnalla. Suurin osa järjestäjistä ei myöskään ole mieltänyt rooliaan opiskeluterveydenhuollon suunnittelussa terveyspalvelujärjestelmän yhteistyökumppanina ja opiskelijoiden oikeuksien esillenostajana ja ”asianajajana”.

Koulutuksen järjestäjät eivät laajasti panosta opiskelijahuollon ja opiskeluterveydenhuollon suunnitteluun yhteistyössä sosiaali- ja terveysviranomaisten kanssa, vaan suunnitelmia laaditaan pääosin molemmilla sektoreilla erikseen. Yhteisiä suunnittelufoorumeita ja -mekanismeja on vain muutamalla järjestäjällä. Osalla järjestäjistä on säännölliset yhteistyökokoukset, joissa tavoitteet asetetaan ja sovitaan palveluiden tuottamiseen, seurantaan ja arviointiin sekä kehittämiseen ja parantamiseen liittyvistä toimenpiteistä ja painopisteistä sekä ylipäättään yhteistyöstä. Osa järjestäjistä on vasta äskettäin luonut yhteistyökokoukset.

Koulutuksen järjestäjien yhteistyö kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista vastuussa olevien tahojen kanssa korostuu yksittäisen opiskelijan asioissa.

Erityisopetuksen suunnittelu

Koulutuksen järjestäjät suunnittelevat erityisopetuksen osana opetustoimintaa, jossakaan kaikilla ei ollut erityisopetuksen suunnittelusta näyttöä. Kaikissa yksiköissä ei koulutuksen järjestäjien itsensä mielestä ole erityisopetukselle tarvetta.

Erityisopiskelijoiden määrä on lisääntynyt, ja järjestäjät kartoittavat pääsääntöisesti hyvin erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tarpeita. Lähes kaikki järjestäjät tekevät opiskelijan lähtötasokartoituksia (matematiikka-, äidinkieli- ja kielitestejä) tai alkuhaastatteluita koulutuksen alussa. Yleensä erityisopettajat ja opiskelijahuolto-ryhmät valmistelevat esityksen erityisopiskelijoiden nimeämisestä. Erityisopetuksen suunnitelmat – HOJKS -prosessi – laaditaan sovittujen periaatteiden mukaan, mutta suunnitelmien toteutumisesta ja seurannasta käytännössä ei kaikilla järjestäjillä ole näyttöä.

Pelkästään erityisopetusta järjestävien järjestäjien suunnitelmat (= erityisoppilaitokset) poikkeavat muista. Erityisoppilaitoksissa opiskelijahuolto on integroitu kiinteästi opetussuunnitelmaan ja opiskelijan ohjaukseen ja tukeen. Opiskelijahuolto on osa opiskelijoiden kuntoutumisprosessia, ja sitä toteutetaan moniammatillisena verkostoyhteistyönä. Opiskelijahuoltosuunnitelmaa tuetaan myös muilla suunnitelmilla. Joillakin järjestäjillä on opiskelijan ohjaussuunnitelma, joka kattaa opiskelijan hyvinvoinnin yhteistyöverkostot, turvallisen ja terveellisen oppimisympäristön ja ohjauksen opiskelijan opintojen eri vaiheissa. Erityisopetuksessa myös nivelvaiheiden suunnitelmat ovat laaja-alaisia. Ohjaus järjestetään verkostoyhteistyössä ottaen huomioon opiskelijan elämänhallintataidot ja yksilöllisen tuen tarpeet.

Sen vuoksi, etteivät kunnat ole kyenneet järjestämään erityisoppilaitoksille riittävästi opiskeluterveydenhuollon palveluita, palveluista vastaa pääsääntöisesti koulutuksen järjestäjä. Opinto-ohjaajien vastuu korostuu opiskelijahuollon henkilöstöön kuuluvien terveydenhoitajien, sosiaalityöntekijöiden, psykologien, fysioterapeuttien ja toimintaterapeuttien lukuisan joukon lisäksi. Opinto-ohjaajien ensisijaisena tehtävänä on seurata opintojen etenemistä ja osallistua nivelvaiheyhteistyöhön. Opinto-ohjaajien aikaa kuluu myös opiskelijavalintaan, koska opiskelijoita ei valita erityisoppilaitoksiin yhteisvalinnassa. Koulutuksesta jatko-opintoihin ja työelämään siirtyvien nuorten sijoittumista tuetaan opetus- ja työhallinnon ja tarvittavien muiden hallinnonalojen ja palvelun tuottajien ohjauspalveluilla ja yhteistyöllä.

Henkilöstösuunnitelma

Opiskelijahuollon henkilöstön määrä ja asiantuntijuus vaihtelevat suuresti myös samankokoisilla järjestäjillä. Henkilöstön määrän mitoitusperusteita, kuten asiakasmääriä/käyntikertoja tai odotusaikoja, ei tuoda esille. Mitoituksen perusteeksi tarkoitettuja suosituksia ei ole juuri käytetty eri ammattikuntien mitoituksen perusteena. Myöskään vertailua vastaaviin koulutuksen järjestäjiin ei yleisesti tuotu esiin. Selvää kuitenkin on, että opiskelijahuollon henkilöstöä, kuten opinto-ohjaajia, erityisopettajia ja kuraattoreita, on lisätty runsaasti 2000-luvulla.

Laatujärjestelmä ja laatuksiteerit

Opiskelijahuollon suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus on parantunut laadunhallinnan kehittämisen myötä viimeisten vuosien aikana. Osalla järjestäjistä on laatujärjestelmä, joka tukee myös opiskelijahuollon laadunhallintaa.

Arvioinnissa selvitettiin myös, millaisia laatuksiteereitä järjestäjät ovat asettaneet opiskelijahuollolle. Näiden suhteen järjestäjien väliset erot todettiin suuriksi. Järjestäjät, joilla oli laatujärjestelmä, näkivät laatuksiteereiden tarkoittavan ensisijaisesti palautemekanismeja, indikaattoreita ja ylipäätään toimivaa itsearviointia sekä tehtävien ja vastuiden selkeyttä. Vain pieni osa järjestäjistä oli määrittänyt laatuksiteerit opiskelijahuollon palveluille.

Yleisimmät opiskelijahuollon laatuksiteerit liittyivät seuraaviin asioihin: palveluiden saatavuuteen ja saavutettavuuteen, matalaan kynnykseen, opiskelijan avuntarpeen välittömään selvittämiseen ja varhaiseen puuttumiseen, opiskelijan kasvun ja kehityksen tukemiseen ja ohjaukseen, ura- ja elämänsuunnittelun/-hallinnan tukemiseen ja ohjaukseen, opiskelijahuoltoryhmän säännölliseen kokoontumiseen ja tietojen salassapitoon.

6.3 Johtaminen ja opiskelijoiden ohjaaminen¹⁶

Luku sisältää opiskelijahuollon johtamiseen, vastuusuhteisiin, opiskelijahuoltoryhmän toimintaan ja tiedottamiseen sekä opiskelijoiden ohjaukseen liittyvä näkökulmat.

6.3.1 Opiskelijahuollon johtaminen, vastuut ja johtamismenettelyt

Opiskelijahuollon johtaminen ja siihen liittyvä ohjaus vaihtelevat koulutuksen järjestäjän koon, yksiköiden määrän ja niiden sijainnin ja toimintakulttuurin mukaan. Hyvistä esimerkeistä ja johtamisen toimintatavoista huolimatta arviointiryhmä pitää opiskelijahuollon johtamista ja johtamismenettelyä kokonaisuutena melko hajanaisena ja toimintaa johtamisen puutteiden vuoksi melko koordinoimattomana. Esille nousivat erityisesti järjestäjien linjausten hajanaisuus, tavoitteiden epäselvyys sekä resurssiohjaukseen, opiskelijahuollon henkilöstön kehittämiseen ja tulosten seurantaan ja laadun arviointiin sekä kehittämisen systemaattisuuteen liittyvät puutteet. Ongelmana nähdään myös se, etteivät vasta äskettäin käyttöön otetut uudet toimintatavat ole vielä ehtineet vakiintua.

Arviointiryhmä pitää johtamiseen liittyviä kehittämistarpeita suurina, vaikka osa järjestäjistä on omasta mielestään onnistunut johtamisessa ja siihen liittyvässä ohjauk-

¹⁶ *Arviointikysymykset*

- *Miten opiskelijahuoltoa johdetaan ja miten vastuista on sovittu?*
- *Millainen opiskelijahuoltoryhmä on ja miten se toimii?*
- *Miten tiedottaminen ja opiskelijoiden ohjaus toteutuvat käytännössä?*

sessä, koordinoinnissa ja päätöksenteossa. Osa järjestäjistä myös itse nosti erityisiksi kehittämiskohteiksi johtamisen ja erityisesti päätöksenteon selkeyttämisen.

Rehtorit ja apulaisrehtorit, koulutusjohtajat ja koordinaattorit johtavat opiskelijahuoltoa

Johtamis- ja toimintakulttuurit eroavat jossain määrin toisistaan, joskaan kovin autoritaarista ei opiskelijahuollon johtaminen ole. Johtamiseen ja koordinointiin vaikuttaa suuresti se, kuinka monta tai kuinka monella paikkakunnalla järjestäjällä on yksiköitä. Opiskelijahuollon johtamisessa korostetaan usein ”yhdessä päättämistä ja sopimista”. Opiskelijahuoltoryhmän merkitys korostuu vastuullisena toimijana ja johtamisen tukifoorumina. Samoin yksittäisellä työntekijällä on iso vastuu ”toimenkuvansa mukaisista” ratkaisuksista ja päätöksistä. Yksittäisen työntekijän vastuu korostuu pienissä yksiköissä.

Yleistä on, että rehtori, pedagoginen rehtori, apulaisrehtori tai koulutusalaohjaaja/ yksikön johtaja vastaa opiskelijahuollosta ja tekee opiskelijahuoltoa koskevat päätökset. Päätöksenteko on keskitetty johdolle, jolle opiskelijahuoltoryhmä esittelee päätettävät asiat. Monilla järjestäjillä ja monissa yksiköissä johtajan toiminnasta ja vastuusta heijastuu tekninen ote; opiskelijavalintaan, opiskelijan opintojen keskeyttämiseen, eroamiseen ja rangaistuksiin liittyvien päätösten teko.

Rehtorilla tai apulaisrehtorilla on avainhenkilönä mahdollisuudet vaikuttaa opiskelijahuollon organisointiin. Suurien yksiköiden haasteena on opiskelijahuollon koordinointi, yhteisten linjausten luominen sekä hajallaan ja eri kunnissa sijaitsevien yksiköiden sitoutuminen yhtenäisiin toimintatapoihin. Useissa yksiköissä on koulutusalojen, toimintakulttuurin ja toimijoiden näkemysten mukaan syntyneet erilaiset käytännöt. Osa järjestäjistä, joilla on monta yksikköä, on palkannut koordinaattorin tai perustanut erillisen opiskelijapalveluyksikön yhtenäisen opiskelijahuollon aikaansaamiseksi. Koordinaattori tai opiskelijapalveluyksikön esimies vastaa opiskelijapalveluiden koordinoinnista ja johtamisesta, kuten kuraattori-, opinto-ohjaus-, opiskelijahallinto-, asuntola-, vapaa-aika- ja erityisopetuspalveluista. Tällöin myös kytkentä ylimpään johtoon on luonteva. Melko yleistä on, että opiskelijahuoltohenkilöstö toimii opiskelijapalveluyksikön johdon alaisena.

Jotkin ovat määrittäneet erikseen koulutuksen järjestäjän, rehtoreiden tai yksiköiden johtajien, osastonjohtajien, opiskelijahuoltoryhmien, opinto-ohjaajien, ryhmäohjaajien, opettajien jne. vastuut opiskelijahuollon kehittämisessä, taloudessa, suunnittelussa ja päätöksenteossa.

Koulutuksen järjestäjät eivät johda opiskelijaterveydenhuoltoa. Opiskeluterveydenhuolto näkyy monien järjestäjien toiminnassa irrallisena, ja moni järjestäjä näyttää luottavan koulutusyksikön sijaintikunnan opiskeluterveydenhuollon järjestämisvastuuseen.

6.3.2 Opiskelijahuoltoryhmän/ryhmien kokoonpano ja toiminta¹⁷

Arvioinnissa selvitetiin myös opiskelijahuoltoryhmien määrää. Järjestäjiltä saatujen tietojen mukaan opiskelijahuoltoryhmien määrä vaihtelee 0:sta 35:een.

Lähes kaikilla koulutuksen järjestäjillä on vähintään yksi opiskelijahuoltoryhmä, joka toimii eri ammattiryhmien yhteistyöfoorumina, on kokonaisvastuussa opiskelija-huollosta, suunnittelusta ja kehittämisestä ja toimii opiskelijoiden asioiden käsittelyfoorumina. Opiskelijahuoltoryhmät ovat vakiinnuttaneet asemansa opiskelijahuollon organisoinnissa ja kehittämisessä.

Opiskelijahuoltoryhmien määrät, kokoonpanot ja tehtävät vaihtelevat organisoitavan ja opiskelijoiden määrän mukaan. Opiskelijahuoltoryhmän koko ja kokoonpano vaihtelevat myös saman järjestäjän ylläpitämässä yksiköissä. Useilla niillä järjestäjillä, joilla on useita ja eri paikkakunnilla sijaitsevia yksiköitä, on joka yksikössä oma opiskelijahuoltoryhmänsä. Laajimmillaan joillakin järjestäjillä on koulutuksen järjestäjän opiskelijahuoltoryhmä, jokaisen toimipaikan opiskelijahuoltoryhmä sekä alueellinen opiskelijahuoltoryhmä. Joillakin järjestäjistä ei opiskelijahuoltoryhmää ole lainkaan. Joissakin yksiköissä opiskelijahuoltoryhmä koostuu opinto-ohjaajasta ja erityisopettajasta ja tarvittaessa ryhmäohjaajasta.

Opiskelijahuoltoryhmän kokousten rinnalla järjestetään laajempia kehittämis- tai suunnittelukokouksia joko lukuvuoden alussa tai sen aikana. Joillakin isoilla järjestäjillä on erikseen suunnittelusta ja kehittämisestä vastaava laaja opiskelijahuoltotiimi tai -ryhmä ja pienempiä ryhmiä opiskelijoiden asioiden käsittelyyn.

Rehtori tai apulaisrehtori on usein opiskelijahuoltoryhmän puheenjohtaja tai sen jäsen. Johdon vastuu on voitu myös delegoida koulutusjohtajille, koulutuspäällikölle, opinto-ohjaajalle tai erityisopettajalle. Muutoin opiskelijahuoltoryhmään yleensä kuuluvat opinto-ohjaajat, terveydenhoitajat ja kuraattorit. Jossakin tapauksissa myös erityisopettaja, opettaja, psykologi, asuntolaohjaaja, vapaa-ajan ohjaaja, opintosuhteeri ja erityisoppilaitoksissa myös kuntoutushenkilöstöä kuuluivat opiskelijahuoltoryhmään. Psykologi on jäsenenä vain muutamassa opiskelijahuoltoryhmässä. Opiskelijoiden osallistuminen opiskelijahuoltoryhmään on vähäistä, vaikka heidän näkemysten kuuleminen linjausten ja suunnitelmien laadinnassa olisi tarpeellista.

Opiskelijahuollossa ja opiskelijahuoltoryhmän kokoonpanossa painotetaan siihen erikoistuneiden henkilöiden asiantuntemusta ja opettajien asiantuntemus suunnataan opetukseen ja ohjaukseen. Opettajat tai ryhmäohjaajat kuuluvatkin harvoin opiskelijahuoltoryhmään, vaikka he kohtaavat opiskelijat koulun arjessa päivittäin. Opettajia ja erityisesti ryhmäohjaajaa kuitenkin kuullaan tarvittaessa opiskelijan asiaa käsiteltäessä, kuten myös alaikäisen opiskelijan huoltajaa.

Opettajien kasvatustehtävän merkitys opiskelijahuollon tavoitteena ja periaatteena ei nouse kovin näkyvästi esille. Opettajat ja pedagoginen toiminta näyttävät olevan hyvin etäällä ja irrallaan opiskelijahuollosta, joskin ryhmäohjaajien rooli välittävänä

---

¹⁷ *Arviointikysymykset*

- *Millainen opiskelijahuoltoryhmä on ja miten se toimii?*

linkkinä opiskelijahuoltoon ja opiskelijahuollollisiin kysymyksiin korostuu. Käytännössä ryhmävastaaville kuuluva vastuu opiskelijoiden ”lähiaikuisena” ja yhteydenpidossa huoltajiin on suuri, mutta sitä ei mielletä opiskelijahuolloksi. Pienissä yksiköissä opiskelijahuolto on laajemmin myös opettajakunnan asia.

Opinto-ohjaajilla on keskeinen asema opiskelijahuollossa. Jotkin järjestäjät ovat delegoineet vastuun opiskelijahuollosta kokonaan opinto-ohjaajalle. Opinto-ohjaajat ja joissakin tapauksissa myös opettajat vastaavat opiskelijahuollosta yksiköissä, joista puuttuu opiskelijahuoltoryhmä tai joiden asiat käsitellään ”pääkoulun” opiskelijahuoltoryhmässä. Opinto-ohjaajien merkitys opiskelijan lähiaikuisena ja hänen hyvinvointinsa ja opintojensa edistämässä sekä opintojen keskeyttämisen ehkäisyssä korostuu. Opinto-ohjaajat vastaavat myös opiskelijoille tiedottamisesta ja opiskelijoiden ohjauksesta. He tukevat opiskelijoita myös henkilökohtaisissa asioissa ja opiskeluvaikeuksissa, tekevät nivelvaiheyhteistyötä eri tahojen kanssa ja pitävät yhteyttä vanhempiin ja huoltajiin. Joissakin yksiköissä opinto-ohjaajat toimivat myös opiskelijahuoltoryhmän koollekutsujina ja jopa puheenjohtajina.

Opiskelijahuoltoryhmien vastuu on lisääntynyt ja työ on muuttunut hyvin haasteelliseksi. Opiskelijahuoltoryhmän käsittelemät asiat ovat entistä vaikeampia ja monitahoisempia, ja ongelmat vaativat usein nopeaa puuttumista. Opiskelijahuoltoryhmissä käsitellyt asiat liittyvät muun muassa poissaoloihin, työrauhaan, oppimisvaikeuksiin, mielenterveysongelmiin, päihteiden käyttöön, väkivaltatilanteisiin, opiskelijoiden rikkomuksiin, erityisopetuksen tarpeeseen ja kiusaamiseen (myös opiskelijahuolto ja opiskeluympäristön ...2003). Moniammatillisuus takaa sen, ettei yksittäistä opiskelijaa koskevia päätöksiä tehdä pelkästään yksittäisten asiantuntijoiden tai ammattiryhmien näkemyksen mukaan, vaan päätöksissä tulevat otetuiksi huomioon eri näkökulmat. Käytännössä ongelmana usein on, että opiskelijoiden asiat tulevat opiskelijahuoltoryhmän käsittelyyn liian myöhään.

Opiskelijahuoltoryhmien toiminta on hyvin vakiintunutta, joskin opiskelijahuoltoryhmien välillä on suuria eroja. Koulutuksen järjestäjän koko, yksiköiden määrä ja sijainti, saatavilla olevat palvelut, yhteistyökumppaneiden määrä ja muut vastaavat seikat määrittelevät reunaehdoja.

Useimmat opiskelijahuoltoryhmät kokoontuvat säännöllisesti (kerran tai kaksi kertaa kuukaudessa), mutta osa kokoontuu vain tarvittaessa. Arviointiryhmän mielestä säännölliset kokoontumiset viestittivät ryhmän kehittävää ja suunnitelmallista otetta opiskelijahuoltoon. Opiskelijahuoltoryhmien kokoukset ovat yleensä valmisteltuja, ja niistä tehdään pöytäkirja tai muistio. Joissakin opiskelijahuoltoryhmissä kukin osallistuja vastaa muistiinpanoistaan ja siten myös ”vastaa asioista ja tiedottamisesta toimenkuvansa ja oman toimialueensa lainsäädännön mukaan”.

Opiskelijahuoltoryhmien työn painopistealueita

Opiskelijahuoltoryhmän toiminta painottuu yksittäisten opiskelijoiden ongelmien käsittelyyn (ongelmakeskeinen työorientaatio), joskin joissakin yksiköissä tehtäviin kuuluu myös koko opiskeluyhteisön hyvinvointia edistävien toimien suunnittelu ja toi-

meenpano. Moni järjestäjä on luonut käytännön, jonka mukaan yksittäisen opiskelijan asiat käsitellään pienessä ryhmässä tai jopa asiantuntijoiden parityönä (opinto-ohjaaja, kuraattori, erityisopettaja, koulutusjohtaja, terveydenhoitaja ja psykologi). Näin opiskelijahuoltoryhmälle jää enemmän aikaa koko opiskelijahuoltoon koskevaan suunnitteluun ja kehittämiseen.

Monet järjestäjät ovat nostaneet painopistealueeksi opiskelijahuollon kehittämisen ja erityisesti uusien toimintamallien luomisen, työn vakiinnuttamisen sekä moniammatillisen opiskelijahuoltoryhmän toiminnan. Lisäksi monet järjestäjistä korostivat opiskelijahuollon ennalta ehkäisevää merkitystä ja erilaisten ratkaisujen etsimistä opiskelijahuoltotilanteisiin. Käytännön ongelmana kuitenkin on toiminnan painottuminen opiskelijoiden akuuttien ongelmien käsittelyyn. Koulutuksen järjestäjien mielestä opiskelijahuollon painopisteet liittyvät seuraaviin asioihin:

- opiskelijan ja koko koulu yhteisön hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyvät asiat
- yksittäisten opiskelijoiden ongelmat
- opintojen viivästyminen tai oppimisvaikeudet
- erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat, HOJKS.

Joidenkin järjestäjien mielestä tähän arviointiin tehty itsearviointi antoi sysäyksen opiskelijahuollon kehittämiseksi ja tavoitteiden asettamiselle.

6.3.3 Tiedottaminen ja opiskelijoiden ohjaus¹⁸

Opiskelijat

Koulutuksen järjestäjät tiedottavat monipuolisesti opiskelijahuollosta opiskelijoille. Tiedottaminen on sekä kirjallista että suullista. Tiedottaminen tapahtuu usein valinnan yhteydessä jaetun infokirjeen tai opinto-oppaan avulla.

Opintojen alussa paneudutaan opintojen kulkuun, tutustutaan toisiin opiskelijoihin sekä perehdytään opiskelijapalveluihin, oppilaitoksen tarjoamaan vapaa-ajantoimintaan ja oppilaskuntatoimintaan. Kirjallisen aineiston lisäksi opiskelijoille tiedotetaan suullisesti opiskelijahuollosta ensimmäisinä koulupäivinä ryhmäohjaajan, opinto-ohjaajan, opiskelijahuollon henkilöstön ja tutor-opiskelijoiden toimesta. Opiskelijoiden perehdyttämis-, orientaatio- ja ryhmäytymisviikolla on erittäin merkittävä rooli. Tutor-opiskelijoiden avulla levitetään uusille opiskelijoille tietoa opiskeluun liittyvistä asioista. Opiskelijoiden tutortoiminta on melko vakiintunutta, ja uusimpina tutoreina ovat vertaistuki-, asuntola- ja kansainvälisyystutorit.

Tavoitteena on, että koko henkilöstö ohjaa opiskelijoita. Käytännössä opiskelijoiden

---

¹⁸ *Arviointikysymykset*

• *Miten tiedottaminen ja opiskelijoiden ohjaus toteutuvat käytännössä?*

ohjaus määräytyy erityisesti isoissa yksiköissä ammattikunnittain. Isoissa yksiköissä jokaisen ammattikunnan edustaja, kuten opinto-ohjaaja, opintoneuvoja, luokanvalvoja, ryhmänohjaaja, urasuunnittelija, opettajatutor, opintosihtööri, kuraattori, opiskelijatutor ja usein myös terveydenhoitaja ja psykologi, ohjaavat opiskelijoita oman vastualueensa puitteissa. Ohjausta antavat myös rehtori, yksikönjohtaja, apulaisrehtori, koulutusjohtaja, osastonjohtaja, tiimivetäjä sekä opettajat ja muu opetustukihenkilöstö. Nimikkeissä ja nimikkeisiin kuuluvissa ohjaustehtävissä on suuria eroja.

Opinto-ohjaajilla ja ryhmäohjaajilla on suurin vastuu opiskelijoille tiedottamisesta ja opiskelijoiden ohjauksesta. Yleistä on, että opiskelijahuollon keskeiset toimijat, kuten kuraattorit ja terveydenhoitajat, tapaavat uudet ryhmät opintojen alussa ja tiedottavat heille palveluista. Opiskeluterveydenhuolto jakaa myös opiskelijoille omia tiedotteita ja informaatiota nettisivuilla.

Osa järjestäjistä on laatinut opiskelijoille oppaan, jossa kerrotaan koulutuksen tavoitteista ja järjestämistavoista, ohjauksesta ja opiskelijahuollosta sekä eri hallinnonalojen palveluista, tukiverkostoista ja muista opiskeluun liittyvistä asioista. Opiskelijoille tiedotetaan opiskelijahuollosta myös www-sivujen kautta. Joillakin järjestäjillä on käytössä opiskelijaintra, info-TV ja tekstiviestipalvelu. Yksittäisille opiskelijoille tai ryhmälle tiedotetaan myös sähköpostin välityksellä ja tekstiviesteillä. Joissakin yksiköissä opiskelijoilla on mahdollisuus seurata omia opintosuorituksiaan ja poissaoloon reaalitajaisesti opiskelijahallinto-ohjelmasta.

Työturvallisuuteen ja työsuojeluun liittyvät asiat on kirjattu opetussuunnitelman yhteiseen osaan yleisellä tasolla. Niillä aloilla, joilla fyysiseen terveyteen liittyvät turvallisuusasiat ovat tärkeitä, koulutuksen järjestäjät tiedottavat ja oheistavat asiat hyvin myös alaikäisen opiskelijan huoltajille.

Jotkut yksiköt järjestävät jo peruskoulun päättöluokkalaiselle tutustumispäiviä, opinto-ohjaajien infoja ja messuja sekä tarjoavat peruskoululaisille TET-paikkoja koulutukseen tutustumista varten. Joillakin järjestäjillä on tapana kertoa opiskelijahuollosta jo peruskouluissa oppilaitosesittelyissä. Koulutusaloilla, joille on valintakokeet, esimerkiksi tutoropiskelijat tiedottavat opinnoista ennakoivasti valintakokeiden yhteydessä.

Vanhemmat

Lähes kaikki koulutuksen järjestäjät järjestävät aloittavien opiskelijoiden vanhemmille kotiväen- tai vanhempainillan. Jotkin järjestäjät toteuttavat vanhempainiltoja kaikille opiskelijoille vuosittain, jotkin vain aloittaville opiskelijoille. Näissä tilaisuuksissa käsitellään myös opiskelijahuoltoa ja mukana on usein opiskelijahuoltohenkilöstöä. Huoltajille jaetaan tiedotteita, ja jotkin järjestäjät ovat laatineet myös huoltajille erillisen oppaan. Lisäksi järjestetään avoimien ovien päiviä, joihin kutsutaan myös opiskelijoiden huoltajat.

Opiskelijoiden huoltajia kutsutaan myös erilaisiin tapahtumiin ja juhliin, etenkin päättöjuhliin. Joidenkin järjestäjien edustajat osallistuvat jo peruskoulujen päättöluokkalaisten vanhempainiltoihin tai järjestävät hakuvaiheessa vanhemmille tutustumis-

tilaisuuksia ammatilliseen koulutukseen. Jotkin lähettävät aloittavan opiskelijan huoltajalle jo opiskelijavalinnan yhteydessä infokirjeen. Tiedotteet, kirjeet ja kotisivut ovat käytössä huoltajille tiedottamisessa.

Yhteydenpito huoltajaan yksittäisen opiskelijan asioissa tapahtuu yleensä sähköpostilla tai puhelimitse. Jotkin pitävät myös yhteyttä vanhempiin ja huoltajat voivat seurata opiskelijoiden opintojen etenemistä ja poissaoloja Wilma- tai Wilho-ohjelman ja Moodle-alustan kautta.

Vastuu huoltajille tiedottamisesta on erityisesti ryhmäohjaajalla ja opinto-ohjaajalla sekä terveydenhoitajalla.

Henkilöstö

Henkilöstölle tiedottamisessa on suuria eroja. Opiskelijahuollon asioista ja muutoksista tiedotetaan henkilöstölle infotilaisuuksissa, koulutuksissa, suunnittelupäivillä ja kokouksissa. Myös uuden työntekijän perehdyttämisessä painotetaan opiskelijahuollon tavoitteita. Tästä huolimatta jotkin järjestäjistä pitivät yhtenä suurimmista ongelmista henkilöstön heikkoa sitoutumista opiskelijahuollon tavoitteisiin, kasvatustehtävään ja muihin tätä kokonaisuutta koskeviin periaatteisiin.

Sähköisesti tiedottamista tapahtuu intrassa ja sähköpostilla. Tiedotusmateriaalina ovat opinto-opas, opetussuunnitelman yhteinen osa ja koulutuksen järjestäjän muut ohjeet, esimerkiksi opiskelijahuoltosuunnitelma, järjestyssäännöt, kriisisuunnitelma ja ryhmäohjaajan ohje.

Yhteistyökumppanit

Koulutuksen järjestäjät tiedottavat opiskelijahuollosta yhteistyökumppaneille melko vähän ja tiedottaminen on hyvin tilannekohtaista. Tiedottamisen merkitystä ei myöskään näytetä ymmärtävän verkostoitumisen ja yhteistyön edistämisen kannalta.

Koulutuksen järjestäjät tiedottavat parhaiten opiskelijahuoltoon liittyvistä asioista peruskoulujen opinto-ohjaajille. Yhteistyö peruskoulujen kanssa on säännöllistä ja laajaa. Jotkin järjestävät myös peruskoulujen opinto-ohjaajille yhteistyöpäiviä tai -iltoja. Yksiköiden henkilöstö, lähinnä opinto-ohjaajat, osallistuvat myös peruskoulujen vanhempainiltoihin. Joillakin järjestäjillä on säännöllisesti yhteistyökokouksia peruskoulujen ja lukioiden opinto-ohjaajien, erityisopettajien tai kuraattoreiden kanssa. Yhteistyökokoukset ovat usein ammatilakohtaisia. Tiedottamisen väylinä toimivat myös vuosittaiset nivelvaihepalaverit peruskoulun oppilaiden siirtyessä ammatilliseen koulutukseen.

Muille yhteistyökumppaneille tiedottaminen on satunnaista. Yhteisissä hankkeissa tai projekteissa tiedottamista tapahtuu ohjausryhmissä.

Tiedottaminen kunnan sosiaali- ja terveystoimelle ei korostu ja tieto välittyy opiskelijoiden asioiden käsittelyn yhteydessä, ensisijassa opiskelijahuoltoryhmien kokouksissa ja terveydenhoitajan välityksellä.

OPISKELIJAHUOLTO KÄYTÄNNÖSSÄ

6.4 Oppilaitosyhteisön hyvinvointi¹⁹

Tässä luvussa tarkastellaan yhteisöllisyyteen ja koko yhteisön hyvinvointiin liittyviä näkökohtia.

6.4.1 Oppilaitosyhteisön yhteisöllisyys ja turvallisuus sekä oppimisen olosuhteet

Yhteisöllisyys

Koulutuksen järjestäjien oman näkemyksen mukaan yhteisöllisyys ja yhteisön hyvinvointi ovat tärkeitä opiskeluviihtyvyyden ja oppimisen turvaamisen kannalta. Yhteisön hyvinvointi perustuu myönteiseen ilmapiiriin, joka syntyy henkilöstön ja opiskelijoiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta ja yhteenkuuluvuudesta. Järjestäjät painottavat myös opiskelijälähtöisyyttä, opiskelijoiden erilaisuutta ja yksilöllisiä tarpeita, joskin jokaisella järjestäjällä on omat toimintatapansa ja perinteensä. Vastuun ottamista kaikista opiskelijoista korostetaan ja yhteisöllisyyden avulla pyritään vahvistamaan kaikkien opiskelijoiden yhteisöön kuulumisen tunnetta. Yhteisön jäsenyyden ja yhteisöllisyyden ajatellaan myös ehkäisevän kiusaamista ja syrjäytymistä sekä opintojen keskeytymistä.

Yhteisöllisyyttä pidetään yllä muun muassa erilaisten kulttuuritapahtumien, liikunta- ja urheilupäivien ja juhlien (mm. joului-, itsenäisyyspäivä-, ystävänpäivä- ja kevätkuuhlat) sekä teemapäivien avulla. Koulutuksen järjestäjien yksiköissä on myös erilaisia virkistyspäiviä, opiskelijakonsertteja sekä henkilöstön ja opiskelijoiden yhteisiä liikuntakerhoja. Tapahtumat ovat yleensä sellaisia, joihin osallistuvat sekä opiskelijat että henkilöstö. Opiskelijoita kannustetaan osallistumaan erilaiseen kulttuuri- ja urheilutoimintaan (esim. SAKU ry, yrittäjätapahtumat, teatteri- ja musiikkikerhot) ja taitajakilpailuihin hyväksymällä osallistuminen valinnaisiin opintoihin

¹⁹ **Arviointikysymykset**

- Miten varmistetaan oppilaitosyhteisön yhteisöllisyys, turvallisuus ja terveellisyys?
- Miten varmistetaan opiskelijoiden oppimisen olosuhteet?
- Miten opiskelijoiden hyvinvointia tuetaan ja miten erilaiset tukipalvelut järjestetään?
- Miten tuetaan opiskelijoiden keskinäistä vuorovaikutusta ja miten mahdollistetaan opiskelijoiden osallistuminen oppilaitoksen hyvinvoinnin edistämiseen?
- Miten huolehditaan kodin ja oppilaitoksen välisestä yhteistyöstä?
- Miten opiskeluterveydenhuolto ja sosiaalipalvelut sekä muut palvelut järjestetään opiskelijoille osana opiskelijahuoltoa?

kuuluviksi opinnoiksi. Aloittaville opiskelijoille järjestettävillä ryhmäytymispäivillä, retkillä ja leireillä on suuri merkitys yhteisöllisyyden syntymiseen ja sen ylläpitämiseen.

Koulutuksen järjestäjät eivät juuri tuoneet esille pedagogista ulottuvuutta yhteisöllisyyden edistäjänä. Tämä kertonee siitä, että yhteisöllisyys nähdään myös olevan melko irrallaan opetuksesta ja ohjauksesta ja ylipäättään pedagogisesta toiminnasta ja että yhteisöllisyyteen liittyvä toiminta ja sen kehittäminen katsotaan kuuluvaksi opettajia enemmän opiskelijahuollon työntekijöille tai muille erityistyöntekijöille kuten koko yhteisöllekin. Yhteisöllisyyden näkökulmasta opetuksen ja opiskelijahuollon yhteistyö tarjoaisi runsaasti kehittämismahdollisuuksia, jotka tukisivat opiskelijoiden oppimista ja viihtymistä sekä myös opettajien ja muun henkilöstön jaksamista. Yhteisöllisyyttä voidaan edistää myös opetuksessa käyttämällä apuna yhteistoiminnallisia opetusmenetelmiä.

Yhteisöllisyys ja sen merkitys korostuu erityisesti niiden järjestäjien piirissä, joilla on asuntola. Useat järjestäjät painottavat opiskelijoiden asumisviihtyisyyttä, mielekkyyttä ja turvallisuutta. Opiskelijoiden asumis- ja vapaa-ajan toimintaa tukemaan ja edistämään on palkattu asuntolanohtajia, vapaa-ajan ohjaajia tai nuoriso-ohjaajia. Monissa asuntoloissa asuntolanohtajan tehtäviin kuuluu myös vapaa-ajan ohjaus.

Vapaa-ajantoiminta on lisääntyvässä määrin koulutuksen järjestäjien huomion kohteena. Opiskelijoille pyritään järjestämään erilaisia mahdollisuuksia ohjauksen ja toiminnan lisäksi. Esimerkiksi liikuntatilat ovat opiskelijoiden käytössä. Lisäksi opiskelijoille järjestetään erilaisia kerhoja (urheilu-, taide-, musiikkikerhot), opiskelijoita ohjataan opiskelupaikkakunnan harrastusmahdollisuuksien käytössä ja opiskelijoita tutustutetaan uusiin harrastuksiin. Mielekkäällä vapaa-ajalla halutaan tukea opiskelua, terveellisiä elämäntapoja ja sosiaalista kehitystä. Tosin suurin osa järjestäjistä katsoi, että opiskelijoiden vapaa-ajan ohjaus ja toiminta eivät kuulu heille. Oppilaskunnat järjestävät opiskelijoille myös erilaisia tapahtumia kouluajan ulkopuolella.

Opiskelijoiden aktiivista osallistumista yhteisöllisyyden edistämiseen ja kasvatukselliseen tehtävään tuetaan myös tutortoiminnan avulla. Tutor-toiminta toteutuu melko laajasti eri yksiköissä. Kaikki koulutuksen järjestäjät eivät kuitenkaan maininneet tutortoimintaa yhteisöllisyyden yhteydessä.

Pienissä yksiköissä yhteisöllisyyttä korostetaan suuria enemmän ”kasvatuksellisenä voimavarana” ja yhteisöllisyyden koetaan toteutuvan pienuuden ja ”kaikki tuntee kaikki”-tilanteen vuoksi. Kooltaan pienet koulutuksen järjestäjät pitävät yhteisöllisyyttä ja hyvää ilmapiiriä itsestään selvänä asiana. Näillä järjestäjillä on yleensä vähän dokumentoituja ohjeita tai suunnitelmia. Keskinäisen ”tuttuuden” sekä vakiintuneiden käytäntöjen uskotaan riittävän ongelmatilanteissakin. Vähäisen henkilöstömäärän takia vastuu opiskelijan tukemisesta ja auttamisesta on hajautettu koko opettajakunnalle, eikä erityistyöntekijöitä ole siinä määrin kuin suurilla järjestäjillä. Opettajat voivat joutua kohtaamaan ongelmia, kuten päihde- tai mielenterveysongelmia, jotka kuormittavat heitä ja joiden ratkaisemiseen heidän osaamisensa ei riitä. Suurissa yksiköissä löytyy monipuolista asiantuntijuutta, jota tarvitaan autettaessa yksittäistä opiskelijaa niin fyysiseen, psyykkiseen kuin sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvissä ongelmissa. Toisaalta pienet yksiköt korostavat opiskelijan ja opettajan suhteen läheisyyttä, minkä

vuoksi opiskelijan on helppo kääntyä opettajan puoleen. Tämä lisää varhaisen puuttumisen mahdollisuutta ja opiskeluun liittyvien esteiden ratkomista ilman ”byrokratiaa”.

Yhteisön turvallisuus

Koulutuksen järjestäjät ovat viime vuosina lisänneet työ- ja opiskeluympäristön turvallisuutta. Monet järjestäjistä ovat laatineet tai päivittäneet erilaisia suunnitelmia, kuten turvallisuussuunnitelmia, palo- ja pelastussuunnitelmia ja kriisisuunnitelmia sekä järjestyssääntöjä. Myös kriisiryhmit on nimetty. Järjestäjät myös huolehtivat melko hyvin onnettomuuksiin ja kriisitilanteisiin varautumisesta ja turvallisuusasioista tiedottamisesta. Myös vastuuhenkilöt on nimetty.

Koulutuksen järjestäjät painottavat turvallisuuteen liittyvää ennaltaehkäisyä. He painottavat erityisesti fyysiseen turvallisuuteen liittyviä näkökohtia ja henkinen turvallisuus jää vähemmälle, joskin henkinen turvallisuus korostuu muun muassa kiusaamiseen liittyvissä toiminnoissa. On kuitenkin huomattava, että fyysinen turvallisuus on myös keino vähentää henkistä turvattomuutta, kuten esimerkiksi pelkoa.

Useat järjestäjät korostavat, että yhteisön turvallisuus kehittyy ja pysyy yllä varhaisen turvallisuusriskeihin puuttumisen keinoin. Monet korostavat erityisesti kiusaamiseen liittyvää ennaltaehkäisyä.

Viranomaistarkastuksia (palo- ja pelastustoiminta, työsuojelu, työterveys, opiskelijaterveydenhuolto) tehdään, joskaan ei kaikkien kohdalla säännöllisesti. Muutamat järjestäjät kartoittavat ja analysoivat myös riskejä.

Myös opiskelun turvallisuuteen vaikuttavat ja sitä uhkaavat tekijät nousevat esiin. Työsaleissa ja työtiloissa turvallisuuteen kiinnitetään paljon huomiota ja ammattialan vaatimat työturvallisuuskohdat otetaan huomioon: työvaatetus, suojavälineet, tulityökortti, turvallisuuspassi, elintarvikkeiden omavalvonta ja hygieniapassi. Opettajien työturvallisuuteen liittyvä osaaminen on yleensä varmistettu. Järjestäjien itsensä mielestä myös oppimisympäristöjen fyysiset puitteet vastaavat turvallisen työympäristön vaatimuksia. Osa järjestäjistä tarjoaa niin opiskelijoille kuin myös henkilöstölle ensiapukoulutusta, työturvallisuuskoulutusta ja kriisikoulutusta.

Turvallisuutta on lisätty muun muassa nauhoittavan kameravalvonnan ja ovikoodien, sisäisen kuulutusjärjestelmän, tekstiviestipalvelun, läheltä piti -tilanneraportoinnin ja lukollisten henkilökohtaisten kaappien avulla. Järjestäjät itse pitävät tiloja, laitteita ja välineitä asiallisina ja turvallisina. Opiskelija-asuntolat ovat valvottuja tai vartiointiliikkeet vartioivat niiden turvallisuutta öiseen aikaan.

Hyvän oppimisen olosuhteet

Koulutuksen järjestäjien mielestä hyvän oppimisen olosuhteet muodostuvat muun muassa järjestyssääntöjen noudattamisesta, työrauhasta ja hyvästä opiskeluilmapiiiristä. Hyvän oppimisen olosuhteisiin järjestäjät katsovat kuuluvaksi myös yksiköidensä fyysiset puitteet sekä niiden kunnon ja toimivuuden.

Usean järjestäjän mielestä heidän omien yksiköidensä tilat, laitteet ja välineet tarjoavat melko hyvät ja usein jopa erittäin hyvät oppimisen edellytykset opiskelijoille. Oppimisympäristöt arvioidaan melko yleisesti myös nykyaikaisiksi. Muutama järjestäjä mainitsi tilojen ahtauteen ja kosteuteen sekä esteettömyyteen liittyviä ongelmia. Monet järjestäjät toivat esille myös sen, että taukotilat, kirjasto ja tietopalvelut luovat hyvän oppimisen edellytyksiä ja parantavat yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyyttä edistävien taukotilojen aikaansaamiseksi on jopa muista tiloista tingitty.

Oppimisen olosuhteet erityisryhmille

Koulutuksen järjestäjät, joilla on erityisopiskelijoita, korostavat erityisesti HOJKS:n, avustavan henkilöstön ja lähtötasotestien merkitystä hyvän oppimisen olosuhteiden turvaamisen kannalta. Erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille tehtävässä HOJKS:ssa määritellään tuen tarve ja laajuus. Opiskelijoille järjestetään myös apuvälineitä ja tulkkipalvelut. Opetusta on muokattu työvaltaisemmaksi ja opiskelumenetelmiä ja -mahdollisuuksia on monipuolistettu. Osan mielestä näihin tarpeisiin on voitu vastata kohtuullisen hyvin, jopa erinomaisesti.

Suurimmat ongelmat liittyvät tilojen esteettömyyteen (esimerkiksi käytävien kapeus, portaat, puuttuvat hissit ja inva-WC:t). Tilojen saneerausten yhteydessä esteettömyys kuitenkin tullaan ottamaan huomioon ja korjataan epäkohdat.

6.4.2 Terveelliset elämäntavat ja terveellinen oppimisympäristö

Terveelliset elämäntavat

Koulutuksen järjestäjät tiedostavat terveellisten elämäntapojen merkityksen ja tavoitteet. Opiskelijoiden terveellisiä elämäntapoja edistetään kiinnittämällä huomiota opiskelijoiden terveyskäyttäytymiseen. Terveyskäyttäytymiseen pyritään vaikuttamaan ohjauksen avulla sekä muokkaamalla opiskeluympäristöä terveellisemmäksi (ruokailu, välipalat, savuttomuus jne.). Erityisesti järjestetään tilaisuuksia, oppitunteja, teemapäiviä ja yhteistoimintaa, joissa kerrotaan terveyskäyttäytymiseen liittyvistä riskeistä ja terveellisten elämäntapojen omaksumisesta. Painopisteinä ovat olleet seksuaaliseen käyttäytymiseen, päihteisiin, ravitsemukseen sekä uneen ja liikuntaan liittyvät teemat. Tavoitteena pidetään opiskelijan itsenäistä vastuunottoa omasta terveyskäyttäytymisestään.

Yksittäisten teemapäivien lisäksi jotkin järjestäjistä painottavat liikunnan ja terveystiedon opetusta sekä yksittäisiä tapahtumia pitempiaikaisia kampanjoita ja ryhmäohjausta. Kampanjoita ja teemapäiviä on järjestetty terveellisestä ravitsemuksesta ja painonhallinnasta, liikunnasta, päihteettömyydestä ja tupakoinnin lopettamisesta sekä paniikin hallinnassa. Jotkin järjestävät myös liikuntaa valinnaisena oppiaineena. Monissa yksiköissä käy päihdebussi, ja yksittäisillä yksiköillä on yhteistyötä muun muassa Elämä on Parasta Huumetta ry:n ja Terveys ry:n kanssa.

Muutamat järjestäjät ovat palkanneet nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajia organisoi-
maan ja kehittämään mielekästä vapaa-ajan toimintaa opiskelijoille tai ohjaamaan
opiskelijoita muiden järjestämän harrastustoimintaan tavoitteena mielekäs ja nuoren
kehitystä tukeva vapaa-aika.

Koulutuksen järjestäjät eivät seuraa terveysneuvonnan vaikutuksia opiskelijoiden
elämäntapoihin eivätkä kovin systemaattisesti analysoi Terveyden ja hyvinvoinnin lai-
toksen terveystarkastuksen tuloksia myöskään tilanteissa, jossa he itse ovat osallistuneet
siihen.

Terveydenhoitajan rooli ja terveystarkastukset

Terveydenhoitajat tekevät hyvin monessa yksikössä ensimmäisen vuoden opiskelijoille
terveystarkastukset ja liittävät tähän yhteyteen myös terveysneuvontaa. Terveystar-
kastuksen ja ohjauksen lisäksi jotkut terveydenhoitajat seuraavat myös terveystarkastus-
tätymisen muutoksia. Henkilökohtaisilla ohjauskeskusteluilla on suuri merkitys. Ongelmana on, ettei terveystarkastuksia tehdä kaikissa yksiköissä ensimmäisen vuoden
opiskelijoille, vaan terveystarkastuksen mukaan valikoiduille opiskelijoille.

Terveydenhoitajalla on keskeinen rooli riskikäyttäytymisen tunnistamisessa ja
terveellisten elämäntapojen omaksumiseen ja ylläpitoon liittyvässä työssä. Terveystar-
kastuksissa kiinnitetäänkin huomiota riskitekijöihin tai häiriöihin (ylipaino, alko-
holi- ja mielenterveysongelmat, tupakointi jne.), ja opiskelijat saavat samalla tietoa
terveydestä. Joissakin yksiköissä järjestetään myös vertaisryhmiä, joiden vaikuttavuus
on muissa yhteyksissä todettu pelkkää informaatiota tehokkaammaksi. Vertaisryhmiä
oli muun muassa painonhallinnassa. Opiskeluterveydenhuollon alimitoitettujen resurssien
lienevät pääsyy siihen, että tällaista ryhmätoimintaa on järjestetty hyvin niukasti.

Arviointiryhmän mielestä ongelmana on, ettei opiskelijoiden terveyttä koskevien
terveystarkastusten tuloksia ja muita opiskelijoiden terveyttä koskevia tietoja analysoida
ja tuoteta tätä tietoa opiskelijahuollon suunnittelun perustaksi.

Joidenkin järjestäjien piirissä opiskeluterveydenhuollon ja työterveyshuollon asi-
antuntijat tekevät myös säännöllisesti oppilaitoksen työympäristön terveellisyyteen
liittyviä tarkastuksia.

Kaikki järjestäjät eivät tuoneet esille terveyden edistämiseen liittyviä toimenpiteitä.
Monien mielestä opiskelijoiden terveystilan kartoittamiseen ja terveyden edistämiseen
on panostettava nykyistä enemmän tulevaisuudessa.

Terveystiedon ja ensiavun opetus sekä työkykypassi

Terveystieto on pakollinen oppiaine kaikille alle 18-vuotiaille. Lisäksi opetussuunni-
telmat sisältävät muun muassa ergonomiaan ja ravitsemukseen liittyviä terveystiedon
opintoja alakohtaisesti vaihdellen. Valinnaisina opintoina tarjotaan usein terveyden
ja hyvinvointiin liittyviä kursseja, kuten irti tupakasta, hyvinvointia harrastuksista,
ensiapu, elämäntapojen hallinta ja erilaiset liikunnat.

Lähes kaikki koulutuksen järjestäjät korostavat terveellisten elämäntapojen omaksumisen tärkeyttä. Kuitenkin vain pieni osa järjestäjistä tuo esille terveystiedon opetuksen tässä yhteydessä. Monen järjestäjän kohdalla jää epäselväksi se, edistetäänkö terveellisiä elämäntapoja (kuten terveellinen ravinto, erityisruokavalioiden noudattaminen, tupakoinnin vähentäminen, mielenterveyden edistäminen ja päihteiden käytön ennaltaehkäisy) terveystiedon opetuksessa vai jääkö näiden käsittely pelkästään terveydenhoitajan tapaamisten varaan. Terveystiedon opetuksen ja opiskeluterveydenhoidon yhteyttä ei aina nähdä eikä näin ollen hyödynnetä riittävästi kyseisen kurssin tarjoamia mahdollisuuksia tukea opiskeluterveydenhuollon työtä.

Ensiapukoulutusta järjestetään joissakin yksiköissä opiskelijoille ja henkilöstölle. Jotkin järjestäjät edistävät opiskelijoiden terveellisiä elämäntapoja työkykypassin avulla. Työkykypassin käyttö on lisääntynyt järjestäjien piirissä. Muita terveyttä edistäviä toimintoja ovat muun muassa yhteiset liikuntapäivät ja teemaviikot esimerkiksi terveellisestä ravinnosta ja kestävästä kehityksestä.

Liikunta terveyttä edistävänä elämäntapana näkyy parhaiten asuntolatoiminnan yhteydessä. Lisäksi monet järjestäjistä ovat mahdollistaneet tilojensa käytön opiskelijoiden liikunnallisiin harrastuksiin. Monet myös kannustavat opiskelijoita SAKU-toimintaan. Liikuntapäiviä ja erilaisia kampanjoita järjestetään runsaasti.

Kouluterveyskyselyt

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemä kouluterveyskysely laajeni vuonna 2008 ammatillisiin oppilaitoksiin (liite 1), jolloin ammatillisen koulutuksen järjestäjillä oli mahdollisuus saada tietoa omien opiskelijoidensa elinoloista, opiskelun olosuhteista, terveydestä, terveystottumuksista, terveysosaamisesta sekä opiskelijahuollosta opiskelijoiden näkökulmasta katsottuna.

Kaikki järjestäjät eivät ole osallistuneet terveyskyselyyn muun muassa sen mahdollisuuden vuoksi. Suuret järjestäjät ovat osallistuneet kyselyyn pieniä järjestäjiä aktiivisemmin. Ongelmana on myös se, etteivät kaikki kyselyyn osallistuneet ole analysoineet omia tuloksiaan ja hyödyntäneet tuloksia opiskelijahuollon ja opiskeluterveydenhuollon kehittämisessä ja palvelujen suuntaamisessa. Hyvänä käytäntönä voidaan nostaa esiin muutaman järjestäjän toiminta, jossa terveyskyselyn tulosten pohjalta oli laadittu opiskeluterveydenhuollon kehittämissuunnitelma ja käynnistetty kampanjoita tai kehittämishankkeita.

Oppimis- ja työympäristön terveellisyys

Koulutuksen järjestäjät ovat laatineet erilaisia suunnitelmia oppimis- ja työympäristön terveellisyyden edistämiseksi, jotta toimintavalmius turvataisiin mahdollisten ongelmien ilmaantuessa. Tällaisia suunnitelmia olivat muun muassa palo- ja pelastussuunnitelma sekä näihin liittyvät harjoitukset ja työturvallisuussuunnitelma. Lisäksi terveydellisiä oloja tarkistetaan säännöllisesti terveysviranomaisten toimesta.

Vain harvat toivat esille laatujärjestelmän merkityksen oppimis- ja työympäristön terveellisyysvarmistamisen kannalta. Joillakin laatujärjestelmässä sisälsi prosessikuvaukset, oppimis- ja työympäristön terveellisyyskoskevat toimintaohjeet, katselmuksukset ja viranomaistarkastukset sekä omavalvonnan.

Usean järjestäjän kohdalla jäi epäselväksi, tehdäänkö lainkaan oppimis- ja työympäristön terveellisyysliittyviä lakisääteisiä tarkastuksia ja seurataanko todettujen puutteiden korjaamista vuosittain. Opetushallituksen ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän kyselyn (Väyrynen ym. 2008) mukaan 68 % oppilaitoksista oli kolmen vuoden aikana tehnyt näitä tarkastuksia ja todennut yleisimmiksi ongelmiksi melun, riittämättömän ilmanvaihdon, kosteusvauriot ja homeongelmat. Tarkastuksissa havaittuja haittatekijöitä oli korjaamatta erittäin paljon.

Savuttomuus on merkittävä oppimis- ja työympäristön terveellisyysvaikuttava tekijä. Kaikki koulutuksen järjestäjät pitävät oppimisympäristön savuttomuutta tavoiteltavana asiana, mutta käytännössä toimenpiteet vaihtelevat suuresti. Osa järjestäjistä on julistautunut täysin savuttomaksi, osa järjestäjistä on asettanut savuttomuuden tavoitteeseen, ja osa on määritellyt tupakoinnin rajatuille tupakointipaikoille. Osa järjestäjistä on poistanut tupakkahuoneet, ja osa on lopettanut savukkeiden myynnin kahviloissaan ja kioskeissaan.

Jotkut järjestäjistä eivät mielestään ole onnistuneet savuttomuuteen liittyvien tavoitteiden suhteen, koska järjestäjän yksiköt eivät ole sitoutuneet toimimaan ”savuttomana” esimerkkinä. Henkilöstön sitoutumattomuus todettiin joissakin yksiköissä ongelmaksi.

Myös alkoholin ja muiden päihteiden käyttö vaikuttaa oppimis- ja työympäristön terveellisyys- ja turvallisuuteen. Päihtyneenä tai krapulassa oppilaitokseen tai työsuopimiseen tuleminen on kielletty muun muassa työturvallisuuden takia. Pääsääntö on, että koulutuksen järjestäjät puuttuvat välittömästi näihin tilanteisiin ja tarvittaessa asiasta keskustellaan opiskelijahuoltoryhmän ja alaikäisten opiskelijoiden huoltajien kanssa. Osalla järjestäjistä on käytössä päihteiden käytön ehkäisy-suunnitelma tai toimintamalli, joka sisältää myös päihdekäyttöön puuttumisen mallin, hoitosuosituksen ja seurannan.

6.4.3 Opiskelua ja opiskelijoiden hyvinvointia edistävät toiminnot

Opiskelijahuollolliset näkökulmat opetuksen ja opettajien työn kannalta

Koulutuksen järjestäjät painottivat, että opiskelijahuolto kuuluu koko henkilöstölle eikä vain sitä varten nimetyille asiantuntijoille. Opiskelijahuollolliset asiat tulevat esiin myös yksittäisen opettajan työssä entistä useammin ja vievät aiempaa enemmän aikaa. Opettajan erityisenä tehtävänä pidetään opetuksen suunnittelua ja toteutusta opiskelijoiden erilaisen tuen tarpeet huomioon ottaen. Opettajalta edellytetään myös aloitteellisuutta, mikäli hän havaitsee muutoksia opiskelijoiden käyttäytymisessä.

Ryhmäohjaajalla on muita opettajia suurempi vastuu opiskelijoiden hyvinvoinnista, sen edistämisestä ja yhteistyöstä opiskelijahuollon kanssa. Myös opiskelijoiden poissa-

olojen seurantavastuu on ryhmäohjaajalla. Poissaolojen seurannassa korostetaan erityisesti välittämistä ja varhaista puuttumista. Ryhmäohjaaja on myös vastuussa opiskelijoiden lähtötasokartoituksista, joissa oppimisvaikeudet ja erityisen ohjauksen ja tuen tarpeet tulevat esille. Ryhmäohjaajan rooli on suuri myös opiskelijoiden HOPS:iin ja HOJKS:iin laadinnassa.

Suuri osa järjestäjistä tuo esiin opettajien roolin ja tehtävän opiskelijoiden ongelmien ja tarpeiden tunnistamisessa ja yhteydenotossa opiskelijahuollon henkilöstöön. Opettajan roolissa on tunnistettavissa välittävänä linkkinä toimimisen piirteitä. Vaikka opettajat voivat tarvittaessa viedä opiskelijoiden asioita opiskelijahuoltoryhmään ja saada konsultaatioapua yksittäistä opiskelijaa koskevista asioista, arviointiryhmän mielestä opettajat ovat ammattikuntana melko etäällä opiskelijahuoltoon liittyvästä toiminnasta. Vastaavasti opiskelijahuollon erityisasiantuntijoiden rooli korostuu.

Koulutuksen järjestäjät korostavat hyvää yhteistyötä opettajien ja opiskelijahuoltoryhmien välillä. Useiden järjestäjien mielestä opettajat ovat tyytyväisiä saamaansa opiskelijahuollon tukeen. Tukea on tarvittu muun muassa opiskelijoiden elämänhallintaan liittyvissä kysymyksissä. Opettajien mielestä opiskelijahuollon avustuksella löydetään usein ratkaisu yksittäisen opiskelijan pulmiin. Opettajat arvostavat ja kiittävät myös opiskelijahuollon erityistyöntekijöiden asiantuntemusta. Lisäksi opettajat katsovat, etteivät he selviäisi opetus- ja kasvatustyöstään ilman opiskelijahuollon erityisosaamista.

Opettajien vastuu opiskelijahuollosta korostuu opiskelijamäärältään pienten järjestäjien piirissä. Opettajan tehtävät ja vastuu korostuvat koko opiskelun ajan aina valintakokeista opiskelijoiden valmistumiseen sekä työelämään ja jatko-opintoihin sijoittumiseen saakka. Alaikäisten opiskelijoiden kohdalla painottuu myös kodin ja koulun yhteistyö.

Parhaiten opiskelijahuollon ja opetuksen integrointi näyttää toimivan erityisoppilaitoksissa, mutta hyviä toimintamalleja ja hyviä käytänteitä on muillakin järjestäjillä.

Koulutuksen järjestäjät eivät laajasti hyödynnä opiskelijahuollon asiantuntijuutta opetuksen suunnittelussa tai kehittämisessä.

Opiskelijahuollolliset näkökulmat opintojen ohjauksessa

Koulutuksen järjestäjien piirissä on erilaisia käsityksiä siitä, kuuluuko opinto-ohjaus opiskelijahuoltoon. Useimpien järjestäjien mielestä opinto-ohjaus ja opinto-ohjaaja kuuluvat keskeisesti opiskelijahuoltoon. Vastaavasti muutamat järjestäjät korostavat, ettei opinto-ohjaus sisälly lainkaan opiskelijahuoltoon, vaan se kuuluu ydinprosessiin eli opetus- ja oppimisprosesseihin, kun taas opiskelijahuolto kuuluu tukiprosesseihin.

Opinto-ohjaajien rooli ja vastuu opiskelijahuollossa on erittäin merkittävä. Opinto-ohjaaja tuntee opiskelijan, ja hänen tehtävänä on tukea opiskelijaa opintoihin liittyvissä asioissa. Opinto-ohjaajat ovat myös opiskelijoiden luottohenkilöitä, joille opiskelijat tulevat kertomaan omista opiskeluhuolistaan. Opinto-ohjaajan tehtävissä korostuu opiskelijoiden neuvonta, ohjaus ja opiskelijan kasvun tuki kaikissa opiskelun vaiheissa (yksilöohjaus ja uranvalinnan ohjaus). Useissa tapauksissa opinto-ohjaaja

toimii myös opiskelijahuoltoryhmän koollekutsujana ja sihteerinä sekä toiminnan ja yhteistyön koordinoijana. Opinto-ohjaaja on joissakin yksiköissä myös opiskelijahuoltoryhmän puheenjohtaja. Monien mielestä opinto-ohjaajat tuntevat opiskelijat parhaiten.

Opinto-ohjaajan rooli opiskelijahuollossa korostuu erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjauksessa ja tuessa, poissalojen vähentämiseen ja opintojen loppuun saattamiseen liittyvissä kysymyksissä. Opinto-ohjaajat neuvovat ja ohjaavat opiskelijoita muiden opiskelijahuoltohenkilöiden luokse, ja he tekevät tiimityötä muun opiskelijahuoltohenkilöstön kanssa. Monet pitävät onnistumisen edellytyksenä hyvää eri ammattiryhmien välistä yhteistyötä ja opiskelijahuoltoryhmän antamaa tukea.

Suuri osa koulutuksen järjestäjistä on laatinut opinto-ohjauksen suunnitelman. Koko henkilöstön oletetaan osallistuvan opintojen ohjaukseen, joskin suurimman vastuun siitä kantavat opinto-ohjaajat ja ryhmäohjaajat. Opinto-ohjauksen tarve on lisääntynyt muun muassa opetussuunnitelmamuutosten, yksilöllisten valintojen lisääntymisen, työssäoppimisen ja ammattiosaamisen näyttöjen myötä. Uudistuvat ammatilliset perustutkinnot lisäävät jälleen opinto-ohjaajien vastuuta.

Opinto-ohjaajan ja erityisopettajan yhteistyö korostuu niissä yksiköissä, joissa on runsaasti erityisopiskelijoita. Yleistä on, että opinto-ohjaaja osallistuu myös opiskelijan HOJKS:n laadintaan ja opiskelijoiden erityisen tuen tarpeiden kartoittamiseen.

Opiskelijahuollolliset näkökulmat nivelvaiheisiin ja rekrytointipalveluihin liittyvässä toiminnassa

Nivelvaiheisiin liittyvät opiskelijoiden tarpeet ovat lisääntyneet viimeisten vuosien aikana. Opintojen aloittamisvaiheessa korostuu opiskelijahuollon, erityisesti opinto-ohjaajan yhteistyö peruskoulujen ja lukioiden kanssa. Opintojen lopussa yhteistyötä tehdään työvoimahallinnon, ammattikorkeakoulujen, oppisopimuskoulutuksen, työpaikkojen ja ammattiliittojen kanssa. Joillakin alueilla toimii alueellinen opinto-ohjauksen kehittämisryhmä, joka pyrkii koordinoimaan opiskelijoiden koulutus- ja työllisyyskysymyksiin liittyvää yhteistyötä laajemminkin. Opinto-ohjauksen tehtävänä on saada opiskelijat tunnistamaan omat mahdollisuutensa.

Koulutuksen järjestäjät ovat kehittäneet aktiivisesti yhteistyötä sekä perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen siirtymiseen että ammatillisesta koulutuksesta työelämään ja jatko-opintoihin siirtymiseen (ura- ja rekrytointipalvelut) liittyvissä nivelvaiheissa. Nivelvaiheisiin liittyvä ohjaus organisoidaan kuitenkin hyvin eri tavalla koulutuksen järjestäjän koon, sijainnin sekä alueen muiden palvelujen ja yhteistyömahdollisuuksien mukaan. Opiskelijahuollon rooli ja vastuu korostuu nivelvaiheisiin liittyvien palveluiden organisoinnissa. Erityisesti korostetaan koulutuksesta tiedottamista, tiedonsiirtoa, opetukseen liittyviä tukitoimia ja valmennusta työhön ja jatko-opintoihin sekä laajaa sidosryhmäyhteistyötä. Henkilökohtainen ohjaus korostuu tilanteissa, joissa opiskelija vaihtaa alaa. Jos opiskelijalla on riski jäädä palveluiden ulkopuolelle, hänelle pyritään löytämään henkilökohtainen polku yhdessä eri toimijoiden kanssa. Sekä henkilökohtaiset että ryhmäkeskustelut korostuvat jatko-opintoihin

siirtymisen vaiheessa. Myös projektien avulla tuetaan opiskelijoiden sijoittumista koulutuksen jälkeen.

Kaikki koulutuksen järjestäjät korostavat uusien opiskelijoiden rekrytoinnin merkitystä. Peruskoulujen 9-luokkalaisten vierailut, messut, opinto-ohjaajien ja opettajien sekä tutoreiden järjestämät informaatiotilaisuudet peruskouluilla ja lukioissa auttavat uusia opiskelijoita ammatinvalinnassaan. Lisäksi www-sivut auttavat opiskelijaa löytämään hänelle kiinnostavimman alan. Jotkut opinto-ohjaajat käyvät peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten kanssa henkilökohtaisia ohjauskeskusteluita ammatillisista opinnoista. Huoltajille tarjotaan niin ikään mahdollisuuksia henkilökohtaiseen keskusteluun.

Saattaen vaihto -palavereita järjestetään lähinnä lähellä olevien peruskoulujen kanssa. Monet järjestäjät toivat esiin, että sekä nivelvaiheeseen liittyvä yhteistyö että tietojen saanti peruskouluista ja lukioista on parantunut. Kuitenkin osa järjestäjistä kokee, että opiskelijoita koskevien tietojen saanti on edelleen ongelmallista ja tiedonvaihdon parantaminen on keskeinen kehittämisen kohde. Muutamat järjestäjät arvelevat, etteivät he tarvitse näitä nivelvaihetietoja, koska he järjestävät opiskelijoille soveltuvuuskokeet.

Opiskelijahuollolliset näkökulmat opintososiaalisten etujen näkökulmasta

Opintososiaalisia etuja, joista keskeisimmät ovat opintotuki, koulumatkatuki, asumistuki ja maksuton ruokailu koulupäivinä²⁰, pidetään välttämättöminä niin opiskelijan kuin koulutuksen järjestäjänkin näkökulmasta. Ilman niitä opiskelijoilla ei olisi mahdollisuuksia selviytyä opiskeluun liittyvistä hankinnoista, koulumatkoista ja ruokailusta. Järjestäjien mielestä ne vähentävät opiskelijoiden poissaoloja ja ehkäisevät opintojen keskeyttämistä.

Kuraattorit ja opinto-ohjaajat kertovat opiskelijoille opintososiaalisista eduista jo valinnan yhteydessä, viimeistään opintojen alussa. Useat järjestäjät ovat laatineet opiskelijan oppaan, jossa kerrotaan myös opintososiaalisista eduista. Kotiväen illoissa tai vanhempien illoissa tiedotetaan huoltajille myös näistä eduista.

Kuraattorilla on keskeinen rooli opiskelijoiden opintososiaaliin asioihin liittyvässä ohjauksessa ja neuvonnassa. Isoilla koulutuksen järjestäjillä on myös opintotoimistot, joista opiskelija voi saada tarvitsemaansa ohjausta. Opintosihteerit kuuluvat useissa yksiköissä myös opiskelijahuoltoryhmään.

Osalla järjestäjillä on lisäksi maksuttomat opiskelija-asuntolat, ja osa järjestäjistä tukee taloudellisesti myös harrastustoimintaa. Maksutonta ruokailua arvostetaan. Ruokapalvelun laatua järjestäjät itse pitävät hyvänä.

Hyvästä yleistilanteesta huolimatta kaikki järjestäjät eivät ohjaa opiskelijoita kovin systemaattisesti opintososiaaliin etuihin liittyvissä kysymyksissä.

---

²⁰ Luonnonvara-alalla opiskelijoille tarjotaan myös maksuton aamiainen ja päivällinen.

Muutamit koulutuksen järjestäjät esittävät myös huolensa opiskelijoiden taloudellisten ongelmien ja työssäkäynnin lisääntymisestä.

Opiskelijahuollolliset näkökulmat asumisen näkökulmasta

Osalla koulutuksen järjestäjistä on opiskelija-asuntolat, jotka sijaitsevat koulutusyksiköiden sijaintipaikkakunnilla. Useat näistä järjestäjistä ovat kehittäneet asuntola-toimintaa palkkaamalla asuntolaan ohjaajia, lisäämällä asuntoloiden viihtyisyyttä, parantamalla opiskelijoiden vapaa-ajanvietto- ja harrastusmahdollisuuksia sekä kiinnittämällä huomiota asuntolan järjestykseen (viihtyvyys ja opiskelurauha). Huomiota kohdistetaan riittävään lepoon, turvallisuuteen ja terveellisyteen, kuten savuttomuuteen ja päihitteettömyyteen. Kulun valvonnalla edistetään turvallisuutta. Asuntola-asumista pidetään merkittävänä muun muassa yhteisöllisyyden ja opiskelijoiden keskinäisen vuorovaikutuksen näkökulmasta.

Asuntolan henkilöstön edustaja kuuluu useissa tapauksissa opiskelijahuoltoryhmään, ja asuntolan ohjaajat voivat opettajien tapaan tuoda opiskelijahuoltoryhmälle käsiteltäväksi opiskelijahuoltoon liittyviä kysymyksiä. Tarvittaessa ongelmien käsitte-lyyn kutsutaan opiskelijan lisäksi myös huoltajat.

Etelä-Suomen suurissa kaupungeissa koulutuksen järjestäjillä ei ole omia asunto-loita, vaan opiskelijat ohjataan opiskelijasäätiön asuntoihin. Opiskelijoilla on erityi-siä vaikeuksia saada asuntoja opiskelijasäätiöiden kautta pääkaupunkiseudulla. Myös vuokra-asuntotilanne on vaikea ja vuokrat kalliita. Erityisesti maahanmuuttajataustai-silla opiskelijoilla on vaikeuksia saada asuntoja vuokramarkkinoilta.

Opiskelijahuollolliset näkökulmat opiskelijoiden vapaa-ajan ohjauksen näkökulmasta

Koulutuksen järjestäjät edistävät hyvin eri tavalla opiskelijoiden harrastustoimintaa ja vapaa-ajan viettoa. Joidenkin koulutuksen järjestäjien mielestä

- vapaa-ajan ohjaus ei ole järjestäjän tehtävä
- vapaa-ajan ohjaus on keskeinen osa opiskelijahuoltoa
- harrastustoiminta liittyy pelkästään asuntolatoimintaan
- he eivät vielä ole kiinnittäneet huomiota opiskelijoiden vapaa-ajan ohjaukseen
- tarvetta vapaa-ajan toimintojen ohjaukseen ei ole ilmennyt.

Opiskelijoiden vapaa-ajantoimintaa painotetaan erityisesti niissä yksiköissä, joissa on asuntolat. Joidenkin järjestäjien toiminta harrastustoiminnan suhteen on erittäin laajaa ja monipuolista. Harrastusmahdollisuudet liittyvät esimerkiksi urheiluun, eri-laisiin toiminnallisiin kerhoihin, kuten autokerho, puutyökerho, bändikerho, ilmaisu-taidon kerho ja kokkikerho. Lisäksi joillakin on myös työpajoja. Myös urheilukouluja

on perustettu. Osa järjestäjistä kannustaa opiskelijoita esimerkiksi SAKU-toimintaan ja omien liikunta- tai kuntosalien käyttöön. Jotkin järjestäjistä organisoivat myös sellaista vapaa-ajan toimintaa, mitä opiskelijat voivat hyödyntää vapaasti valittavissa opinnoissaan. Joissakin tapauksissa myös oppilaskunta järjestää vapaa-ajan toimintoja opiskelijoille.

Opiskelijahuollolliset näkökulmat ravitsemuksen näkökulmasta

Kaikki koulutuksen järjestäjät tarjoavat opiskelijoille lakisääteisen maksuttoman aterian, luonnonvara-alan oppilaitokset myös täysihoidon (aamupala ja päivällinen). Muutama järjestäjä tarjoaa opiskelijoille myös edullisen, jotkin jopa maksuttoman aamupuuron tai muun aamiaisen. Opiskelijoiden lounasruokailua on kehitetty ravitsemussuositusten mukaisesti muun muassa lisäämällä salaatteja ja leipävalikoimaa. Yleensä on tarjolla kasvisvaihtoehto. Erikoisruokavalioita on myös saatavissa. Jotkin yksiköt järjestävät pitkinä koulupäivinä opiskelijoille eväitä tai välipaloja. Muutaman järjestäjän opiskelijat pitävät ravitsemuspäiväkirjaa ja järjestäjä seuraa opiskelijoiden ruokailuun osallistumista. Terveellisestä ravinnosta järjestetään teemapäiviä tai -tapahtumia melko yleisesti.

Useilla järjestäjillä on saatavissa maksullisia välipaloja, joiden terveellisyyteen kiinnitetään huomiota. Osa järjestäjistä on poistanut makeis- ja limsa-automaatit, samoin osa järjestäjistä on poistanut myynnistä myös savukkeet ja energiajuomat.

Koulutuksen järjestäjät toivat esiin myös opiskelijoiden ravitsemukseen liittyviä ongelmia, joihin puututaan niiden tullessa ilmi. Useat tarjoavat ylipainoisille opiskelijoille painonhallintaryhmiä ja muuta tukea. Syömishäiriöihin puututaan terveydenhoitajan antaman henkilökohtaisen ohjauksen avulla ja ohjaamalla opiskelija psykologin vastaanotolle. Muutaman järjestäjän mielestä ylipaino-ongelmiin ja sen taustalla oleviin ravitsemuskysymyksiin ja liikunnan vähyyteen kiinnitetään liian vähän huomiota.

Ongelmana on myös se, että osa opiskelijoista jättää aterian väliin ja korvaa aterian välipaloilla. Lisäksi osa opiskelijoista noudattaa erityisdiettejä, joiden terveellisyyttä ei ole varmistettu.

Opiskelijat ovat yleensä tyytyväisiä ravitsemispalveluihin, joskin jotkin järjestäjät tuovat esiin opiskelijoiden tyytymättömyyden ahtaisiin ruokailutiloihin.

6.4.4 Opiskelijoiden keskinäinen vuorovaikutus ja osallisuus (yhteisöllisyys)

Kaikki koulutuksen järjestäjät pitävät tärkeänä opiskelijoiden keskinäistä vuorovaikutusta, yhteisöllisyyttä ja osallistumista koko yhteisön toimintaan. Järjestäjien kesken on kuitenkin isoja eroja käytännöissä ja aktiivisuudessa, jolla vuorovaikutusta ja osallisuutta tuetaan.

Ryhmäytyminen

Opiskelijoiden ryhmäytymiseen opintojen alussa kiinnitetään erityistä huomiota ja kokemukset ryhmäytymispäivistä ovat erittäin myönteisiä. Ryhmänohjaaja organisoi yleensä ryhmäytymistapahtumat, joskin usein mukana on aiempien vuosikurssien tutoropiskelijoita ja joissakin tapauksissa myös oppilaskunta. Jotkin järjestävät myös leirejä ja tekevät retkiä ja matkoja. SAKU ry:n kilpailutoiminta ja vuosittaiset Taitajakilpailut lisäävät myös opiskelijoiden keskinäistä yhteistyötä. Muutamat järjestäjät korostavat myös alumnitoimintaa. Tärkeänä pidetään joulun, ystävänpäivän ja kevätjuhlien, muita juhlia sekä yhdessä toteutettuja teema- tai messutapahtumia. Teema- ja muiden tilaisuuksien ja tapahtumien valmistelusta vastaavat yleensä opiskelijat.

Kaikki järjestäjät korostavat yhteisöllisyyden merkitystä. Hyvällä yhteishengellä ja miellyttävillä opiskelukokemuksilla nähdään olevan yhteyttä opiskelijoiden sujumiseen ja keskeyttämisen vähenemiseen. Monet pienet yksiköt esittävät, että heillä on omasta mielestään isoja yksiköitä paremmat edellytykset huolehtia yhteisöllisyydestä. Ilmapii-ristä syntyy välitön ja toverillinen, kun henkilökunta ja opiskelijat tuntevat toisensa. Erityisoppilaitoksissa yhteisöllisyyttä tukevat myös pienet opiskeluryhmät.

Juuri kukaan koulutuksen järjestäjistä ei tuonut esille opetukseen liittyvää yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja vuorovaikutukseen ja yhteistoiminnallisuuteen perustuvaa opetusta ja opetusmenetelmiä.

Tutor-toiminta

Lähes kaikilla järjestäjillä on tutor-toimintaa. Tutortoiminnan avulla edistetään hyvää opiskelijoiden välistä vuorovaikutusta. Tutorit perehdyttävät uudet tulokkaat opiskeluympäristöön ja tukevat aloittavia opiskelijoita opintojen alussa ja ohjaavat nämä ”talon tavoille”. Tutorit järjestävät myös erilaista toimintaa, kuten kyselytunteja, sekä ohjaavat opiskelijoita opiskelussa ja toimivat oppaina vierailijoille. Lisäksi he osallistuvat laajasti yhteisöllisyyden ylläpitoon ja edistämiseen.

Oppilaskunnat ja opiskelijoiden vaikutusmahdollisuudet²¹

Oppilaskunta muodostaa hyvän vuorovaikutuskanavan opiskelijoiden ja koulutuksen järjestäjän välillä. Lähes kaikilla järjestäjillä on oppilaskunta tai -kuntia. Oppilaskuntatoiminnassa ja opiskelijoiden osallistumisessa yhteiseen päätöksentekoon on kuitenkin suuria järjestäjien välisiä eroja. Opiskelijoiden vaikuttaminen oppilaskunnan kautta on kokonaisuutena melko vähäistä. Kun opiskelijat ovat vasta 15–18-vuotiaita,

²¹ Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (L630/1998, 36 §) mukaan koulutuksen järjestäjän tulee kuulla opiskelijoita ennen opintoihin ja muihin opiskelijoiden asemaan olennaisesti vaikuttavien päätösten tekemistä.

tarvitsee oppilaskunta järjestäjän taholta organisoidun tuen ja vastuuajankäytön. Näin toimien jotkin yksiköt ovat onnistuneet aktivoimaan oppilaskuntaa.

Melko yleistä on, että oppilaskuntaan valitaan edustajat kaikista yksiköistä. Näin turvataan eri opiskelijaryhmien ja yksiköiden äänen kuuluminen. Muutamilla järjestäjillä on opiskelijoiden edustaja yksikön johtokunnassa ja erilaisissa työ- ja kehittämissä arviointiryhmissä. Opiskelijoilla on edustaja tai edustajia myös ammattiosaamisen näyttöjen toimielimessä. Opiskelijoiden osallistuminen koulutuksen järjestäjän tai oppilaitoksen eri toimielimiin vaihtelee suuresti. Jotkin korostivat myös säännöllisiä johdon tai johtoryhmän ja opiskelijakunnan tapaamisia opiskelijan äänen kuulemiseksi. Opiskelijoiden osallistuminen opiskelijahuollon suunnitteluun, kuten opiskelijahuoltoryhmiin, on vähäistä. Opiskelijajäsen on useissa päättävissä elimissä ja opiskelijoita kuullaan, mutta koko opiskeluyhteisön tasolla opiskelijoiden vaikutusmahdollisuudet ovat melko vähäiset.

Opiskelijaa ja alaikäisen opiskelijan huoltajia kuullaan yksittäistä opiskelijaa koskevista asioista.

Opiskelijat voivat monissa yksiköissä vaikuttaa antamansa palautteen ja tekemiensä aloitteiden kautta.

Arviointiryhmän mielestä opiskelijoiden vaikutusmahdollisuudet ja osallistuminen itseään koskevaan päätöksentekoon ovat keskimäärin vähäiset.

6.4.5 Kodin ja oppilaitoksen yhteistyö

Kodin ja oppilaitoksen yhteistyö on lisääntynyt ammatillisessa koulutuksessa viime vuosina, ja sen merkitys on ymmärretty. Jotkin järjestäjistä ovat sisällyttäneet kodin ja oppilaitoksen yhteistyösuunnitelman opetussuunnitelman yhteiseen osaan, mutta joillakin on erillinen kodin ja koulun yhteistyösuunnitelma. Opetussuunnitelman perusteiden edellyttämää kodin ja oppilaitoksen yhteistyösuunnitelmaa ei kaikilla järjestäjillä ole.

Useiden järjestäjien toimintatavat kodin ja oppilaitoksen yhteistyössä ovat vakiintuneet. Jotkin järjestäjistä ovat nostaneet yhteistyön keskeisimmäksi tavoitteeksi kasvatuskumppanuuden ja tätä tukevan tiiviin yhteistyön. Ryhmäohjaaja ja opinto-ohjaaja ovat keskeisessä roolissa kodin ja oppilaitoksen yhteistyössä. Kaikilla järjestäjillä ei ole yhtenäisiä yhteistyötä koskevia periaatteita, vaan opettajat organisoivat yhteistyön oman harkintansa mukaan.

Lähes kaikki järjestäjät järjestävät kotiväen iltoja tai vastaavia yhteistapaamisia opiskelijoiden aloittaessa opiskelun. Tällöin huoltajilla on mahdollisuus tavata ryhmäohjaaja, opinto-ohjaaja, kuraattori ja oppilaitoksen johto sekä tarvittaessa myös erityisopettaja. Kotiväen illat järjestetään yleensä aloittaville opiskelijoille. Vain muutamat koulutusyksiköt järjestävät vuosittain kotiväen iltoja kaikkien vuosikurssien opiskelijoiden huoltajille. Vanhemmat kutsutaan usein myös avoimien ovien tapahtumiin ja esimerkiksi musiikkioppilaitoksissa konsertteihin. Jotkin järjestäjät antavat vanhemmille alennuksen oppilaitoksen tuotteista ja palveluista.

Myös muuta yhteistyötä kodin kanssa korostetaan erityisesti alaikäisten opiskelijoiden kohdalla. Koulutuksen järjestäjät lähettävät huoltajille tiedotteita, ja jotkut opinto-oppaan tai otteita opinto-oppaasta, lukujärjestykset, lukusuunnitelmat ja tiedon opiskelijan poissaoloista. Yhteydet korostuvat silloin, kun opiskelijoilla on oppimisvaikeuksia tai muita opintoihin liittyviä vaikeuksia. Poissaoloista, päihteiden käytöstä, ongelmista asuntolassa ja muista vastaavista asioista ollaan yhteydessä alaikäisten opiskelijoiden huoltajiin. Jotkin järjestäjät ovat myös luoneet vanhemmille mahdollisuudet seurata WINHAN tai WILHON kautta opiskelijoiden opintojen etene mistä sekä poissaoloja. Alaikäisen opiskelijan vanhemmat kutsutaan opiskelijahuoltoryhmän kokouksiin tai HOJKS-keskusteluihin, kun opiskelijan asioita käsitellään. Jotkin järjestäjät kutsuvat huoltajien edustajan myös opiskelijahuollon kehittämis- ja yhteistyöryhmiin. Muutamalla yksittäisellä järjestäjällä on koulutusalaakohtainen vanhempainyhdistys tai sellaista suunnitellaan.

Osassa yksiköitä yhteistyö huoltajien kanssa on hyvin vähäistä ja rajoittuu lähinnä alaikäisten opiskelijoiden HOJKS-keskusteluihin.

Huoltajat eivät kovin laajasti osallistu koulutuksen järjestäjän tai sen yksikön toiminnan arviointiin tai kehittämiseen. Huoltajilta kerätään myös melko harvoin palautetta, ja käytännössä heidän vaikutusmahdollisuutensa toiminnan kehittämiseen ovat melko vähäiset.

6.4.6 Opiskeluterveydenhuolto, kuraattori- ja psykologipalvelut sekä muut palvelut

Opiskeluterveydenhuollon järjestäminen

Koulutuksen järjestäjien mielestä opiskeluterveydenhuollon tehtävänä on opiskelijoiden terveyden edistäminen, sairaanhoidon järjestäminen, opiskelijoiden omien voimavarojen vahvistaminen, syrjäytymisen ehkäisy ja elämänhallinnan vahvistaminen. Vaikka koulutuksessa olevat opiskelijat ovat fyysisesti terveimmillään, on heillä pitkäaikaissairauksia sekä muita terveysongelmia, kuten masennusta ja muita mielenterveysongelmia, joita jää osittain tunnistamatta ja hoitamatta palveluiden vähäisyyden ja niiden epätasaisuuden vuoksi. Myös opiskelijoiden päihdeongelmat ovat lisääntyneet.

Opiskeluterveydenhuolto järjestetään koulutusyksikön sijaintikunnan kansanterveysyhteyden toimesta. Suuret koulutuksen järjestäjät toimivat useiden, jopa kymmenen kunnan alueella, joiden kanssa opiskeluterveydenhuollosta joudutaan sopimaan. Hyvin harvoilla järjestäjillä on sopimukset ja säännöllinen kokouskäytäntö terveystalveluita tuottavan kunnan kanssa. Jotkin järjestäjistä ovat käynnistäneet säännölliset neuvottelut äskettäin. Yleistä on, että johto sopii vierailukäyntien ohessa käytännöistä ja resursseista ilman kirjallisia sopimuksia. Palveluiden tuottaminen opiskelijoille ei siten perustu kirjallisiin sopimuksiin, jossa olisi luotu palveluiden tarjontaa, tavoitteita, osapuolten vastuita, yhteistyötä, laadun seuranta ja arviointia sekä jatkuvaa parantamista ja kehittämistä koskevat periaatteet ja toimintatavat.

Opetussuunnitelmien perusteiden mukaan opiskelijahuoltoa ja kodin ja oppilaitoksen yhteistyötä koskevat opetussuunnitelman osat tulee laatia koulutusyksikön sijaintikunnan tai -kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Vain muutama järjestäjä ilmoitti, että suunnitelmia on tehty yhdessä. Osa järjestäjistä ei myöskään ole määrittänyt työn- ja vastuunjakoa eri toimijoiden kanssa esimerkiksi kriisitilanteiden, onnettomuuksien tai muiden tilanteiden varalle ja niiden ehkäisemiseksi. Suunnittelun puutteista on myös seurauksena tavoitteiden epäselvyys sekä seurantaan ja arvioinnin liittyvät puutteet.

Arviointiryhmän mielestä yksi suurimmista ongelmista liittyy edellä mainittuun kokonaisvaltaisen suunnittelun puuttumiseen sekä epäselvyyksiin vastuusuhteissa. Palveluita tuotetaan suurelta osin totuttujen toimintatapojen mukaan. Opiskelijan kannalta ongelma on, että oppilaitoksen sijaintikunta määrittää terveyspalvelujen saatavuuden, määrän ja laadun. Opiskeluterveydenhuollon palveluissa onkin suuria yksiköiden sijaintikunnasta johtuvia eroja. Käytännössä tämä tarkoittaa myös sitä, että yksittäisen koulutuksen järjestäjän eri yksiköiden välillä on myös eroja.

Suurimmat opiskeluterveydenhuollon puutteet liittyvät lääkäri- ja psykologipalveluiden ja suun terveydenhoitopalveluiden vähyyteen. Palveluiden vähäisyyden syynä pidetään riittämättömiä taloudellisia voimavaroja. Psykologipalveluiden suhteen epäselvyyttä aiheuttaa myös lastensuojelulain mukainen tulkinta, että opiskelijahuoltoon sisältyvät psykologipalvelut kuuluvat sosiaalipalveluihin kuraattoripalveluiden tapaan. Edelleen epäselvyyttä ilmenee sen suhteen, kenelle kuuluu psykologipalveluista syntyvä kustannusvastuu.

Monen järjestäjän mielestä nykyiset opiskeluterveydenhuollon palvelut eivät vastaa lainsäädännön vaatimuksia, sosiaali- ja terveysministeriön laatimassa opiskeluterveydenhuollon oppaassa esitettyjä suosituksia eivätkä opiskelijoiden todellisia tarpeita. Kehittämistarve nähdään suurena. Osan mielestä uusi vuonna 2009 voimaan tullut opiskeluterveydenhuoltoa ohjaava asetus (A380/2009) tulee parantamaan olennaisesti nykytilannetta opiskeluterveydenhuollon osalta. Myös arviointiryhmän mielestä uusi lainsäädäntö parantaa opiskeluterveydenhuollon edellytyksiä, mutta se ei yksin riitä poistamaan sosiaalihuollon palveluiden (kuraattori- ja psykologipalvelut) järjestämiseen ja niiden rahoittamiseen liittyviä ongelmia.

Terveydenhoitajan työ ja vastuu

Terveydenhoitaja on opiskeluterveydenhuollon avainhenkilö. Opiskeluterveydenhuolto on lähes yksinomaan terveydenhoitajien varassa, ja heidänkin resurssinsa ovat usean järjestäjän kohdalla tarpeisiin nähden alimitoitettut.

Terveydenhoitajan vastaanottokäytännöt vaihtelevat. Terveydenhoitajien vastaanotto on joko oppilaitoksessa, jossakin läheisessä oppilaitoksessa tai kunnan terveyskeskuksessa. Muutamalla paikkakunnalla kaikkien yksiköiden opiskelijaterveydenhuollon tilat on keskitetty yhteisiin tiloihin.

Osa terveydenhoitajista toimii koulutuksen järjestäjän tiloissa pitäen vastaanottoa ja huolehtien myös muista hänelle kuuluvista tehtävistä. Näin turvataan palvelun

saatavuus ja läheisyys. Osa terveydenhoitajista pitää vastaanottoa vain kerran, kaksi viikossa. Jotkut isot järjestäjät toivat esiin, että heillä on terveydenhoitaja jokaisessa yksiköissä.

Osassa kunnista terveydenhoitajan työtilat sijaitsevat oppilaitoksen ulkopuolella, jolloin opiskelijat joutuvat kulkemaan palveluita saadakseen. Opiskelijamäärästä riippuen terveydenhoitaja on joko kokopäiväinen tai osa-aikainen. Osa-aikaiset terveydenhoitajat voivat usein ottaa opiskelijoita vastaan vain tiettyinä päivinä, minkä lisäksi he voivat olla eri päivinä eri toimipisteissä, mikä myös vaikeuttaa opiskelijoiden vastaanotolle hakeutumista.

Terveydenhoitajan työ painottuu terveystarkastuksiin ja siinä yhteydessä annettavaan terveysneuvontaan. Terveydenhoitaja tekee melko monessa yksikössä terveystarkastukset kaikille opintonsa aloittaville opiskelijoille. Joissakin yksiköissä aloittaville opiskelijoille tehdään terveystarkastus, jonka perusteella terveydenhoitaja kutsuu tarpeen mukaan osan opiskelijoista terveystarkastukseen. Osan resurssit riittävät vain alle 18-vuotiaisiin opiskelijoihin. Resurssien vähäisyyden vuoksi terveydenhoitajan työ painottuu yksilötasolle, eikä heiltä liikene aikaa yhteisötason hyvinvoinnin edistämiseen.

Terveydenhoitajat ovat opiskelijahuoltoryhmän jäseniä ja toimivat siinä hoitotyön ja terveyskasvatuksen asiantuntijoina. Muutoin terveydenhoitajan työ painottuu terveystarkastuksiin, terveysneuvontaan, ensiapuun ja hoitoonohjaukseen. Terveydenhoitajat antavat opiskelijoille terveysneuvontaa vastaanotolla henkilökohtaisten keskustelujen muodossa. Terveydenhoitaja arvioi myös opiskelijoiden terveydellisiä edellytyksiä opiskella kyseiselle alalle. Raskauden ehkäisyä ja perhesuunnittelua koskeva ohjaus ja neuvonta kuuluvat niin ikään terveydenhoitajan tehtäviin. Terveydenhoitajan työn painopiste on ehkäisevässä terveydenhoidossa ja erityisesti mielenterveys-, päihde- ja ylipaino-ongelmissa sekä seksuaalineuvonnassa. Rokotuksia annetaan opiskelijoille erilaisilla perusteilla, joissakin yksiköissä vain pyynnöstä. Terveydenhoitaja ohjaa opiskelijoita tarvittaessa myös lääkärin ja psykologin vastaanotolle, jatkotutkimuksiin ja muihin palveluihin. Myös akuuttisairaanhoidon vastaanottoja järjestetään joissakin yksiköissä. Muissa kuin akuuteissa tilanteissa opiskelija ohjataan usein oman kotikuntansa terveyskeskukseen. Terveydenhoitajan yhteistyökumppaneita ovat lääkärit, sosiaalitoimistot, mielenterveyspalvelut, vanhemmat, opettajakunta sekä oppilaitoksen johto.

Lääkäripalvelut

Opiskelijoiden mahdollisuudet saada lääkäripalveluita vaihtelevat erittäin paljon koulutuksen järjestäjän ja sen yksiköiden sijaintikunnan tarjoamien mahdollisuuksien mukaan. Lääkäripalvelut eivät vastaa opiskeluterveydenhuollon tavoitteita eivätkä opiskelijoiden tarpeita. Riittämättömistä lääkäripalveluista johtuen opiskelijoita lähetetään paljon myös oman kotikunnan palveluihin. Lisäksi lääkäreillä ei ole riittävästi aikaa paneutua ennalta ehkäisevään työhön opiskeluterveydenhuollossa. Akuuttisairaanhoidon järjestetään kuitenkin opiskelupaikkakunnalla.

Kuraattoripalvelut

Opiskelijoiden sosiaalisten ongelmien ja tarpeiden lisääntyessä koulutuksen järjestäjät ovat lisänneet ja kehittäneet kuraattoripalveluita viime vuosina voimakkaasti. Koulutuksen järjestäjien mielestä kuraattoripalveluiden järjestämiseen liittyvät vastuut ovat epäselvät, joskin he ovat muiden palveluiden puuttuessa joutuneet ottamaan yksin vastuun näistä palveluista. Epäselvyyksiä järjestäjätasolla ilmenee muun muassa seuraavien asioiden suhteen:

- Velvoittaako lastensuojelulaki tuottamaan ennalta ehkäiseviä sosiaalityön palveluita ammatillisille oppilaitoksille ja miten näitä palveluita tulisi järjestää?
- Mikä on kunnan muu vastuu opiskelijoiden sosiaalisesta hyvinvoinnista, mitä palveluita kunnan tulisi tuottaa opiskelijoille?
- Koskevatko sosiaalihuollon kelpoisuusehtoja koskevat vaatimukset myös ammatillisen koulutuksen järjestäjien palkkaamia kuraattoreita?
- Kuka vastaa kuraattoritoiminnan kustannuksista?

Koulutuksen järjestäjät järjestävät ja resursoivat kuraattoripalveluita hyvin eri tavalla muun muassa yksikön koon mukaan. Kuraattoreiden mitoitusperusteet vaihtelevat erittäin paljon, samoin myös kuraattoreiden koulutustausta. Joissakin pienissä yksiköissä kuraattoria ei ole lainkaan, jotkut ostavat kuraattoripalvelut yksityiseltä palvelun tuottajalta, ja joissakin yksiköissä opinto-ohjaajat tai opettajat hoitavat muiden tehtäviensä ohella myös kuraattorin tehtäviä. Jotkin järjestäjät saavat kuraattoripalvelut myös yksikön/yksiköiden sijaintikunnilta.

Kuraattorin tehtävät ovat laaja-alaisia. Kuraattorin keskeisimpänä tehtävänä pidetään opiskelijoiden henkilökohtaista ohjausta ja tukea. Myös yhteistyö huoltajien kanssa korostuu kuraattorin tehtävissä. Kuraattorit osallistuvat myös opiskelijoiden henkilökohtaisten suunnitelmien laadintaan ja opiskelijahuoltoryhmään. Jotkin järjestäjistä korostivat opintoja rajoittavien esteiden selvittämistä ja ongelmien ehkäisyä. Ammattikunnan rooli opintojen ja opiskelijan oppimisprosessin tukemisessa on suuri.

Psykologipalvelut

Psykologipalveluiden tarve on lisääntynyt viime vuosina muun muassa opiskelijoiden mielenterveys- ja päihdeongelmien vuoksi. Monien järjestäjien mielestä kunnat eivät ole kyenneet tuottamaan psykologipalveluita opiskeluterveydenhuoltoon kuuluvina palveluina tarvetta vastaavasti. Myös vastuusuhteissa on epäselvyyksiä. Psykologipalveluissa onkin hyvin suuria alueellisia, järjestäjäkohtaisia sekä jopa järjestäjän yksiköiden välisiä eroja. Osan mielestä palveluita on hyvin saatavissa, osan mielestä ei. Joillakin paikkakunnilla ei psykologipalveluita ole lainkaan.

Terveydenhoitajat ja lääkärit ohjaavat opiskelijan psykologin vastaanotolle. Opiskelijoita ohjataan joko kunnan terveydenhuollon psykologipalveluihin tai palveluita han-

kitaan muilta tahoilta, kuten nuoripsykiatrian poliklinikoilta, A-klinikoilta ja muista toimipaikoista. Usein opiskelija ohjataan oman kotikunnan palveluiden piiriin.

Sekä tarpeen kasvun että kunnallisten palveluiden heikon saatavuuden vuoksi osa koulutuksen järjestäjistä on palkannut omia psykologeja tai mielenterveystyöhön erikoistuneita sairaanhoitajia. Psykologit toimivat opiskelijahuoltoryhmän jäseninä. Näiden psykologien tehtävänä on tukea henkilöstöä, erityisesti opettajia, kasvatustehävässä ja opiskelijoita heidän henkilökohtaisissa pulmissaan. Psykologien asiantuntemusta hyödynnetään myös oppimisvaikeuksien tunnistamisessa ja analysoinnissa. Lähes kaikkien järjestäjien mielestä psykologipalveluiden tarve on kasvava opiskelijoiden lisääntyneiden päihde- ja mielenterveysongelmien vuoksi. ”Lievät mielenterveyshäiriöt” hoidetaan terveydenhoitajan vastaanotolla. Monet koulutuksen järjestäjät toivoivat omaa psykologia.

Poliisin ja nuorisotyön sekä muiden tahojen yhteistyö opiskelijan hyvinvoinnin edistämässä

Poliisitoimi

Osa koulutuksen järjestäjistä on luonut toimivat ja säännölliset yhteistyömuodot poliisitoimen kanssa. Joissakin yksiköissä paikalliset poliisit järjestävät muun muassa erilaisia informaatiotilaisuuksia (esimerkiksi huumeet, liikenne, turvallisuus, laillisuus/nuorisoriikollisuus). Lähipoliisit ovat myös vierailleet oppilaitoksissa. Lisäksi joillakin järjestäjillä on yhteisiä projekteja. Jotkin järjestäjät ovat luoneet yhteistyön jatkuvuutta korostavat toimintatavat. Joillakin paikkakunnilla on erikseen nimetty koulupoliisi.

On myös järjestäjiä, joilla ei ole mitään systemaattista yhteistyötä poliisitoimen kanssa, ja osa heistä nosti esiin erityisenä tarpeenaan saada oma koulupoliisi.

Nuorisotyö ja muut tahot

Yhteistyö nuorisotoimen ja alueen urheiluseurojen, partiotoiminnan, Avartti-työn, Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja vastaavien tahojen kanssa opiskelijahuollon edistämässä on hyvin satunnaista. Monet yksiköt, jotka ovat kehittäneet yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa koulutusalan ja alueen lähtökohdista, ovat saavuttaneet hyviä, myös opiskelijahuoltoon heijastuvia tuloksia. Etenkin ne järjestäjät, joilla on omia vapaa-ajan ohjaajia tai nuoriso-ohjaajia, ovat verkostoituneet alueensa nuorisotyön kanssa ja liittyneet alueelliseen hanketoimintaan. Muita yhteistyömuotoja ovat erilaiset tapahtumat, teemapäivät ja kokemusten vaihto.

Seurakunnan ja kolmannen sektorin opiskelijatyö opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseksi

Yhteistyö seurakunnan kanssa vaihtelee jossain määrin. Alueen seurakunnilla, etenkin isoilla paikkakunnilla, on päätoiminen opiskelijapastori seurakunnan ja oppilaitosten yhteistyötä ja opiskelijoita varten. Useilla koulutuksen järjestäjillä on hyvä yhteys seurakunnan työntekijöihin (pastorit, nuoriso-ohjaajat, diakonit). Tapaamiset, kuten opiskelijapapin vierailut oppilaitoksessa, ovat säännöllisiä. Opiskelijapappi on myös opiskelijoiden tavoitettavissa. Lisäksi seurakunta saattaa antaa oppilaitokselle tiloja käyttöön erityisiä tapahtumia varten. Seurakunnan tuki erilaisissa kriiseissä korostuu. Joissakin yksiköissä on perinteeksi muodostunut sekä joulukirkko että lukuvuoden päättäjäisiin liittyvä yhteinen jumalanpalvelus. Opiskelijapastorit osallistuvat useissa yksiköissä myös opintojaan aloittavien opiskelijoiden ryhmäytymispäiviin.

Erilaisten juhlien (joulu, päätösjuhlat) lisäksi seurakunta järjestää nuorille tarkoitettuja tilaisuuksia kirkkovuoden mukaan ja antaa keskusteluapua arjen tilanteissa ja kriisiapua kriiseissä. Seurakunnan työntekijät osallistuvat muistotilaisuuksiin opiskelijan kuoleman jälkeen. Seurakunnan edustajilla on joissakin yksiköissä säännölliset vastaanottoajat. Muutamat seurakunnat pitävät nuorisokahvilaa oppilaitoksessa tai asuntolassa säännöllisesti.

Yhteistyö kolmannen sektorin kanssa vaihtelee suuresti. Järjestöt ovat harvoissa tapauksissa koulutuksen järjestäjien yhteistyökumppaneina opiskelijahuollossa. Jotkut toivat esille yhteiset projektit, kokoontumiset ja koulutukset. Erityisesti korostuu lasten ja nuorten hyvinvointiin, syrjäytymiseen, huumevalistukseen, päihteisiin, mielen-terveyteen, urheiluun ja kasvatustehtävään liittyvä yhteistyö. Useimmilla järjestäjillä ei ole mitään yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa.

OPISKELIJOIDEN YKSILÖLLINEN ERITYISTUKI JA HOITO²²

6.5 Opiskelijoiden yksilöllinen erityistuki ja hoito

Tässä luvussa tarkastellaan opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin perustuvia opetuksen, ohjauksen ja terveydenhuoltoon liittyviä tukipalveluita.

²² *Arviointikysymykset*

- *Miten varhaisen puuttumisen periaatteet toteutuvat oppilaitoksessa?*
- *Miten oppimisvaikeuksiin puututaan ja miten niitä ennaltaehkäistään?*
- *Miten opiskelijoiden terveyteen ja sosiaalisiin ongelmiin liittyvä erityistuki ja hoito järjestetään?*
- *Miten opiskelijahuoltopalvelut järjestetään erityisryhmille?*
- *Miten lastensuojeluun liittyvät erityiskysymykset ratkaistaan?*
- *Miten opiskelijoiden rikoksiin ja rikosseuraamuksiin liittyvät kysymykset ratkaistaan?*

6.5.1 Opiskeluun osallistuminen, oppimisvaikeudet ja opintojen keskeyttäminen

Opetukseen osallistumisen edistäminen ja puuttuminen

Koulutuksen järjestäjät seuraavat opiskelijoiden osallistumista opetukseen ja poissaoloja sekä puuttuvat niihin välittömästi. Poissaolokäytännöt on yleensä kirjattu järjestyssääntöihin tai laatukäsikirjaan, joskin osalta yhteiset toimintaohjeet puuttuvat. Näin ollen poissaolojen seuranta koskevat päätökset tehdään koulutusyksikössä tai ala-, tutkinto- opettajakohtaisesti. Järjestäjillä on opintosuoritusten seuranta varten opiskelijahallintarekisteri, joka mahdollistaa myös poissaoloseurannan. Useilla järjestäjillä poissaolojen seurantatiedot viedään sähköiseen päiväkirjaan WINHAan, WILMAan, WILHOon tai vastaavaan ohjelmaan, ja useissa yksiköissä myös vanhemmilla on oikeus seurata alaikäisten opiskelijoiden poissaoloja.

Monissa yksiköissä ryhmäohjaaja haastattelee kaikki aloittavat opiskelijat kartoittaakseen opiskelijoiden henkilökohtaisen opiskelumotivaation ja siten myös opiskelijoiden poissaoloihin liittyvät riskit. Ryhmäohjaajalla on myös merkittävä rooli opetukseen osallistumisen ja poissaolojen seurannassa sekä niihin puuttumisessa, mutta myös opinto-ohjaaja, koulutusalaohjaaja/rehtori, opettajat ja erityisesti kuraattori kantavat näistä osavastuun. Ryhmäohjaajien lisäksi myös kuraattorit ottavat yhteyttä huoltajiin ja jopa tarvittaessa hakevat opiskelijan kotoa kouluun. Opiskelijahuoltohenkilöstö vastaa myös muusta poissaoloihin liittyvästä yhteistyöstä eri tahojen kanssa (esimerkiksi KELA). Opiskelijan poissaolojen seurauksena syntyvien rästien suhteen järjestäjillä on erilaisia käytäntöjä (esimerkiksi rästäjäpäivä).

Joissakin yksiköissä opiskelijoiden poissaoloja tarkastellaan säännöllisissä tai jaksottaisissa opintojen seurantalavereissa, joissa on mukana johto, opiskelijahuoltohenkilöstöä ja ryhmäohjaaja. Opiskelijahuoltoryhmä käsittelee myös poissaoloja silloin, kun niiden vähentäminen edellyttää moniammatillista tukea. Poissaoloihin puuttumiskynnys on joissakin yksiköissä korkea, mistä syystä se nostettiin keskeisimmäksi kehittämiskohteeksi.

Joidenkin järjestäjien mielestä heidän ongelmanaan ovat yksiköiden erilaiset käytännöt ja siten kirjavat toimintatavat.

Opiskelijoiden oppimisvaikeuksiin liittyvä toiminta

Tietoa opiskelijoiden oppimisvaikeuksista saadaan peruskoulun päättötodistuksista sekä järjestämällä peruskoulujen kanssa yhteisiä nivelvaihepalavereita, joissa opiskelijat ”vaihdetaan saattaen”. Erityisesti pyritään siihen, että peruskoulut voisivat luovuttaa opiskelijoiden HOJKS:t koulutuksen järjestäjien käyttöön. Monet ovat laatineet myös tiedonsiirtolomakkeen, jonka allekirjoittavat alaikäisen opiskelijan huoltajat. Näin varmistetaan tiedon siirtoon viranomaiselta toiselle tarvittava lupa. Hyvistä käytännöistä huolimatta nivelvaiheeseen liittyvässä tietojen siirrossa on myös ongelmia.

Monet yksiköt tekevät kyselyn aloittaville opiskelijoille tai haastattelevat heidät mahdollisten oppimisvaikeuksien ja tukitoimien tarpeellisuuden selvittämiseksi. Kyselyssä tai haastattelussa kartoitetaan aiemmissa opinnoissa onnistumista, tuen tarvetta, tulevaisuudensuunnitelmia, vahvuuksia ja harrastuksia. Neuvotteluihin kutsutaan tarvittaessa myös opiskelijan huoltajat.

Lähes kaikki koulutuksen järjestäjät testaavat opiskelijoiden lähtötason käyttämällä muun muassa äidinkieleen (lukitestit), vieraisiin kieliin ja matematiikkaan liittyviä tasotestejä. Monet käyttävät myös Niilo Mäki -instituutin lukiseulaa. Testit ja tulohaastattelu ovat perustana sekä henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (HOPS) että henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) laadinnassa.

Erityisen tuen tarpeessa olevat opiskelijat kartoitetaan opiskelijahuoltoryhmässä, ja heidän opiskelunsa tukena on usein erityisopettaja. Kooltaan isot koulutuksen järjestäjät ovat nimenneet joko yhden tai yksikkökohtaisen erityisopetusvastaavan (ERVA). Erityisopetuksen käytännöt ovat pääosin erityisopetusta koskevien suositusten mukaisia.

Muun muassa opinto-ohjaajat, koulunkäyntiavustajat ja erityisopettajat auttavat opiskelijaa erilaisissa oppimisvaikeuksissa. Keinovalikoimaan kuuluvat tukiovetus, lukiovetus, pienryhmäopetus, samanaikaisopetus, työvaltainen opiskelu, työpajaopiskelu, ohjattu läksypaja/opintoklubi ja erityistuki työssäoppimisessa. Moodle- tai vastaavaa verkkoalustaa käytetään myös oppimistehtävien tukena. Opiskelijan kokeet voidaan myös yksilöllistää käyttämällä pidempää koeaikaa, arvioimalla suppeampi alue kerrallaan, pitämällä suullisia kokeita ja sallimalla sanakirjan käyttö maahanmuuttajilla.

Tukitoimien runsaus ja monipuolisuus ovat suhteessa koulutuksen järjestäjän koon. Keinovalikoiman laajuus ei kuitenkaan auta, mikäli opiskelija ei halua oppia. Näin voi käydä esimerkiksi silloin jos opiskelijalla on mielenterveys- tai päihdeongelmia. Monen järjestäjän mielestä mainittujen tukitoimien lisäämisen ja kehittämisen avulla negatiivinen keskeyttämisprosentti on laskenut.

Muu opintojen keskeyttämiseen liittyvä toiminta

Negatiivinen keskeyttäminen nähdään yhtenä opiskelijahuollon vaikuttavuuden ”mitarina”. Keskeyttämistä vähennetään informoimalla opiskelijaa opiskelua koskevista asioista jo ennen opiskelua, valitsemalla opiskelijat huolellisesti, tehostamalla opintojen alkuvaiheeseen liittyvää ohjausta, huolehtimalla hyvästä opiskeluilmapiiiristä ja yhteisöllisyydestä ja lisäämällä opiskelijoiden osallistumismahdollisuuksia ja vaihtoehtoisia opiskelupolkuja. Jotkin järjestäjät ohjaavat keskeyttämisuhkan alla olevia opiskelijoita ammattitarttiryhmiin.

Monet järjestäjät korostavat, että keskeyttävää opiskelijaa ei jätetä tyhjän päälle, vaan hänelle tehdään jatkosuunnitelma ja häntä ohjataan joko töihin, muuhun koulutukseen tai eri palveluiden piiriin. Monet järjestäjät edellyttävät, että eroamista harmitseva opiskelija käy ohjauskeskustelun kuraattorin tai opinto-ohjaajan kanssa ennen

lopullista päätöstään. Lisäksi korostuu yhteistyö muiden tahojen, kuten ammatinvalinnanohjauksen kanssa.

6.5.2 Kiusaaminen ja muut sosiaaliset ongelmat ja niihin puuttuminen

Kiusaaminen ja siihen puuttuminen

Hyvin monet koulutuksen järjestäjät painottavat tasa-arvoista ja yhdenmukaista kohtelua sekä välitöntä puuttumista kiusaamistapauksiin (nollatoleranssi). Vaikka useat järjestäjät ovat laatineet kiusaamista varten toimintaohjeet, joiltakin ne puuttuvat. Toimintaohjeiden laatimisen ongelmaksi on joissakin yksiköissä noussut kiusaamisen määrittäminen, jolloin myös sen arviointi ja tunnistaminen on vaikeaa. Kiusaamiseksi määritettävä käyttäytyminen jää usein yksittäisen henkilön ratkaistavaksi.

Keskeisenä tavoitteena pidetään oppimisympäristön turvallisuutta ja keskeisenä toimintaperiaatteena ennaltaehkäisyä. Tämä merkitsee moniammatillista yhteistyötä, avointa keskustelua ja erilaisuuden hyväksymistä. Joidenkin järjestäjien piirissä kiusaamiseen liittyvät käytännöt vaihtelevat yksikön mukaan.

Kiusaamiseen puuttuja on usein kuraattori, opinto-ohjaaja tai johdon edustaja. Kiusaamistilanteessa molempia osapuolia kuullaan ja lopuksi pyritään yhteiskeskustelulla löytämään sovinto. Joissakin yksiköissä laaditaan neuvottelumuiotio ja sovitaan seurantapalaverista tai muusta seurantatavasta. Kiusaamistapausten jatkoseurantaan kiinnitetään myös huomiota. Alaikäisten opiskelijoiden kiusaamistapauksissa otetaan yhteyttä opiskelijoiden huoltajiin.

Ennaltaehkäisystä huolimatta kiusaamistapauksia ilmenee. Kiusaamismuodot vaihtelevat. Internetin käyttöä kiusaamisessa on alkanut ilmaantua uutena kiusaamismuotona.

Seksuaaliseen häirintään ja muihin sosiaalisiin ongelmiin liittyvä toiminta

Koulutuksen järjestäjät eivät kuvauksissaan juuri käsittele muita kuin edellä mainittuja sosiaalisia ongelmia.

Toiset järjestäjistä korostivat seksuaalisen häirinnän suhteen keskeisimpänä menettelynsä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa ja toimimista niiden mukaan. Toiset korostivat sitä, että seksuaalinen häirintä on verrattavissa kiusaamiseen ja sitä käsitellään samojen periaatteiden mukaan. Seksuaaliseen häirintään liittyvät tapaukset viedään useissa yksiköissä rehtorille. Monien järjestäjien mielestä seksuaalista häirintää on vähän. Harvat ovat määritelleet, mitä seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan.

6.5.3 Opiskelijoiden sairaanhoito ja sosiaalsiin ongelmiin liittyvä erityistuki ja hoito

Opiskelijoiden sairaanhoitopalvelut

Opiskelijat hakeutuvat sairaanhoitopalveluihin terveydenhoitajan kautta. Jotkut terveydenhoitajat pitävät sairausvastaanottoa, ja he ohjaavat akuuttihoitoa tarvitsevat opiskelijat tarvittaessa lääkärille tai muihin palveluihin. Joissakin yksiköissä näiden palveluiden saatavuus on terveydenhoitajan resurssien niukkuuden takia vähäistä ja riittämätöntä opiskelijoiden tarpeisiin nähden.

Sairaanhoitopalveluiden saanti on hyvin kuntakohtaista. Joidenkin mielestä palvelut saadaan viipymättä ja ne vastaavat opiskelijoiden tarpeita. Joillakin paikkakunnilla opiskelija voi saada palvelut opiskelupaikkakunnalla, kun taas jotkut korostavat, että opiskelijat ohjataan kotikuntansa palveluihin akuuttia sairaanhoitoa lukuun ottamatta.

Useiden järjestäjien kuvauksista välittyi melko ulkokohtainen asenne opiskelijoiden sairaanhoitopalveluiden turvaamiseen. Sairaanhoitoa ei aina eroteta terveydenhoidosta, vaan nähdään se samana. Useat järjestäjät näyttivät pitävän itsestäänselvyytenä, että opiskelijat saavat oppilaitoksen sijaintikunnasta tarvitsemansa palvelut. Useat järjestäjät tyytyivät toteamaan, että opiskelijat saavat kunnalliset sairaanhoidon palvelut erittelemättä esimerkiksi palveluiden riittävyttä.

Opiskelijoiden yksilölliset terveys- ja sosiaalipalvelut kriisitilanteissa

Terveydenhoitajat, kuraattorit ja opiskelijahuoltoryhmä kantavat suurimman vastuun opiskelijoiden yksilöllisistä kriisitilanteista. Joillakin koulutuksen järjestäjillä on oma psykologi, joka myös tekee kriisityötä yksittäisten opiskelijoiden kohdalla. Useimmilla järjestäjillä yksittäisten opiskelijoiden kriiseihin liittyvät toimintaperiaatteet on linjattu kriisisuunnitelmassa.

Kriisitilanteissa opiskelijahuollon toimijat luovat opiskelijan/opiskelijoiden tueksi tukiverkoston. Oppilaitoksen sisällä toimitaan usein työryhmänä tai -parina, ja tavoitteena on selvittää kriisitilanne ja turvata opiskelijan tarvitsema tuki. Tavoitteena on auttaa opiskelija normaaliin elämään ja opiskeluun. Kriisitilanteissa sovitaan myös pitkäkestoisesta seurannasta.

Akuutissa vaiheessa terveydenhoitajat, kuraattorit tai muut ammattiryhmät ohjaavat opiskelijat tilanteen mukaan ulkopuolisiin palveluihin (terveyskeskukset, mielenterveystoimistot, A-klinikat, nuorisopoliklinikat, matalan kynnyksen vastaanotot, perheasiainkeskukset, lastensuojelusta vastaavat yksiköt, ensi- ja turvakodit, seurakunnat jne). Isoissa kaupungeissa hyödynnetään myös kriisipäivystystä.

Palveluiden järjestämisessä on suuria paikkakuntien välisiä eroja.

Opiskelijoiden päihteiden käyttöön liittyvä toiminta

Päihteiden käytön suhteen painotetaan ennaltaehkäisyä ja varhaista puuttumista, mutta jotkin järjestäjistä pitävät ennalta ehkäisevää toimintaa käytännössä tehottomaksi osoittautuneena valistuksena. Useimmilla järjestäjillä on päihteiden käyttöön liittyvät periaatteet ja toimintaohjeet kriisisuunnitelmassa, päihdeohjelmassa tai järjestystösuunnitelmassa. Toimintamallit pohjautuvat usein monien eri viranomaisten sekä kodin kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Terveystarkastuksissa käsitellään päihteiden käyttöä, tarjotaan opiskelijalle tukea ja ohjataan hänet tarvittaessa hoitoon. Jotkut terveydenhoitajat kartoittavat riskikäyttäytymistä AUDIT-kyselyllä. Opiskelijoita ohjataan tarvittaessa A-klinikan palveluihin. Päihteiden käyttöön liittyvässä toiminnassa pidetään keskeisenä välitöntä puuttumista ja kurinpidollisia menetelmiä, kun taas ennaltaehkäisyyn tai hoitonohjaukseen ei ole panostettu yhtä paljon. Alaikäisten opiskelijoiden päihteiden käyttöön suhtaudutaan erittäin kriittisesti ja asiasta informoidaan niin vanhempia kuin lastensuojeluviranomaisia.

Terveydenhoitajalla, ryhmäohjaajalla ja kuraattorilla on keskeinen rooli opiskelijoiden päihteiden käyttöön puuttumisessa.

Huumetestit eivät ole yleisesti käytössä. Huumeiden käytön tai hallussapidon kohdalla hoitonohjauksen lisäksi otetaan yhteys lähes poikkeuksetta myös poliisiin.

Mielenterveyspalvelut

Opiskelijoiden mielenterveyspalveluissa on suuria järjestäjä- ja yksikkökohtaisia eroja, ja monilla paikkakunnilla mielenterveyspalveluiden saanti on vaikeaa. Jos opiskelijalla on jo hoitosuhde jonkin tahon kanssa, sitä pidetään ensisijaisena.

Mielenterveyspalveluihin pääsemiseksi tarvitaan lähete, jonka kuraattori ja terveydenhoitaja ovat oikeutettuja laatimaan. Joissakin yksiköissä – erityisesti isoissa – on palkattu psykologeja mielenterveystyöhön. Useimmiten opiskelija kuitenkin ohjataan terveyskeskukseen tai psykiatrian tai nuorisopsykiatrian poliklinikalle.

Opiskelijoille tyypillisiä mielenterveyteen liittyviä häiriöitä ovat erilaiset ahdistuneisuushäiriöt, syömishäiriöt, masennustilat, päihdeongelmat ja stressioireet.

6.5.4. Yksilölliset opiskelijahuolto- ja tukipalvelut erityisryhmille

Yksilöllisen opiskelijahuollon järjestäminen erityisopiskelijoille

Erityisopiskelijoiden yksilölliset opiskelijahuolto- ja tukipalvelut ja tukitoimet määritetään HOPS- ja HOJKS-prosesseissa, joita koskevat ohjeet ja periaatteet monet järjestäjät ovat sisällyttäneet opetussuunnitelmaan tai laatukäsikirjaan.

Päävastuu erityisopetuksen järjestämisestä on erityisopettajalla. Joillakin järjestäjillä on myös laaja-alaisia erityisopettajia. Erityisopettajalla on niin ikään päävas-

tuu HOJKS-prosessista, jossa myös opiskelijan opiskelijahuollollisista tukipalveluista päätetään. HOJKS:n laadintaan ja tuen arviointiin osallistuu tarvittaessa myös muita asiantuntijoita, kuten terveydenhoitaja, opinto-ohjaaja, kuraattori ja ammattiopettaja. Osa järjestäjistä edellyttää myös asiantuntijan lausuntoa (lääkäri, psykologi). Myös opiskelija ja tarvittaessa hänen huoltajansa osallistuvat HOJKS:n suunnitteluun tarpeen mukaan.

Koulutuksen järjestäjät ovat lisänneet erityisopettajien ja kuten myös laaja-alaisten erityisopettajien määrää. Myös muille opettajille järjestetään koulutusta erityisopetukseen liittyvistä teemoista. Monien järjestäjien mielestä erityisopetuksen osaamista, sen jakamista ja yhteistyötä on tarpeen kehittää.

Koulukäyntiavustajat tai ohjaajat ovat osavastuussa opiskelijahuoltoon kuuluvista koulukuljetuksista ja päivittäisten taitojen ohjauksesta. Koulunkäyntiavustajia ei kuitenkaan aina mielletä opiskelijahuoltohenkilöstöön kuuluvaksi ammattiryhmäksi.

Vammaisen opiskelijan tarvitsemaan henkilökohtaiseen tukeen liittyvien palveluiden järjestämis- ja kustannusvastuu on epäselvä. Koulutuksen järjestäjät kaipaavat selkeyttä siihen, mikä on opiskelijan kotikunnan ja mikä koulutuksen järjestäjän vastuulla.

Yksilöllisen opiskelijahuollon järjestäminen muille erityisryhmille (maahanmuuttajat ja muut ryhmät)

Maahanmuuttajataustaiset opiskelijat integroidaan pääsääntöisesti muihin opiskelijaryhmiin. Monien järjestäjien mielestä maahanmuuttajille järjestetään samat opiskelijahuollon palvelut kuin muille opiskelijoille, eivätkä heidän tarpeensa eroa muista opiskelijoista. Kuitenkin jotkin järjestäjät tarjoavat maahanmuuttajille tulkkipalveluita, englanninkielistä opiskelijahuoltoa, elämänhallinnan kursseja tai suomen kielen kursseja tai ovat palkanneet maahanmuuttajia varten opetusavustajia, jotka antavat opiskelijoille neuvontaa ja pitävät viikoittain läksypajoja. Lisäksi järjestäjät saavat yhteistyön kautta tukea myös alueellisilta maahanmuuttajaorganisaatioilta.

Opiskelijan arviointia myös yksilöllistetään maahanmuuttajille: pidempi koeaika, suppeampi koealue kerrallaan, sanakirjan käyttö jne.

6.5.5 Lastensuojeluun liittyvät erityistilanteet

Noin puolet koulutuksen järjestäjistä on tehnyt lastensuojeluilmoituksia ja pyytänyt lastensuojelun apua opiskelijoiden ongelmiin. Lisäksi järjestäjät tekevät yhteistyötä lastensuojelusta vastuussa olevien tahojen kanssa. Yhteistyö on merkinnyt osallistumista lapsi- ja perhekeskeiseen yhteistyöhön lastensuojeluviranomaisten kanssa. Keskeisin vastuuhenkilö on kuraattori, mutta myös terveydenhoitajilla ja ryhmäohjaajilla on tärkeä rooli.

Lastensuojelun tarpeen syynä ovat ensisijaisesti olleet vanhempien kyvyttömyys turvata opiskelijan elämä taloudellisesti, vanhempien alkoholinkäyttö, mielenterveys-

ongelmat ja perheväkivalta. Myös muita lasten laiminlyöntejä on tullut esiin. Opiskelijoista johtuvia syitä ovat olleet päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat, rikokset, itsetuhoinen käyttäytyminen ja vaikean sairauden hoidon laiminlyönti (esimerkiksi diabetes).

Lastensuojeluasioita hoidetaan ensisijassa opiskelijan kotikunnan kanssa. Kuntien valmiuksissa on suuria eroja, joten opiskelijahuoltohenkilöstön yhteistyö eri viranomaisten kanssa ja eri kotikuntien kanssa myös vaihtelee.

6.5.6 Opiskelijoiden rikokset ja rikosseuraamukset ja muut ongelmat

Oppilaitosyhteisön turvallisuutta horjuttaneet uhkatilanteet lukuvuonna 2008–2009

Monet järjestäjät korostavat, että lukiossa ja ammattikorkeakouluissa ilmenneet ampumakohtaukset ovat lisänneet yleistä turvattomuutta myös ammatillisissa oppilaitoksissa.

Vakavimmat turvallisuutta uhkaavat tilanteet ovat liittyneet pommiuhkauksiin, väkivaltaiseen käyttäytymiseen, sanalliseen uhkailuun ja nimittelyyn, tavaroiden paiskomiseen ja rikkomiseen, liikenne rikkomuksiin koulun alueella, seksuaaliseen häirintään, huumeiden tai alkoholin käyttöön, itsetuhoiseen käyttäytymiseen, asiakirjojen väärentämiseen ja varastamiseen tai näpistämiseen.

Oppilaitosyhteisön turvallisuutta ovat horjuttaneet ensisijaisesti opiskelijat, muiden tekemiä turvallisuusuhkia on ollut erittäin vähän. Myös yksittäisten opiskelijoiden teot ovat keskimäärin tarkasteltuina vähäisiä.

Yksittäistapauksissa myös huoltajat ovat syyllistyneet sanalliseen uhkailuun ja opettajien nimittelyyn.

Opiskelijoiden rikoksiin ja rikosseuraamuksiin liittyvät tapaukset lukuvuonna 2008–2009 sekä käytännöt

Useat järjestäjät toivat esille, ettei heidän yksikössään ole ollut lainkaan opiskelijoiden rikoksiin ja rikosseuraamuksiin liittyviä tapauksia.

Muutamit koulutuksen järjestäjät ovat joutuneet ilmoittamaan poliisille muun muassa nettikiusaamiseen, huumeiden hallussapitoon, väkivaltaan, alkoholin myyntiin alaikäiselle, ilkivaltaan tai varkauteen ja näpistyksiin tai uhkailuihin liittyvistä opiskelijoiden rikoksista.

Yksikön johto vastaa opiskelijoiden rikoksiin liittyvästä päätöksenteosta ja toimenpiteistä. Vakavat rikokset (uhkaukset, huumeet, liikenteen vaarantaminen, varkaudet) ilmoitetaan poliisille. Joissakin yksiköissä on myös käytössä sovittelumenettely esimerkiksi opiskelijoiden keskinäiseen kiusaamiseen liittyviä tapauksia ja muita pikkurikoksia varten.

Uhkailujen (pommiuhkailut tai vastaavat) vuoksi jotkin järjestäjät ovat turvautuneet poliisin apuun. Uhkailutilanteet ovat osoittautuneet kuitenkin vain uhkiksi, joskin ne ovat olleet pelottavia ja koulu yhteisön jäsenten perusturvallisuutta loukkaavia, ja ne ovat työllistäneet henkilöstön lisäksi poliiseja ja muita tahoja.

Koulutuksen järjestäjät ilmoittavat vakavat rikokset aina poliisille. Järjestäjät eivät yleensä puutu rikoksiin, jotka ovat tapahtuneet oppilaitoksen ja kouluajan ulkopuolella.

Koulutuksen järjestäjien rangaistukset ja niiden pedagogiset perusteet

Koulutuksen järjestäjät ovat laatineet järjestyssäännöt ja edellyttävät niiden noudattamista. Järjestäjät pyrkivät edistämään opiskelijoiden opiskelua ja vaikuttamaan opiskelijoiden käyttäytymisongelmiin ensisijaisesti ryhmäohjaajan, opinto-ohjaajan tai kuraattorin ja tämän jälkeen johdon (koulutusjohtaja, apulaisrehtori, rehtori) keskustelun ja ohjauksen keinoilla. Keskusteluihin osallistuu tarvittaessa myös muita tukihenkilöstöä, kuten terveydenhoitaja, erityisopettaja tai asuntolanhoitaja. Alaikäisen opiskelijan huoltaja pyydetään yleensä keskustelutilaisuuteen. Muutamassa yksikössä opiskelijat allekirjoittavat opiskelusopimuksen, jonka avulla opiskelija pyritään sitouttamaan opiskeluun.

Ammatillisissa oppilaitoksissa on pääosin työskentelyrauha. Käytetyt keinot on koettu kohtuullisen riittäviksi ja toimiviksi, koska kukaan järjestäjistä ei nostonut esiin uusien käytäntöjen kehittämistarvetta.

Opiskelijoiden tyypillisiä rikkomuksia ovat pieni ilkivalta, kiusaaminen, tupakointi luvottomalla paikalla, päihteiden käyttö, poissaolot opetuksesta ja opiskelun laiminlyönti, liikenneturvallisuuden vaarantaminen oppilaitoksen alueella, vilpillinen käyttäytyminen, varastaminen ja näpistys ja uhkailu.

Järjestäjän keinoina puuttua rikkomuksiin ovat puhuttelut, yhteydenotot huoltajiin alaikäisten kohdalla, varoitukset (suulliset ja kirjalliset), määräaikainen erottaminen sekä asumisoikeuden menettäminen.

Opiskelijoiden rikkomuksiin ja rangaistuksiin liittyy seuraavia piirteitä:

- Opiskelijahuoltoryhmät käsittelevät opiskelijoiden ongelmia, jotka liittyvät muun muassa oppimisvaikeuksiin, keskittymis- ja tarkkaavaisuusongelmiin, pinnauksiin, päihteisiin, käytökseen ja uhkailuihin.
- Opiskelijahuoltoryhmät vastaavat seuraamusten pedagogisista vaikutuksista. Ongelmana on, ettei opiskelijahuoltoryhmässä aina ole yhtään opettajaa.
- Opiskelijoille annetaan suullisia ja kirjallisia varoituksia tai heitä erotetaan oppilaitoksesta määräajaksi järjestyssääntörikkomusten, häiriökäyttämisen, jatkuvien poissaolojen, opintojen epäsäännöllisyyden ja opiskelun laiminlyönnin vuoksi. Määräaikaisen asuntolasta erottamisen perusteena on yleensä asuntolan järjestyssääntöjen rikkominen, alkoholin käyttö, häiritsevä käyttäytyminen ja vaaran aiheuttaminen. Varoitusten syynä voi myös olla tupakointi kielletyllä paikalla, päihteiden käyttö, liikenneturvallisuuden vaarantaminen oppilaitoksen alueella, vilppi, varastaminen ja näpistys.

- Opiskelijaa ja tarvittaessa huoltajaa kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan ennen suullista ja kirjallista varoitusta. Keskustelut ja varoitukset edeltävät yleensä määräaikaista erottamista. Määräaikainen erottaminen joudutaan joskus tekemään ensimmäisenä rangaistuksena. Ongelmana on, ettei opiskelijaa aina kuulla päätöksen pohjaksi.
- Järjestäjien eri toimipisteissä on erilaisia käytäntöjä; toiset rankaisevat poissaoloista, toiset vain järjestyssääntörikköistä. Jotkut yksiköt antavat opiskelun laiminlyönnistä ja runsaista poissaoloista myös kirjallisia varoituksia.
- Järjestäjät eivät tuoneet esille, mitä tehdään kurinpitorangaistuksen saaneelle opiskelijalle, jolta opetus on evätty määräajaksi. Epäselväksi siten jäi, onko opiskelija oikeutettu saamaan opiskelijahuollon palveluita erottamisensa aikana. Myöskään ei esitetty malleja siitä, miten yhteisön turvallisuus taataan sinä aikana, kun rangaistuksen saaja on poistettu yhteisön vaikutuspiiristä.
- Vain harvoilla järjestäjillä oli vertaissovittelumenettely²³ ristiriitojen käsittelyssä.

YHTEISTYÖ JA TIETOJEN HALLINTA²⁴

6.6 Yhteistyö ja tietojen hallinta

Koulutuksen järjestäjien yhteistyökumppanit ja yhteistyö vaihtelevat alueittain. Pie-nillä paikkakunnilla yhteistyö eri tahojen kanssa on välitöntä ja joustavaa, kun taas suurissa kaupungeissa kumppaneita on paljon ja heidän kanssaan tehtävän yhteistyön organisointi on työlästä ja aikaa vievää. Yhteistyö eri tahojen kanssa sisältää seuraavia piirteitä:

---

²³ Vertaissovittelussa on kyse ratkaisukeskeisestä toimintatavasta, jossa ristiriitatilanteet ymmärretään elämään kuuluviksi ilmiöiksi ja ongelmien ratkaiseminen on enemmänkin haaste kuin ikävä asia. Sovittelussa opitaan myönteinen vuoropuhelu. Vertaissovittelijoina toimivat opiskelijat, jotka ovat saaneet koulutuksen sovittelijan tehtävänsä. Verso-koulutuksen käyneet opettajat toimivat sovittelutoiminnan ohjaajina. Sovittelun aikana osapuolet saavat kertoa oman näkemyksensä tapahtuneesta, kuvata tunteuksiaan ja pohtia ratkaisuvaihtoehtoja. Vertaissovittelu käydään aina ”suljettujen ovien takana”. Tiedot käsiteltävistä asioista ovat luottamuksellisia, eikä niistä puhuta ulkopuolisille. Sovittelussa osapuolet oppivat yhteistoimintaa ja itsetuntemusta ja oppivat ymmärtämään toisten ihmisten erilaisuutta ja inhimillisiä luonteenpiirteitä. Sovitteluun tuotava asia voi olla opiskelijoiden tai opettajien välinen ongelmatilanne.

²⁴ **Arviointikysymykset**

- *Miten koulutuksen järjestäjät tekevät yhteistyötä sosiaali- ja terveystieteiden ja palveluita tuottavien yksiköiden kanssa?*
- *Miten koulutuksen järjestäjän oppilaitokset ja yksiköt tekevät keskinäistä yhteistyötä?*
- *Miten eri ammattikunnat, eri alat ja oppilaitokset tekevät yhteistyötä keskenään?*
- *Miten opiskelijat osallistuvat opiskelijahuollon kehittämiseen?*
- *Miten yhteistyötä tehdään muiden ulkopuolisten tahojen ja asiantuntijoiden kanssa?*
- *Miten yhteistyötä tehdään paikallisten opetusviranomaisten kanssa?*

Suunnittelu- ja muu yhteistyö terveys- ja sosiaaliviranomaisten ja muiden erilaisia palveluita tuottavien tahojen kanssa

Monilla järjestäjillä ei ole tarvetta suunnitteluun liittyvään yhteistyöhön terveydenhuollon kanssa. Palveluita järjestetään totutun työnjaon mukaan.

Jotkin järjestäjät organisoivat yhteisiä kokouksia, joissa tarpeet ja odotukset karroitetaan ja joissa sovitaan toiminnan organisoinnista. Terveystenhoitaja toimii yleensä yhteyshenkilönä terveydenhuollon suuntaan.

Yhteistyö kunnan sosiaalitoimen kanssa on hyvin satunnaista, ja se liittyy lähinnä yksittäisen opiskelijan ongelmien ratkaisuun.

Joillakin paikkakunnilla on eri viranomaisten yhteisiä yhteistyö- ja keskusteluforummeita (työvoimahallinto, KELA, A-klinikat, oppilaitokset jne.) tai eri sektoreiden yhteisiä verkostohankkeita.

Yksittäiset opiskelijahuollon työntekijät voivat joskus osallistua sosiaali- ja terveystoimen järjestämiin koulutus- ja neuvottelutilaisuuksiin ja vastaavasti sosiaali- ja terveysviranomaisten asiantuntijat koulutuksen järjestäjän tilaisuuksiin.

Sopimuskäytäntö ja opiskelijahuoltoa koskevien sopimusten määrä

Vain muutamat järjestäjät ovat kirjallisesti sopineet opiskeluterveydenhuollosta koulutusyksikön sijaintikunnan kanssa. Viime vuosina jotkut isot järjestäjät ovat käynnistäneet vuosittaiset neuvottelut sosiaali- ja terveysviranomaisten kanssa. Palveluiden tuottaminen perustuu pääosin suullisiin sopimuksiin.

Joillakin järjestäjillä on toimivat ostopalveluihin liittyvät sopimuskäytännöt (esimerkiksi vartiointi- ja ravitsemispalvelut).

Arviointiryhmän mielestä sopimuskäytännön kautta voitaisiin nykyistä paremmin ennakoita opiskelijoiden palveluiden tarpeita, asettaa opiskeluterveydenhuollon ja sitä koskevien palveluiden tavoitteita, seurata palveluiden toteutumista, opiskelijoiden tyytyväisyyttä ja palveluiden vaikuttavuutta sekä sopia kehittämistoimenpiteistä.

Koulutuksen järjestäjän yksiköiden välinen yhteistyö opiskelijahuollossa

Järjestäjien eri yksiköiden välinen yhteistyö vaihtelee suuresti. Jotkin järjestäjät ovat asettaneet tavoitteeksi eri yksiköiden opiskelijahuollon yhdenmukaistamisen. Yhdenmukaisuuteen pyritään muun muassa koordinaatioryhmän, laatujärjestelmän, prosessikuvausten, yhteisten toimintaperiaatteiden sekä opiskelijahuoltoryhmien yhteisten kokousten ja eri ammattiryhmien yhteisten koulutusten avulla.

Joidenkin järjestäjien yksiköt eivät tee yhteistyötä keskenään vaan tuottavat yksikökohtaiset palvelut itsenäisesti. Joidenkin järjestäjien oma käsitys on, etteivät yksiköt edes tiedä toistensa käytännöistä.

Isoissa yksiköissä opiskelijapalveluyksikön johtaja/koordinaattori koordinoi ja ohjaa eri yksiköiden välistä yhteistyötä. Opiskelijahuollon tiimit myös toimivat joissakin

yksiköissä opiskelijahuollon koordinaattoreina ja kehittäjinä. Pääsääntöisesti opiskelijahuoltoon kuuluvien henkilöiden yhteistyötä edistetään opiskelijahuoltoryhmien ja tiimien kokouksissa.

Opiskelijahuoltoon osallistuvien ammattiryhmien keskinäinen konsultaatio ja muu yhteistyö

Opiskelijahuollon asiantuntijoiden keskinäinen yhteistyö on joustavaa ja päivittäistä, ja sitä edistävät opiskelijahuoltoryhmien ja tiimien kokoukset.

Opiskelijahuoltoon osallistuvien ammattiryhmien välistä yhteistyötä edistetään sijoittamalla asiantuntijoiden työhuoneet lähekkäin.

Etäällä pääyksiköstä sijaitsevan pienen yksikön konsultaatiomahdollisuudet ovat muita heikommalla ja jäävät usein puhelinkeskustelujen varaan.

Eri asiantuntijaryhmät ovat kehittäneet ammattiryhmien sisäistä yhteistyötä koontumalla ammattiryhmittäin.

Yhteistyö oppilaskuntien kanssa opiskelijahuoltoon liittyvissä asioissa

Joissakin yksiköissä oppilaskunnan edustaja on järjestäjän/oppilaitoksen johtokunnassa tai kehittämis- ja työryhmissä tai kummissakin. Joissakin yksiköissä opiskelijoiden edustaja oli myös opiskelijahuoltoryhmän jäsen.

Jotkin järjestäjät kuulevat oppilaskuntia myös opiskelijahuoltoon liittyvissä asioissa säännöllisesti sekä pyytävät aina tarvittaessa heiltä lausuntoja.

Useimpien järjestäjien mielestä yhteistyö oppilaskuntien kanssa opiskelijahuoltoon liittyvissä kysymyksissä on vähäistä.

Yhteistyö ulkopuolisten opiskelijahuoltoon osallistuvien asiantuntijoiden kanssa

Yhteistyö ulkopuolisten opiskelijahuoltoon osallistuvien asiantuntijoiden kanssa vaihtelee. Konsultaatioapua tarvitaan niin työvoimahallinnosta, terveyskeskuksesta, lastensuojelusta ja muista sosiaalipalveluista sekä päihdetyön ja mielenterveystyön yksiköistä. Järjestäjien mielestä konsultaatiot vastaavat yleensä tarpeita.

Joillakin järjestäjillä, etenkin niillä, joilla on omia nuoriso-ohjaajia ja vapaa-ajanohjaajia, on yhteistyötä kunnan nuorisotoimen sekä paikallisten urheiluseurojen ja seurakuntien kanssa. Yhteistyö perustuu usein toiminnallisiin yhteishankkeisiin.

Yhteistyö muiden koulutuksen järjestäjien ja paikallisten opetusviranomaisten ja tahojen kanssa

Jotkin järjestäjät hankkivat koulutus- ja konsultaatiopalveluita toisiltaan esimerkiksi erityisopetuksessa.

Nivelvaiheyhteistyö on vakiintunutta lähes kaikkien järjestäjien piirissä. Osa järjestäjästä rekrytoi opiskelijoita valtakunnallisesti, jolloin paikallinen/alueellinen nivelvaiheyhteistyö ei riitä.

Nivelvaiheen yhteistyö on tuonut tullessaan niin sanotun siirtolomakkeen, mikä on helpottanut tietojensiirtoa ja vähentänyt salassapito-ongelmia. Yhteistyö tukee hyvin opiskelijoiden opiskelun aloitusta ammatillisessa koulutuksessa.

Koulutuksen järjestäjien yhteistyö alueen koulujen kanssa nivelvaiheissa on vakiintunutta.

Eri ammattiryhmät ovat verkottuneet keskenään monilla paikkakunnilla. Erityisesti opinto-ohjaajat ovat verkottuneet alueen muiden ammattioppilaitosten, lukioden ja peruskoulujen opinto-ohjaajien kanssa. Myös kuraattoreilla on alueellisia verkostoja, ja hekin järjestävät yhteisiä alueellisia neuvottelu- ja kehittämispäiviä.

6.7 Tietojen keruu, luovuttaminen, hyödyntäminen ja tietosuojat²⁵

Koulutuksen järjestäjillä on käytössään Primus-ohjelma tai sitä vastaava opiskelijahallinto-ohjelma, johon opiskelijoita koskevia tietoja dokumentoidaan. Opiskelijahuoltoon koskevia asioita käsittävien tiedostojen käyttöoikeudet on rajattu, ja myös opiskelijahuoltoryhmien pöytäkirjat ovat vain erityishenkilöstön saatavilla.

Järjestäjät saavat rajoitetusti peruskoulusta siirtyvien opiskelijoiden terveydentilaa ja opiskeluvaikeuksia ja muita yksittäiseen opiskelijaan liittyviä tietoja siirtolomakkeiden ja siirtoHOJKS:ien avulla. Näistä yksittäistä opiskelijaa koskevista tiedoista luovutetaan vain keskeiset tiedot. Tietojen saantiin liittyy järjestäjien mielestä myös ongelmia, joskin tietojen saanti on parantunut nivelvaiheyhteistyön seurauksena.

Tietojen saantia rajoittaviksi tekijöiksi nousevat salassapitosäädökset ja niiden ammattiryhmittäin vaihtelevat tulkinnat. Ammattiryhmien erilaiset toimintamallit, yhteistyöhaluttomuus ja voimavarojen (aika, henkilöstö) niukkuus estävät myös tietojen vaihtoa.

Osa opiskelijoita koskevista tiedoista tallentuu vain ammattialakohtaisiin rekistereihin, jolloin ne myös ovat vain kunkin asiantuntijaryhmän käytössä. Tietoja ei luovuteta viranomaiselta toiselle ilman opiskelijan tai huoltajan tai molempien lupaa.

Muun muassa terveydenhoitajilla ja kuraattoreilla on omat tiedostonsa, joihin muilla ammattiryhmillä ei ole käyttöoikeutta. Ammattikunnat korostavat tietojen salassa-

²⁵ Arviointikysymykset

• Miten tietojärjestelmät tukevat opiskelijahuollon järjestämistä ja miten turvataan tietosuojat?

pitoa, tietojen säilyttämistä lukituissa kaapeissa, tietosuojajätteen käsittelyä ja tarkasti määrättyjen henkilöiden/ammattikuntien tiedon saantioikeutta.

Koulutuksen järjestäjät eivät riittävästi saa kokoavia opiskelijoiden hyvinvointia ja terveyttä koskevia tilannekatsauksia opiskelijahuollon toimijoilta opiskelijahuollon suunnittelun ja kehittämisen perustaksi.

OPISKELIJAHUOLLON RESURSSIT²⁶

6.8 Opiskelijahuollon fyysinen ympäristö

Koulutuksen järjestäjät ovat pääosin järjestäneet opiskelijahuoltohenkilöstölle hyvät ja asianmukaiset tilat luottamukselliseen ja turvalliseen asiakastyöhön. Useat järjestäjät ovat muun muassa huolehtineet tiloihin kaksi poistumistietä. Myös erilaiset turvajärjestelmät ovat yleistyneet.

Joidenkin järjestäjien mielestä fyysisen ympäristön haasteet liittyvät turvallisuuteen, äänieristykseen ja henkilöstön työhuoneiden sijaintiin, neuvottelutilojen vähäisyyteen, ikkunattomiin tiloihin, esteettömyyteen, poistumisteiden puuttumiseen ja vähäisiin odotustiloihin.

Opiskelijahuollon henkilöstön työtilat ovat pääyksikössä yleensä paremmat kuin sivupisteissä. Joillakin järjestäjillä ei ollut lainkaan erillisiä opiskelijahuollon tiloja.

Opiskeluterveydenhuollon tilat ovat joko koulutuksen järjestäjän tiloissa tai terveyskeskuksessa. Joillakin kaupunkipaikkakunnilla opiskeluterveydenhuollon tilat on keskitetty joko koulutuksen järjestäjän tai terveyskeskuksen tiloihin.

6.9 Opiskelijahuoltopalveluiden taloudelliset voimavarat

Yleisin käytäntö on, että opiskelijahuolto sisältyy koulutuksen järjestäjän toiminta- ja taloussuunnitelmaan erittelemättömänä. Vain harvat järjestäjät ovat laatineet erillisen opiskelijahuollon suunnitelman, asettaneet sille tavoitteet ja budjetoineet erilliset sekä opiskelijahuollon toimintaa että kehittämistä koskevat määrärahat. Jotkin järjestäjät ovat eriyttäneet opiskelijahuollon omaksi tulosityksiköksi ja kustannuspaikaksi. Nämä, useissa tapauksissa isot järjestäjät ovat luoneet myös opiskelijahuollon seurantamenetelyt.

²⁶ *Arviointikysymykset*

- *Miten fyysinen oppimis- ja työympäristö edistää opiskelijoiden ja koko oppilaitoksen hyvinvointia?*
- *Miten taloudelliset ja henkiset edellytykset mahdollistavat laadukkaan opiskelijahuollon?*

Selkeiden tavoitteiden ja määrärahojen kohdentamiseen liittyvien puutteiden vuoksi järjestäjät eivät myöskään voi seurata opiskelijahuollon kustannuksia. Järjestäjät ilmoittivat opiskelijahuoltoon kohdistetut määrärahat niin eri tavalla, ettei niitä voitu tässä arvioinnissa analysoida eikä vertailla. Joidenkin mielestä opiskelijahuoltopalveluihin kohdistetut määrärahat tarkoittavat vain opiskelijahuoltoon erikoistuneen henkilöstön palkkauksesta muodostuneita kustannuksia, joidenkin mielestä opiskelijahuoltoon liittyviin kustannuksiin sisältyy asuntola- ja opiskelijaruokailusta, yhteistyöstä, kehittämisestä, henkilöstön koulutuksesta, ostopalveluista ja yhteisöllisyyteen liittyvästä toiminnasta aiheutuvia kustannuksia.

Vain pieni osa järjestäjistä on kohdentanut määrärahoja erikseen opiskelijahuollon palvelujen kehittämiseen ja henkilöstön koulutukseen. Yleinen käytäntö on, että opiskelijahuollon kehittämiseen ja henkilöstön koulutukseen liittyvät määrärahat ovat osa kokonaisbudjettia. Jotkin järjestäjät eivät ole tehneet mitään kehittämistoimenpiteitä eivätkä järjestäneet koulutusta opiskelijahuoltoon liittyvistä asioista viimeisten vuosien aikana. Järjestäjien väliset erot ovat hyvin suuret.

Myöskään kansallisella tasolla ei ole saatavissa kattavaa tietoa opiskelijahuollon kustannuksista, koska kansallisesti seurataan vain asuntolatoiminnan ja opiskelijaruokailun kustannuksia. Yleistä on, ettei näitä kustannuksia pidetä järjestäjien tasolla opiskelijahuoltoon kuuluvina kustannuksina.

Koulutuksen järjestäjät eivät korostaneet taloudellisten voimavarojen riittämättömyyttä, joskin opiskelijahuoltoa pidetään merkittävänä kustannustekijänä. Aineistosta syntyi kuva, että opiskelijahuollon kustannukset vaihtelevat suuresti. Kustannusten vaihtelu johtuu erilaisesta panostamisesta opiskelijahuoltoon ja erilaisesta tavasta hahmottaa opiskelijahuoltoa sekä erityistekijöistä, kuten opiskelija-asuntoloista.

Opiskelijoiden majoituskustannukset ja ruokailukustannukset ovat kansallisen seurannan kohteina

Arvioinnissa tarkasteltiin myös Opetushallituksen kokoamia, opiskelijoiden ruokailusta ja majoituksesta koulutuksen järjestäjille aiheutuvia kustannuksia (liitteet 4 ja 5). Kaikki järjestäjät järjestävät opiskelijaruokailun, mutta vain 77 järjestäjällä on opiskelija-asuntola tai asuntoloita.

Yhteenveto majoituskustannuksista ja opiskelijaruokailuun liittyvistä kustannuksista

- Keskimääräiset majoituskustannukset opiskelijaa kohden ovat vuodesta 2005 vuoteen 2008 kasvaneet 547 eurosta 638 euroon (16,5 %). Keskimääräiset opiskelijaruokailusta aiheutuvat kustannukset opiskelijaa kohden ovat vuodesta 2005 vuoteen 2008 kasvaneet 696 eurosta 779 euroon (11,9 %).
- Keskimääräiset majoitus- ja ruokailukustannukset opiskelijaa kohde ovat alhaisemmat niiden järjestäjien kohdalla, jotka tässä arvioinnissa ylittivät asetetun tavoitetaso kaikilla

arviointialueilla ja kaikissa kohdissa. Vastaavasti korkeimmat majoituskustannukset olivat niillä järjestäjillä, jotka alittivat tavoitetason kaikilla arviointialueilla ja kaikissa kohdissa.

- Keskimääräiset majoitus- ja ruokailukustannukset opiskelijaa kohden ovat korkeimmat pienten järjestäjien piirissä ja vastaavasti alhaisimmat kooltaan suurten järjestäjien piirissä.

6.10 Opiskelijahuollon henkilöstövoimavarat

Koulutuksen järjestäjillä on hyvin erilaisia käsityksiä siitä, keitä opiskelijahuoltohenkilöstöön kuuluu. Osa pitää koko henkilöstöä opiskelijahuoltohenkilöstönä, osa vain opiskeluterveydenhuoltohenkilöstöä.

Siitä huolimatta, että koulutuksen järjestäjät tiedostavat kuraattoripalveluiden merkityksen ja ovat lisänneet kuraattoreita, järjestäjien piirissä on epätietoisuutta siitä, kenelle vastuu kuraattoripalveluista kuuluu. Epätietoisuudesta huolimatta järjestäjät ovat ottaneet vastuun kuraattoripalveluiden järjestämisestä ja sen aiheuttamista kustannuksista. Kuraattoreiden määrä on lisääntynyt viimeisten vuosien aikana paljon.

Vaikka kuraattoreiden määrä on kokonaisuutena kasvanut, kaikilla järjestäjillä ei ole kuraattoria. Omien palveluiden lisäksi kuraattoripalveluja hankitaan myös ostopalveluina. Joissakin yksiköissä kuraattorin tehtävät on siirretty opinto-ohjaajalle tai opettajalle. Kuraattoripalvelujen saatavuus on useissa isoissakin yksiköissä hyvin rajoitettua, koska kuraattorit vastaavat usean eri yksikön kuraattoripalveluista. Kuraattoreiden määrässä oli suuria järjestäjien välisiä eroja.

Kuraattoreiden koulutustaustan suuri vaihtelu tulee esiin seuraavan luettelon avulla:

- kouluttamaton
- sosiaalityöntekijä, sosiaalihoitaja, sosionomi (AMK), sosionomi (ylempi amk-tutkinto), sosiaalikasvattaja ja yhteisöpedagogi (AMK)
- sairaanhoitaja/erikoissairanhoitaja (mielenterveystyö), terveydenhoitaja, sairaanhoidonopettaja
- opinto-ohjaaja
- humanististen tieteiden kandidaatti, kasvatustieteen, valtiotieteen, yhteiskuntatieteiden ja taloustieteen maisteri.

Koulutuksen järjestäjien itsensä mielestä opinto-ohjaajia ja erityisopettajia tarvitaan nykyistä enemmän. Monet järjestäjät ovat lisänneet henkilöstöä myös asuntolaitointiin ja opiskelijoiden vapaa-ajan ohjaukseen sekä työhön valmentamiseen. Asuntolanhoitajat ja vapaa-ajanohjaajat ovat löytäneet paikkansa ammatillisen koulutuksen opiskelijahuollossa ja heidän työpanostaan haluttaisiin lisätä.

Isoista yksiköistä löytyy myös koulunkäyntiavustajia ja ammatillisia ohjaajia. Lisäksi jotkin järjestäjät ovat palkanneet nuoriso-ohjaajia, vapaa-ajanohjaajia, kerho-ohjaajia ja yhteisökasvattajia sekä psykologeja. Erityisoppilaitokset ovat palkanneet

psykologeja, fysioterapeutteja, toimintaterapeutteja, musiikkiterapeutteja ja taidekasvattajia.

Kooltaan suuret koulutuksen järjestäjät pystyvät turvaamaan monipuolisen opiskelijahuoltohenkilöstön ja siten erikoisosaamisen. Jotkut isot järjestäjät pitävät henkilöstön mitoituksen perusteina valtakunnallisia suosituksia. Suurin osa järjestäjistä ei mitoiteta henkilöstöä suositusten mukaan.

Opinto-ohjaajat kuuluvat opiskelijahuollon avainhenkilöstöön, ja heitä on lähes kaikilla koulutuksen järjestäjillä. Monet järjestäjät olivat lisänneet opinto-ohjaajia muun muassa työ- ja elinkeinotoimistojen ammatinvalinnanohjaajien määrän vähentymisen seurauksena. Opinto-ohjaajien määrässä oli kuitenkin suuria eroja. Opinto-ohjaajan puuttuessa opinto-ohjauksesta vastaavat opettajat.

Terveydenhuollon henkilöstö

Koulutuksen järjestäjät eivät tuoneet esille, miten terveydenhuollon henkilöstön (lääkäri, terveydenhoitaja, psykologi) tarve arvioidaan ja miten henkilöstöresurssit määritetään.

Yleinen käsitys on, että terveydenhuollon henkilöstöresurssit olivat alimitoitettut; resurssit eivät riitä ennalta ehkäisevään työhön ja terveyden edistämiseen. Terveydenhoitajan työn nähdään painottuvat terveystarkastuksiin ja -tarkastuksiin sekä ongelmatilanteisiin. Parhaimmillaan opiskelijoilla on mahdollisuus päästä päivittäin ilman ajanvarausta terveydenhoitajan vastaanotolle, ja heikoimmillaan terveydenhoitaja on tavattavissa tunnin, pari viikoittain. Lääkärin, psykologin ja muiden erityisasiantuntijoiden palveluja on erittäin vähän. Vain muutama järjestäjä mainitsee opiskelijoiden saavan suun terveydenhoidon palveluita.

Yhtenä suurimmista ongelmista on, ettei opiskelijaterveydenhuollossa ole saatavissa yleislääkäri- tai psykologipalveluita. Nämä palvelut ovat saatavissa joko opiskelijan kotikunnasta tai koulutuspaikkakunnalta, ja ne on rajattu sairaanhoitoon ja yksittäisen opiskelijan palvelutarpeisiin. Terveydenhoitajien määrä vaihtelee yksiköittäin.

Henkilöstön kehittäminen

Vain osa järjestäjistä on kohdistanut erillisiä määrärahoja opiskelijahuollon henkilöstön kehittämiseen, joskin jotkin järjestäjät ovat varanneet 2–4 % palkkakustannuksista koko henkilöstön kehittämiseen. Opiskelijahuoltohenkilöstö voi siten osallistua henkilöstökoulutukseen samojen periaatteiden ja määrärahojen puitteissa kuin muu henkilöstö. Tavoitteita opiskelijahuollon henkilöstön kehittämiseksi ei yleisesti ole asetettu. Suurin osa toteaa kehittämisen olevan osa yksikön kokonaiskehittämistä.

Vain pieni osa järjestäjistä on järjestänyt viimeisten vuosien aikana koko henkilöstölle koulutusta opiskelijahuoltoon kuuluvista teemoista. Teemoja on kuitenkin sivuttu muun koulutuksen ohessa. Opinto-ohjaajat, kuraattorit, asuntolanhoitajat, erityisopettajat ja muut erikoisasiantuntijat osallistuvat pääasiassa omalle ammattikunnalle koh-

distettuihin koulutus- ja kehittämispäiviin, joita järjestävät Opetushallitus, lääninhal- litukset ja muut alueelliset toimijat. Teemoina on muun muassa ollut ammattistartti, turvallisuus, maahanmuutto, esteettömyys, varhainen puuttuminen, aggressiivisuu- den kohtaaminen ja kriisit, päihteet, uhkaavat tilanteet, opiskelijan kohtaaminen, en- siapu, mielenterveyshäiriöt, oppimisvaikeudet, vaativat vuorovaikutustaidot, tietosuo- ja, lastensuojelulainsäädäntö, opintotuki ja oikeusturva. Osa järjestäjistä korosti, ettei näihin ammattikuntaehtaisiin koulutuspäiviin voida aina osallistua pitkien välimat- kojen ja suurten kustannusten vuoksi.

Muutamit järjestäjät järjestävät opiskelijahuoltohenkilöstölle myös työnohjausta.

Koulutuksen järjestäjät eivät järjestä opiskelijahuoltoon liittyvää koulutusta yhteis- työssä terveydenhuollon kanssa.

Koko henkilöstölle opiskelijahuollon toiminnasta kerrotaan ja tiedotetaan opettaji- en kokouksissa tai opettajien koulutuspäivillä.

Kehittämiskohteena nähdään ryhmäohjaajien ja muun henkilöstön sitouttaminen opiskelijahuoltotyöhön.

6.11 Seuranta ja arviointi²⁷

Koulutuksen järjestäjät seuraavat ja arvioivat opiskelijahuoltoa hyvin vaihtelevasti. Joukossa on järjestäjiä, joilla ei ole mitään opiskelijahuollon seuranta- ja arviointia. Osa järjestäjistä on liittännyt opiskelijahuoltoa koskevat periaatteet ja toimintaohjeet laatukäsikirjaan, päättänyt seurantaindikaattoreista ja tyytyväisyysmittareista ja kuvannut opiskelijahuollon prosessit. Seurannan ja itsearvioinnin puutteet liittyvät myös laatujärjestelmien puuttumiseen; ne, joilla on toimiva laatujärjestelmä, on myös seuranta-, itsearviointi- ja auditointimenettely, jossa opiskelijahuoltokin otetaan huo- mioon. Jotkut ovat kohdistaneet sisäisiä auditointeja ja johdon katselmuksia myös opiskelijahuoltoon. Jotkin järjestäjät ovat käyttäneet apunaan ulkoisia auditointeja. Joskus opiskelijahuoltoryhmät arvioivat omaa toimintaansa.

Yhtenä ongelmana on, ettei koulutuksen järjestäjillä ole opiskelijahuollon toimin- taan ja sen kustannusten seurantaan soveltuvia indikaattoreita. Kustannusten seuran- ta rajoittuu lähinnä henkilöstökustannuksiin. Jotkin järjestäjistä seuraavat opiskelija- huollon henkilöstön työtunteja (esimerkiksi terveydenhoitajat, kuraattorit, psykologit), ja tätä seuranta- ja hyödynnetään toimintasuunnitelman laadinnassa. Palvelujen käyttö- astetta ja saatavuutta ei seurata systemaattisesti.

Seurantamekanismin ja seurattavien indikaattoreiden ja tyytyväisyyskartoitusten puutteilla on yhteys opiskelijahuollon tavoitteisiin. Vain jotkin järjestäjät ovat aset- taneet opiskelijahuollolle mitattavissa olevia tavoitteita, joiden saavuttamisen totea-

²⁷ **Arviointikysymykset**

- Miten koulutuksen järjestäjä seuraa ja arvioi opiskelijahuollon toteuttamista ja tuloksia?
- Miten hyvin koulutuksen järjestäjät ovat onnistuneet opiskelijahuollon järjestämisessä?

miseen tarvittaisiin indikaattoreita. Useat järjestäjät kokoavat opiskelijoiden tyytyväisyyttä koskevaa palautetta INKA-kyselyn tai muun kyselyn avulla. Opiskelijahuoltoon koskevat kysymykset sisältyvät yleensä kokonaiskyselyyn. Palautekyselyssä on kuitenkin vähän tilaa opiskelijahuollolle. Muutamat järjestäjät keräävät palautetta sekä koulutuksen alussa, sen kestäessä että lopussa (tulo-, olo- ja päättökyselyt). Kyselyt kohdistuvat yleensä opiskelijahuoltopalvelujen saatavuuteen ja toimivuuteen, tiedon saantiin ja opiskeluilmapiiriin kannustavuuteen.

Opiskelijoiden huoltajilta kootaan palautetta kotiväen illoissa. Niiden järjestäjien piirissä, jotka ovat organisoineet ulkoisia arviointeja, huoltajien edustajia on osallistunut haastatteluun.

Koulutuksen järjestäjät tiedostavat seurannan ja itsearvioinnin puutteet. Monet järjestäjät toteavat, että systemaattisen seurannan ja arvioinnin puuttumisen sijaan opiskelijahuollon tilannetta arvioidaan ja analysoidaan opiskelijahuoltoryhmän kokouksissa ja johdon kokouksissa. Opiskelijahuoltohenkilöstön näkemykset tulevat esiin myös kehityskeskusteluissa. Palauteiden analysointi jää usein opiskelijahuoltoryhmän ja johtoryhmän tasolle. Muutamat järjestäjät keskustelevat säännöllisesti oppilaskunnan kanssa, ja joissakin yksiköissä käytetään opiskelijaraatia palautteen antajana.

Moni järjestäjä on käynnistämässä opiskelijahuollon seurannan ja arvioinnin suunnittelun, johon myös tästä kansallisesta arvioinnista koettiin saadun apua. Moni yksikkö on niin ikään joutunut suunnittelemaan uudelleen koko opiskelijahuollon, mukaan lukien siihen liittyvät prosessit, seurannat ja arvioinnit koulutuksen järjestäjien fuusioitumisen vuoksi.

Seurantatiedon hyödyntäminen kehittämisessä on melko vähäistä ja satunnaista, joskin monet opiskelijahuoltoryhmät hyödyntävät tuloksiaan tehokkaasti. Jotkut analysoivat myös keskeyttämisen syitä, opiskelijoiden, henkilöstön ja elinkeinoelämän tyytyväisyyttä, opiskelijoiden valmistumista määräajassa sekä terveydenhoitajan, kuraattorin ja psykologin asiakaskäyntien määrää. Asiakaskäyntien määrän perusteella arvioidaan resurssien tarvetta. Henkilöstöresurssien ja taloudellisten voimavarojen tarpeesta käydään keskusteluja budjetin laatimisen yhteydessä.

Useat järjestäjät painottavat opintojen keskeyttämisen ja eroamisen syiden seurantaan ja analysointia muun muassa tuloksellisuusrahoituksen vuoksi. Joidenkin järjestäjien mielestä opiskelijahuollon indikaattorit tulisi sisällyttää tuloksellisuusrahoitusta koskeviin indikaattoreihin.

6.12 Indikaattorit

Monien järjestäjien mielestä opiskelijahuollon keskeisenä tavoitteena on negatiivisen keskeyttämisen vähentäminen ja läpäisyasteen parantaminen. Useat järjestäjät seuraavat läpäisyasteen (myös erityisopetuksen läpäisyaste), keskeyttämisen / negatiivisen keskeyttämisen ja eronneiden lisäksi poissaloja, HOJKS:n määrää ja opiskelijoiden sijoittumista koulutuksen jälkeen. Jotkin järjestäjät seuraavat myös läksypajoihin, pien-

ryhmäopetukseen, tukiopetukseen osallistuneiden ja kuraattoreilla käyntien määriä. Joillakin järjestäjillä on käytössä kuraattoreiden tai vastaavien laatimia vuosiraportteja. Lähes kaikki järjestäjät seuraavat opiskelijoiden poissaoloja.

Seurantaindikaattorit ovat määrällisiä. Laadullisia indikaattoreita ja kriteereitä, kuten hyvinvointiin, oppimisen laatuun, opiskelijoiden osallistumisaktiivisuuteen ja yhteisöllisyyteen liittyviä mittareita, ei ole.

Koulutuksen järjestäjillä ei ole käytettävissään taloudellisia indikaattoreita, joskin myös taloudelliset tavoitteet ja kustannusten reunaehdot ovat erittäin epäselviä muun muassa budjettikäytäntöön liittyvien puutteiden takia. Siten opiskelijahuollon kustannuksista ei tiedetä.

Kansallisella tasolla opiskelijahuollon kustannusten seuranta kohdistuu vain opiskelijaruokailu- ja asumiskustannuksiin.

Vain jollakin yksittäisellä järjestäjällä kustannusten seuranta kattaa majoituksen, opinto-ohjauksen, ruokahuollon ja erityisopetuksen sekä kuraattoritoiminnan.

Opiskeluterveydenhuollon kustannuksista vastuu kuuluu kunnalle, eikä koulutuksen järjestäjä siten seuraa niitä. Järjestäjillä ei ole käytettävissään mitään opiskeluterveydenhuollon seurantatietoja.

6.13 Oman onnistumisen arviointi

Koulutuksen järjestäjät ovat melko tyytyväisiä järjestämäänsä opiskelijahuoltoon. Suuri osa järjestäjistä esitti myös kriittisiä näkemyksiä, joissa tiedostettiin ongelmakohtat ja tulevaisuuden haasteet. Lähes kaikki järjestäjät pitivät kokonaisuonnistumista hyvänä (3) tai erittäin hyvänä (4).

Useat järjestäjät ovat tyytyväisiä opiskelijahuoltoryhmien toimintaan. Erityisesti korostettiin moniammatillista työtettä ja yhteistyötä usein hyvin monimutkaistuvien ongelmien käsittelyssä.

Suurimmat onnistumiseen liittyvät haasteet

- Palveluiden saatavuuden tasaisuus eri yksiköissä
- Painopisteen siirtäminen akuuttien ongelmien käsittelystä ennalta ehkäisevään työhön

Suurimmat onnistumista haittaavat tekijät

- Lisääntyvät päihde- ja mielenterveysongelmat ja siten nuorisopsykiatrian ja päihdetyöhön liittyvien palvelujen saatavuus ja osaamisen turvaaminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi
- Eri yksiköiden erilaiset toimintakulttuurit ja opiskelijahuollon epäyhtenäisyys

Arviointiryhmän mielestä kyselyn yhteydessä tehtyyn oman onnistumisen arviointiin liittyi sekä yli- että aliarviointia, mutta myös kohtalaisen hyvää realismia. Moni järjestäjä on arvioinut oman toimintansa liian hyväksi suhteessa aineistossa antamaansa näyttöön. Järjestäjillä on tarvetta päästä vertaamaan omaa opiskelijahuolto-toimintaansa muiden järjestäjien toimintatapoihin ja erityisesti hyviin käytäntöihin.

Oma onnistuminen osa-alueittain

Kokonaisonnistumisen lisäksi koulutuksen järjestäjät arvioivat omaa onnistumistaan osa-alueittain (taulukko 3). Koulutuksen järjestäjät ovat omasta mielestään onnistuneet opiskelijahuollossa melko hyvin (ka = 3,56). Erityisesti he katsovat onnistuneensa opintojen ohjauksessa, opiskelijahuoltoon liittyvässä yhteistyössä opettajien ja opiskelijoiden kanssa, opintososiaaliin etuihin liittyvässä opiskelijoiden ohjauksessa, tietosuojaa ja salassapitoa koskevissa asioissa ja rokotuksissa. Heikoiten järjestäjät ovat omasta mielestään onnistuneet tupakoinnin vastustamisessa, vapaa-ajan ohjauksessa, lääkäripalveluissa, suun terveydenhoidossa ja psykologipalveluissa. Lisäksi järjestäjät korostavat ongelmina tavoitteiden epämääräisyyttä, seurannan ja arvioinnin puuttamista sekä ylipäätään systemaattisuuden puutetta kehittämisessä ja parantamisessa.

Taulukko 3. Koulutuksen järjestäjien onnistuminen opiskelijahuollossa järjestäjien itsensä arvioimana. (Asteikko: 1 = ei lainkaan, 2 = melko huonosti, 3 = välissä, 4 = melko hyvin, 5 = erittäin hyvin)

ARVIINTIKOHDE	ka
Suunnittelu	
Opiskelijahuollon suunnittelu osana strategista suunnittelua ja vuosisuunnittelua	3,33
Opiskelijahuoltopalveluiden suunnittelu eri toimipisteissä/yksiköissä	3,49
Järjestäjän ohjeet ja niiden toimeenpano	3,32
Opiskelijahuollon suunnittelu opetussuunnitelman osana	3,33
Sopimuskäytännöt kunnan terveys- ja sosiaaliviranomaisten kanssa	3,22
Johtaminen	
Opiskelijahuollon arvojen ja toimintaperiaatteiden määrittäminen	3,73
Yhteistyön johtaminen	3,43
Opiskelijahuollon organisaatio ja työnjako	3,69
Päätöksenteko	3,60
Tiedottaminen ja opiskelijoiden ohjaus	
Tiedottaminen opiskelijoille	3,99
Tiedottaminen huoltajille	3,38
Tiedottaminen oppilaitoksen henkilöstölle	3,80
Tiedottaminen yhteistyötaidoille	3,31

(jatkuu)

Taulukko 3. (jatkuu)

ARVIINTIKOHDE	ka
Yhteisöllisyys, turvallinen opiskelu- ja työympäristö ja hyvät oppimisen olosuhteet	
Oppilaitosyhteisön turvallisuus	3,87
Yhteisöllinen toimintakulttuuri	3,67
Väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä suojaaminen	3,93
Kriisisuunnitelman laatiminen	3,89
Hyvän oppimisen olosuhteet	3,93
Erityisryhmien tarpeiden ottaminen huomioon oppilaitosyhteisössä	3,51
Opiskelijoiden terveelliset elämäntavat	
Alkoholi ja huumeet	3,35
Ergonomia	3,51
Liikunta	3,45
Nukkuminen	3,14
Raskauden ehkäisy	3,62
Ravitsemus	3,56
Seksuaalikäyttäytyminen	3,39
Tupakointi	2,87
Ylipaino	3,13
Opiskelijahuollon integrointi opetukseen ja muihin toimintoihin	
Opetus ja opettajan työ	3,73
Opinto-ohjaus	4,18
Ura- ja rekrytointipalvelut	3,36
Opintososiaaliset edut ja niihin liittyvä ohjaus ja tuki	4,13
Asuntolatoiminta	3,55
Vapaa-ajan ohjaus	2,96
Ravitsemispalvelut	3,83
Opiskelijoiden keskinäinen vuorovaikutus ja osallisuus	
Opiskelijoiden välinen vuorovaikutus ja yhteisöllisyys	3,72
Opiskelijoiden osallistuminen ja vaikuttaminen	3,28
Uusien opiskelijoiden ryhmäyttäminen	3,93
Opiskelijoiden vertaistuki	3,30
Kodin ja koulun yhteistyö	
Huoltajien mahdollisuudet tutustua oppilaitokseen ja vaikuttaa sen toimintaan	3,61
Huoltajien tilaisuudet ja keskustelut opettajien ja muun henkilöstön kanssa	3,82
Yhteistyö poissaolojen seurannassa ja ongelmiin puuttumisessa	3,49
Ennalta ehkäisevä opiskeluterveydenhuolto	
Terveysneuvonta	3,70
Lääkärintarkastukset	2,26

(jatkuu)

Taulukko 3. (jatkuu)

ARVIOINTIKOHDE	ka
Terveystieteiden tarkastukset	3,96
Rokotukset	4,00
Suun terveydenhoito	2,49
Sairaanhoito ja kriiseihin liittyvä erityistuki	
Sairaanhoito	3,84
Opiskelijoiden kriiseihin liittyvä tuki	3,93
Päihteiden käyttöön liittyvä tuki ja varhainen puuttuminen sekä hoito-ohjaus	3,64
Mielenterveyspalvelut	3,50
Kuraattori- ja psykologipalvelut	
Kuraattoripalvelut	3,50
Psykologipalvelut	2,74
Opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen	
Poissaolojen seuranta ja puuttuminen	3,48
Opiskelijoiden tuki oppimisvaikeuksissa	3,61
Keskeyttämisen ehkäisy ja puuttuminen	3,73
Kiusaamisen ehkäisy ja puuttuminen	3,94
Seksuaalisen häirinnän ehkäisy ja puuttuminen	3,85
Opiskelijahuoltopalvelut erityisopiskelijoille	3,88
Opiskelijahuoltopalvelut maahanmuuttajille	3,48
Lastensuojeluun liittyvät erityistilanteet	3,85
Opiskelijoiden rangaistuksiin, rikoksiin ja rikosseuraamuksiin liittyvät toiminnot	3,76
Eri tahojen kanssa tehtävä yhteistyö	
Yhteistyö terveysviranomaisten kanssa	3,96
Yhteistyö sosiaaliviranomaisten kanssa	3,65
Yhteistyö nuorisotoimen kanssa	3,32
Yhteistyö seurakunnan kanssa	3,58
Yhteistyö poliisin kanssa	3,54
Eri toimipisteiden ja yksiköiden välinen yhteistyö	3,52
Yhteistyö opettajien kanssa	4,07
Yhteistyö muiden ammattiryhmien kanssa	3,95
Yhteistyö opiskelijoiden kanssa	4,04
Kunnan opetusviranomaisten ja koulujen ja oppilaitosten välinen yhteistyö	3,67
Tietojen hallinta	
Opiskelijahuoltoa koskevat tietojärjestelmät	3,35
Tietojen koonti, analysointi ja hyödyntäminen	3,17
Opiskelijoita koskevien tietojen saanti ja luovuttaminen viranomaiselta toiselle	3,29
Tietosuojaja salassapito	4,05

Koulutuksen järjestäjiä pyydettiin myös arvioimaan heidän itsensä tekemien linjausten ja toteutuneen toiminnan välisiä eroja, kuten myös eri toimipisteiden ja yksiköiden välisiä eroja (taulukko 4). Järjestäjien mielestä linjausten ja toteutuneen toiminnan ja yksiköiden väliset erot ovat kokonaisuutena melko vähäisiä.

Taulukko 4. *Opiskelijahuollon linjausten ja yksiköiden välisten erojen suuruus toteutuneen opiskelijahuollon toiminnan suhteen. (Asteikko: 1 = ei eroja, 2 = vähäisiä eroja, 3 = välissä, 4 = melko suuria eroja, 5 = erittäin suuria eroja)*

Aihe	Linjausten väliset erot	Yksiköiden väliset erot
Oppilaitosyhteisön turvallisuus, yhteisöllisyys ja oppimisen olosuhteet	2,2	2,6
Terveelliset elämäntavat ja terveellinen oppimisympäristö	2,4	2,3
Opiskelijahuollollinen näkökulma opetuksessa ja opettajien työssä	2,4	2,6
Opiskelijahuollon ja opintojen ohjauksen integrointi	2,0	2,1
Opiskelijahuollollinen näkökulma nivelvaiheisiin liittyvässä toiminnassa	2,1	2,1
Opiskelijahuollollinen näkökulma opiskelijoiden asumiseen liittyvässä toiminnassa	2,3	2,7
Opiskelijahuollollinen näkökulma opiskelijoiden vapaa-ajan ohjauksessa	2,4	2,9
Opiskelijoiden keskinäinen vuorovaikutus ja osallisuus	2,4	2,5
Kodin ja oppilaitoksen välinen yhteistyö	2,3	2,1
Ennalta ehkäisevä opiskeluterveydenhuolto	2,4	2,5
Kuraattoripalvelut	2,1	2,4
Psykologipalvelut	2,6	2,3
Opetukseen osallistuminen	2,3	2,4
Keskeyttämisen ehkäisy	2,2	2,2
Tuki oppimisvaikeuksissa	2,2	2,5
Kiusaamiseen puuttuminen	2,0	2,1
Seksuaaliseen häirintään puuttuminen	1,9	2,0
Sairaanhoidopalvelut opiskelijoille	2,2	2,2
Mielenterveyspalvelut opiskelijoille	2,4	2,1
Sosiaalisiin ongelmiin liittyvä erityistuki ja hoito	2,1	2,2
Lastensuojeluun liittyvät erityistilanteet	2,0	2,0
Opiskelijoiden rangaistuksiin ja rikoksiin liittyvät toiminnot	1,9	2,1
Opiskelijahuoltopalvelut erityisopiskelijoille	1,9	2,0
Opiskelijahuoltopalvelut maahanmuuttajille	2,0	2,1
Eri osapuolten välinen yhteistyö	2,2	2,2
Tietojen keruu, luovuttaminen ja tietosuoja	1,9	1,7
Tiedottaminen ja ohjaus	2,1	2,0
Taloudelliset voimavarat	2,2	2,0
Henkilöstövoimavarat	2,3	2,3

6.14 Tulokset ja vaikutukset²⁸

Koulutuksen järjestäjien esittämissä tuloksissa on erittäin suuria vaihteluita. Osa järjestäjistä ei esittänyt tavoitteitaan ja seurantamekanismejaan vastaavia tuloksia, joskin osalla heistä nämä yhteydet ovat selkeästi havaittavissa.

Tulosten puuttuminen liittyy tavoitteiden puuttumiseen ja indikaattoreiden sekä tyytyväisyyskartoitusten vähäisyyteen. Suurelta osin tulokset perustuvat valtakunnallisesti koottaviin tulosrahoituksen pohjana oleviin indikaattoreihin. Lisäksi INKA-palautteet tuottavat järjestäjille opiskelijoiden tyytyväisyyttä koskevaa palautetta. Eniten raportoidaan keskeyttämiseen ja läpäisyasteeseen liittyviä tuloksia esimerkiksi seuraavalla tavalla: *”keskeyttäminen, erityisesti negatiivinen keskeyttäminen on vähentynyt”*. Jotkin järjestäjistä ovat myös asettaneet opiskelijoiden tyytyväisyydelle tavoitearvot, joihin tuloksia verrataan.

Koulutuksen järjestäjät eivät seuraa opiskelijahuollon kustannuksia juuri lainkaan. Opiskelijahuollon palveluiden saatavuudesta eivät järjestäjät myöskään esittäneet tuloksiaan. Tapaturmat tilastoidaan satunnaisesti, mutta niistä ei esitetty mitään seuranta.

Vain jotkin järjestäjät esittivät käsityksensä terveyskyselyn itseään koskevista tuloksista. Opiskelijahuollon vaikuttavuuden arviointi perustuu useissa tapauksissa näkemyksiin, joiden mukaan *”toiminta koetaan hyödylliseksi”*. Opiskelijahuollon toimijoiden piirissä vallitsee yleiskäsitys, että *”opiskelijahuolto on jämäkkää, hyvää ja että tiedetään miten töitä tehdään”*. Koulutuksen järjestäjien vahvuuksina esitetään muun muassa nopea asioihin puuttuminen, opiskelijoista välittäminen, tehokas ja osaava henkilöstö, hyvät yhteistyöverkostot, erityisopetuksen osaaminen ja pienet yksiköt, joissa kaikki tuntevat toisensa.

Järjestäjien mielestä opiskelijahuollon vaikutukset näkyvät muun muassa turvallisempana ja viihtyisämpänä oppimisyhteisönä, tasalaatuisimpina palveluina, palveluiden parempana saatavuutena, kehittyneempänä koulun ja huoltajien yhteistyönä ja systemaattisena opiskelijahuoltoryhmän työskentelynä.

Moni järjestäjä näkee laadullisina opiskelijahuollon tuloksina opiskelijahuollon uudelleenorganisoinnin, opintojen seurantalavereiden käyttöönoton kaikissa tutkimisissa, palvelujen saatavuuden takaamisen kaikille opiskelijoille, opiskelijahuollon palveluiden minimilaatutason määrittelyn, henkilöstöressurssien lisäämisen (mm. kuraattorit, opinto-ohjaajat, erityisopettajat, opintoavustajat, vapaa-ajanohjaajat).

Yhteistyötahojen kanssa tehtävästä työstä vain muutama esitti seurantalotuloksia. Opiskelijoilta ja vanhemmilta saadaan kuitenkin arjessa hyvää palautetta.

Edellisten järjestäjien kuvaamien tulosten lisäksi arviointiryhmä analysoi koulutuksen järjestäjien keskeiseksi nostamat keskeyttämistä ja läpäisyastetta kuvaavat indikaattorit kansallisten rekisteritietojen valossa. Vuosina 1997–2007 tapahtui seuraavia muutoksia (liitteet 6 ja 7):

---

²⁸ **Arviointikysymykset**

• *Millaisia tuloksia on aikaansaatu viimeisen 3 vuoden aikana?*

- Negatiivinen keskeyttäminen on vähentynyt keskimäärin 3,4 %.
- Läpäisyaste on laskenut lähes 10 %.
- Läpäisyaste on laskenut erityisesti niiden järjestäjien kohdalla, jotka tässä arvioinnissa ylittivät tavoitetason kaikissa arviointikohdissa.

6.15 Parantaminen ja kehittäminen²⁹

Parantamiseen ja kehittämiseen liittyvät erot ovat suuret. Monet järjestäjät ovat panostaneet paljon sekä taloudellisesti että henkisesti opiskelijapalveluihin ja opiskelijahuoltoon viime vuosina. Joillakin järjestäjillä on erillisiä opiskelijahuollon kehittämishankkeita, kun taas joillakin niitä ei ollut, kuten ei näyttöä muistakaan opiskelijahuollon parantamiseen ja kehittämiseen liittyvistä toimenpiteistä. Parantamista ja kehittämistä voidaan luonnehtia seuraavasti:

- Opiskelijahuoltoa on kehitetty kokonaisvaltaisesti uudistamalla opiskelijahuollon suunnittelua ja johtamista ja siihen liittyen opiskelijahuollon koordinoitua ja käytännön organisointia sekä seurantaa ja arviointia.
- Jotkut isot koulutuksen järjestäjät ovat perustaneet opiskelijapalveluyksikön tai palkanneet opiskelijahuollon koordinaattorin.
- Opiskelijahuollon asiantuntijoita on lisätty (opinto-ohjaajat, kuraattorit, erityisopettajat, psykologit, nuoriso- tai vapaa-ajan ohjaajat, opetusavustajat ja muut eri nimikkeillä toimivat ohjaushenkilöt). Opinto-ohjaajien virkoja on muutettu kokoaikaisiksi ja päätoimisiksi.
- Opiskelijahuoltohenkilöstön työtiloihin ja yksiköiden viihtyisyyteen sekä esteettömyyteen on panostettu rakennusten saneerausten yhteydessä.
- Opiskelijahuoltoryhmän kokouskäytännöt on muutettu säännöllisiksi, työtehtäviä on täsmennetty ja resursseja on lisätty.
- Yhteistyötä huoltajien kanssa on kehitetty.
- Erityisopetusta on kehitetty tavoitteena integroitu erityisopetus.
- Yhteisön turvallisuuteen ja viihtyisyyteen on kiinnitetty erityistä huomiota. Lähes kaikilla järjestäjillä on pelastus- ja turvallisuussuunnitelmat sekä kriisisuunnitelmat.
- Uusien opiskelijoiden perehdyttämiseen ja ryhmäytymiseen on kehitetty uusia toimintatapoja, oppimisvaikeuksien kartoittaminen on tullut normaaliksi toiminnaksi opintojen alkuvaiheessa, ja opintojen seurantalaverikäytänteet ovat vakiintuneet.
- Koulutuksen järjestäjät järjestävät yksin ja yhteistyökumppaneiden kanssa erilaisia teemaluentoja tai -päiviä. Aiheina ovat esimerkiksi turvallisuus, päihteettömyys, terveys ja ravinto, liikunta, käyttäytyminen, oppimisympäristön siisteys, turvalliset ajotavat, liikennevalistus ja muuta vastaavaa.
- Koulutuksen järjestäjät ovat aktiivisina toimijoina alueellisissa tai valtakunnallisissa EU-hankkeissa, joilla pyritään estämään nuorten syrjäytymistä ja lisäämään nuorten hyvinvointia.

²⁹ Arviointikysymykset

- Miten koulutuksen järjestäjät parantavat ja kehittävät opiskelijahuoltoa?

- Kehittämishankkeet ovat kohdistuneet muun muassa seuraaviin teemoihin: "Tehdään yhdessä hyvä arki -hanke, terveysterrorismipäivä, kodin ja oppilaitoksen yhteistyöhanke, Luova matka -hanke, yhteistyö työpajojen kanssa, osallisuushanke, painonhallintaryhmät, tupakastavieroituskampanja, opiskelijoiden keskeyttämisen ehkäisyhanke, nuorten aikalisähanke – tutkinnon osien suorittaminen tavoitteena tutkinto keskeyttäneille opiskelijoille.
- Opiskelijoiden vapaa-ajan toimintaa on kehitetty muun muassa luomalla mahdollisuuksia erilaiseen harrastustoimintaan, ohjattuun kerhotoimintaan ja liikuntatilojen käyttöön. Moni järjestäjä on palkannut ohjaajia tähän työhön.
- Asuntoloiden turvallisuutta ja viihtyisyyttä on vahvistettu ja asuntoloissa asuville opiskelijoille on kehitetty yhteistoimintaa sekä ohjausta esimerkiksi asumiseen liittyvissä asioissa.
- Hyviä käytäntöjä on levitetty erityisesti isojen järjestäjien eri yksiköiden kesken. Osa niistä järjestäjistä, jotka ovat fuusioituneet, on aloittanut opiskelijahuollon yhdensuuntaistamisen muuttamalla organisaatiota tai opiskelijahuoltoryhmien toimintaa, nimitämällä uudet vastuuhenkilöt sekä yhdenmukaistamalla prosesseja ja toimintaperiaatteita. Jotkin järjestäjät toivat kuitenkin esille, ettei fuusioituminen ole merkinnyt mitään, koska oppilaitokset toimivat itsenäisesti ja järjestävät palvelut omalla paikkakunnallaan parhaaksi katsomallaan tavalla.
- Vain ani harva koulutuksen järjestäjä on varautunut uuden lainsäädännön (A380/2009) vaikutuksiin kehittämishankkeella.
- Muutamat järjestäjät ovat muuttuneet viime vuosina savuttomiksi oppimisympäristöiksi.
- Muutamat järjestäjät hyödyntävät opiskelijahuollon kehittämisessä kouluterveyskyselyn tuloksia.
- Terveystoimijat osallistuvat opiskelijahuoltoryhmiin. Opiskelijahuoltoryhmien moniammatillisen toiminnan myötä yhteys opiskeluterveydenhuoltoon on vahvistunut, vaikkakin opiskeluterveydenhuollossa ei ole 2000-luvulla ollut samanlaista kehittämisbuumia kuin koulutuksen järjestäjien vastuulla olevassa toiminnassa.
- Muutamilla alueilla on käynnistynyt tai on kehitteillä alueen/alueiden terveysviranomaisen ja koulutuksen järjestäjän järjestelmällinen yhteisneuvottelukäytäntö. Yksittäiset järjestäjät ovat tehneet kirjallisia sopimuksia opiskeluterveydenhuollon palveluista järjestäjän yksikön kotikunnan tai palveluja tuottavan kuntayhtymän kanssa.

Koulutuksen järjestäjien mielestä seuraavat kehittämistoimet ovat tarpeen:

- Eri toimijoiden vastuut tulee selkeyttää.
- Opiskelijahuollon johtamiseen tarvitaan jämäkkyyttä.
- Verkostoyhteistyötä kotikunnan toimijoiden kanssa on selkeytettävä.
- On luotava laatujärjestelmä, sillä toiminnan tehokkuuden varmistamiseen ja mittaamiseen tarvitaan arviointityökaluja.
- Ennalta ehkäisevään työhön tarvitaan lisää henkilöstövoimavaroja.
- Ryhmäohjaajien toimintaa on tehostettava opiskelijahuollossa.
- Opiskelijahuollon toimijoille tulee laatia pätevyysvaatimukset.
- On luotava selkeä, kirjattu toimintajärjestelmä.
- Koulutuksen järjestäjät ovat "hampaattomia" opiskeluterveydenhuollon suhteen. Opiskeluterveydenhuolto ei ole omaa toimintaa, ja toisen hallinnon alan asioiden kehittäminen tai siihen puuttuminen on vaikeaa.

7

Kansallinen ohjaus³⁰

Opiskelijahuolto

Koulutuksen järjestäjien käsitykset kansallisen ohjauksen onnistuneisuudesta eroavat toisistaan. Toisaalta monet pitävät nykyistä ohjausjärjestelmää hyvänä ja ohjausta riittävänä; toisaalta monien mielestä viranomaisten ohjeet ovat vaikeaselkoisia ja jopa keskenään ristiriitaisia. Lisäksi normittavaa ohjausta on joidenkin järjestäjien mielestä liikaa.

Osan mielestä opiskelijahuolto on kehitetty johdonmukaisesti ja monipuolisesti. Opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet linjaavat opiskelijahuoltoon hyvin sekä yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden suhteen. Monen järjestäjän mielestä kansallinen lainsäädäntö ja opetussuunnitelmien ohjeistus kodin ja koulun yhteistyöstä sekä ohjeet opiskelijan terveydellisistä vaatimuksista ja opiskelijahuoltosuunnitelmasta ovat riittäviä. Lisäksi kiitetään eri ammattiryhmille (kuraattorit, opinto-ohjaajat) järjestettyjä koulutuspäiviä sekä lääninhallitusten roolia opiskelijahuoltoon ja sen kehittämiseen liittyvästä koulutuksesta.

Koulutuksen järjestäjät tuntevat hyvin opiskelijahuoltoon säätelevän lainsäädännön, ohjeet ja vastuussa olevat tahot. Jotkin järjestäjistä eivät kuitenkaan omasta mielestään olleet lainkaan tietoisia opiskelijahuollon kansallisesta ohjauksesta, joskaan se ei ole heitä haitannut.

---

³⁰ **Muut näkökulmat**

- *Miten kansallinen ohjaus tukee koulutuksen järjestäjiä opiskelijahuollon järjestämisessä ja kehittämässä?*

Monen järjestäjän mielestä ongelmana on, ettei määräyksiä ja ohjeita voida niiden vaativuuden vuoksi toteuttaa ja että voimavarat eivät mahdollista tavoitteiden mukaista toimintaa. Erityisesti on jouduttu tinkimään ennalta ehkäisevästä työstä.

Osa koulutuksen järjestäjistä kritisoi myös viranomaisohjauksen suositusluonteisuutta, mikä vähentää sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin ja periaatteisiin.

Joidenkin järjestäjien mielestä yhtenä ongelmana on se, että opiskelijahuollon tavoitteet, painopisteet ja kehittämissuunnat määräytyvät ammattiryhmittäin käytännön kokemusten ja tutkimustiedon kautta, koska kokonaisuutta koskevaa ja hallinnonrajat ylittävää normi-, informaatio- ja resurssiohjausta ei ole. Erityisesti kaivataan kokoavaa normiohjausta palveluiden yhtenäistämiseksi ja parantamiseksi niin, että ennalta ehkäisevä näkökulma tulisi otetuksi huomioon. Myös hyvin toimivan hallinnon rajat ylittävän yhteistyön avulla voidaan opiskelijahuollon palvelukokonaisuus saada hallintaan. Erityisesti ennalta ehkäisevän opiskelijahuollon toteutuminen edellyttää normi- sekä resurssi- ja informaatio-ohjauksen selkeyttä ja toimivaa yhteistyötä.

Joidenkin järjestäjien mielestä opiskelijahuollon rahoituksessa ei ole otettu huomioon muuttuneita tarpeita ja ennalta ehkäisevän työn vaatimuksia. Lisäksi jotkin järjestäjät korostivat asuntolatoiminnan kustannuksiin liittyviä rasitteita koulutuksen järjestäjille.

Uuden lainsäädännön odotusta

Koulutuksen järjestäjät odottivat opiskeluterveydenhuollon uutta lainsäädäntöä arviointiaineiston koonnin ajankohtana, ja siihen liitettiin suuria odotuksia. Opiskeluterveydenhuollon lainsäädännön toivotaan ohjaavan tarkemmin ja valtakunnallisesti yhtenäisemmin opiskeluterveydenhuoltoa. Uuden lainsäädännön odotetaan myös velvoittavan kuntia opiskeluterveydenhuollon järjestämisessä. Muutamat koulutuksen järjestäjät esittävät myös opiskeluterveydenhuollolle viranomaisvalvontaa.

Uuden lainsäädännön toivotaan parantavan eri hallinnonalojen yhteistyötä ja ohjausta ja poistavan linjattomuutta. Erityisesti haasteiksi nostetaan eri hallinnonalojen välinen yhteistyö ja tiedonkulku sekä rahoitukseen liittyvät epäselvyydet. Lisäksi jotkut toivoivat, että suositusten sijaan tulisi antaa sitovat henkilöstömitoituksen normit. Lisäksi kaivataan yhteisiä sääntöjä tietojen luovuttamiseen. Lainsäädännön avulla tulisi selkeyttää nyt hajallaan opiskelu-, sosiaali- ja terveystoimen säädöksissä olevan toiminnan ohjaus.

Järjestäjien mielestä opiskelijahuoltoa säätelevän lainsäädännön avulla tulee selkeyttää eri toimijoiden vastuut sekä toiminnan että rahoituksen osalta. Sen tulisi luoda perusta palveluiden kokonaisvaltaiseen suunnitteluun ja kehittämiseen niin, että sektoreitten väliset raja-aidat eivät muodostu esteeksi. Normi-, resurssi- ja informaatio-ohjauksen tulisi olla yhdenmukaista, tasapuolista ja opiskelijahuoltopalveluiden kokonaisuuden huomioon ottavaa. Terminologiset epäselvyydet tulee myös poistaa.

Opiskeluterveydenhuolto ja kuraattoripalvelut

Opiskeluterveydenhuollon suhteen jotkin järjestäjät esittävät kriittisiä näkemyksiä. Nykyiset opiskeluterveydenhuollon resurssit eivät vastaa opiskelijoiden tarpeita. Eri-tyisesti kritiikki kohdistuu lääkäri- ja psykologipalveluihin. Tarpeita lisäävät opiskelijoiden terveydentilan moniongelmaisuus sekä maahanmuuttajien ja erityisopiskelijoiden erityistarpeet. Palveluissa on joidenkin järjestäjien mielestä eriarvoisuutta.

Järjestäjien mukaan opiskelijahuollon jakautuminen eri hallinnonaloille on ongelma ja haaste. Opiskeluterveydenhuollon suhteen kunnat vastaavat resurssiohjauksesta ja toiminnan kehittamisestä. Järjestäjien tehtävänä pidetään yhteistyö- ja palvelusopimusten laatimista kunnan terveystoimen kanssa ja osaltaan siten palveluiden saataisuuden valvontaa.

Yhteistyöhön ja tiedonkulkuun eri organisaatioiden välillä liittyy myös haasteita, eikä yhteistyö aina perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon, sosiaalihuollon, kolmannen sektorin ja järjestäjän organisoiman opiskelijahuollon välillä ole järjestäjien mielestä mutkatonta.

Jotkin järjestäjät tuovat esiin kuraattoripalveluiden järjestämisvastuuseen ja rahoitukseen liittyvät epäselvyydet. Kansallisesti tulisi selkeyttää eri toimijoiden vastuut kuraattoripalveluiden järjestämiseksi sekä kuraattoripalveluiden järjestämisestä aiheutuvien kustannusten vastuu. Monien mielestä kuraattoripalveluiden järjestämisvastuun tulee kuulua koulutuksen järjestäjille, mutta sen edellyttämät voimavaratarpeet tulee ottaa rahoituksen laskentaperusteissa huomioon.

Epäselvyyttä liittyy lastensuojelulain tulkintaan siitä, että ”*kunnan sosiaali- ja terveystoimi vastaa ja järjestää riittävät psykososiaaliset palvelut lapsille ja nuorille*”. Asian esille nostaneiden järjestäjien mielestä lainsäädäntöä tulisi tulkita siten, että sitä sovelletaan myös ammatillisessa koulutuksessa opiskeleviin opiskelijoihin. Lastensuojelulain mukaiset psykososiaaliset ja muut palvelut tulee sovittaa yhteen.

Informaatio-ohjauksen esteinä pidetään muun muassa sitä, ettei eri tahojen tuotamaa aineistoa ole käytettävissä ja ettei niitä tunneta. Joidenkin mielestä esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön laatimaa opiskeluterveydenhuollon opasta ei tunneta eikä hyödynnetä.

Erityisoppilaitoksissa tarvitaan linjauksia siitä, mitä palveluja kuuluu koulutuksen järjestäjien järjestää ja mitkä palvelut kuuluvat kotikunnille.

8

Erityispiirteet³¹

8.1 Opiskelijahuollon järjestäminen eri yksiköissä

Järjestäjiä pyydettiin kuvaamaan yksikkökohtaisia erityispiirteitä ja hankkimaan tämän perustaksi jokaisesta toimintayksiköstä palautetta erillisen lomakkeen avulla. Arvioinnissa kiinnitettiin erityistä huomiota koulutuksen järjestäjän linjaukseen ja eri toimintayksiköille annettuun tukeen, voimavarojen turvaamiseen, opiskelijahuoltoon koskeviin vastuusuhteisiin ja opiskelijahuoltoryhmien toimintaan, opiskelijahuollon järjestämiseen ja opiskeluterveydenhuollon palveluiden järjestämiseen sen osana, mukaan lukien myös kuraattori- ja psykologipalvelut sekä sairaanhoito ja opiskelijahuollon kehittämiseen. Näitä erityispiirteitä kuvataan seuraavassa pääkohdittain:

- Osalla järjestäjistä on yhtenäiset opiskelijahuollon tavoitteet sekä toiminta- ja resursointi-periaatteet, joiden avulla järjestäjä ohjaa yksiköiden toimintaa. Osa järjestäjistä on myös organisaatio- ja johtamisratkaisulla tukenut yhtenäisyyden kehittymistä ja turvaamista. Osalla järjestäjistä yhteisiä tavoitteita ei ole asetettu eikä toimintaperiaatteista sovittu, vaan järjestäjä on delegoinut opiskelijahuollon kullekin oppilaitokselle ja sen rehtorille.
- Yleistä on, että opiskelijahuollon palveluissa on suuria yksiköiden välisiä eroja, joskin myös niitä järjestäjiä on, jotka ovat kyenneet turvaamaan tasalaatuiset opiskelijahuolto- ja palvelut eri yksiköissä. Yksiköiden välisistä eroista seuraa, etteivät samankaan järjestäjän eri yksiköissä opiskelevat opiskelijat ole tasa-arvoisessa asemassa opiskelijahuolto- ja palveluiden suhteen. Erojen nähdään olevan seurausta muun muassa oppilaitoksen koulutus- ja toimintakulttuurista, opiskelijamäärästä, sijaintikunnan opiskeluterveyden-

---

³¹ *Arviointikysymykset*

• *Millaisia erityispiirteitä on otettava huomioon opiskelijahuollon järjestämisessä?*

huoltoon kohdistamista resursseista, yhtenäisten ohjeiden puutteista tai suhtautumisesta yhtenäisiin toimintaperiaatteisiin.

- Koulutuksen järjestäjän koko vaikuttaa opiskelijahuollon palveluiden organisointiin. Isoissa yksiköissä vastuu kuuluu moniammatilliselle opiskelijahuoltoryhmälle, kun vastaavasti pienissä yksiköissä moniammatillisuutta ei voida turvata, vaan esimerkiksi opinto-ohjaaja, kuraattori tai opettaja tekee opiskelijahuoltoon liittyviä päätöksiä yksin tai yhdessä rehtorin kanssa. Opinto-ohjaajan, kuraattorin ja erityisopettajan palveluita ei pienissä yksiköissä aina ole tarjolla tai ne haetaan koulutuksen järjestäjän pääyksiköstä kymmenien kilometrien päästä.
- Pienissä yksiköissä opettajien ja ryhmäohjaajien rooli ja vastuu opiskelijahuollosta ja yksikön kaikista toiminnoista on suuri.
- Opiskeluterveydenhuollosta vastaa oppilaitoksen sijaintikunta. Terveystieteiden vastuu on yksikössä tai kunnan terveyskeskuksessa. Palvelujen saatavuus vaihtelee terveyskeskuksen voimavarojen mukaan.
- Äskettäin tapahtuneet fuusiot ovat nostaneet eri yksiköiden opiskelijahuoltotoiminnan erot esiin ja luoneet tarpeita toimintojen yhdenmukaistamiselle opiskelijoiden tasa-arvon turvaamiseksi.

8.2 Genomförandet av studerandevården inom den grundläggande yrkesutbildningen i Svenskfinland – praxis och utvecklingsarbete

De svenskspråkiga anordnarna av yrkesutbildning, som efter de senaste årens samslagningar numera är endast nio till antalet, varierar stort i fråga om hurdan kontext de verkar i. De kan indelas i tre grupper med hänsyn till storlek. En grupp omfattar anordnare med 40–50 studeranden i läroplansbaserad utbildning, en grupp består av anordnare med nästan 500 studeranden och en grupp utgörs av anordnare med 900–1400 studeranden. Skillnaderna i storlek innebär självklart olika person- och tidsresurser och olika utmaningar för organisering av studerandevården. I det följande granskas situationen med specifik hänsyn till anordnarens storlek.

De små anordnarna är folkhögskolor med en eller ett par yrkesutbildande linjer med anknytning till skolornas allmänna inriktning som antingen är idrott, hälsa eller social fostran. De har verksamhet i endast en kommun och lärarkåren är liten. Detta innebär att antalet ansvariga för studerandevården också är litet.

De stora anordnarna är kommunförbund eller aktiebolag med yrkesutbildning inom flera branscher och med läroanstalter placerade på flera olika orter vilka dessutom kan ligga på påfallande stort avstånd från varandra. Organiseringen av studerandevården är i dessa läroanstalter med många enheter, ett stort antal studerande och en stor personal betydligt mer komplex än i de små läroanstalterna. Å andra sidan finns det betydligt mer personresurser att tillgå.

Planering och utveckling av studerandevården som en del av utbildningsanordnarens övriga verksamhet och utvecklingsarbete samt som en del av samarbetet med social- och hälsovårdssektorn

Elevvården är naturligt integrerad i verksamheten i alla de små läroanstalterna. Detta underlättas av att utbildningen sker inom det sociala området och fokus därigenom även i studierna är på omsorg. I fråga om hur systematisk och uttalat organiserad integreringen är finns det däremot betydliga skillnader mellan anordnarna. Medan en anordnare nöjer sig med att upprätthålla en elevstödande verksamhet som under årens lopp visat sig fungera tillfredsställande, går en annan anordnare in för att systematisera och utveckla sin verksamhet i enlighet med de nationella anvisningarna och t.ex. sätta upp årsvisa mål i syfte att fästa hela personalens uppmärksamhet vid elevvården.

Även när det gäller de stora anordnarna kan man se skillnader när det gäller att planera och utveckla studerandevården. Den ena gruppen utgörs av anordnare med en holistisk syn, vilka utgår ifrån en övergripande målsättning med studerandes välfärd i centrum som man flexibelt handlar utifrån. Den andra gruppen bygger systematiskt upp studerandevården som ett led i det allmänna kvalitetsarbetet och följer noga de nationella direktiv som getts. Man kan notera att den förstnämnda gruppen verkar relativt omedveten om den nationella styrningen och kan inte ta ställning till hur väl den fungerar.

De stora anordnarna har bildats genom att mindre läroanstalter slagits samman i en eller flera omgångar under de senaste åren och hos flera anordnare pågår därför fortfarande skapandet av övergripande funktioner för studerandevården. En anordnare har för en övergångsperiod tillsatt en koordinator för samordnings- och utvecklingsuppgiften.

Ett positivt drag att särskilt notera i utvecklingsarbetet är att de stora finlandssvenska anordnarna har samarbetat i fråga om uppdatering av föreskrivna planer i anslutning till studerandevården.

Anvisningsförfarande och information om tjänster samt handledning i anslutning till studerandevården och studerandehälsovården.

Även i fråga om anvisningsförfarandet verkar variationen vara stor mellan de små anordnarna. En del förlitar sig på muntlig informell kommunikation och en nära kontakt mellan studerande och personal. Andra har en mer systematisk handledning till studerandevården genom information i studieguider och informationsmöten för studerandena och även för föräldrarna.

Anvisningsförfarandet är relativt väl utvecklat och organiserat av de större anordnarna.

Hur väl studerandehälsovårdstjänsterna fungerar som en del av studerandevården

Alla de små anordnarna har överenskommelser – muntliga eller skriftliga – med den allmänna hälsovården. I de små läroanstalterna betonas som en styrka att enheten är liten och möjliggör en personlig kontakt med studerandena. Det är lätt att följa med hur studerandena mår och i personliga samtal hänvisa studerandena till de vårdtjänster som finns på orten.

Hur väl studerandehälsovårdstjänsterna fungerar som en del av studerandevården är för de stora anordnarnas del beroende av de resurser kommunerna där enskilda enheter är belägna har att erbjuda. Hos flera anordnare pågår arbete med att samordna studerandevården i de olika enheterna. Det varierande utbudet av hälsovårdstjänster i kommunerna upplevs dock som ett problem.

Utbud och tillgång på service inom studerandevården.

De små anordnarna har små studerandevårdsgrupper (3–4 personer) eftersom tjänster specifika för studerandevården ofta saknas och funktionerna handhas av ordinarie personal som en del av deras arbetsuppgift. Hela undervisningspersonalen är lätt att involvera och studerandevårdsfrågor tas upp även på personalmöten. En del av de små anordnarna har utökat de egna tjänsterna inom studerandevården under de senaste tre åren, medan andra inte upplever sig ha något behov av förbättrad studerandevård och förlitar sig helt på den allmänna hälsovården och hänvisningen av studerandena till den samt på den allmänna andan i skolan.

De stora anordnarna har möjligheter att själva anställa en del av personalen inom studerandevården. Detta ser de som en styrka, eftersom anordnaren då har möjlighet att skräddarsy tjänsterna enligt behoven. Om hälsovårdare, läkare och psykologer överenskommer man däremot med de kommuner där anordnarens enheter är belägna. I Svenskfinland är splittringen av verksamheten i små enheter på olika orter en nödvändighet. De olika kommunerna har emellertid inte samma tjänster att erbjuda enheterna, och detta innebär att studerande vid olika enheter inte får samma vårdservice även om anordnaren medvetet strävar till det. Dessutom är tillgängligheten ifråga om anordnarens egna tjänster av praktiska orsaker inte heller alltid den samma vid de olika enheterna. De små enheternas personliga kontakter kan dock kompensera för en större enhets mer formella tjänster.

Sammanfattande bedömning

Då man jämför situationen i dag med läget 2002, då länsstyrelserna i Södra och Västra Finlands län utvärderade elevvården i de svenska yrkesläroanstalterna, kan man konstatera att läget har förbättrats. År 2002 saknade cirka 1/3 av yrkesläroanstalterna elevvårdsgrupp. I denna utvärdering uppgav sig alla ha en studerandevårdsgrupp, även

om den inte överallt verkar ha en så inkörd roll i verksamheten. Endast hälften av de svenska anordnarna har sänt in en studerandevårdsplan. Flera anordnare uppgav att studerandevården planeras integrerat i den allmänna planeringen.

Då man jämför läget inom den svenskspråkiga utbildningen med den finskspråkiga – så som utvärderingsgruppen bedömt det med hjälp av CQAF-modellens kriterier – så framkommer en liten nivåskillnad. Den beror i huvudsak på att de små läroanstalterna – i synnerhet inom den svenska utbildningen men även nationellt sett – uppnår en lägre nivå och att de små läroanstalterna är överrepresenterade i det svenska materialet. Utvärderingsgruppen bedömer att väl en tredjedel av de finska anordnarna och ca en fjärdedel av de svenska når upp till den kvalitetsnivå som utvärderingsgruppen satt som realistiskt mål med tanke på utvecklingsarbetets tidsram. Till utvärderingsgruppens kvalitetsnivå på alla de utvärderade delområdena (planering, genomförande, uppföljning och utveckling) når inom den svenska utbildningen en av anordnarna. Sammanfattningsvis kan man konstatera, att de senaste årens satsningar på studerandevården hos båda språkgrupperna kommer till synes i en utvidgad, väl handledd och effektiverad verksamhet, medan bristerna ännu är påtagliga i fråga om systematisk uppföljning och utvärdering samt kontinuerlig förbättring och utveckling.

9

Vahvuudet ja kehittämiskohteet sekä tulevaisuuskuva

Koulutuksen järjestäjiä pyydettiin esittämään käsityksensä opiskelijahuollon ongelmista ja kehittämishaasteista yleensä, minkä lisäksi he kirjasivat omaa toimintaansa koskevat vahvuudet ja kehittämiskohteet sekä näkemyksensä omasta tulevaisuudestaan itsearviointissa.

Ongelmat

- Opiskelijoiden tarpeet ovat muuttuneet ja muuttuvat koko ikäluokan koulutusveloitteen seurauksena. Syrjäytymisen ehkäisyä koskevat tavoitteet korostuvat. Kansallisella tasolla asetettu tavoite siitä, että kaikille peruskoulun päättäneille tulee järjestää opiskelupaikka II asteen koulutuksessa, edellyttää lisää voimavaroja.
- Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää palveluiden ja toiminnan yksilöllistämistä sekä moniammatillisuutta. Nykyisin opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin ei voida vastata muun muassa ongelmien vakavuuden ja resurssien puuttumisen vuoksi.
- Varhaisen puuttumisen periaate ei toteudu muun muassa henkilöstön heikon sitoutumisen vuoksi ja voimavarojen vähäisyyden vuoksi
- Opiskelijoiden terveellisiin elämäntapoihin (uni, tupakointi, ravitsemus, liikunta) ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Ongelmana on myös löytää sopivia keinoja.
- Opetusjärjestelyillä ei aina tueta yksittäistä opiskelijaa ja hänen oppimistaan parhaalla mahdollisella tavalla. Oikeaa kasvatuksellista asennetta ei ole laajasti sisäistetty.
- Opiskeluterveydenhuollon palveluiden saanti on vaikeaa ja hoitoon pääsy kestää liian kauan. Opiskeluterveydenhuollon resurssit eivät ole riittävät. Palvelujen saatavuus vaihtelee terveyskeskuksen voimavarojen mukaan.

- Tietosuojaan liittyvät säädökset tulkitaan ammattikunnittain. Tiedon saaminen tukea tarvitsevista opiskelijoista on usein vaikeaa.
- Järjestäjien fuusioitumisen seurauksena eri yksiköiden käytänteet eroavat toisistaan. Eri kulttuurien sovittaminen yhteen heijastuu myös yhteisöllisyyteen.
- Opiskelijahuollon johtaminen ja vastuusuhteet ovat epäselviä. Niin ikään opiskelijahuoltoryhmien vastuut ja tavoitteet ovat myös usein epäselviä.
- Opiskelijahuoltohenkilöstön mitoitus ei vastaa opiskelijoiden muuttuvia tarpeita. Eri hallinnonalojen ja yksiköiden arvostiridiat tulevat esiin eettisissä periaatteissa.
- Opiskelijahuollosta puuttuvat toimintasuunnitelmat ja sen myötä tavoitteet, toimintaperiaatteet ja resurssit sekä kehittämisen suuntaviivat.
- Eri hallintokuntien yhteistyö ja vastuut ovat epäselvät.
- Itsearviointi ja siihen liittyvät palautejärjestelmät puuttuvat.

Vahvuudet

- Opiskelijahuoltoa on kehitetty kokonaisvaltaisesti. On tehty opiskelijahuollonsuunnitelma ja sen yhteydessä turvallisuus- ja kriisisuunnitelmat ja muut suunnitelmat sekä toimintaohjeet.
- Opiskelijahuolto on suunniteltua ja koordinoitua ja siihen liittyvät vastuut ovat selvät. Opiskelijahuollosta vastaavat moniammatilliset, työhönsä sitoutuneet ja ammattitaitoiset opiskelijahuoltoryhmät. Opiskelijahuoltoon on kohdistettu sekä taloudellisia että henkilöstövoimavaroja. Lisäksi on luotu kiinteä yhteys opiskeluterveydenhuoltoon.
- Opiskelijahuolto on opiskelijalähtöistä. Opiskelijat kohdataan yksilöinä, ja apuna ovat HOPSit sekä opinto-ohjaajan, kuraattorin ja terveydenhoitajan yksilölliset palvelut. Nivelvaihtely, alkutestaukset ja jatkuva opintojen seuranta tukevat opintoja. Lisäksi painotetaan opintojen alkuvaiheessa orientaatio- tai ryhmäytymisopintoja yhteisöllisyyden edistämiseksi.
- Opiskelijahuollossa painotetaan ennaltaehkäisyä ja ennakoivaa toimintaa. Koulutuksen järjestäjien omat taidot ovat kehittyneet ennakoivassa toiminnassa sekä syrjäytymisen, keskeyttämisen ja eroamisen ehkäisyssä.
- Erityisopiskelijoille tehdään HOJKSit, ja erityisopetusta ja tukea on helposti saatavilla. Lisäksi yksiköissä on erityisopetukseen liittyvää osaamista.
- Opiskelijaruokailu ja erilaiset tapahtumat luovat hyvinvointia. Yhteisöllisyyttä on rakennettu monenlaisten tapahtumien ja teemojen avulla, kuten irti tupakasta -kampanja, liikuntatapahtumat, kilpailut, konsertit ja muut vastaavat.
- Turvallisuudesta huolehditaan hyvin.
- Opiskelijoiden poissaloja seurataan ja niihin puututaan välittömästi.
- Opiskelijoille tiedotetaan opiskelijahuollosta hyvin.
- Opiskelijahuollon kehittämishankkeet ovat mahdollistaneet opiskelijahuollon kehittämisen.
- Koulutuksen järjestäjän pieni koko lisää joustavuutta.
- Johto on sitoutunut opiskelijahuoltotyöhön.

Kehittämiskohteet

- Edistetään palvelujen saatavuutta kiinnittämällä huomiota erityisesti palveluiden riittävyteen ja tasapuolisuuteen. Erityisesti nykyisten terveydenhuollon palveluiden saatavuus on riippuvaista järjestävän kunnan resursseista ja osaamisesta. Erityisiä kehittämistarpeita on pienissä kunnissa.
- Turvataan opiskelijoille terveydenhoitaja-, lääkäri-, psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä muut terveydenhuollon palvelut. Erityisesti tulee vaikuttaa kuntien terveydenhuollon voimavarojen kohdentamiseen, niin etteivät eri yksiköissä opiskelevat opiskelijat olisi eriarvoisessa asemassa. Erityistä huomiota kiinnitetään mielenterveyspalveluihin. Lisäksi kehittämistarvetta on opinto-ohjaajan, erityisopettajan ja kuraattorin palvelujen turvaamisessa pienissä yksiköissä. Varmistetaan myös, että opiskelijahuoltohenkilöstön mitoitus vastaa tarvetta.
- Koko ikäluokan koulutusvelvoite tuo mukanaan erilaisia opiskelijoita, joiden kohdalla joudutaan kiinnittämään erityistä huomiota kurinpitoon, sääntöjen noudattamiseen, oppimisvaikeuksiin ja mielenterveysongelmiin. Erityistä huomiota on kiinnitettävä syrjäytymisen ehkäisyyn.
- Siirretään painopistettä ennalta ehkäisevään toimintaan. Konkreettisia kehittämiskohteita ovat nivelvaihtely, alkutestaukset ja seurannan parantaminen sekä eri hallinto- ja ammattikuntien yhteistyö.
- Kiinnitetään erityistä huomiota opiskelijoiden terveellisiin elämäntapoihin ja arjen hallintaan. Myös opiskelijoiden fyysisen kunnon ja terveyden ylläpitämiseen tulee kiinnittää huomiota. Erityisinä sisältöalueina ovat tupakointi, huumeet, uupumus, itsestä huolehtiminen, ruokailu, rahankäyttö, nukkuminen, lepo ja päivärhythmi.
- Tehostetaan entisestään keskeyttämisen ehkäisyä. Huomiota on erityisesti kohdistettava varhaiseen puuttumiseen muun muassa poissalojen ja kiusaamisen suhteen.
- Tehostetaan opiskelijoiden vapaa-ajan palveluita ja vaikutusmahdollisuuksia. Oppilaskuntaa kannustetaan ja tuetaan sekä rahallisesti että asiantuntija-avun keinoin. Opiskelijoiden osallistaminen kehittämiseen on keskeistä. Vapaa-ajan palveluita monipuolistetaan ja kehitetään yhteistyötä alueen muiden toimijoiden kanssa.
- Kehitetään opiskelijahuoltoa niin, että erityisopiskelijoiden erityistarpeet tulevat otetuiksi huomioon.
- Selkeytetään opiskelijahuollon suunnittelua koulutuksen järjestäjän strategisessa ja vuosisuunnittelussa. Opiskelijahuollon suunnittelu ja kehittäminen nostetaan osaksi kokonaissuunnittelua ja tätä kautta turvataan opiskelijahuollon ja sen kehittämisen pitkäjänteisyys. Opiskelijahuoltoon liittyvien suunnitelmien kokoaminen ja käytäntöjen yhtenäistäminen nousivat kehittämiskohteeksi. Lisäksi haluttiin kehittää kokouskäytäntöjä, dokumentointia ja päätöksentekoa.
- Hyödynnetään opiskelijoiden terveystarkastusten tuloksia opiskeluterveydenhuollon kehittämisessä.
- Opiskelijahuollolle määritellään tavoitteet, mittarit ja seuranta- ja arviointitavat sekä kytetään se järjestäjän laatutyöhön. Erityisesti korostettiin seuranta- ja arviointimenetelyiden luomista opiskelijahuoltoon ja arviointitiedon hyödyntämistä kehittämisessä. Kehitetään tiedonsiirtoa helpottavia rekistereitä ja tiedonsiirtoa eri ammattiryhmien ja viranomaisten välillä.
- Vahvistetaan koko henkilöstön roolia opiskelijahuollossa ja madalletaan muun henkilöstön ja opiskelijahuoltohenkilöstön (terveydenhoitaja, kuraattori, opinto-ohjaaja, erityisopettaja, asuntolanhoitaja) välistä raja-aitaa. Erityisesti opettajien ja ryhmäohjaajien roolia vahvistetaan.

- Laaditaan opetussuunnitelmat niin, että opiskelijahuolto tulee otetuksi siinä huomioon, ja tuetaan opettajuutta niin, että opiskelijalähtöinen oppimiskäsitys siirtyy käytäntöön. Selkeytetään opettajien roolia ja tuetaan heidän sitoutumistaan opiskelijahuollon tavoitteisiin ja toimintaperiaatteisiin.
- Selkeytetään opiskelijahuollon johtamista ja eri hallintokuntien yhteistyötä. Jäsennetään ja selkeytetään opiskelijahuoltoa kaikille toimijoille.
- Luodaan opiskelijahuollon toimintamalleja ja toimintaperiaatteet sekä yhdenmukaistetaan eri yksiköiden käytännöt.
- Kehitetään henkilöstön osaamista opiskelijahuollossa. Erityistä huomiota kiinnitetään erilaisuuden sietokyvyn kasvattamiseen henkilöstön keskuudessa koko ikäluokan kouluttamiseen.

Tulevaisuuden kuva

- Tulevaisuus näyttää nykyistä valoisammalta. Haasteet ovat jo nyt niin kovat, ettei tulevaisuudessa tarvitse tehdä mitään olennaisia muutoksia.
- Opiskelijahuollon nykyisestä ongelmakeskeisestä lähestymistavasta siirrytään hyvinvointia ja ennaltaehkäisyä korostavaan toimintamalliin.
- Eri yksiköissä opiskelevat opiskelijat saavat tasalaatuiset opiskelijahuollon palvelut. Tämä edellyttää järjestäjältä itseltään panostamista opiskelijahuollon johtamiseen, linjauksiin ja opiskelijahuollon prosessien yhdenmukaistamiseen sekä palveluiden koordinointiin. Tämä vaatii usean vuoden työn. Hyvien käytäntöjen tunnistamiseen ja levittämiseen aiotaan panostaa. Opiskelijahuollon edellyttämät resurssit turvataan.
- Palveluiden saatavuuteen kiinnitetään erityistä huomiota.
- Opiskelijahuollon tehtävissä painotetaan konsultoivana kumppanina toimimista opiskelijoita kannatellen ja kannustaen. Opiskelijahuolto on koko henkilöstön yhteinen perustettava. Opiskelijahuollon ja opettajien yhteistyö on nykyistä tiiviimpää.
- Oma opiskelijahuoltotoiminta saatetaan Opetushallituksen määräysten mukaiseksi.
- Huomiota kohdistetaan erityisesti ennakoivaan työskentelytapaan ja opiskelijan koko oppimispolun tukemiseen mukaan lukien myös nivelvaiheyhteistyö.
- Opiskelijoita aktivoidaan osallistumaan opiskelijahuollon kehittämiseen. Laajennetaan opiskelijahuoltoon liittyvää vastuuta koko henkilöstölle sen sijaan, että se kuuluu nykyisen tavan mukaan erikoistuneille ammattiryhmille. Pedagoginen näkökulma otetaan nykyistä paremmin huomioon. Erityisopiskelijoiden tukitehtävää ei delegoida pelkästään erityisopettajille.
- Kunnan tuottamat terveystyöpalvelut kehittyvät vastaamaan opiskelijoiden tarpeita. Kuntayhteistyötä tiivistetään ja parannetaan.
- Lisätään psykologien määrää.
- Panostetaan henkilöstön sitoutumiseen ja jaksamiseen entistä haasteellisempien nuorten ja asioiden kanssa.

10

Tutkimukset, selvitykset ja raportit

Arvioinnissa perehdyttiin myös tutkimusten, selvitysten ja muun kirjallisen aineiston antiin (liite 1). Aineistosta nousi esiin muun muassa seuraavaa:

- Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevilla on runsaasti erilaisia terveysongelmia ja epä-terveellisiä elämäntapoja.
- Opiskelijoiden terveydessä ja terveyskäyttäytymisessä ilmenee sekä alueellisia että sukupuoleen liittyviä eroja.
- Terveyspalveluiden tuottamisessa on suuria terveyskeskusten välisiä eroja.
- Opetusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön tulee seurata nykyistä tarkemmin, miten sosiaali- ja terveysviranomaiset ja koulutuksen järjestäjät järjestävät opiskelijahuollon opiskelijoille.
- Opetusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön tulee selkeyttää opiskelijahuollon tiedonkulkuun ja salassapitoon vaikuttavia säädöksiä.
- Sosiaali- ja terveysministeriön tulee huolehtia siitä, että opiskelijat voivat saada mielen-terveyspalveluita.
- Opetusministeriön ja koulutuksen järjestäjien tulee huolehtia kiusaamisen ennaltaehkäisystä sekä varhaiseen tunnistamiseen ja puuttumiseen liittyvistä käytännöistä.
- Kuntien tulee järjestää opiskeluterveydenhuolto yhteistyössä eri tahojen kanssa niin, että terveyseroja voidaan kaventaa.
- Toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jääminen lisää syrjäytymisriskiä, joten eri toimintaa tämän estämiseksi tulee tehostaa.
- Uudistetaan lasten ja lapsiperheiden palveluita kokonaisuutena siten, että perustasolla kehitetään ja nivotaan yhteen kehitystä tukevat, ongelmia ja häiriöitä ehkäisevät ja korjaavat palvelut yli nykyisten sektorirajojen ja erityispalveluita kehitetään tukemaan peruspalveluita.

- Luodaan sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstörakennetta ja mitoitusta koskevat suositukset.
- Koulutuksen järjestäjillä on erilaisia opiskelijahuoltoon liittyviä sääntöjä, strategioita ja toimintaohjeita, mutta niiden hallinnassa on ongelmia.
- Lasten ja nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman avulla pyritään muun muassa vähentämään syrjäytymistä ja edistämään nuorten osallistumista ja kuulemista.
- Opintojen hidastumisen taustalla on sosioekonomisia syitä, tuen puutetta, luku- ja kirjoitusvaikeuksia, huono koulumenestys, heikko itsetunto sekä huonoja koulukokemuksia.
- Opiskelijahuollon palveluita tulisi tarkastella palvelukokonaisuutena.
- Pitkän tähtäimen tavoitteena on yksi ja yhtenäinen opiskelijahuoltolaki.
- Resurssien puute estää lainsäädäntömuutosten toteutumisen.
- Opiskeluterveydenhuollon johtamista kunnissa tulee tehostaa.
- Opiskelijoille ei ole kyetty turvaamaan heidän tarvitsemiaan psykologi- ja kuraattoripalveluita.
- Opiskelijahuoltoryhmät tulisi perustaa kaikkiin oppilaitoksiin.
- Uusi asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta velvoittaa kunnat järjestämään opiskelijoille terveystarkastukset, terveysneuvonnan ja terveyden ja sairaanhoidon.
- Kaikkien koulutuksen järjestäjien tulee varmistaa, että heillä on ajantasaiset suunnitelmat ja toimintaohjeet.

11 Hyvät käytännöt

Hyvien käytänteiden arviointi perustui ennalta päätettyihin kriteereihin (luovuus ja innovatiivisuus, osoitus parhaana käytäntönä toimimiseen, mielekkyys ja motivoivuus, tavoitteidenmukaisuus ja soveltuvuus hyvänä käytäntönä levittämiseen). Tässä raportissa esitetyt hyvät käytännöt eivät edusta arvioinnissa korkeimmat pisteet saaneita järjestäjiä. Kunkin kuvauksen alussa on esitetty arviointiryhmän perustelut hyväksi käytännöksi. Käytännöt esitetään järjestäjien nimen mukaisessa aakkosjärjestyksessä.

11.1 Opiskelijoiden hyvinvointiryhmä, Jyväskylän koulutuskuntayhtymä, Jyväskylän ammattiopisto

Arviointiryhmän perustelut

- *Innovatiivinen tapa toteuttaa oppimisyhteisön hyvinvointia, turvallisuutta ja viihtyvyyttä.*
- *Opiskelijoiden itsensä ideoima työskentelymalli aktivoi, osallistaa ja vastuuttaa opiskelijoita.*
- *Opiskelijoiden ja henkilöstön yhdessä tekeminen lisää yhteenkuuluvuutta ja edistää hyvinvointia.*
- *”Meidän koulu” -iltapäivä kerran vuodessa on halpa ja hauska tapa edistää hyvinvointia.*

Opiskelijoiden hyvinvointiryhmä perustettiin Jyväskylän koulutuskuntayhtymän johtajan aloitteesta syksyllä 2008. Ryhmän perustamisesta sovittiin johdon, henkilöstön edustajan ja silloisen opiskelijajyhdistyksen puheenjohtajan kanssa. Jyväskylän ammattiopistossa esiintyneen uhkatilanteen jälkeen haluttiin saada opiskelijat mukaan turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä edistävään toimintaan. Uhkatilanteen jälkeen todettiin, että nuorten käyttämässä sosiaalisessa mediassa tieto tapahtuneesta kulki paljon nopeammin kuin virallisessa tiedotuksessa. Tilanteesta haluttiin oppia ja ennalta ehkäistä uhkatilanteet yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta edistävää toimintaa lisäämällä.

Opiskelijoiden hyvinvointiryhmä (HYRY) koottiin opiskelijajyhdistyksen puheenjohtajan sekä nuoriso-ohjaajan avustuksella. Ryhmä koottiin eri toimipisteiden opiskelijoista, jotka halusivat tulla tähän toimintaan mukaan. Henkilökunnan edustaja kutsui ryhmän kokoon ja koordinoi toimintaa.

Ensimmäisessä kokouksessa mietittiin yhdessä ryhmän tavoitteet sekä hahmoteltiin tulevaa toimintaa.

Seuraavassa luetellaan ryhmän toiminnan tavoitteita.

1 Hyvinvoinnin edistäminen, opiskeluilmapiirin parantaminen ja turvallisuuden lisääminen

- Oma esimerkki, vastuun ottaminen ja aloitteet
- Yritetään vaikuttaa tilanteeseen omassa piirissä (esim. omaan luokkahenkeen vaikuttaminen)

2 Erilaisuuden hyväksyminen (kaikki vahvuudet eivät tule ilmi koulussa)

- Erilaisia vahvuuksia tarvitaan työpaikoilla

3 Vaikuttaminen koulun henkeen: meidän koulu / kaveria ei jätetä

- Esimerkiksi tapahtumien järjestäminen, julisteen tekeminen

4 Opiskelijoiden ”tuntosarvena” toimiminen

- Tiedottaminen hyvinvointia ja turvallisuutta vaarantavista tekijöistä opettajille ja henkilöstölle
- Huhujen vaimentaminen (oikea tieto tarkistettavissa koulun henkilöstöltä)

Ryhmän aloitteesta järjestettiin Meidän koulu -tapahtuma, jonka aikana opiskelijat ja henkilöstö tekivät yhdessä jotain muuta kuin tavallista koulutyötä. Lisäksi järjestettiin Stop kiusaamiselle -julistekilpailu. Opiskelijat suunnittelivat kiusaamista ehkäiseviä julisteita. Opiskelijat ja henkilökunta äänestivät parhaat julisteet, joiden tekijät palkittiin. Runsaasta julistetarjonnasta painettiin 21 erilaista julistetta, joita laitettiin esille eri toimipisteisiin. HYRYn aloitteita on ollut myös savuttomuuden edistäminen oppilaitoksessa sekä vertaisryhmien perustaminen opiskelijoille.

11.2 Opintovalmennusyksikkö AAKE, SEDU

Arviointiryhmän perustelut

- *Tuetun asumisen merkitys nuorten elämänhallinnan kehittymiselle on toteutettu innovatiivisesti.*
- *Valmennusyksikkö ehkäisee syrjäytymistä.*
- *AAKE on vakiintunutta toimintaa ja sen tuloksellisuutta on tutkittu.*
- *Toimintaa on kehitetty yhteistyössä opiskelijoiden kanssa.*

Opintovalmennusyksikkö AAKE on Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry:n nuorten opinto- ja asumisvalmennusyksikkö, joka on suunnattu Koulutuskeskus Sedussa opiskeleville ja opiskelemaan hakeutuville toisen asteen tutkintoa suorittaville nuorille opiskelijoille. AAKEn toimitilat sijaitsevat Seinäjoella Koulutuskeskus Sedun yleisen opiskelija-asuntolan yhteydessä. AAKEen hakeudutaan ottamalla suoraan yhteys AAKEn henkilökuntaan, jonka kanssa sovitaan tutustumiskäynnistä. AAKE-asumisen kustannukset hoidetaan oman kunnan kanssa tehtävällä maksusopimuksella. Työntekijöinä työskentelevät kolme AAKEn tuetun asumisen ohjaajaa ja kolme asuntolaohjaajaa, jotka ovat sosiaali- ja terveystieteiden sekä nuorisotyön ammattilaisia.

AAKE-valmennus on asumispalvelua, johon kuuluu ympärivuorokautinen tuki ja ohjaus kouluvuorokausina. Asumisen pohjana ovat henkilökohtainen suunnitelma, yksilökeskustelut ja verkostopalaverit. Nuorella on AAKEssa oma ohjaaja, joka on nuoren tukena arjen käytännöissä ja verkostoyhteistyössä. Tärkeimpinä tuettavina asioina ovat koulunkäynnin eteneminen ja itsenäisten elämäntaitojen karttuminen. AAKEssa tuetaan nuorta vuorokausirytmien opettelemisessa, terveellisen vapaa-ajan viettämisessä, arkitaitojen ja sosiaalisten taitojen harjaantumisessa sekä omasta itsestä huolehtimisessa. AAKEn tuki ja ohjaus on ratkaisukeskeistä asumis- ja opintovalmentajatyötä, jossa tärkeänä pohjana on nuoren ohjaaminen vastuulliseksi omasta toiminnastaan olemalla yksilönä osa AAKEn yhteisöä. Palveluun kuuluu asumisvalmennuksen lisäksi tuki kouluajalle. AAKEssa tuetaan nuoren opintojen sujumista opettajien ja opiskelija-huollon kanssa tehtävällä yhteistyöllä. AAKEn vastaava ohjaaja työskentelee päivisin, mikä mahdollistaa yhteistyön ja jalkautumisen opintokentälle sekä nuoren etenemisen seuraamisen ja tarvittaessa varhaisen puuttumisen. Kuraattorit, opinto-ohjaajat, opettajat ja AAKEn ohjaajat tekevät tiiviistä yhteistyötä nuoren kanssa. Kuraattorit ja opinto-ohjaajat ovat mukana nuoren koulunkäyntiä koskevissa palavereissa, opiskelijahuoltoryhmässä ja usein tarvittavissa yksilöllisissä opiskelijajärjestelyissä.

Oma arviointi ja perustelu

Nuoren AAKEssa asumisen pituus riippuu hänen omasta tarpeestaan, ja elämänhistoria vaikuttaa siihen, millaiseksi tuetun asumisen prosessi kaiken kaikkiaan muodos-

tuu. AAKEen voi muuttaa opiskelujen missä vaiheessa tahansa. AAKEssa asumisesta on hyviä kokemuksia niin lyhyempänä jaksana kuin usean vuoden asumisratkaisuna. Osa nuorista on lukukauden jälkeen ollut valmis muuttamaan omaan asuntoon, ja osa on asunut AAKEssa valmistumiseensa asti. Opintovalmennusyksikön merkitystä nuorten näkökulmasta on tutkittu myös kasvatustieteen pro gradu -tutkielmassa (Hangasluoma 2009). Tutkielmassa todettiin, että AAKEn toiminta oli saanut aikaan nuorissa elämänhallinnan kohoamista ja tuonut turvallisuutta elämään. Nuoret kokivat, että heidän toimintakykynsä ja tyytyväisyys omaan elämäänsä oli kasvanut. He kokivat erityisen merkitykselliseksi aikuisen ympärivuorokautisen tuen ja sosiaalisen kanssakäymisen turvallisessa ympäristössä. Onnistuminen tärkeillä elämänalueilla, kuten opiskelu-, ja perhe-elämässä, vahvisti elämänhallintakykyä. Nuorten saattaminen itsenäiseen elämään ja koulutukseen kiinnittymiseen edellyttää usein pitkäjänteistä tukemista, jota AAKEn kaltainen tuetun asumisen muoto pystyy tarjoamaan.

11.3 Kouluterveyskyselyn tulosten hyödyntäminen toiminnan tasolla Rovaniemen koulutuskuntayhtymässä

Arviointiryhmän perustelut

- *Kouluterveyskyselyn hyödyntäminen luovalla ja konkreettisella tavalla.*
- *Terveyttä ja toimintakykyä edistävät toimenpiteet on maastoutettu yhteistyössä kyselyyn osallistuvien opiskelijoiden kanssa.*
- *Terveyskysely on tehty yhteistyössä Lapin lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosaston kanssa. Tulokset on käsitelty yhteisessä tiedotustilaisuudessa, jossa on sovittu toimenpiteistä ja toimintasuunnitelmasta.*
- *Mallin jalkautuksessa on onnistuttu ja malli on levitettävissä ja muokattavissa paikallisiin tilanteisiin [www-sivuilla](#).*
- *Terveyden edistämisen teemapäivät lisäävät opiskelijoiden osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Teemapäivät on toteutettu opiskelijalähtöisesti – toiminnallisesti ja iloisesti!*

Kouluterveyskyselyn 2008 tulosten ja Lapin ammattiopiston alojen/yksiköiden opiskelijahuoltotiimien esitysten pohjalta terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen kehittämis-kohteiksi nostettiin

- päihteiden käytön vähentäminen
- kiusaamisen ehkäisy ja vähentäminen sekä siihen puuttuminen
- seksuaaliterveyden edistäminen
- elämänhallinnan ja positiivisten terveystottumusten kehittymisen tukeminen
- työ- ja toimintakykyisyys osana ammattitaitoa.

Keväällä 2009 moniammatillinen yhteistyöryhmä käynnisti toimintasuunnitelman laatimisen vuosille 2009–2010 kehittämisen kohteiksi nostettujen painopistealueiden pohjalta. Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen toiminnan keskeisiksi periaatteiksi kirjattiin

- varhainen puuttuminen ja puheeksi ottaminen
- arjen pienet tapahtumat ja niissä toimiminen
- opetussuunnitelmaan integroiminen
- moniammatillisuus ja yhteistyö
- opiskelijoiden osallisuus
- toimiva tiedonkulku.

Toimintasuunnitelmaan kirjattiin tavoite/kehittämisen kohde, tehtävät toimenpiteet, vastuutaho, seurantatapa ja tarvittava resurssi. Sovittiin, että oppilaitos päivittää tätä toimintasuunnitelmaa joka toinen vuosi Kouluterveyskyselyn tulosten pohjalta (seuraava päivitys syksyllä 2010).

Esimerkkejä

1 ”Törkeen hyvät päivät”

Teemapäivien ajankohta sovittiin Rovaniemi-viikolle 9.–10.9.2009. Päivien tavoitteena oli aktivoida opiskelijat huolehtimaan ja edistämään omaa terveyttään, tiedottaa nuorille terveyden edistämiseen panostamisen eduista muun muassa asepalveluksen suorittamiseksi ja työssä jaksamiseksi.

Terveyden edistämisen teemapäivät toteutettiin moniammatillisena ja poikkihallinnollisena yhteistyönä. Keskeinen kumppani tapahtuman toteuttajana oli Lapin lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosaston Kouluterveyskyselystä ja -selvityksestä toimintaan Lapissa -hanke.

Mukana järjestelyissä ovat Lapin ammattiopisto ja Lapin Urheiluopisto, Rovaniemen kaupunki, Lapin lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosasto, Suomen Punaisen Ristin Lapin piiri, Suomen puolustusvoimien aluetoimisto, Terveys ry, Rovaseudun nuorisotiedotus, Lapin muistihäiriö- ja dementiayhdistys, NUVA – Nuorisovaltuusto, Liikenneturva, Time Out! Aika Lisä! -toiminta, Rovaniemen seurakunta, poliisi, Liikenneturva ja Saku ry, MeeToo-hanke ja Rovaniemen ammattikorkeakoulu. Tapahtumapaikaksi varattiin liikuntahalli. Järjestelyt aloitettiin huhtikuussa 2009 yhteissuunnittelulla.

Kohderyhmänä olivat toisen lukuvuoden opiskelijat, jotka vastaavat keväällä 2010 kouluterveyskyselyyn. Rajaus tehtiin suuren opiskelijamäärän vuoksi (835). Teemapäivien järjestelyihin osallistui myös kolmannen lukuvuoden opiskelijoita, jotka olivat vastanneet kouluterveyskyselyyn keväällä 2008.

Ryhmien lukumäärä ja saapumisaika suunniteltiin tarkasti ja valmisteltiin tiedotteet etukäteen ryhmänohjaajille tapahtuman toteutuksen onnistumiseksi. Opiskelijaryhmät kiersivät kaikki kuusi eri toimintapistettä ja viipyivät kussakin toimintapisteessä tasan 15 minuuttia. Toimintapisteestä toiseen siirtyminen tapahtui äänimerkin jälkeen, jotta kaikki ryhmät ehtisivät käydä joka pisteessä.

Toimintapisteiden kuvaus

- **Liikunnallinen toimintapiste**, jossa oli mahdollisuus kokeilla erilaisia motivoivia ja hauskoja toiminnallisia aktiviteetteja, kuten sisäcurlingia, sumopainia ym. Pisteeseen toteuttivat Lapin Urheiluopiston 3. vuoden liikuntaneuvojaopiskelijat.
- **Päihheet ja liikenne -toimintapiste**, jossa käsiteltiin rattijuopumuksen seurauksia konkreettisella tavalla. Pisteeseen toteuttivat Liikenneturva ja Liikkuva Poliisi
- **Päihheet, aivot ja energiansaanti -toimintapiste**, jossa tuotiin lyhyesti esille päihteiden vaikutus aivoihin ja oppimiseen sekä havainnollistettiin alkoholin sisältämä energiamäärä mm. rasvan määrällä. Toimintapisteessä oli mahdollisuus kokeilla myös ”kännilaseja”. Toimintapisteestä vastasivat Terveys ry, Lapin Muistihäiriö- ja Dementiayhdistys ry sekä Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Avustajina toimivat Lapin ammattiopiston kolmannen vuoden catering-opiskelijat. Toimintapisteessä tarjottiin myös terveellistä välipalaa (kotimaisia omenoita, luumuja ja mehua)
- **Kunnossa inttiin – Elämä haltuun -toimintapisteessä** käsiteltiin mm. sitä, millainen kunto pitää olla palvelukseen astuttaessa ja miten asepalveluksen saa suoritettua loppuun – olisiko jotain petrattavaa ennen kutsuntoja? Opiskelijat pukivat ohjeistettuina ylleen sotilaan kypärän, sirpaleliivin sekä taisteluvyön ja yrittävät liikkua varusteet yllä. Pisteeseen toteutti Puolustusvoimien Lapin aluetoimisto.
- **Päihheet ja seksuaaliterveys ja suun terveys -toimintapisteessä** oli mm. mahdollisuus suorittaa kondominajokortti ja kerrottiin päihteiden vaikutuksesta seksuaaliterveyteen. Toimintapisteestä vastasivat SPR:n Lapin piiri, Rovaniemen kaupungin sivistystoimi ja opiskelijaterveydenhuolto. Tässä pisteessä toimi myös Ensiapu.
- **Ammattiosaajan työkykypassi -toimintapisteessä** esiteltiin opiskelijoille ja ryhmänohjaajille Ammattiosaajan työkyky -passia. Toimintapisteestä vastasivat Lapin Urheiluopisto ja Saku ry.

Läpäniheittoa vai kiusaamista -draamaesitys. Toimintapisteiden jälkeen opiskelijat koottiin yhteen ja heille esitettiin 15 minuutin pituinen draamaesitys koulukiusaamisesta. Esityksen toteuttamisesta vastasivat elokuussa 2009 opintonsa aloittaneet Lapin ammattiopiston nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajaopiskelijat yhdessä opettajansa kanssa. Kokemuksista ja heränneistä kysymyksistä pyydettiin ryhmänohjaajia käymään keskustelua opiskelijoiden kanssa heti tapahtuman jälkeen oppilaitoksella.

Toimintapisteiden lisäksi teemapäivien yhteydessä oli erillisiä infopisteitä, joista nuori halutessaan sai tietoa muun muassa seurakunnan, kaupungin liikunta-, nuoriso- ja kulttuuritoimen sekä nuorisotiedotuksen palveluista ja mielenterveyspalveluista, Time Out! Aikalisä -toiminnasta, asepalveluksesta ja kriisipuhelimesta.

Kyseessä oli toiminnallinen ja iloinen tapahtuma, johon osallistui 683 Lapin ammattiopiston Rovaniemen yksiköiden ja Lapin Urheiluopiston opiskelijaa opettajineen. Opiskelijoilta ja opettajilta pyydetty palaute oli myönteistä ja samanlaista toimintaa toivottiin järjestettävän myös jatkossa.

2. Valistava vessa – seksuaaliterveyteen liittyvää tietoa opiskelijoille (26.2.2009)

Valistava vessa -tempaus toteutettiin osana terveystiedon opetusta. Ammattiopiston vaatetusalan opiskelijat tekivät terveystiedon tunneilla yhdessä opettajansa kanssa julisteita, jotka käsittelivät seksuaaliterveyttä, sukupuolielämää, ehkäisyä ja seurustelua ja siihen liittyvää alkoholinkäyttöä. Julisteet olivat nähtävissä Jokiväylä 9:n päärakenuksen sekä miesten että naisten WC-tiloissa. Valistava vessa - tempaus ylitti uutiskynnyksen, ja siitä tiedottivat myös Lapin radio ja Pohjois-Suomen TV-uutiset.

3. Infotilaisuudet Lapin ammattiopiston maakuntayksiköissä

Lapin ammattiopiston maakuntayksiköt Sodankylä – Instituutti ja Levi-Instituutti eivät osallistuneet Rovaniemellä järjestettyihin terveyden edistämisen teemapäiville (matka 120–150 km, suuri opiskelijoiden määrä). Kouluterveyskyselystä toimintaan -hankkeen vetäjä, erikoissuunnittelija Lapin lääninhallituksesta, järjesti Sodankylä-instituutissa suunnittelukokouksen johdon kanssa, infon opettajille ja vanhempainillan, joissa käsiteltiin kouluterveyskyselyn tuloksia. Toiminnallisten tapahtumien järjestämiseen maakuntayksiköissä (Sodankylä ja Kittilä) pitäisi saada mukaan Kittilän ja Sodankylän kunnan viranomaiset, alueen seurakunta ja järjestöt.

4. Perustelut hyvälle käytännölle

Teemapäivät lähtivät liikkeelle kouluterveyskyselyn tuloksista, joista nostettiin toiminnallisen tapahtuman toimintapisteiksi keskeiset asiat. Mukaan päivien toteuttamiseen kutsuttiin ja saatiin kattavasti yhteistyökumppaneita Rovaniemeltä kunnan toimijoista aina poliisiin ja puolustusvoimiin saakka. Mukana oli myös kattava otos nuorten parissa toimijoita kolmannelta sektorilta. Tärkeänä tavoitteena oli saada opiskelijat toimimaan yhdessä opettajiensa kanssa keskeisten kouluterveyskyselyn mukaisten teemojen parissa. Tapahtumaan osallistui suurin osa toisen vuoden opiskelijoita ryhmänohjaajiensa kanssa. Opiskelijoilta ja ryhmänohjaajilta kerätyn palautteen mukaan päivät olivat erittäin onnistuneet, ja toimijoilta kerätyn palautteen pohjalta päiviä kehitetään edelleen.

OSA III
SYNTEESI

12

Arvioivat johtopäätökset

12.1 Yleistä

Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien opiskelijoiden opiskelijahuoltoon kohdistuvat tarpeet ovat muuttuneet viimeisen kymmenen vuoden aikana. Myös koulutusjärjestelmään liittyvät odotukset ovat muuttuneet. Erityisesti korostetaan koko ikäluokan koulutusta, opintojen keskeyttämisen vähentämistä ja korkeaa läpäisyastetta. Syrjäytymisen ja siihen liittyvän nuorisoikäluokan polarisoitumisen ehkäisy on yksi keskeisimmistä tavoitteista.

Opiskelijahuollon ensisijaisena tavoitteena on opiskelijoiden ja koko opiskeluyhteisön hyvinvointi. Opiskelijahuoltoa tarvitaan sekä yksittäistä opiskelijaa että koko yhteisöä varten. Näin ollen opiskelijahuolto osallistaa kaikki yhteisössä toimivat yhteisiin päämääriin ja yhteisvastuuseen. Opiskelijahuolto tukee ensisijaisesti opiskelijan oppimisprosessia ja siten opettajan työtä.

Opiskelijahuollon tarpeen kasvu on merkinnyt palveluiden ja henkilöstön monipuolistamista ja taloudellisten voimavarojen tarpeen kasvua. Opinto-ohjaajien ja opettajien rinnalle on tullut erikoistuneita pedagogeja, opetustyötä avustavaa henkilöstöä (koulunkäyntiavustajat) sekä sosiaalialan (kuraattorit) ja terveydenhuollon osaajia (terveydenhoitajat, lääkärit, psykologit). Ammattikuntien lisäksi yhteistyö opiskelijoiden huoltajien ja eri asiantuntijatahojen ja hallinnonalojen kanssa korostuu. Seurauksena tästä on moniammatillistuva ja verkostoituva opiskelijahuolto.

Arviointi toi esiin, että koulutuksen järjestäjät ovat kehittäneet opiskelijahuoltoa tavoitteiden suuntaisesti ja hyvin aktiivisesti viimeisten vuosien aikana. Järjestäjät tekevät paljon työtä sekä opiskelijoiden että koko yhteisön hyvinvoinnin eteen, ja työ on tuloksellista. Opiskelijahuollon painottaminen ilmenee muun muassa opinto-oh-

jauksen, erityisopetuksen, kuraattoripalveluiden ja asumis- ja ravitsemis- ja vapaa-ajantoimintojen kehittämisessä.

Käsitteissä selkeytettävää

Arviointi osoitti opiskelijahuollon käsitteen ja toimintakokonaisuuden selkeyttämisen tarpeen. Koulutuksen järjestäjien piirissä on epäselvyyttä siitä, mitä opiskelijahuolto on ja mitä siihen sisältyy. Selkeyttämisen tarvetta on erityisesti sen suhteen, kuuluuko opintojen ohjaus opiskelijahuoltoon ja kuuluuko opiskelijahuoltoon muutakin kuin terveydenhoitajan vastaanotto. Erilaisia käsityksiä on myös sen suhteen, onko opinto-ohjauksessa kyse opiskelijahuoltoon kuuluvista tukipalvelusta vai kuuluuko se pedagogiseen ydintoimintaan. Epäselvyyttä ilmeni myös siinä, sisältyvätkö opiskelijaruokailu, asuminen ja vapaa-ajan toiminnot ja terveystiedon opetus opiskelijahuoltoon.

Arviointiryhmän mielestä lainsäädännön termi oppilaskunta on jäänne käytännössä muutoin väistyvästä oppilaan käsitteestä. Ammatillisen koulutuksen piirissä on tehty paljon työtä sen eteen, että termin oppilas sijaan käytettäisiin opiskelija-termiä, joten oppilaskuntakin tulisi muuttaa opiskelijakunnaksi.

Arviointiryhmä pitää huoltotermiä järjestelmäkeskeisenä terminä, joka johtaa myös opiskelijan näkemiseen objektina – ei subjektina. Joidenkin käyttämä termi ”opiskeluhyvinvointi” ja siihen sisältyvä ”hyvinvointisuunnitelma” 1) saattaisivat ohjata huoltotermiä paremmin huomiota toiminnan tavoitteisiin eli hyvinvointiin, 2) kuvaisivat käsitteenä kohdetoimintaa huoltotermiä laajemmin, 3) olisivat ongelmakeskeisyyden sijaan voimavarakeskeisiä ja 4) osallistaisivat eri tahot toimintaan. Arviointiryhmän mielestä opiskeluhyvinvointi -termin käyttöönotto madaltaisi opetuksen ja opiskelijahuollon välistä raja-aitaa.

12.2 Opiskelijahuollon laatu

Arviointiryhmä analysoi koulutuksen järjestäjien opiskelijahuollon tilaa järjestäjien tuottaman aineiston avulla ennalta määritettyjen kriteereiden mukaan. Kokonaispisteiden valossa koulutuksen järjestäjistä 37,5 % (n = 45) ylitti ja 60,8 % (n = 75) alitti arviointiryhmän asettaman tavoitetason. Järjestäjistä 11,7 % (n = 14) ylitti tavoitetason kaikilla osa-alueilla, ja 60,8 % (n = 73) ja 27,5 % (n = 33) alitti tavoitetason kaikilla osa-alueilla. Järjestäjien väliset erot ovat siten melko suuret. Suurimmat ongelmat pisteiden valossa ovat yksialaisissa, pienissä ja yksityisten tahojen ylläpitämässä yksiköissä.

Arviointi osoitti, että koulutuksen järjestäjät ovat laajentaneet, tehostaneet ja ohjeistaneet opiskelijahuoltoa viimeisten vuosien aikana hyvin paljon. Erityistä huomiota on kohdistettu yhteisön hyvinvointiin, opiskelijoiden oppimisvaikeuksien tunnistamiseen ja kiusaamisen ennaltaehkäisyyn. Toiminnan laajentamisen ja tehostamisen rinnalla opiskelijahuollon systemaattiseen seurantaan ja arviointiin ja jatkuvaan parantamiseen ja kehittämiseen ei vielä ole ehditty panostaa. Tätä toimintojen laadun

epätasaisuutta arviointiryhmä pitää luonnollisena; näiden toimintojen kehittämisen aika tulee myöhemmin.

Tulokset osoittavat, että erityisesti suurilla koulutuksen järjestäjillä on mahdollisuuksia kehittää ja järjestää monipuolisia opiskelijahuollon palveluita. Suuruuden hyödyt tulevat siten esiin opiskelijahuollon kaltaisissa monipuolisuutta edellyttävissä palveluissa. Suuruus lisää massaa ja siten myös resursseja, jotka mahdollistavat erikoistuneen henkilöstörakenteen sekä panostamisen opiskelijapalveluiden johtamiseen, kehittämiseen ja yhteistyöhön ja palveluiden yksilöllistämiseen.

Arviointi osoitti, että mitä enemmän koulutuksen järjestäjällä on opiskelijoita, sitä suunnitelmallisempaa, resursoidumpaa ja moniammatillisempaa opiskelijahuolto on, joskaan pelkkä suuruus ei ole laadun tae. Vastaavasti pienten järjestäjien vahvuutena on opiskelijoiden välinen sekä opiskelijoiden ja henkilöstön välinen tiivis vuorovaikutus, joka synnyttää yhteisöllisyyttä. Se sekä tarjoaa vertaistukea että sitouttaa koko henkilökuntaa, etenkin opettajia, opiskelijan tukemiseen. Opettajan mahdollisuudet havaita huolenaiheita ovat paremmat, kun hän tuntee opiskelijat hyvin, ja vastaavasti opiskelijan on helpompi kertoa tutulle opettajalle ongelmistaan.

Vaikka suuruudesta on hyötyjä, monen suuren yksikön ongelmana on opiskelijahuollon hajaantuminen eri yksiköihin ja eri kuntien alueelle. Yksiköiden väliset erot osoittautuvatkin suuriksi. Ajankohtaisen ammattiopistostrategian mukaiset järjestäjien fuusiot ovat tuoneet mukanaan myös opiskelijahuoltoon ajan myötä väistyviä hallintaongelmia, yhtenäistämistarpeita sekä muita johtamisen haasteita.

Arviointiryhmän tulkinta ammatillisen koulutuksen opiskelijahuollon laatutasosta on kriittisempi kuin järjestäjien itsensä mielestä. Arviointiryhmän käsitys on, että osa järjestäjistä oli arvioinut oman tilansa arviointiryhmälle antamaansa näyttöön nähden liian hyväksi. Vastaavasti joukossa oli joitakin järjestäjiä, joiden tilaa ulkoinen arviointiryhmä piti parempana kuin järjestäjä itse.

12.3 Järjestäjän opiskelijahuoltoon kuuluvien palveluiden tarjonta ja saatavuus

Arviointiryhmä kiinnitti erityistä huomiota siihen, saavatko opiskelijat tarvitsemiaan opiskelijahuollon palveluita. Palveluiden tarjontaa ja saatavuutta koskeva tarkastelu ulotettiin koskemaan opiskelijoille suunnattujen palveluiden lisäksi koko oppilaitosyhteisön yhteisöllisyyteen ja pedagogiseen tukeen ja koko siihen toimintakirjoon, josta koulutuksen järjestäjät ovat yhteistyöverkostoineen vastuussa. Opiskeluterveydenhuollon palveluiden tarjontaa ja saatavuutta tarkastellaan luvussa 11.4.

Opiskelijoiden tarpeissa ja opiskelijahuollon tavoitteissa tapahtuneet muutokset ovat monipuolistaneet opiskelijahuollon palveluita ja lisänneet palveluiden kirjoa sekä ammattikuntien ja ylipäätään opiskelijahuoltohenkilöstön määrää. Opiskelijat tarvitsevat yksilöllisiä palveluita enemmän kuin aiemmin, minkä lisäksi myös erilaiset yhteisölliset ja yhteiskunnalliset tarpeet ovat korostuneet. Nämä tarpeet ovat niin ikään lisänneet vaatimuksia verkostoitumiseen ja eri tahojen yhteistyöhön. Koulutuksen järjestäjät eivät siten voi hallita opiskelijahuoltoa vain toimimalla yksin vaan

tekemällä yhteistyötä monien hallintokuntien ja organisaatioiden sekä ammattiryhmien kanssa.

Opiskelijahuoltopalveluita suunnataan sekä ryhmille että yksilöille. Opiskeluyhteisön hyvinvoinnin edistämistä ei käytännössä mielletä palveluksi, vaikka se on erittäin keskeinen opiskelijoiden hyvinvoinnin, ongelmien ennaltaehkäisyn ja niiden ratkaisun kannalta. Yksilöille suunnatut palvelut (kuten tuki oppimisvaikeuksissa, kiusaamiseen liittyvä puuttuminen, terveydenhuoltopalvelut, kuten palvelut kriisitilanteissa, opiskelijoiden päihteiden käyttöön liittyvä tuki ja mielenterveyspalvelut sekä erityisryhmien tuki) räätälöidään yksilön tarpeiden mukaan.

Opiskelijahuollon palveluiden tarjonnan ja saatavuuden arviointi on tunnusluku- jen tasolla vaikeaa ja mahdotonta seurantalukujen vähäisyyden vuoksi. Kuvausten ja muun aineiston perusteella opiskelijahuollon palveluiden tarjonta ja saatavuus vaihtelee suuresti. Sekä järjestäjien että kunkin järjestäjän yksiköiden väliset erot ovat suuria. Suurimmat puutteet liittyvät terveydenhuollon palveluihin, erityisesti lääkäri- ja psykologipalveluihin ja näihin liittyen mielenterveyspalveluihin sekä suun terveydenhoitoon. Kuraattoripalveluissa on suuria eroja ja myös suuria puutteita sekä vastuusuhteisiin liittyvää epäselvyyttä.

Koulutuksen järjestäjät ovat lisänneet opiskelijahuoltoon sekä taloudellisia että henkisiä voimavaroja. Arviointiryhmän mielestä järjestäjien toimenpiteet opiskelijahuollon vahvistamiseksi ovat tavoitteiden mukaisia. Voimavaroja suunnataan opiskelijahuoltoon paljon, mutta niiden kohdentumista ja vaikuttavuutta ei seurata. Vaarana voi jopa olla, että opiskelijahuoltoa painotetaan liikaa suhteessa koulutuksen järjestäjän ydintehtävään – koulutuksen ja opetuksen järjestämiseen. Tämän näkökulman huomioon ottaminen edellyttää systemaattisempaa opiskelijahuollon suunnittelua, tavoitteiden määrittämistä sekä palveluihin ja kustannuksiin kohdistuvaa seurantaa ja arviointia. Erityisesti korostuu palveluiden vaikuttavuuden arviointiin liittyvät tarpeet.

Ongelmakeskeisyys tunnusomaista

Opiskelijahuollon palveluita organisoidaan yleensä opiskelijoiden päivittäisten tarpeiden mukaan. Toiminta on suurelta osin ongelmakekseistä ja siten luonteeltaan reaktiivista. Painopiste ei ole ennalta ehkäisevässä toiminnassa. Tätä arviointiryhmä pitää yhtenä suurimmista kehittämishaasteista. Tulevaisuudessa painopistettä on mahdollista muuttaa ennalta ehkäisevään suuntaan kehittämällä muun muassa rakenteita, johtamista, osaamista, toimintaprosesseja, määrärahojen kohdentamista sekä yhteistyötä.

Erikoistuva opiskelijahuolto

Opiskelijahuollon kasvava tarve on pakottanut järjestäjät lisäämään opiskelijahuollon henkilöstöä ja monipuolistamaan sen rakennetta. Tämän seurauksena opiskelijahuolto

on kehittymässä erikoistuneista ammattiryhmistä koostuvaksi itsenäiseksi toimintokokonaisuudeksi, joka näyttää irrottautuvan oppilaitosten pedagogisesta toiminnasta omaksi ammatilliseksi alueeksi. Tyypillistä näyttää myös olevan, että kukin ammattiryhmä työskentelee itsenäisesti, kouluttautuu oman ammattiryhmänsä kanssa ja pitää omaa rekisteriä ja tiedostoa opiskelijoista.

Arviointiryhmän mielestä opiskelijahuollon professionalistumiseen liittyvä kehityskulku ei ole pelkästään positiivista koko yhteisön ja opiskelijoiden kokonaisvaltaisen tuen kannalta, vaan se voi myös muodostua sekä yhteisöllisyyden että moniammatillisuuden toteutumisen esteeksi. Seurauksena voi olla opiskelijahuollon sisäinen sektoroituminen ammattikuntien mukaan, jolloin kunkin ammattikunnan edustajat kohtaavat opiskelijan ja kehittävät opiskelijahuoltoa tahollaan. Nämä esitetyt näkökulmat asettavat suuria haasteita opiskelijahuollon kokonaisuuden hallinnalle sekä johtamiselle ja yhteistyölle.

Opiskelijahuollon johtamisen ja koordinoinnin suuret haasteet

Opiskelijahuoltoryhmillä on suuri vastuu opiskelijahuoltoon kuuluvien opiskelijoiden asioiden käsittelystä, päätöksenteon valmistelusta, yhteistyön foorumina toimimisesta ja opiskelijahuollon kehittämistä. Moniammatillisuuteen perustuvan opiskelijahuoltoryhmän avulla voidaan erityisesti varmistaa, etteivät opiskelijoiden asioiden ja ongelmien käsittely sekä päätöksenteko perustu yksittäisen asiantuntijan käsitykseen ja että opiskelijoita kohdellaan ja heidän asioitaan käsitellään tasapuolisesti.

Opiskelijahuoltoryhmien määrä, kokoonpano, vastuut ja toiminta vaihtelevat järjestäjittäin. Niiden toiminta on melko vakiintunutta – joissakin tapauksissa jopa liiankin vakiintunutta muutoshasteiden kannalta katsottuna. Arviointiryhmä pitää ongelmana opiskelijahuoltoryhmien toiminnan ja kokousten painottumista opiskelijoiden ongelmiin ennalta ehkäisevän toiminnan, opiskelijahuollon arvioinnin ja kehittämisen jäädessä taka-alalle. Ennalta ehkäisevä toiminta rajoittuu monissa yksiköissä välittömään puuttumiseen, millä toki on ennalta ehkäisevää vaikutusta. Välitön puuttuminen korostuu erityisesti poissalojen ja kiusaamisen sekä oppimisvaikeuksien suhteen.

Vaikka jotkin järjestäjät toivat esille, ettei opinto-ohjaus kuulu lainkaan opiskelijahuoltoon, useissa yksiköissä juuri opinto-ohjaajan rooli ja vastuu opiskelijahuollossa korostuu. Opinto-ohjaajien lisäksi opiskelijahuoltoryhmään kuuluvat terveydenhoitajat, kuraattorit ja apulaisrehtori (tai vastaava) muita ammatteja useammin. Opettajien, erityisopettajien ja opiskelijoiden osallistuminen opiskelijahuoltoryhmään vaihtelee. Suurella osalla yksiköitä opettajien edustajaa ei kuulunut opiskelijahuoltoryhmään. Vastuun painopisteet ja ammattikuntien raja-aidat ovat selvät; opiskelijahuollon erityishenkilöstö vastaa opiskelijahuollosta ja opettajat vastaavat opetuksesta.

Arviointiryhmän mielestä opiskelijahuolto on melko laajasti heikosti johdettua ja koordinoitua toimintaa, joskin opiskelijahuoltoryhmällä on monissa yksiköissä varsinaisia palveluita linjaava ja kehittävä rooli. Siten se on merkittävä johtamisen tukimekanismi. Melko laajana ongelmana on, etteivät koulutuksen järjestäjän strategiset tavoitteet ja linjaukset ohjaa opiskelijahuoltoryhmän työtä eivätkä kaikki opiskelija-

huoltoryhmäkään määritä toiminnalleen selkeitä tavoitteita. Tavoitteiden ja toimintaperiaatteiden epäselvyyden lisäksi järjestäjien tulisi selkeyttää omaa resurssiohjaustaan. Lisäksi on tarpeen selkeyttää toiminnan seuranta ja jatkuvan parantamisen sekä kehittämisen periaatteita. Johtamisen ja koordinoinnin vaatimukset korostuvat silloin, kun järjestäjällä on useita eri kunnissa sijaitsevia yksiköitä. Yhtenäisen toiminta- ja palvelukulttuurin luominen on erityinen haaste myös tilanteissa, joissa järjestäjän eri yksiköissä on ennestään syvälle juurtunut yksikkökohtainen toimintatapa.

OPPILAITOKSEN HYVINVOINTI

Yhteisöllisyys, turvallisuus ja oppimisen olosuhteet painopisteinä

Koulutuksen järjestäjät tiedostavat yhteisön hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden, turvallisuuden ja hyvän oppimisen olosuhteiden merkityksen ja painottavat niitä arvoissa, toimintaperiaatteissa ja käytännöissä. Yhteisöllisyyttä, turvallisuutta ja hyvän oppimisen olosuhteita edistetään muun muassa erilaisten suunnitelmien ja ohjeiden avulla. Ohjeita on laadittu opetusviranomaisten määräysten mukaan, joskaan kaikilla järjestäjillä näitä ohjeita ei ole. Yhteisöllisyyden painotukset ilmenevät koko oppilaitosyhteisöä koskevassa ajattelu- ja toimintatavassa, vaikka yhteisöllisyyden painotukset eivät korostu pedagogisessa toiminnassa. Yhteisöllisyys on siten enemmän muuta ja tapahtuu muualla kuin opettajien ”omistamilla” pedagogisilla foorumeilla.

Huomattavaa kuitenkin on, että monet järjestäjistä ovat luoneet uusia oppimisympäristöjä muun muassa opiskelijoiden oppimisvaikeuksien voittamiseksi ja motivaation parantamiseksi. Lisäksi järjestäjät huolehtivat tilojen, laitteiden ja välineiden ajantasaisuudesta ja tavoitteidenmukaisuudesta. Hyvästä yleistilanteesta huolimatta ongelmiakin ilmenee tilojen ahtauden, riittämättömän ilmanvaihdon ja esteettömyyden suhteen.

Järjestäjät ovat tehostaneet yhteisön turvallisuutta muun muassa vähentääkseen erilaisten väkivaltaisten tapahtumien seurauksena syntyneitä yleistä turvattomuutta ja ehkäistäkseen ongelmia. Tämä on merkinnyt muun muassa kulunvalvontaa ja ulkoisten vartiointipalveluiden käyttöä. Erityisesti fyysiseen turvallisuuteen on kiinnitetty huomiota.

Koulutuksen järjestäjillä on lukuisia yhteisön turvallisuuteen, hyvinvointiin ja eri palveluihin liittyviä suunnitelmia ja toimintaohjeita. Arviointiryhmän mielestä erilaisten toimintaohjeiden ja sääntöjen avulla voidaan luoda edellytyksiä opiskelijahuollon tavoitteiden saavuttamiselle, mutta ohje- ja sääntökeskeisyys jättää varsinaisen toiminnan ja sen edellyttämän toimintavalmiuden taka-alalle. Nykyinen järjestelmä on dokumenttikeskeinen ja pirstaleinen ja siten vaikeasti hallittavissa. Arviointiryhmän mielestä järjestelmän kriittisiksi tekijöiksi voidaan nostaa henkilöstön tietojen ja tai-

tojen ajantasaisuus, vastuiden selkeys, toimintavalmiuden varmistaminen, ohjeiden hyödyntäminen toiminnassa, edellytykset toimia ohjeiden ja sääntöjen mukaan sekä ohjeiden ja sääntöjen ajantasaisuus.

Arvointiryhmän mielestä tarvitaan yhtenäiset periaatteet. Pirstaleisuudesta voitaisiin päästä eroon siirtymällä nykyisestä lukuisia ohjeita käsittävästä toimintatavasta kokonaisuuden kattavaan hyvinvointisuunnitelmaan. Tällöin myös eri toimintaperiaatteet olisivat helpommin saatavissa ja pidettävissä ajan tasalla. Integratiivinen opetussuunnitelma voisi toimia keinona opiskelijahuollon ja opetustoiminnan sovitamisessa yhteen.

Terveysongelmista ennaltaehkäisyyn

Koulutuksen järjestäjät kiinnittävät huomiota sekä opiskelijoiden terveyteen että opiskeluympäristön terveellisyyteen ja turvallisuuteen. Positiivista on, että painotetaan ammattiin liittyvää terveystietoa, kuten ergonomiaa ja työturvallisuutta, sekä työkykyä ja terveellistä opiskeluympäristöä, kuten savutonta koulua, makeisautomaattien poistoja, terveellisiä välipaloja, terveellistä ateriaa ja päihteettömyyttä. Myös liikuntapäiviä ja teemaviikkoja järjestetään ja liikunnallisia harrastuksia tuetaan. Terveysriskeihin liittyviä vertaisryhmiä järjestetään. Opiskelijoiden elämänhallintaa edistetään myös työkykypassin avulla.

Koulutuksen järjestäjien piirissä ei mielletä laajasti terveystiedon opetuksen merkitystä hyvinvoinnin edistämässä, epäterveellisten elämäntapojen muuttamisessa ja elämäntapojen seurauksena syntyvien ongelmien ehkäisemisessä. Harva järjestäjä katsoo terveystiedon opetuksen integroituvan opiskelijahuoltoon. Siitä huolimatta, että monet opiskelijat pitävät terveystiedon opiskelusta, kaikki eivät ole onnistuneet järjestämään terveystiedon opetusta opiskelijoita kiinnostavalla tavalla. Jotkut puhuivatkin terveystiedosta ”hanttiaineena”.

Terveydenhoitajat ovat avainasemassa opiskelijoiden terveyden edistämässä ja ongelmien ennaltaehkäisyssä. Ongelmana on, että opiskelijoiden akuuttien ongelmien viedessä terveydenhoitajien työpanosta ei heillä ole riittävästi aikaa ennalta ehkäisevään työhön, kuten yksilö- ja ryhmäohjaukseen. Terveystarkastuksia ei tehdä kaikille opiskelijoille. Terveydenhoitajilla ei ole myöskään riittävästi aikaa osallistua yhteisölliseen toimintaan ja yhteistyöhön oppilaitosyhteisön henkilöstön kanssa.

Koulutuksen järjestäjillä on myös epätietoisuutta sen suhteen, mikä on heidän vastuunsa terveyden edistämässä ja missä määrin he voivat odottaa siihen liittyvien palveluiden ja osaamisen tulevan turvatuiksi kunnan terveydenhuollon palvelujärjestelmän kautta. Osa järjestäjistä näkee vastuun kuuluvan terveydenhuollon sektorille, kun taas osa korostaa yhteisvastuuta.

Osa koulutuksen järjestäjistä on osallistunut Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemään opiskelijoiden terveyttä koskevaan kyselyyn. Järjestäjien osallistumisesta terveystieteiden kyselyyn rajoittaa kyselyn maksullisuus. Lisäksi ongelmana on, etteivät kaikki järjestäjät analysoi tuloksiaan eivätkä hyödynnä niitä tavoitteiden asettamisessa ja toiminnan kehittämisessä.

Oppimisympäristön terveellisyys ja turvallisuus

Koulutuksen järjestäjät kiinnittävät huomiota opiskelun turvallisuuteen ja siten eri ammattien työhön liittyviin turvallisuustekijöihin. Työn opetuksen turvallisuudesta huolehditaan opettamalla opiskelijoille työturvallisuuskäsitteitä: työvaatetus, suojavälineet, tulityökortti, turvallisuuspassi, elintarvikkeiden omavalvonta sekä hygieniapassi. Lisäksi varmistetaan opettajien osaaminen työturvallisuuteen liittyvissä asioissa, kuten myös oppimisympäristön turvallisuus. Oppilaitosten tiloja, laitteita ja välineitä ja asuntoloita pidetään yleisesti asiallisina ja turvallisina. Osa järjestäjistä myös järjestää opiskelijoille ja henkilöstölle ensiapu-, työturvallisuus- ja kriisikoulutusta.

Osa järjestäjistä organisoivat viranomaisten edellyttämiä opiskelu- ja työympäristön tarkastuksia, mutta kaikissa yksiköissä tarkastukset eivät toteudu lainsäädännön vaatimalla tavalla.

Arviointiryhmän käsitys on, että järjestäjät ovat varautuneet melko hyvin oppilaitosyhteisön fyysiseen turvallisuuteen liittyvien uhkien varalle. Sen sijaan henkistä turvallisuutta ei painoteta fyysisen turvallisuuden tapaan, joskin järjestäjät puuttuvat kiusaamiseen välittömästi.

Opettajan roolit opiskelijahuollossa

Opettajat kohtaavat opinto-ohjaajan kanssa ensimmäisenä opetukseen osallistumattomuuteen, oppimis- ja sopeutumisongelmiin, päihteiden käyttöön, masentuneisuuteen tai kiusaamiseen koskevia ongelmia. Erityisesti ryhmäohjaajan (luokanvalvojien) rooli on opinto-ohjaajan ohella keskeinen opiskelijoiden lähiaikuisena, opiskelijan tukijana ja ongelmiin puuttujana. Lisäksi ryhmäohjaajan tehtävissä korostuu toimiminen välittävänä linkkinä opetustyön ja opiskelijahuollon suhteen.

Vaikka opiskelijahuollolliset asiat liittyvät tiiviisti opettajan työhön ja opetukseen, opettajat ovat kuitenkin melko etäällä opiskelijahuoltoon liittyvästä toiminnasta ja sen ytimestä. Kaikissa opiskelijahuoltoryhmissä ei ole opettaja-asiantuntijaa, joskin opettajilla on mahdollisuudet viedä ongelmallisia asioita opiskelijahuoltoryhmän ratkaistavaksi ja tulla samalla kuulluksi yksittäisen opiskelijan asioiden suhteen.

Opettajien vastuu opiskelijahuollosta korostuu pienissä yksiköissä, joissa opettajat saattavat vastata opetustyön lisäksi myös opintojen ohjauksesta ja opiskelijahuollosta. Sen sijaan isoissa yksiköissä opettajan työssä korostuu yhteistyö opiskelijahuoltohenkilöstön kanssa. Opettajat tarvitsevat erikoisasiantuntijoiden tukea ja ovat tarvitessaan tätä tukea myös saaneet useissa yksiköissä. Selvää on, ettei opiskelijahuollon erityishenkilöstö ole vain opiskelijaa varten, vaan myös opettajat tarvitsevat asiantuntijatueta omassa työssään. Opettajat voivat siten löytää opiskelijahuollon avustuksella ratkaisut yksittäisen opiskelijan pulmiin. Opettajien mielestä opiskelijahuollon erityisosaaminen on välttämätön tuki opettajan työlle.

Erityisopettajien ja laaja-alaisen erityisopettajien määrä vaihtelee järjestäjittäin. Eroja ilmenee myös siinä, miten erityisopettajien asiantuntemusta hyödynnetään opis-

kelijahuollossa. Monella järjestäjällä erityisopetuksen voidaan katsoa vastaavan opiskelijoiden tarpeita.

Sen ohella, etteivät opettajat ammattikuntana osallistu opiskelijahuollon ytimeen, kuten opiskelijahuoltoryhmiin, ei opiskelijahuollon asiantuntijuutta myöskään hyödynnetä opetuksen suunnittelussa tai kehittämisessä.

Opinto-ohjaajan rooli opiskelijahuollossa keskeinen

Opinto-ohjaajien rooli on erittäin keskeinen opiskelijahuollossa, joskin osa järjestäjistä mieltää opinto-ohjaajien ja opinto-ohjauksen kuuluvan pedagogisiin ydintoimintoihin. Erityisesti korostuvat opiskelijan ohjaukseen ja neuvontaan liittyvät näkökohdat ja opiskelijan kasvun tuki opiskelun eri vaiheissa, kuten myös huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö. Opinto-ohjaajat toimivat myös usein opiskelijahuoltoryhmän koollekutsujina tai sihteereinä ja koordinoivat opiskelijahuoltoa ja siihen liittyvää yhteistyötä. Osa heistä toimii myös opiskelijahuoltoryhmän puheenjohtajana.

Suuri osa järjestäjistä on onnistunut hyvin opintojen ohjauksen organisoinnissa. Opinto-ohjaajan opiskelijahuollollinen rooli korostuu erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjauksessa ja tuessa, poissalojen vähentämiseen ja oppimisvaikeuksiin ja opintojen loppuun saattamisessa sekä nivelvaiheisiin liittyvissä toiminnoissa ja siten sillan rakentamisessa sekä peruskouluun ja edelleen työelämään koulutuksesta valmistuttua.

Nivelvaiheisiin panostaminen parantaa tuloksia

Koulutusprosessien nivelvaiheisiin (siirtymät peruskoulutusta ammatillisen koulutukseen ja edelleen koulutuksesta työelämään ja jatko-opintoihin) liittyvät ohjaustarpeet ovat lisääntyneet viimeisten vuosien aikana. Koulutuksen järjestäjät ovat kehittäneet nivelvaiheisiin liittyviä toimintojaan ja pystyneet myös parantamaan niissä tarvittavaa luottamusta saaden aikaan hyviä tuloksia ja vaikuttavuutta. Oman alan ja hyvän opiskelumotivaation löytymistä on myös voitu edistää välittämällä peruskoululaisille tietoa ammatillisen koulutuksen vaihtoehtoista.

Opinto-ohjaajilla on merkittävä rooli nivelvaiheisiin liittyvässä toiminnassa ja opiskelijoiden ohjauksessa. Erityisesti peruskoulujen kanssa tehtävä yhteistyö ja erilaiset menettelyt, kuten ”saattaenvaihtopäivät”, ovat vakiinnuttaneet paikkansa. Myös eri viranomaisten väliseen tietojen vaihtoon on luotu toimivia ja vakiintuneita käytäntöjä. Joissakin tapauksissa esiin nousevat ongelmat liittyvät lähinnä opiskelijoita koskevien tietojen saantiin. Yhteistyöhön ja tiedon saantiin liittyvät ongelmat korostuvat myös sellaisten etäällä olevien kuntien ja koulutusyksiköiden kanssa, joista opiskelemissa on vain yksittäisiä opiskelijoita.

Huomiota myös toimeentulon tukeen, terveelliseen ravitsemukseen, viihtyisään asumiseen ja mielekkääseen vapaa-aikaan

Opiskelijoiden opintososiaaliset edut mahdollistavat opiskelijoiden täysipainoisen opiskelun. Opiskelijat joutuvat useissa tapauksissa muuttamaan pois kotoa ja järjestämään elämänsä vieraalla paikkakunnalla. Se ei ole aina yksinkertaista, erityisesti ensimmäistä kertaa kotoa poismuuttavalle 16-vuotiaalle opiskelijalle. Ilman taloudellista tukea opiskelijat eivät voi opiskella ja vastata päivittäisen elämän vaatimista hankinnoista ja elinkustannuksista. Hyvät edellytykset vähentävät siten myös opiskelun keskeyttämistä ja poissaoloja. Näin ollen erityisesti opinto-ohjaajien ja kuraattoreiden asiantuntemuksen tarve korostuu taloudellisten edellytysten turvaamisessa, yhteistyössä huoltajien kanssa ja ylipäätään opiskelijoiden tukemisessa ja ohjaamisessa opintojen alussa.

Koulutuksen järjestäjien tarjoamalla maksuttomalla aterialla on erittäin suuri merkitys opiskelijoiden terveyden ja terveellisten ruokailutottumusten ylläpitämisessä. Jotkut tarjoavat opiskelijoille myös maksuttoman aamupuuron tai aamiaisen. Ongelmana on, että osa opiskelijoista ei hyödynnä maksuttoman ja terveellisen aterian mahdollisuutta vaan tyytyy erilaisiin välipaloihin ja pikaruokaan.

Koulutuksen järjestäjien opiskelijoiden vapaa-ajan toimintoihin liittyvät toimenpiteet vaihtelevat. Melko suuri osa järjestäjistä katsoo, ettei opiskelijoiden vapaa-ajan toimintojen järjestäminen kuulu lainkaan heille. Osa järjestäjistä on puolestaan luonut opiskelijoille monipuoliset mahdollisuudet vapaa-ajan toimintoihin, joskin nämä palvelut korostuvat opiskelija-asuntolassa asuvien opiskelijoiden kohdalla. Osa järjestäjistä jopa korostaa, että mielekkääseen vapaa-aikaan liittyvät toiminnot ovat osa mielekkääseen elämään ja ylipäätään oman elämän hallintaan liittyvää kasvatustyötä.

Osa koulutuksen järjestäjistä ylläpitää opiskelija-asuntolaa. Asuntolatoiminta on hyvin organisoitu, ja sen laatuun järjestäjät kiinnittävät yhä enemmän huomiota. Myös arvointiryhmä pitää edelleen olemassa olevaa, järjestäjien ylläpitämää asuntolatoimintaa tarkoituksenmukaisena mutta ei näe tarpeita sen laajentamiseen niille järjestäjille, joilla asuntoloita ei ole. Sen sijaan näiden järjestäjien kohdalla korostuu opiskelijoiden asumismahdollisuuksien edistäminen paikkakunnallaan. Edelleen arvointiryhmä näkee, että asuessaan muiden opiskelijoiden joukossa opiskelijoille muodostuu mahdollisuuksia tutustua erilaisissa yksiköissä ja eri tasoilla opiskeleviin opiskelijoihin ja ystäväyhteyksiin heidän kanssaan. Tällä on myös merkitystä eri asteilla opiskelevien opiskelijoiden ja koulutusten raja-aitojen madaltamisessa. Arvointiryhmän mielestä koulutuksen järjestäjien tulisi edistää omassa organisaatiossaan opiskelevien asumismahdollisuuksien parantamista omalla paikkakunnallaan.

Opiskelijoiden keskinäinen vuorovaikutus ja osallisuus edistävät yhteisöllisyyttä ja vastuullisuutta

Erilaisilla opiskelijoiden omaa vastuuta ja osallisuutta korostavilla toimintatavoilla on voitu edistää kunkin opiskelijan liittymistä yhteisön jäseneksi ja kasvattaa myös opis-

kelijoiden keskinäistä vastuuta omasta ryhmästään sekä ylipäätään opiskelusta ja koko opiskeluyhteisöstä.

Koulutuksen järjestäjät kiinnittävät paljon huomiota opiskelijoiden keskinäiseen vuorovaikutukseen ja opiskelijoiden omaan yhteisölliseen vastuuseen. Erityisen yleinen käytäntö on koulutuksen alkuun sijoittuvat ryhmäytymispäivät, -viikot ja -tapahtumat. Lisäksi opiskelijat osallistuvat hyvin aktiivisesti erilaisten tapahtumien ja juhlien järjestämiseen, jotka niin ikään edistävät yhteisvastuuta ja yhteisöllisyyttä.

Myös muilla tavoin edistetään uusien opiskelijoiden opintojen aloittamista. Tutor-toiminnan merkitys on käytännössä suuri. Taustatietojen, tulohaastattelun ja erilaisten testien avulla pyritään saamaan mahdollisimman hyvä käsitys kunkin opiskelijan opiskeluedellytyksistä ja tuen tarpeesta.

Sen sijaan oppilaskuntien toiminnassa ja opiskelijoiden mahdollisuuksissa vaikuttaa koulutuksen järjestäjän päätöksentekoon ja toiminnan kehittämiseen on kehitettävää. Monien järjestäjien mielestä opiskelijoiden ääntä kuullaan ja vaikutusmahdollisuuksia luodaan, mutta silti kaikki järjestäjät eivät ole onnistuneet aktivoimaan oppilaskuntaa toimintaan. Parhaiten opiskelijoiden osallistamisessa ja oppilaskuntien aktivoinnissa on onnistuttu silloin, kun oppilaskunnan toimintaa ja osallistumista johdetaan ja koordinoidaan järjestäjän taholta (esimerkiksi apulaisrehtori) ja kun oppilaskunnan toimintaa tuetaan myös taloudellisesti.

Toimivia käytäntöjä yhteistyöhön vanhempien ja huoltajien kanssa

Koulutuksen järjestäjät tiedostavat hyvin vanhempien ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön merkityksen. Yhteistyön avulla edistetään yksittäisen opiskelijan opiskelua ja turvataan sen jatkuvuus. Merkillepantavaa on, että jotkin järjestäjät ovat nostaneet erityiseksi tavoitteeksi jaetun kasvatusvastuun ja tehtävän, jota pidetään yhteistyön ohjenuorana. Yhteistyössä painotetaan myös ongelmien ennaltaehkäisyyn liittyviä tavoitteita. Hyvinä käytänteinä nousivat esiin vanhempien mahdollisuudet seurata opintojen edistymistä ja poissaloja sekä osallistua opiskelijahuollon kehittämiseen.

Arviointiryhmän mielestä suurimmat puutteet liittyvät siihen, etteivät kaikki koulutuksen järjestäjät järjestä toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoiden huoltajille taroitettuja tilaisuuksia. Huoltajia ei myöskään aktivoida osallistumaan oppilaitoksen toiminnan kehittämiseen, eikä huoltajilta koota palautetta.

OPISKELIJOIDEN YKSILÖLLINEN ERITYISTUKI JA HOITO

Opiskelijoiden yksilöllisen tuen tarve suuri

Opiskelijoiden erilaiset yksilöllisen tuen tarpeet ovat lisääntyneet muun muassa koko ikäluokalle tarjottavan koulutuksen, erityisopetuksen integraation, keskeyttämisen ennaltaehkäisyyn ja opiskelijoiden mielenterveys- ja päihdeongelmien ja muiden syiden vuoksi. Näiden oppimista, terveyttä tai sosiaalista hyvinvointia koskevien ongelmien ennaltaehkäisyyn ja opiskelijoiden yksilölliseen tukeen tarvitaan opettajien, opinto-ohjaajien, kuraattoreiden, erityisopettajien (laaja-alainen erityisopettaja), lääkäreiden, psykologien ja terveydenhoitajien asiantuntemusta ja moniammatillista yhteistyötä. Yksilöllisellä tuella parannetaan oppimisen edellytyksiä.

Erityisopetuksen haasteet lisääntyneet

Arviointi osoitti, että koulutuksen järjestäjät laativat lisääntyvästi opiskelijoille henkilökohtaisten opetus suunnitelmien (HOPS) lisäksi henkilökohtaisia opetuksen järjestämissuunnitelmia (HOJKS) sekä painottavat opiskelijoiden tarvitsemien opetus- ja kuntoutuspalveluiden yksilöllistämistä.

Erityisopetuksen lisääntyminen heijastuu myös opiskelijahuoltoon. Erityisopettajien määrä on lisääntynyt, kuten myös erityisopettajien yhteistyön tarve opiskelijahuoltoon. Erityisopettajien rooli välittävänä opetuksen ja opiskelijahuollon linkkinä korostuu. Suurissa yksiköissä toimivan ERVA-järjestelmän avulla koordinoidaan erityisopetuksen järjestämistä, opiskelijoiden oppimisongelmia ja opiskelijoiden tarvitsemia palveluita.

Koulutuksen järjestäjät saavat henkilökohtaisia opetus- ja tukipalveluita tarvitsevista opiskelijoista korotuksen yksikköhintaan, jonka turvin opiskelijoille turvataan heidän tarvitsemansa erityisopetus ja muu tuki. Käytännössä ilmenee epäselvyyttä, miten vastuu erilaisista tukipalveluista (esimerkiksi tulkkipalvelut, apuvälineet, kuljetuspalvelut ja henkilökohtaiset avustajat) jakautuvat koulutuksen järjestäjien, koulutuksen järjestäjien sijaintikunnan ja opiskelijan kotikunnan välillä.

Kuraattori- ja psykologipalvelut eivät vastaa tarpeita³²

Kuraattoripalveluiden tarve on kasvanut suuresti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Lähes kaikki järjestävät nämä palvelut opiskelijoille, vaikka järjestäjillä on epätie-

---

³² Opiskeluterveydenhuoltoa ja sosiaalipalveluita koskevat näkökohdat esitetään seuraavassa luvussa.

toisuutta sen suhteen, kenen vastuulla kuraattoripalvelut ovat ja miten ne rahoitetaan. Arvioinnissa ei saatu täysin selvää kuvaa kuraattoripalveluiden tarjonnasta ja kysynnästä, joskin kuraattoreiden määrä on voimakkaasti kasvanut. Keskeinen tulos on, etteivät kuraattoripalvelut vastaa kattavasti opiskelijoiden tarpeita.

Perusopetusta koskevan lainsäädännön (L628/1998) mukaisessa oppilashuollossa toimivalta kuraattorilta edellytetään sosiaalityöntekijän kelpoisuutta (A491/1990). Epäselvyyttä ilmenee sen suhteen, koskevatko nämä kelpoisuusehdot myös ammatillisen koulutuksen järjestäjien vastuulla olevia kuraattoripalveluita. Tämä arviointi osoitti, että ammatillisessa koulutuksessa toimivien kuraattoreiden koulutustausta on hyvin kirjava vaihtelun ollessa kouluttamattomasta työntekijästä sosiaalityöntekijän yliopistolliseen tutkintoon. Näiden lisäksi kuraattoreina toimii muun yliopistollisen loppututkinnon suorittaneita, ammattikorkeakoulun tutkinnon suorittaneita ja sairaanhoitajia.

Ongelmia liittyy myös kuraattoripalveluiden järjestämis- ja kustannusvastuuseen. Pääsääntönä on, että koulutuksen järjestäjät vastaavat näistä palveluista, ja vain poikkeustapauksissa kunnat tuottavat näitä palveluita opiskelijoille opiskeluterveydenhuollon tapaan. Kustannusten osalta tilanne on sama: järjestäjät vastaavat suurelta osin kuraattoripalveluiden kustannuksista.

Arviointiryhmän mielestä opiskelijoiden sosiaalisiin ongelmiin vastaaminen on ajautunut yhä enemmän koulutuksen järjestäjien vastuulle. Palveluiden tarve on kasvanut ja kasvaa yhä, eikä näitä palveluiden tarpeita aina kyetä erottamaan terveydenhuollon palveluiden tarpeesta. Arviointiryhmän mielestä palveluiden tarjonnan perustaksi tulisi laatia kokonaiskartoitus ja palveluita tulisi tarkastella kokonaisuutena.

Psykologipalveluiden tarve on myös lisääntynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana muun muassa opiskelijoiden lisääntyneiden mielenterveys- ja päihdeongelmien sekä elämänhallintaan liittyvien ongelmien sekä oppimisvaikeuksien vuoksi. Arviointiryhmän mielestä psykologipalveluiden puute on lääkäripalveluiden puutteen lisäksi yksi suurimmista ongelmista opiskelijahuollossa.

Käytännön ongelmaksi on muodostunut kuntien välisten suurten erojen lisäksi näiden palveluiden riittämättömyys. Jotkin kunnat järjestävät psykologipalveluita tarpeen mukaan, mutta palveluiden puuttuessa jotkin järjestäjät ovat palkanneet omia psykologeja mielenterveysongelmiin liittyvää tukea, kriisitukea ja opiskelijoiden oppimisvaikeuksien kartoittamista ja analysoimista ja henkilöstön tukemista varten. Psykologeja on katsottu tarvittavan sekä opiskelijoiden lisääntyvien ongelmien että henkilöstön tarvitseman asiantuntijatuen vuoksi. Kunnan psykologipalveluiden vähäisyys ja epäselvyys siitä, kenen vastuulle palveluiden tuottaminen kuuluu, on johtanut monessa kunnassa myös siihen, että opiskelijoita ohjataan esimerkiksi mielenterveysongelmien vuoksi heidän kotikuntaansa.

Arviointiryhmän käsitys on, sekä kuraattori- että psykologipalveluiden järjestämis- ja kustannusvastuut on selkeytettävä.

Lastensuojeluun ja sosiaalisiin ongelmiin liittyviä haasteita

Vuonna 2007 voimaan tullut lastensuojelulaki (417/2007) ei velvoita kuntia järjestämään koulupsykologi- ja kuraattoripalveluita ammatillisessa koulutuksessa opiskeleville. Sen sijaan se velvoittaa tekemään lastensuojeluilmoituksen alaikäisestä opiskelijasta, joka on lastensuojelun tarpeessa. Tämän johdosta koulutuksen järjestäjät järjestävät palvelut, joiden avulla varmistetaan koulunkäyntiin ja opiskelijoiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi tarvittava tuki. Lastensuojelulain mukaan eri tahot veloitetaan yhteistyöhön lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja sen yhdessä suunnittelemiseksi.

Lähes kaikki koulutuksen järjestäjät ovat joutuneet tekemään lastensuojeluilmoituksia. Yhteistyö lastensuojeluviranomaisten kanssa on yleensä joustavaa ja lastensuojeluviranomaisten asiantuntemus saadaan tarvittaessa viiveettä hyödynnettyksi opiskelijan parhaaksi.

Koulutuksen järjestäjät tiedostavat erittäin hyvin sen, etteivät he kykene vastaamaan opiskelijoiden ja yhteisön hyvinvointia koskeviin tarpeisiin pelkästään järjestäjän sisäisillä toimenpiteillä vaan yhteistyössä eri tahojen kanssa. Yhteistyö nuorisotyön, poliisin ja muiden viranomaistahojen sekä seurakunnan kanssa on lisääntynyt, joskin järjestäjien yhteistyössä näiden tahojen kanssa on eroja. Erot korostuvat myös nuorisotoimen kanssa tehtävässä yhteistyössä, kun taas seurakuntien kanssa tehtävä yhteistyö on melko kattavaa. Yhteistyövaatimukset eri tahojen kanssa kasvavat edelleen.

Opiskeluun osallistumista seurataan, oppimisvaikeuksia kartoitetaan ja opintojen keskeyttämistä ehkäistään

Koulutuksen järjestäjät ovat sisäistäneet opetukseen osallistumisen merkityksen ja poissaoloihin puuttumisen tärkeyden. Poissaoloja seurataan (ei läsnäoloa) ja niihin puututaan melko laajasti. Useimmat järjestäjät ovat luoneet tarkoituksenmukaiset poissaolojen ehkäisemisen ja niihin puuttumisen käytännöt. Poissaolojen seuranta ja niihin puuttuminen on monien mielestä vähentänyt negatiivista keskeyttämistä. Lisäksi tiedostetaan, että poissaolojen vähentäminen edellyttää opettajien, opinto-ohjaajien ja kuraattoreiden yhteistyötä. Hyvänä käytäntönä voidaan pitää myös joidenkin järjestäjien käytäntöä, jonka mukaan alaikäisten opiskelijoiden vanhemmilla on myös mahdollisuus seurata opintojen etenemistä ja poissaoloja.

Opiskelijoiden oppimisvaikeuksia kartoittavien testien ja erilaisten tukimenetelmien käyttö on laajaa, mutta järjestäjien välisiä eroja on. Järjestäjät ovat palkanneet opetusta tukevaa henkilöstöä (opintoavustajat, koulunkäyntiavustajat, ammattimiehet/naiset), opetusta on eriytetty, opetusta ja ohjausta yksilöllistetty ja erityisopettajien asiantuntemusta hyödynnetty.

Koulutuksen järjestäjät tukevat keskeyttämisuhan alla olevia opiskelijoita monipuolisin keinoin, jotta opiskelija ei jäisi ”tyhjän päälle” eikä joutuisi syrjäytymiskier-

teeseen. Opiskelijoita ohjataan muun muassa muuhun koulutukseen, ammattistarttiin, oppisopimuskoulutukseen tai muihin tukipalveluihin.

Tässä arvioinnissa ei voitu osoittaa opiskelijahuollon laadun ja kokonaisvaltaisen hallinnan ja keskeyttämisen ja läpäisyasteen välistä positiivista yhteyttä. Arviointiryhmän käsitys on, että keskeyttämiseen ja läpäisyasteeseen vaikuttavat monet tekijät. Näin ollen keskeyttämistä ja läpäisyastetta ei voida myöskään pitää opiskelijahuollon yksinomaisina indikaattoreina, vaan tulosten saamiseksi selville tarvitaan monipuolinen indikaattoristo ja muita mittaimia. Tämän mittariston avulla tulisi pureutua koulutuksen järjestäjien toimintaan opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Toimintaan pureutuvilla mittareilla voidaan niin ikään päästä mittaamaan palveluiden laatua ja saatavuutta. Kehittävien tietojärjestelmien ja mittainten tulee olla kansallisesti kattavaa, vertailukelpoista, helposti saatavilla ja rekisteröitävissä sähköiseen muotoon. Mittaristoa olisi tarvetta kehittää niin, että se voisi muodostua tuloksellisuusrahoituksen ja kansallisen kehittämisen yhdeksi lähtökohdaksi.

Kiusaamiseen puututaan välittömästi

Koulutuksen järjestäjät tiedostavat erittäin hyvin kiusaamiseen liittyvät haasteet ja vaatimukset välittömään puuttumiseen. Monet järjestäjät painottavat kiusaamisen suhteen nollatoleranssia. Erityisesti korostetaan varhaista ja välitöntä puuttumista, joka on kaikkien työyhteisössä toimivien, myös opiskelijoiden vastuulla.

Kiusaamiseen suhtaudutaan jyrkän kielteisesti, mutta kaikilla järjestäjillä ei ole kiusaamiseen liittyviä toimintaperiaatteita ja -ohjeita. Ongelmana niin ikään on, etteivät kaikki kiusaamistapaukset tule henkilökunnan tietoon, sillä pelko ja häpeä estävät kiusattua kertomasta kiusaamisesta. Tämän takia kiusaamista koskevat säännölliset kyselyt, joihin vastataan nimettömänä, olisivat tarpeellisia.

Monien järjestäjien mielestä kiusaaminen on vähentynyt ja työrauha parantunut kiusaamiseen liittyvien periaatteiden ja ohjeiden laatimisen, henkilöstön koulutuksen ja sen jälkeen, kun kiusaaminen on otettu avoimeen tarkasteluun. Lisäksi välittäminen, avoimuus ja vaikeista asioista puhuminen ovat parantuneet.

Aineiston ja arviointikäyntien mukaan ohjeista ja toimintaperiaatteista huolimatta kiusaamista on eri muodoissaan edelleen kaikissa yksiköissä. Kaikki kiusaamistapaukset eivät tule ilmi. Koska kiusaaminen voi heikentää opiskelukykyä ja lisätä eristäytymistä ja jopa opintojen keskeyttämistä, tulee järjestäjien edelleen varmistaa toimenpiteensä sekä kiusaamisen tunnistamiseksi että niihin puuttumiseksi välittömästi. Perusopetukseen kehitetty näyttöön perustuva kiusaamisen ehkäisyohjelma voisi olla yksi keino.

Uhkatilanteet ja opiskelijoiden käyttäytymisongelmat sekä rangaistukset hyvin vähäisiä

Koulutuksen järjestäjät joutuvat kohtaamaan ja ratkaisemaan opiskelijoiden käyttäytymiseen, rikoksiin ja rikosseuraamuksiin liittyviä ongelmia melko vähän. Koulutuksen järjestäjät rankaisevat opiskelijoita tarvittaessa sääntöjen rikkomisesta tai muusta vastaavasta järjestyssääntöjensä mukaan. Lähinnä on kyse opiskelijoille annettavista kirjallisista ja suullisista varoituksista ja asuntolasta erottamisesta määräajaksi.

Erilaisten käytöshäiriöiden ja muiden ongelmien suhteen painopisteen tulisi olla ennaltaehkäisyssä. Erityisesti uusien opiskelijoiden perehdytys järjestyssääntöjen, turvallisuus- ja kriisisuunnitelmien, kiusaamiseen puuttumisohjeisiin ja niin edelleen voi olla keino vähentää edelleen opiskelijoiden käyttäytymiseen ja kurinpitotoimiin johtavia ongelmia. Lisäksi esimerkiksi nimikkopoliisin näkyvyys voi toimia ennaltaehkäisevänä keinona.

12.4 Opiskeluterveydenhuoltopalveluiden toimivuus osana opiskelijahuoltoa

Kansanterveyslain (L66/1972) mukaan kunnan tulee ylläpitää alueellaan sijaitsevien oppilaitosten opiskelijoille kotipaikasta riippumatta opiskeluterveydenhuoltoa, johon luetaan opiskeluympäristön terveellisyys ja turvallisuuden edistäminen, opiskelijoiden terveyden ja opiskelukyvyn edistäminen, terveyden- ja sairaanhoitopalvelut, mielenterveyspalvelut ja suun terveydenhoitopalvelut ja koko oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin varmistaminen.

Lainsäädännön lähtökohtana on, että opiskelija saa opiskeluterveydenhuoltopalvelut koulutusta järjestävän oppilaitoksen sijaintikunnasta. Käytännössä kuntien palveluissa on erittäin suuria eroja, mikä johtuu muun muassa niukoista taloudellisista resursseista ja paikallisen väestön sairaanhoidon kasvavista tarpeista. Arviointiryhmän mielestä kunnissa tulisi tiedostaa nuorison terveysongelmat ja niihin liittyvät palveluiden tarpeet ja erityisesti nuorten pahoinvointiin ja syrjäytymisvaaraan liittyvät näkökulma ja ennalta ehkäisevän työn tarpeet. Kuntien päättäjiä tulisi tiedostaa opiskelijahuollon sekä opiskelijaterveydenhuollon mahdollisuudet vaikuttaa nuorten hyvinvointiin. Arviointiryhmän mielestä koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta tulisi kehittää ennalta ehkäisevän ja terveyttä edistävän työn jatkumo äitiys- ja lastenneuvolapalveluille (nuorten terveysneuvolat).

Opiskeluterveydenhuollon palvelut eivät vastaa opiskelijoiden eivätkä oppilaitosyhteisön tarpeita, joskin myös erinomaisesti toimivia esimerkkejä on. Eroja ilmenee sekä palveluiden saatavuudessa että niiden laadussa. Erot ovat suuria järjestäjien välillä, kuten myös eri kunnissa sijaitsevien yksittäisen järjestäjän yksiköiden välillä. Puutteita on erityisesti lääkäri- ja psykologipalveluissa. Mielenterveyspalveluiden tarve on suurempi kuin mitä kunnat pystyvät järjestäjille keskimäärin tuottamaan. Ongelmana on, että opiskelijoita ohjataan oman kotikuntansa terveyspalveluihin. Ongelmana on myös se, ettei kaikille opiskelijoille tehdä opintojen alussa terveystarkastusta, vaan

osa tyytyy kartoittamaan opiskelijoiden terveydentilaa kyselyn avulla. Ongelmana on myös se, ettei terveystarkastuksissa kartoiteta kattavasti mielenterveyteen liittyviä näkökohtia. Terveystarkastuksista saatua tietoa, kuten myöskään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen terveystarkastuksen tuloksia, ei muuteta järjestäjätason tiedoksi ja analysoida palveluiden kehittämisen perustaksi.

Suun terveydenhuollon palvelut ovat terveystarpeista ilmeisesti kaikkien puutteelliset. Järjestäjien tuottamista aineistoista ei myöskään tullut ilmi, ohjataanko opiskelijoita lainkaan käyttämään opiskelupaikkakunnan suun terveydenhuollon palveluita. Suun terveydenhuollon palveluista ei puhu juuri kukaan.

Kuntien terästävä vastuutaan opiskeluterveydenhuollossa

Kaikki kunnat eivät turvaa kunnan alueella opiskelevien opiskelijoiden terveydenhuoltoa akuuttia sairaanhoitoa lukuun ottamatta. Erityisiä puutteita on lääkäripalveluissa, psykologipalveluissa ja niihin liittyvissä mielenterveyspalveluissa ja päihteiden käyttöön liittyvissä palveluissa sekä suun terveydenhoidossa.

Arviointiryhmän käsitys on, että ongelmat ovat seurausta opiskeluterveydenhuollon heikosta johtamisesta, suunnitelmallisuuden puutteista ja resurssien riittämättömyydestä. Joko lainsäädännön veloitteita ei riittävästi tunneta, opiskeluterveydenhuollon oletetaan hoituvan vakiintuneella tavalla, opiskelijoiden todellisista tarpeista ei ole riittävästi tietoa, voimavarat eivät mahdollista paneutumista ennalta ehkäisevään toimintaan tai ylipäätään voimavarojen puute perusterveydenhuollossa johtaa priorisointien painopisteet sairaanhoitoon ja muihin enemmän palveluita tarvitseviin väestöryhmiin. Kunnan näkökulmasta opiskeluterveydenhuollon järjestämisen ongelmiin vaikuttanee se, nämä palvelut tuotetaan kunnan terveyskeskuksen ulkopuolella ”oppilaitoksissa”. Tämän seurauksena terveydenhoitaja jää usein yksin vastaamaan koko opiskeluterveydenhuollon toteuttamisesta ilman työparina toimivia lääkäreitä ja psykologeja. Terveydenhoitajankin resurssit ovat usein selvästi alimitoitettut.

Siitä huolimatta, että vastuu opiskeluterveydenhuollosta on oppilaitoksen sijaintikunnalla, kaikki koulutuksen järjestäjät eivät näytä mieltävän omaa vastuutaan ja rooliaan opiskeluterveydenhuollon järjestämisessä ja erityisesti siihen liittyvässä yhteistyössä ja kehittämisestä vaan olettavat opiskeluterveydenhuollon hoituvan kunnan terveydenhuollon asiantuntijoiden toimesta ilman järjestäjän omaa panostusta. Arviointiryhmän mielestä koulutuksen järjestäjien ja kunnan terveydenhuollon toimijoiden tulisi johdon tasolla laatia opiskeluterveydenhuollon suunnitelma, joka perustuu opiskelijoiden tarpeisiin, opiskeluterveydenhuollolle asetettuihin laatuvaatimuksiin ja palveluiden käyttöä ja vaikuttavuutta kuvaaviin indikaattoreihin. Palveluiden suunnittelun perustaksi mainittujen tahojen tulisi yhdessä analysoida opiskelijoiden terveyskyselyistä ja terveystarkastuksista saatuja tietoja sekä palveluiden käyttöä kuvaavia tietoja. Koulutuksen järjestäjien tulisi siten olla aktiivisempia opiskelijoiden ”asianajajina”. Samassa yhteydessä, jossa sovitaan opiskelijoille suunnattavista opiskeluterveydenhuollon palveluista, tulisi sopia koko yhteisön hyvinvointiin ja sen edistämiseen.

seen liittyvistä terveystalviteista ja asiantuntija-avusta. Keskeistä niin ikään on, että opetussuunnitelmaan sisältyvää opiskelijahuoltoa ja kodin ja oppilaitoksen yhteistyötä koskevat suunnitelmat laaditaan moniammatillisessa yhteistyössä mukaan lukien monipuolinen terveydenhuollon asiantuntemus.

Yhteistyössä tulee sopia myös siitä, miten koulutuksen järjestäjä voi osaltaan edistää opiskeluterveydenhuoltoa saavuttamaan sille asetetut tavoitteet. Arviointiryhmän mielestä opiskeluterveydenhuollon tulisi perustua ylimmän johdon tasolla vahvistetaviin suunnitelmiin ja yhteistyösopimuksiin. Näin luotaisiin toimintalinjat molempia osapuolia koskevalle toiminnalle, yhteistyölle, seurannalle ja arvioinnille sekä jatkuvalla kehittämiselle. Molempien osapuolten tulisi huolehtia siitä, että opiskeluterveydenhuoltoon kuuluvat osa-alueet tulevat otetuiksi huomioon. Keskeistä on sopia myös henkilöstön kouluttamiseen ja ammattitaidon kehittämiseen liittyvästä yhteistyöstä. Koulutuksen järjestäjien tulisi myös huolehtia siitä, että eri kuntien alueella toimivissa yksiköissä opiskelevat opiskelijat saavat tasalaatuiset palvelut.

Myöskään opiskeluterveydenhuollon opasta ei hyödynnetä systemaattisesti. Käytännössä se kuitenkin voisi toimia hyvänä kehittämisen lähtökohtana.

Terveyshpalveluiden järjestäminen

Opiskeluterveydenhuollon suositusten ja uuden opiskeluterveydenhuoltoa koskevan asetuksen (A380/2009, myös sen perustelumuuisto 18.5.2009) mukaan opiskelijalle tulee tehdä terveydenhoitajan terveystarkastus ensimmäisenä opiskeluvuonna. Terveystarkastuksissa on kuitenkin suuria eroja: toisaalla terveystarkastukset tehdään kaikille opiskelijoille, mutta toisaalla terveystarkastukset tehdään terveystarkastuksen mukaan valikoiduille opiskelijoille. Lääkärin tekemät terveystarkastukset ovat erittäin harvinaisia.

Opiskelijoiden terveyteen liittyviä tarpeita ei analysoida, eikä siten heidän terveydentilastaan ole kokonaiskuvaa. Oikein mitoitettut terveydenhoitajan resurssit ja toimivat tietojärjestelmät mahdollistaisivat uusien opiskelijoiden terveystarkastuksen pohjalta saatavan tilastotiedon. Sen avulla voitaisiin kartoittaa esimerkiksi tupakoivien, ylipainoisten, päihteiden suurkuluttajien tai itsensä masentuneeksi kokevien osuus vuosittain opintonsa aloittavista nuorista ennalta ehkäisevän työn pohjaksi. Arviointiryhmän mielestä opiskeluterveydenhuollon palveluiden tarvekartoitus tulisi tehdä säännöllisin väliajoin (esimerkiksi joka toinen vuosi) kouluterveyshkyselyyn, terveystarkastuksessa ilmenevien terveysuhkien ja sairauksien sekä opiskelijoilta kerätyn palautteen perusteella.

Opiskeluterveydenhuollon palveluiden tarjonnan lähtökohtana on, miten palvelut saadaan vastaamaan opiskelijoiden terveydenhuollon asiantuntemusta vaativia tarpeita. Opiskeluterveydenhuollossa on sekä resurssivajausta että puutetta erityisasiantuntijuudesta. Lisäksi on palveluiden tarpeeseen liittyviä vääristyneitä odotuksia.

Terveydenhuollon ja siten myös opiskeluterveydenhuollon toiminta suuntautuu sairaanhoitoon, koska niiden kysyntä julkisella sektorilla on suurempaa kuin tarjonta. Opiskeluterveydenhuollon näkökulmasta voimavaroja pitäisi kohdentaa ennalta ehkäi-

sevän työn lisäksi sellaisiin ongelmiin, joihin opiskelija ei itse ehkä edes halua apua, kuten päihde- ja mielenterveyshäiriöt.

Resurssien rajallisuuden vuoksi tarpeisiin vastaamista joudutaan priorisoimaan, mutta sekä eettisistä syistä että kustannusvaikuttavuuden perusteella olisi käytettävää niitä toimintamuotoja, jotka johtavat parhaimpaan mahdolliseen lopputulokseen. Tämä edellyttää seurannan ja sähköisten tietojärjestelmien kehittämistä.

Opiskelijoiden mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat lisääntyneet

Opiskelijahuollossa kohdataan hyvin usein opiskelijoiden päihde- ja mielenterveysongelmia, jotka nuorillakin usein esiintyvät samanaikaisesti. On ymmärrettävää, että jos opiskelua eniten haittaavat tekijät liittyvät mielenterveyteen tai päihteiden käyttöön, ei pelkillä opetuksen keinoilla selvitä, vaan opiskelijahuollossa tarvitaan erityisesti näiden alueiden asiantuntijuutta.

Päihteiden käyttö on terveystarkastuksen mukaan (liite 1) yleistä ammatillisten opiskelijoiden keskuudessa ja jopa yleisempää kuin vastaavan ikäisten lukio-opiskelijoiden keskuudessa. Ongelmana on, että sekä päihde- että mielenterveyshäiriöt todetaan usein niin myöhään, että hoitotulokset jäävät huonoiksi. Alkoholin liikakäyttö tulisi havaita suurkulutusvaiheessa, ja siihen pitäisi puuttua terveydenhuollon toimesta. Päihdeongelmia havaittaessa tulisi selvittää mahdolliset mielenterveysongelmat ja päinvastoin sekä tarjota apua ja hoitoa molempiin. Ennalta ehkäisevä toiminta päihdetyössä on tullut entistä tärkeämmäksi, ja sen sisällöllinen kehittäminen on välttämätöntä. Lisäksi tarvitaan yhteistyötä, päihteisiin liittyvää tietoutta ja osaamista tulosten aikaansaamiseksi. Nykyiset toimintamallit eivät täysin vastaa ajan vaatimuksia eivätkä mahdollista päihdetyön ja mielenterveyshuollon asiantuntemuksen yhteistyötä ja -palvelua.

Terveydenhuollon mahdollisuudet vaikuttaa suoraan opiskelijoiden alkoholinkäyttöön ovat parhaat yksilötasolla. Terveystarkastuksen yhteydessä pitäisi selvittää nuoren suhde päihteisiin käyttämällä nuorten päihdemittaria tai tekemällä AUDIT-testi. Tuloksen perusteella tulee tarvittaessa puuttua liialliseen alkoholin käyttöön mini-interventiolla, joka on osoitettu kustannustehokkaaksi toimintamuodoksi, vaikka sen vaikuttavuus ei ole kovin suurta.

Monet opiskelijat kärsivät masennuksesta. Masennus on yksi tärkeimmistä nuorten itsemurhien riskitekijöistä. Suurimmalla osalla masentuneista nuorista on samanaikaisesti muita häiriötä, kuten ahdistuneisuutta ja päihdehäiriötä.

Liiallinen stressi on yksi masennuksen riskitekijöistä ja psyykkistä hyvinvointia uhkaava tekijä. Koko henkilöstön kykyä tunnistaa opiskelijoille tyypillisen stressin ilmenemismuodot: inihäiriöt, väsymys, keskittymiskyvyn puute, epämääräinen ruumiillinen oireilu, tulisi lisätä koulutuksella. Koulutus voisi olla valtakunnallista. Tärkeää on myös kyetä tarjoamaan apua niin, että opiskelija ottaa sen vastaan. Uusin tieto ammattiin opiskelevien ikäluokan psyykkisistä ongelmista, niiden hoidosta ja ennaltaehkäisystä pitäisi saada opiskeluterveydenhuollon ammattikuntien tietoon. Myös osaamiseen tulisi kiinnittää huomiota. Opiskelijahuoltoryhmillä tulisi olla mahdollisuuksia saada näiden alojen asiantuntijoilta asiantuntija-apua sekä kehitettävä omaa osaamistaan.

Opiskelijajayhteisön tasolla tulisi opiskelijat ja oppilaskunta ottaa mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan päihteiden käyttöä vähentäviä toimintamalleja sekä myös hoitoonohjausta.

Opiskeluterveydenhuoltoon liittyviä muita haasteita ja kehittämistarpeita

Arviointiryhmä yhtyy monien järjestäjien esille nostamiin opiskelijahuollon kehittämistarpeisiin ja haasteisiin, jotka myös heijastuvat opiskeluterveydenhuoltoon:

- Opiskelijoiden elämänhallintaan ja muuhun erityiseen tukeen liittyvät tarpeet ovat lisääntyneet ja heijastuvat myös opiskeluterveydenhuoltoon.
- Sekä koulutuksen järjestäjät että terveydenhuoltoviranomaiset eivät ole tiedostaneet yhteistyösopimusten laadintaan liittyviä puutteita ja tarpeita. Sopimusten avulla tulee varmistaa palveluille asetettavat tavoitteet, palveluiden saatavuus ja saatavuuden seuranta ja valvonta.
- Palveluiden tarve lisää resurssitarpeita, mistä syystä niiden riittävyys tulee varmistaa ennalta.
- Yhteistyötä ja erityisesti tiedonkulkua, tulee kehittää.
- Nivelvaiheen tiedonsiirto on saatava joustavaksi, tämä edellyttää yhtenäistä lakia.
- Terveydenhuollon rahapula heikentää opiskeluterveydenhuollon tarjontaa.
- Koulutuksen rahoitus ei mahdollista sitä, että järjestäjät voisivat hankkia opiskelijoille yksityisiä psykologi- ja mielenterveyspalveluita.
- Opiskelijoiden fyysiseen suoriutuskykyyn ja ylipainoon tulisi kiinnittää huomiota terveys- tarkastuksissa ja tuoda ko. tieto oppilashuoltoon ja oppilaitostasolle

12.5 Koulutuksen järjestäjän opiskelijahuoltoon ja opiskeluterveydenhuoltoon liittyvä ohjeistus, palveluista tiedottaminen ja palveluihin ohjaaminen

Suunnitelma- ja ohjekeskeisyyttä

Koulutuksen järjestäjät ovat laatineet erilaisia viranomaisten edellyttämiä suunnitelmia, jotka osittain ovat opetussuunnitelmien osana, osittain niistä erillisiä. Erilaisten suunnitelmien lisäksi järjestäjillä on runsaasti toimintaohjeita (kiusaaminen, päihteiden käyttö, tupakointi, opetukseen osallistuminen, järjestyssäännöt ja muut vastaavat). Järjestäjien väliset erot ovat suuret suunnitelmien ja toimintaohjeiden suhteen, joiltakin nämä puuttuvat kokonaan. Lisäksi osalla järjestäjistä toimintaohjeet ovat yksikkökohtaisia, mikä lisää palveluiden erilaistumista ja opiskelijoiden eriarvoisuutta.

Opiskelijahuollon toiminnan luonne edellyttää varautumista mahdollisiin ongelmiin. Tämä on lisännyt ohjeiden ja suunnitelmien määrää. Sen lisäksi, että järjestäjät

ovat laatineet toimintaa koskevia suunnitelmia, jotkut ovat laatineet ammattiryhmä- ja ryhmäkohtaisia suunnitelmia ja ohjeita. Joukosta löytyy muun muassa opiskelijahuoltoryhmän, ryhmäohjaajan ja opinto-ohjaajan toimintaohjeet. Arviointiryhmän mielestä haasteeksi muodostuu se, miten käytännössä hallitaan eri suunnitelmien ja ohjeiden kirjoa. Lisäksi haasteena on, miten hallitaan opiskelijoiden tarpeisiin perustuva palvelukokonaisuus tilanteissa, jossa toiminto organisoituu ammattikuntakohtaisesti.

Arviointiryhmä pitää koulutuksen järjestäjille asetettujen suunnitelmien laatimisoluitteita perusteltuina, mutta käytännössä erilaiset suunnitelmat ja ohjeet muodostavat pirstaleisen kokonaisuuden. Edelleen arviointiryhmä pitää vaarana opiskelijahuollon dokumenttikeskeisyyttä: tehdään suunnitelmia, kun viranomaiset niitä vaativat. Dokumenttikeskeisyyteen liittyy vaara, että toiminta pyritään näyttämään hyvältä ”paperilla”.

Arviointiryhmän mielestä tulisi pohtia, voitaisiinko suunnitelmien ja ohjeiden monikirjoisuudesta siirtyä yhteen ”hyvinvointisuunnitelmaan”, joka kattaisi kaikki opiskelijoiden ja oppilaitosyhteisön hyvinvointiin liittyvät velvoitteet ja palvelut riippumatta siitä, mistä ammattikunnasta, toiminnosta tai toimialasta on kyse. Tämä edellyttää myös viranomaisyhteistyötä jo suunnitteluvaiheessa. Järjestäjätasolla tämä merkitsee kokonaisu suunnitelman laadintaa, jonka osaksi erilliset osa-alueet liittyvät.

Hyvät ja kattavat suunnitelmat eivät takaa toiminnan laatua. Koulutuksen järjestäjien ongelmana on, ettei suunnitelmien toteutumista käytännössä juurikaan seurata eikä arvioida. Jotkut toivat esille avoimesti, etteivät yksiköt sitoudu koulutuksen järjestäjän linjauksiin vaan toimivat parhaaksi katsomallaan tavalla (muun muassa tupakoinnin suhteen). Ongelmana on myös se, että joiltakin järjestäjiltä suunnitelmat puuttuvat. Tällöin opiskelijahuollon toteuttaminen jää kokonaan yksittäisten työntekijöiden varaan.

Koulutuksen järjestäjää ja sen yksiköitä koskeva opiskelijahuollon suunnittelu ja sitä kautta laajempi yhteys koulutuksen järjestäjän strategiseen suunnitteluun on kokonaisuutena hyvin ohutta ja vaihtelee suuresti järjestäjittäin. Yleistä on, että opiskelijahuolto sisältyy muuhun toimintaan niin, ettei sen osuutta muusta kokonaisuudesta voida irrottaa ja analysoida erikseen.

Palveluista tiedotetaan mutta aina opiskelijat eivät tiedä, mistä palveluita saa

Koulutuksen järjestäjät ovat luoneet melko hyvät tiedotuskäytännöt opiskelijoille ja huoltajille sekä omalle henkilöstölle. Sekä opiskelijoille että vanhemmille tiedotetaan kirjallisesti ja suullisesti. Lisäksi on luotu mahdollisuudet tiedon saantiin. Myös henkilöstölle tiedotetaan hyvin.

Melko yleinen käytäntö on, että koulutuksen järjestäjät järjestävät opiskelijoiden huoltajille kotiväen iltoja opintojen aloitusvaiheessa. Näiden tilaisuuksien avulla parannetaan yhteistyön edellytyksiä sekä luodaan pohjaa yhteiselle kasvatustehtävälle. Eriyisen tärkeitä nämä tapaamiset ovat alaikäisten opiskelijoiden vanhemmille, joiden kanssa kasvatusvastuuta eritoten jaetaan.

Tiedottamisen ongelmat liittyvät yhteistyötahoihin. Tieto ei kulje sisäisen tiedottamisen tapaan yhtä hyvin yhteistyötahoille, kuten kunnan sosiaali- ja terveystoimeen ja muille yhteistyökumppaneille.

Opiskelijoiden ohjaamiseen opiskelijahuollon palveluiden piiriin rajoittuvat arvioinnin mukaan lähinnä ulkopuolelta hankittaviin palveluihin. Aina ei ole tiedossa, kuka palveluista vastaa ja mistä palveluita saa. Erityisiä ongelmia liittyy mielenterveyspalveluihin ja niihin liittyviin lääkäri- ja psykologipalveluihin, erikoislääkäripalveluihin sekä suun terveydenhoitoon.

12.6 Opiskelijahuollon suunnittelu ja kehittäminen osana koulutuksen järjestäjän muuta toimintaa ja kehittämistä sekä osana sosiaali- ja terveystoimen kanssa tehtävää yhteistyötä

Koulutuksen järjestäjien tehostettava opiskelijahuollon suunnittelua

Ammatillisen koulutuksen toimintaympäristöt ovat muuttuneet hyvin paljon ja muuttuvat yhä. Paineet koko ikäluokan kouluttamiseen, koulutuksen järjestäjäverkoston tehostamiseen ja vaikuttavuuden parantamiseen, koulutuksen työelämäväستاavuuden parantamiseen ja pedagogiseen kehittämiseen ovat suuret. Opiskelijahuollollisten tarpeiden lisääntyminen on vaatinut koulutuksen järjestäjiä panostamaan opiskelijahuoltoon. Isoille järjestäjille se on merkinnyt muun oman opiskelijapalveluyksikön perustamista, opiskelijahuollon toimintasuunnitelman laadintaa ja henkilöstön lisäämistä ja monipuolistamista ja näin ollen myös taloudellisten voimavarojen kohdentamista opiskelijahuoltoon. Lisäksi se on merkinnyt kustannusten ja toiminnan seuranta ja arviointia.

Opiskelijahuollon suunnittelu vaihtelee järjestäjittäin. Arviointiryhmän mielestä suurimmat puutteet liittyvät opiskelijahuollon suunnittelemattomuuteen. Käytännössä vain pieni osa järjestäjistä on laatinut oman opiskelijahuollon strategiset tavoitteet ja toimintasuunnitelman, kun taas suurin osa sisällyttää opiskelijahuollon osaksi muuta toimintaa. Hyvin harvat järjestäjistä oli asettanut opiskelijahuollon laadulliset ja määrälliset tavoitteet, budjetoitunut opiskelijahuoltoon ja sen kehittämiseen määrärahat ja seurannut toimintaa ja sen kustannuksia.

Kokonaisvaltaisen opiskelijahuollon suunnitelman puuttuessa opiskelijahuoltoryhmät ovat laatineet omaa toimintaansa koskevia suunnitelmia, joiden sisällöt vaihtelevat suuresti. Joillakin opiskelijahuoltoryhmillä on ollut omaa toimintaa koskeva vuosisuunnitelma ja pieni toimintaraha.

Monen koulutuksen järjestäjän opiskelijahuollon perustana ovat humanit, opiskelijasta välittämistä ja yksilöllisyyttä sekä hyvinvoinnin edistämistä painottavat arvot. Joidenkin järjestäjien toiminnasta ei välity samaa arvopohjaa, vaan toiminta perustuu ongelmakeskeisyyteen ja opiskelijahuollon tekniseen toimeenpanoon. Arvot ovat kiinni teoriassa ja kokonaisnäkemys puuttuu: toiminnassa painottuu teknisyys, lähtökohta

eivät ole hyvinvointi ja terveys vaan ongelmat. Tarvitaan korjaavaa toimintaa, ongelma- ja reaktiokeskeisyyttä, ohjekeskeisyyttä ja rankaisukeskeisyyttä.

Koulutuksen järjestäjien mielestä ammatillisen koulutuksen opiskelijahuollon tavoitteet ovat selvät, ja ne ohjaavat heidän toimintaansa. Arviointiryhmän käsitys kuitenkin on, että tietoisuus yleisistä opiskelijahuollon tavoitteista onkin kohtuullisen hyvä, mutta koulutuksen järjestäjät eivät poikkeuksia lukuun ottamatta ole itse asettaneet opiskelijahuollolle ja siihen kuuluville palveluille kovin selkeitä tavoitteita. Yleisimmin korostetaan keskeyttämisen ennaltaehkäisyä sekä läpäisyasteen suuruutta ja yksilöllisyyden ottamista huomioon opiskelijahuollon tavoitteina. Palveluiden laatu-tavoitteet, kuten myös seurantaindikaattorit, puuttuvat lähes kauttaaltaan. Pitkän ajan kuluessa syntyneeseen toimintakulttuuriin perustuvat prosessirakenteet eivät vastaa muuttuneita tarpeita. Vaikka ennalta ehkäisevää näkökulmaa pidetään ensisijaisena, toiminta on hyvin ongelmakeskeistä ja siten korjaavaa. Arviointiryhmä pitää tähän resurssien vähäisyyttä suurempana syynä totuttuja toimintatapoja ja toimintakulttuuria. Kokonaisvaltaisen otteen puuttuminen on usein johtanut painottamaan erillisiä toimenpiteitä ja siten teknistä toteutusta.

Ammattiopistostrategian myötä tapahtuneet useat järjestäjien fuusiot ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat edelleen opiskelijahuollon organisointiin. Niissä yksiköissä, jossa fuusioituminen on tapahtunut vasta äskettäin, opiskelijahuollon hajanaisuus ja yksikkökohtaisuus korostuvat. Positiivista kuitenkin on, että useat järjestäjät ovat nimittäneet opiskelijahuollon tiimin tai koordinoivan opiskelijahuoltoryhmän, jolle on delegoitu opiskelijahuollon yhtenäistäminen ja samanaikainen kehittäminen. Arviointiryhmän mielestä myös niiden järjestäjien, joissa on päätetty jatkaa oppilaitoskohtaisten toimintamallien mukaan, tulisi käynnistää yhtenäistämistyö.

Opiskelijahuollon suunnittelu osana opetussuunnitelmaa

Koulutuksen järjestäjät ovat tulkinneet hyvin eri tavalla normien ja viranomaisten asettamia opiskelijahuollon suunnitteluun liittyviä vaatimuksia. Toiset järjestäjät toimivat erittäin esimerkillisesti, kun taas toiset järjestäjät eivät ole vastanneet heille asetettuihin velvoitteisiin. Suurimmat puutteet liittyvät ohjeiden puuttumiseen, niiden ajantasaisuudesta huolehtimiseen sekä suunnitelmien toteutumisen seurantaan ja valvontaan.

Kansanterveyslain (66/1972) mukaan opiskelijahuoltoa koskevat suunnitelmat tulee laatia yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan tai -kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoa hoitavien viranomaisten ja muiden tahojen kanssa. Ongelmana on, etteivät koulutuksen järjestäjät vielä tiedosta tätä velvoiteta tai se katsotaan toteutuneen totutun toimintatavan mukaan eli terveydenhoitajan opiskelijahuoltoryhmään osallistumisen myötä. Systemaattisia neuvottelu- ja suunnittelukäytäntöjä kuntien sosiaali- ja terveystalveluiden kanssa ei ole olemassa muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Useimpien näidenkin järjestäjien kohdalla oli kyse vasta käynnistetyistä suunnitteluun liittyvistä yhteistyökäytänteistä.

Resurssipulasta resurssien hallintaan

Arviointiryhmän mielestä lähes kaikilla koulutuksen järjestäjillä on hyvät opiskelija-huollon voimavarat, jotka ovat niin ikään viime vuosina lisääntyneet. Sen sijaan ongelmat liittyvät sekä toiminnan kokonaisuuden että resurssien hallintaan. Opiskelija-huolto on laajentunut, ja siitä on muodostunut merkittävä kustannustekijä erityisesti isoilla koulutuksen järjestäjillä. Sen hallintaa, johtamista sekä kehittämistä auttaisi sen irrottaminen omaksi tulosalueekseen, jolle laaditaan oma toimintasuunnitelma tavoitteineen, jonka prosessien ja tulosten laadun ja vaikuttavuuden seurantaan ja arviointiin kehitetään indikaattoreita, jonka suhteen asiakkaiden tyytyväisyyttä seurataan ja jota myös kehitetään systemaattisesti. Kustannusten seurannan kehittäminen auttaa niin ikään kustannusten hallinnassa. Tämä on haaste myös kansalliselle tasolle.

Osa järjestäjistä tuo esille resurssien niukkuuden, erityisesti aikapulan. Tarpeiden ja olemassa olevien voimavarojen epäsuhdan syynä pidetään opiskelijoiden ongelmien lisääntymistä ja vaikeutumista. Opiskelijoiden suurimmat ongelmat liittyvät mielen-terveyteen ja päihteisiin. Resursseja puuttuu koko opiskelijahuollosta, mutta opiskeluterveydenhuollon resurssien vähäisyys korostuu. Resurssipuutteiden lisäksi myös resurssien kohdentamiseen liittyy suuria ongelmia.

Jotkut isot koulutuksen järjestäjät ovat perustaneet opiskelijapalveluiden tulosalueen ja painottaneet sen myötä myös opiskelijahuollon strategista ja toiminnan suunnittelua. Tulosalueen/tulosityksikön muodostamisen kautta on opiskelijahuollon johtamiseen myös panostettu. Oman tulosityksikön perustaminen on niin ikään merkintyn parempaa kokonaisuuden hallintaa ja mahdollisuuksia pitkäjänteiseen kehittämiseen.

Arviointiryhmä pitää perusteltuna monen suuren järjestäjän ratkaisua muodostaa opiskelijapalveluista oma tulosalue. Tämä mahdollistaa muita vaihtoehtoja paremmin kokonaisvaltaisen suunnittelun, tasalaatuiset palvelut sekä ylipäättään palveluiden kehittämisen. Arviointiryhmä yhtyy niin ikään monen järjestäjän esille nostamaan tarpeeseen kehittää erityisesti opiskelijahuollon suunnittelua, johtamista ja siihen liittyen koordinaatiota ja yhteistyötä.

Monipuolinen opiskelijoiden tarpeiden ja opiskelun ja oppimisen esteiden kartoitus opiskelun alkuvaiheessa on myös tarpeen. Tämän prosessin mallintaminen ja saaminen toimivaksi käytännöksi kaikkiin oppilaitoksiin olisi kustannustehokasta toimintaa.

Opiskelijahuollon henkilöstövoimavarojen hallinta hajanaista

Koulutuksen järjestäjät sisällyttävät opiskelijahuollon henkilöstösuunnittelun kokonaisu suunnitelman osaksi erittelemätöntä opiskelijahuoltoa, sen tavoitteita, määrärahoja ja henkilöstöä. Järjestäjät eivät muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta tuo esille eri ammattiryhmien mitoituserusteita eivätkä siten sitä, vastaako henkilöstömäärä valtakunnallisia suosituksia. Positiivista on, että kuraattoreiden, erityisopettajien, opinto-ohjaajien, koulunkäyntiavustajien/opintoavustajien ja vapaa-ajan ohjaajien määrää on

lisätty, jotkin järjestäjät jopa merkittävästi. Jotkin järjestäjät ovat myös palkanneet psykologeja ja mielenterveystyöhön erikoistuneita sairaanhoitajia.

Henkilöstövoimavarojen heikkoon suunnitteluun liittyy myös se, ettei järjestäjillä ole systemaattista palvelujen saatavuuteen liittyviä mittareita (esimerkiksi jonotusai-ka). Kokemustiedon mukaan henkilöstöä on liian vähän, mistä syystä erikoistuneen henkilöstön aika menee suurelta osalta ongelmakeskeiseen työhön ennalta ehkäisevän työn jäädessä vähemmälle.

Opiskelijahuollon henkilöstön kehittäminen ja koko yhteisön henkilöstön opiske-lijahuollollisen osaamisen kehittämiseen liittyvä suunnittelu on vähäistä. Koko hen- kilöstölle järjestetään teemakohtaista koulutusta ”silloin tällöin”, ei edes vuosittain. Opiskelijahuollosta ja siihen liittyvistä muutoksista ja haasteista tiedotetaan henkilös- tölle muun koulutuksen ja informaation yhteydessä.

Opiskelijahuollon henkilöstön koulutussuunnitelmaa ei yleensä ole eritelty koko or- ganisaatiota koskevassa suunnitelmassa. Opiskelijahuoltohenkilöstölle järjestetään mel- ko vähän yhteistä koulutusta. Sitä yleisempää on, että eri ammattiryhmät osallistuvat omalle ammattiryhmälle suunnattuihin alueellisiin ja kansallisiin kehittämis- ja neu- vottelupäiviin. Arviointi osoitti kunnan ja koulutuksen järjestäjien yhteistyön tarpeen opiskelijahuoltohenkilöstön koulutuksen ja henkilöstövoimavarojen kehittämisessä.

Arviointiryhmä pitää pulmallisena opiskelijahuoltohenkilöstön kehittämistä am- mattiryhmittäin. Koulutusmalli tukee ammattikohtaista orientaatiota sekä työn jä- sentämisen tapaa. Vähentämällä eri professioiden raja-aitoja voitaisiin edistää opis- kelijahuollon kehittämistä kokonaisuutena. Eri ammattiryhmien yhteistä koulutusta tarvitaan.

Sekä kansallisessa että koulutuksen järjestäjän seurannassa puutteita

Koulutuksen järjestäjien opiskelijahuollon seurantaa ja arviointia koskevat kehittämis- tarpeet ovat erittäin suuret. Koulutuksen järjestäjät pitävät opiskelijahuollon keskeisi- nä tavoitteina opintojen keskeyttämisen, erityisesti negatiivisen keskeyttämisen, vä- häisyyttä sekä korkeaa läpäisyastetta. Näitä myös seurataan. Arviointiryhmän mieles- tä nämä toki ovat keskeisiä ammatillisen koulutuksen laatua kuvaavia indikaattoreita, mutta yksipuolisina mittareina ne eivät riitä osoittamaan opiskelijahuollon, kuten ei muunkaan ammatillisen koulutuksen toimintojen laatua ja vaikuttavuutta. Näitä indi- kaattoreita voidaan arviointiryhmän mielestä pitää ammatillisen koulutuksen yleisinä indikaattoreina mutta ei riittävinä osoittamaan opiskelijahuollossa onnistumista.

Monet koulutuksen järjestäjät ovat arvioineet toimintaansa kokonaisvaltaisen laa- dunhallinnan kannalta EFQM:n tai muun arviointimallin mukaan. Näin ollen opiske- lijahuoltoa on näissä arvioinneissa sivuttu. Lisäksi opiskelijahuoltoa koskevia asioita on sisällytetty useissa tapauksissa opiskelijoiden tyytyväisyyskartoituksiin. Jotkin järjestäjät ovat lisäksi kohdistaneet johdon katselmuksia opiskelijahuoltoon. Myös opiskelijahuoltoryhmät ovat arvioineet omaa toimintaansa ja opiskelijahuollossa on- nistumistaan moniammatillisessa tiimissä. Näistä hyvistä käytännöistä huolimatta opiskelijahuollon seurannassa ja arvioinnissa on kehitettävää.

Oman itsearvioinnin suurimpana esteenä arviointiryhmä pitää tavoitteiden ja suunnittelun yleisyyttä sekä määrällisten että laadullisten indikaattoreiden ja palautejärjestelmien puutteita. Koska tavoitteet ovat epäselvät, ontuu myös arvioinnin johtopäätösten teko. Ei selkeästi tiedetä, mitä tavoitellaan, ja mittareiden ja arviointimenetelmien puuttuessa ei myöskään ole selvää kuvaa siitä, ovatko palvelut vastanneet tavoitteita ja mitä vaikuttavuutta toiminnalla on ollut. Positiivista kuitenkin on, että suurelta osalta järjestäjien opiskelijoilta kokoamat palautteet ovat osoittaneet yleistä tyytyväisyyttä, joskin tyytymättömyyden pesäkkeitäkin on.

Sen lisäksi, ettei järjestäjillä ole toimintaa kuvaavia indikaattoreita, heillä ei myöskään ole selvää kuvaa opiskelijahuollon kustannuksista. Myöskään kansallisella tasolla ei seurata muita kuin ruokailu- ja asumiskustannuksia.

Tunnuslukujen olemassaolo sekä vertailukelpoisuus ovat vaatimuksena niin järjestäjien itsearvioinnin kuin kansallisen arvioinnin ja vertailtavuuden kannalta. Arviointiryhmän mielestä tuloksellisuusrahoituksen perusteena olevat keskeyttämistä (myös negatiivista kehittämistä) ja läpäisyä koskevat laatutavoitteet ja indikaattorit ohjaavat suuressa määrin järjestäjien toimintaa. Vaikka niitä voidaankin pitää keskeisinä koko koulutusta koskevinä indikaattoreina, ne eivät riitä yksinomaisina mittareina osoittamaan erilaisten toimintokokonaisuuksien, kuten opiskelijahuollon, laatua.

Systemaattisuutta parantamiseen ja kehittämiseen

Opiskelijahuoltoa on kehitetty hyvin monipuolisesti viimeisten vuosien aikana. Kehittäminen pohjautuu suuressa määrin valtakunnalliseen ohjaukseen: toimitaan siten kuin Opetushallitus kehitystä viitoittaa. Tämän lisäksi kehittäminen pohjautuu suuressa määrin opiskelijahuoltoryhmän esityksiin, kehittämissuunnitelmiin ja erilaisiin hankkeisiin osallistumiseen.

Systemaattisen parantamisen ja kehittämisen suurimpana esteenä arviointiryhmä pitää opiskelijahuollon suunnittelun ja seuranta- ja arviointijärjestelmien heiveröisyyttä. Opiskelijahuolto hukkuu koulutuksen järjestäjän toimintaan ja organisoituu opiskelijahuoltoryhmän ja eri ammattiryhmien toimintana käytännössä kokonaisuuden kannalta melko näkymättömänä.

Systemaattisemman suunnittelun ja organisoinnin, tiedon keruun, analysoinnin ja hyödyntämisen ja yhteistyön lisäksi hyvien käytäntöjen levittämisen ja toisilta oppimisen kulttuurin omaksumisen tukisi opiskelijahuollon muuttumista systemaattisemmaksi. Opiskelijoista kerättävä henkilötunnustasoinen, salassa pidettävä tieto tulisi muun muassa muokata tilastotiedoksi, joka kertoo koko valtakunnassa yhteisesti sovitulla tavalla esimerkiksi opintojen keskeyttämisen ja pitkittymisen syyt, käytetyt tukitoimet ja voimavarojen (kustannukset, aika) panostuksen niihin. Samoin opiskeluyhteisötasolla tehty ennalta ehkäisevä työ tulisi kirjata erikseen sovitulla tavalla ja selvittää, saavutettiin odotetut tulokset.

Hyvä yhteistyö eri tahojen kanssa edellytys opiskelijahuollossa onnistumiseen

Koulutuksen järjestäjät ovat laajasti luoneet hyvät yhteistyösuhteet eri tahoihin ja sopineet yhteistyöstä sekä eri osapuolten osallistumisesta opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseen liittyvään yhteistyöhön. Koulutuksen järjestäjien itsensä mielestä yksi suurimmista haasteista liittyy yhteistyön puutteisiin, eri kunnissa sijaitsevien yksiköiden välisiin eroihin ja erilaisiin toimintamalleihin sekä tiedonkulkuun.

Opiskelijahuollon suurimmat yhteistyöongelmat liittyvät koulutuksen järjestäjien ja kunnan ja kuntien terveystyöntekijöiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Tämän yhteistyön suhteen järjestäjiltä ja kunnan terveydenhuolloilta edellytetään muuta yhteistyötä systemaattisempaa otetta. Nyt opiskeluterveydenhuoltoa ei näytä johtavan kukaan ja siihen liittyvistä palveluista ei selkeästi sovita. Palvelut jäävät suurelta osin opiskelijaterveydenhoidosta vastaavan terveydenhoitajan vastuulle.

Opetussuunnitelmia koskevien normien mukaan järjestäjän opetussuunnitelma tulee laatia yhteistyössä kunnan terveydenhuoltoviranomaisten kanssa. Arviointiryhmän mielestä koulutuksen järjestäjien tulisi panostaa kunnan terveyden ja sosiaalihuollon ja nuorisotoimen kanssa tehtävään yhteistyöhön ja myös kirjallisiin sopimuksiin siitä, miten kunta tuottaa terveyden- ja sosiaalihuollon palveluita opiskelijoille ja millaista asiantuntijatukea järjestäjä voi kunnalta saada. Opiskeluterveydenhuoltoon laaditaan toimijoiden välinen sopimus, joka sisältää opiskeluterveydenhuollolle ja sen palveluille asetetut tavoitteet, laatulupaukset, yhdessä tehtävän seurannan ja arvioinnin sekä jatkuvan kehittämisen sekä ylipäättään sen, miten opiskeluterveydenhuolto liittyy ja integroituu opiskelijahuoltoon. Suunnitelmien ja sopimusten avulla voidaan varmistaa opiskelijoille heidän tarvitsemansa palvelut. Lisäksi koulutuksen järjestäjien tulee varmistaa, että opetussuunnitelma laaditaan kuntien terveydenhuollon viranomaisten kanssa.

Arviointiryhmän mielestä vastuu opiskeluterveydenhuollosta tulee olla myös tulevaisuudessa perusterveydenhuollossa. Sen irrottaminen koulutuksen järjestäjien toiminnaksi irrottaisi myös terveydenhuollon ammattilaiset ammatillisesta kontekstistaan, mikä ei ole perusteltua muun muassa eri ammattikuntien ammattipätevyiden ajan tasalla pitämisen kannalta. Kaksinapaiseen vastuuseen perustuva toimintamalli ei siten mahdollista tilaaja-tuottajamalliin siirtymistä.

Sosiaalihuollon palveluihin liittyvät vastuut tulee selkeyttää

Sosiaalihuollon asiantuntijatukeen liittyvät toiminnallinen ja rahoitukseen liittyvät vastuut ovat epäselviä. Erityisesti nämä korostuvat kuraattoripalveluiden ja psykologipalveluiden järjestämistä. Psykologipalveluiden suhteen on ratkaistava, sisältyvätkö ne opiskeluterveydenhuoltoon vai sosiaalipalveluihin, kuten lastensuojelulaki antaa ymmärtää. Keskeistä on selkeyttää rahoitusvastuu, jonka suhteen on epäselvyyttä.

Yhteistyö ja tietojen hallinta

Opiskelijahuollon lisääntyvät ja monimutkaistuvat tarpeet edellyttävät toimivaa eri tahojen yhteistyötä. Sujuvaa ja onnistunutta yhteistyötä ei saada aikaan hallinnollisella päätöksellä tai istuttamalla eri asiantuntijoita saman pöydän ääreen, vaan sitä tulee johtaa ja kehittää. Yhteistyökumppaneilla tulisi olla samat tavoitteet ja visiot, riittävästi ymmärrystä toinen toistensa osaamisesta ja työstä sekä riittävästi aikaa keskinäisille neuvotteluille. Opiskelijahuollossa kohtaavat toisensa eritoten opetustoimen, terveystoimen sekä sosiaalitoimen edustajat.

Ruohonjuuritasolla yksi yhteistyön peruselementeistä ovat joustavat konsultatit silloin, kun oma osaaminen ei riitä. Yhteistyö ja konsultointi opiskelijahuoltotyöryhmässä yksityisten opiskelijoiden asioiden hoitamisessa sujuvat hyvin. Yhteistyötä ennalta ehkäisevien toimien suunnittelussa ja toteuttamisessa oppilaitoksien sisällä, oppilaitosten välillä tai ulkopuolisten yhteistyökumppaneiden kanssa tehdään vähän. Muuta yhteistyötä on vaihtelevassa määrin, ja se koetaan laadultaan hyväksi tai huonoksi. Huonoa yhteistyötä on tietenkin se, ettei yhteistyöpyyntöihin vastata. Kiire ja resurssien niukkuus suhteessa tarpeisiin ja etenkin palveluiden kysyntään estävät monesti hedelmällisen yhteistyön syntymisen. Yhteistyö opiskelijoiden ja heidän järjestöjensä kanssa on vaatimatonta. Yksikään järjestäjä ei ole aidosti ratkonut oppilashuollon kehittämistä vaativia ongelmia yhdessä opiskelijoiden kanssa tai testannut ratkaisuja kohderyhmässä, vaikka näin menetellen voidaan etukäteen välttää monta hyödytöntä toimenpidettä ja säästää rahaa ja aikaa.

Tietosuojaan ja siihen liittyvän salassapidon ylikorostaminen vaikeuttaa opiskelijan parhaaksi tehtävää yhteistyötä. Ei pidä unohtaa sitä, että alaikäisen opiskelijan huoltajan tai täysi-ikäisen opiskelijan luvalla arkaluontoisiakin asioista voidaan puhua usean henkilön kesken, ja hyvillä perusteluilla luvan yleensä saa. Ilman lupaa voi ja pitääkin kuitenkin toimia tietyissä tapauksissa. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (L630/1998) perusteella oppilaitoksen henkilöstö sekä opiskeluterveydenhuollosta ja muusta oppilashuollosta vastaavat henkilöt saavat antaa toisilleen sekä koulutuksesta vastaaville viranomaisille opiskelun asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot. Myös lastensuojelulaki velvoittaa muun muassa terveydenhuollon palveluksessa olevia ilmoittamaan sosiaalitoimelle ilmeisestä perhe- tai yksilökohtaisen lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Lastensuojeluilmoituksia ovat järjestäjät joutuneetkin joskus tekemään.

Koulutuksen järjestäjillä on saatavilla erilaista sekä oppilaitosyhteisön että opiskelijoiden terveyttä koskevaa tietoa. Eri tavoin hankittua tietoa ei analysoida eikä hyödynnetä. Esimerkiksi eri ammattiryhmien keräämää henkilötunnustasoista tietoa opiskelijoista olisi mahdollista hyödyntää oppilaitoksen ja koulutuksen järjestäjän tasolla muuttamalla se anonymiksi tilastoksi. Samalla syntyisi mahdollisuus seurata toimenpiteiden vaikutuksia.

13

Kehittämisehdotukset

1 Yhteisöllisyys ja yksilöllisyys

Koulutuksen järjestäjät huolehtivat opiskelijahuollossa opiskelijälähtöisyydestä, yhteisöllisyydestä ja palveluiden saatavuudesta

- nostamalla yhteisöllisyyden, opiskelijoiden elämänhallinnan ja terveyden edistämisen keskeiseksi tavoitteeksi ja painottamalla opiskelijahuollossa hyvän ja tasapainoisen elämän edellytyksiä sekä ennalta ehkäisevää näkökulmaa sekä vahvistamalla koko henkilöstön roolia opiskelijahuollossa
- varmistamalla, että opiskeluympäristö on terveellinen (savuton koulu, makeisautomaattien poistot, terveelliset välipalat, terveellinen ateria, päihteettömyys, riittävä lepo, säännöllinen liikunta ja niin edelleen)
- varmistamalla opiskelijahuolto- ja palveluiden saatavuuden ja niiden tasalaatuisuuden opiskelijoilleen kaikissa yksiköissä
- arvostamalla opiskelijoiden yksilöllisyyttä ja vahvistamalla opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksia heitä koskevilla asioilla.

2 Opiskelijahuollon suunnittelu ja palveluiden saatavuus

Koulutuksen järjestäjät päättävät opiskelijahuollon strategiasta ja huolehtivat opiskelijapalveluiden yhdensuuntaisuudesta

- kokoamalla palvelutarjontaa ja toimintaa ohjaavat periaatteet ja ohjeet kokonaisvaltaiseen, eri tahojen kanssa yhteistyössä laadittavaan hyvinvointisuunnitelmaan
- päättämällä opiskelijahuollon strategisista linjauksista ja vuosisuunnitelmasta

- kohdentamalla opiskelijahuoltoon tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja kansallisten suositusten mukaiset henkilöstövoimavarat
- yhtenäistämällä koulutuksen järjestäjän eri yksiköiden opiskelijahuoltoon koskevat toiminnot ja huolehtimalla eri yksiköiden palveluiden koordinoinnista
- luomalla opiskelijahuollon palveluita ja kustannuksia sekä eri yhteistyötahojen tyytyväisyyttä kartoittavan seurantajärjestelmän ja arvioimalla säännöllisesti omaa toimintaansa opiskelijahuollon kehittämiseksi
- hyödyntämällä opiskelijoiden hyvinvointia koskevia tietoja palveluiden kehittämisessä.

3 Opiskeluterveydenhuollon palvelut ja sosiaalihuollon palvelut

Koulutuksen järjestäjät huolehtivat lakisääteisten opiskelijaterveydenhuollon ja muiden opiskelijahuoltoon sisältyvien palveluiden saatavuudesta

- toimimalla opiskelijoiden "asianajajana" kunnan terveystaloihin nähden ja huolehtimalla, että opiskelijat saavat lain mukaiset opiskeluterveydenhuollon palvelut
- sopimalla kirjallisesti kunnan terveystalouksista vastaavan johdon kanssa terveystalouksien tavoitteista, tuottamisesta ja seurannasta sekä palveluiden kehittämisestä vastaamaan tarpeita
- varmistamalla yhteistyössä, että opiskelijoille turvataan riittävät lääkäri-, terveydenhoitaja-, psykologi- ja kuraattoripalvelut ja suun terveydenhuollon palvelut

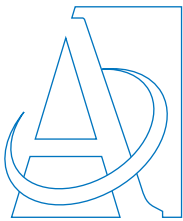
Terveydenhuollon ja sosiaalihuollon vastuutahot kunnassa

- neuvottelevat vuosittain koulutuksen järjestäjien kanssa ja sopivat johdon tasolla opiskelijahuollon ja opiskeluterveydenhuollon, lastensuojelun ja muiden opiskelijahuoltoon kuuluvien palveluiden tavoitteista ja palveluista sekä niiden seurannasta, arvioinnista ja kehittämisestä
- turvaavat voimavarat niin, että myös ennalta ehkäisevä toiminta mahdollistuu
- varmistavat yhteistyössä koulutuksen järjestäjien kanssa, että opiskelijat saavat riittävät lääkäri-, terveydenhoitaja- ja psykologipalvelut ja suun terveydenhuollon palvelut.
- selvittävät säännöllisin väliajoin opiskelijoiden terveyteen liittyvät tarpeet yhteistyössä koulutuksen järjestäjien kanssa ja kehittävät palveluita opiskelijoiden tarpeiden mukaan
- mitoittavat opiskeluterveydenhuollon henkilöstöresurssit kansallisten suositusten mukaisesti
- varmistavat, että tuotetut palvelut vastaavat laatusuosituksia.

4 Kansallinen kehittäminen

Viranomaistahot tukevat opiskelijahuollon kehittämistä ja luovat sille edellytykset

- kehittämällä koulu- opiskeluterveydenhuoltoon äitiys- ja lastenneuvolapalveluita vastaavan jatkumon (nuorten terveysneuvolat)
- selvittämällä kuntien sosiaalitoimen vastuut opiskelijahuollossa, vammaishuollossa ja lastensuojelussa (erityisesti kuraattorit ja psykologit), kuten myös näitä palveluita koskevan rahoitusvastuun
- vahvistamalla hallinnon rajat ylittävää yhteistyötä opiskelijahuoltopalveluita järjestämisessä ja luovat sille edellytyksiä ja toimintamalleja
- kehittämällä opiskelijahuollon seuranta- ja indikaattoreita ja arviointia
- luomalla opiskelijahuollossa toimivien asiantuntijoiden osaamistarpeisiin perustuvan yhteisen henkilöstökoulutuksen
- järjestämällä ja luomalla edellytyksiä alueellisille koulutustilaisuuksille, jossa tämän arvioinnin tuloksia ja yhteistyöhaasteita voidaan käsitellä
- luomalla edellytykset tämän arvioinnin jatkoksi esitettävälle vertaisarviointihankkeelle, jossa heikommin menestyneet koulutuksen järjestäjät voisivat oppia erinomaisilta yksiköiltä
- mahdollistamalla tämän arvioinnin vaikuttavuuden seurannan kolmen neljän vuoden kuluessa (follow up -arviointi).

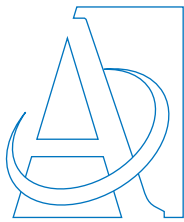
Lähteet

- Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus ammatillisessa koulutuksessa – opetussuunnitelman perusteet. Maahanmuuttajien ammatilliseen koulutukseen valmistavan koulutuksen opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus. Määräys 28/011/2004. Helsinki.
- Ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden hyvinvointi Länsi-Suomen ja Oulun lääneissä sekä Ahvenanmaalla. Sukupuolten väliset erot vuonna 2009. Kalvoaineisto. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla [www.muodossa: <http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/tulokset/valtak.htm>](http://www.muodossa.fi/info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/tulokset/valtak.htm).
- Asetus ammatillisesta koulutuksesta 811/1998.
- Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 380/2009.
- Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. Työryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 37/2008. Helsinki.
- Asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista 888/1983.
- Asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista annetun asetuksen muuttamisesta. 491/1990.
- Hangasluoma, T. Tuetun asumisen merkitys nuorten elämänhallinnan kehittymiselle. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu -työ.
- Henkilötietolaki 523/1999.
- Hämäläinen, P., Kolimaa, M. & Peltonen, E. 2002. Opiskelijaterveydenhuollon tila vuonna 2002. Selvityshenkilöiden raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 25:2002. Helsinki.
- Hätönen, H. 2006. Eläköön opetussuunnitelma II. Opas ammatillisen koulutuksen järjestäjille ja oppilaitoksille. Helsinki: Opetushallitus.
- Jokelan koulusurmat 7.11.2007. 2009. Tutkintalautakunnan raportti. Oikeusministeriö. Julkaisuja 2:2009. Helsinki.
- Kansallinen terveyserojen kaventamisen toimintaohjelma 2008–2011. 2008. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 16. Helsinki.

- Kansanterveyslaki 66/1972.
- Karjalainen, M. & Kasurinen, H. 2006. Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen raportti. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslauseita 31. Saatavilla [www-muodossa: <http://kyl.jyu.fi/img/portal/5916/Verkojulkaisu_G031.pdf>](http://kyl.jyu.fi/img/portal/5916/Verkojulkaisu_G031.pdf).
- Kaste-ohjelman valtakunnallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2008–2011. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 9:2009. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö.
- Koulutuksen järjestäjien yhdistyksen raportti ammatillisen koulutuksen järjestäjille tehdystä opiskelijahuoltokyselystä 2009.
- Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998.
- Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998.
- Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä 497/2003.
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992.
- Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994.
- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999.
- Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma. Opetusministeriön julkaisuja 121:2000. Helsinki.
- Lasten ja nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma 2007. Hallituksen politiikkaohjelma. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.valtionneuvosto.fi/toiminta/politiikkaohjelmat/lapset/ohjelman-sisaeltoe/HPO_Lapset_HSA2007.pdf>](http://www.valtionneuvosto.fi/toiminta/politiikkaohjelmat/lapset/ohjelman-sisaeltoe/HPO_Lapset_HSA2007.pdf).
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Liiketalouden perustutkinto 2000. Opetushallitus. Määräys 21/011/2000. Helsinki.
- Maakuntien väliset erot ammatillisissa oppilaitoksissa 2009. THL:n kouluterveyskeskus. Saatavilla [www-muodossa: <http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/611A2F65-535B-4FF6-8936-912748144734/0/maakuntaerot2009aol.pdf>](http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/611A2F65-535B-4FF6-8936-912748144734/0/maakuntaerot2009aol.pdf).
- Missä on mun hoito? Ammattiin opiskelevien terveydenhuolto 2008. Helsinki: SAKKI ry.
- Miten tuemme opiskelijaa oppilaitoksessamme. Opas ammatillisen oppilaitoksen piilo-opetussuunnitelman laatimiseen 2004. Helsinki: Opetushallitus.
- Neuvolatoiminta, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä ehkäisevä suun terveydenhuolto. Asetuksen (380/2009) perustelut ja soveltamisohjeet. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Nuorten hyvin- ja pahoinvointi. Konsensuslausuma 1.–3.2.2010. Hanasaaren kulttuurikeskus. Espoo. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, Suomen Akatemia.
- Nurmi, P. 2009. Opettaja kouluhyvinvoinnin edistäjänä. Toisen asteen opettajat dialogisuutensa ja autenttisuutensa säätelijöinä. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 170.
- Opiskelijahuolto ja opiskeluympäristön turvallisuus toisen asteen oppilaitoksissa luvulla 2001–2002. Etelä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja 70/2003. Hämeenlinna. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.intermin.fi/lh/biblio.nsf/3DFBE57CEAFD25DDC2256DA3003B36D4/\\$file/PPA%20erillisraportti.pdf>](http://www.intermin.fi/lh/biblio.nsf/3DFBE57CEAFD25DDC2256DA3003B36D4/$file/PPA%20erillisraportti.pdf).
- Opiskeluterveydenhuollon opas 2006. Sosiaali- ja terveydenhuollon julkaisuja 12:2006. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 33:2006. Helsinki.
- Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän muistio. 2006. Lausuntoyhteenveto työryhmän muistiosta. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:67. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3826.pdf>](http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3826.pdf)
- Rimpelä, M. 2010. Opiskeluhoollon palvelut. Nuorten hyvin- ja pahoinvointi. Duodecim ja Suomen akatemia, 90–97.
- Rimpelä, M., Happonen, H., Saaristo, V., Wiss, K. & Rimpelä, A. 2008. Äitiys- ja lastenneuvoloitten sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon käynnit, terveystarkastukset ja voimavarat 2007–2008. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

- Rimpelä, M., Saaristo, V. Wiss, K. & Sahl, T. 2009. Terveyden edistäminen terveystakeskuk-
sissa 2008. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportteja 19/2009. Helsinki.
- Sairasta sakkia. Ammattiin opiskelevien hyvinvointi 2005. Helsinki: SAKKI ry.
- Stronge, J.H. & Tucker, P.D. 2003. Handbook educational specialist evaluation. Assessing
and improving performance. Click! Publishing Services. Columbus.
- Ståhl, T., Rigoff, A-M., Saaristo, V. & Wiss, K. 2010. Terveyden edistämisen vertailutieto
(TedBM) -hankkeen loppuraportti. Terveydenhoidon ja hyvinvoinnin laitos. Avauksia
9/2010. Helsinki.
- Sukupuolten väliset erot ammatillisissa oppilaitoksissa 2009. THL, kouluterveyskysely.
Saatavilla [www-muodossa: <http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/D000E996-E6E3-4AD7-B5F9-CE087F5DD839/0/kokoaineisto2009aol.pdf>](http://www.muodossa: <http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/D000E996-E6E3-4AD7-B5F9-CE087F5DD839/0/kokoaineisto2009aol.pdf>).
- Tamminen-Dahlman, A. 2008. Oppilashallinto-ohjelmistojen suunnittelussa huomioon
otettava lainsäädäntö. Moniste esityksestä Stakesin kouluterveyskyselyä koskevassa
tilaisuudessa.
- Väyrynen, P., Saaristo, V., Wiss, K. & Rigoff, A-M. (toim.) 2009. Hyvinvoinnin ja terveyden
edistäminen ammatillisissa oppilaitoksissa – peruseraportti kyselystä vuonna 2008.
Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Opetushallitus. Saatavilla [http://www.oph.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/oph/embeds/ 111287_](http://www.muodossa: <http://www.oph.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/oph/embeds/111287_Hyvinvoinnin_ ja_ terveyden_ edistaminen.pdf>)
[Hyvinvoinnin_ ja_ terveyden_ edistaminen.pdf>](http://www.muodossa: <http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/D000E996-E6E3-4AD7-B5F9-CE087F5DD839/0/kokoaineisto2009aol.pdf>). Saatavilla [www-muodossa: <http://](http://www.muodossa: <http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/D000E996-E6E3-4AD7-B5F9-CE087F5DD839/0/kokoaineisto2009aol.pdf>)
[info.stakes.fi/NR/rdonlyres/D000E996-E6E3-4AD7-B5F9-CE087F5DD839/0/kokoai-](http://www.muodossa: <http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/D000E996-E6E3-4AD7-B5F9-CE087F5DD839/0/kokoaineisto2009aol.pdf>)
[neisto2009aol.pdf>](http://www.muodossa: <http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/D000E996-E6E3-4AD7-B5F9-CE087F5DD839/0/kokoaineisto2009aol.pdf>).

Liitteet

LIITE 1. Opiskelijahuoltoa koskevat selvitykset, tutkimukset ja muut raportit

Opiskelijahuoltoa on tarkasteltu useissa selvityksissä ja tutkimuksissa, joita kuvataan seuraavassa tiivistetysti:

1) Ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden kouluterveyskyselyt

Stakesin tekemät kouluterveyskyselyt laajennettiin ammatillisiin oppilaitoksiin vuosina 2008–2009. Kysely tehtiin 1. ja 2. vuosikurssin opiskelijoille. Seuraavassa keskeiset tulokset.

Kouluterveyskyselyn valtakunnalliset tulokset (ks. Ammatillisten oppilaitosten...):

- Epäterveelliset terveystottumukset kasautuvat tupakoinnin ympärille. Tupakoivat opiskelijat käyttävät tupakoimattomia yleisemmin alkoholia ja huumeita ja heidän liikunta- ja ruokatottumuksensa ovat epäterveellisempiä.
- Terveys 2015 -kansanterveysohjelman tavoitteena oleva 16–18-vuotiaiden tupakoinnin vähentäminen alle 15 %:iin on haaste ammatillisille oppilaitoksille, sillä kyselyn mukaan opiskelijoista 39 % tupakoi päivittäin. Vastaava luku lukioidessa on vain 9 %.
- Tupakointi päivittäin oli neljä kertaa yleisempää kuin lukiolaisilla. Humalahakuinen juominen vähintään kerran kuussa oli ammattiin opiskelevilla lähes kaksi kertaa yleisempää kuin lukiolaisilla, samoin kuin laittomia huumeita kokeilleiden määrä.
- Ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista on humalassa vähintään kerran kuukaudessa 39 %, lukiolaisista 24 %, ja huumeita on kokeillut ainakin kerran 15 % ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista, lukiolaisista 8 %. Erot ovat samansuuntaisia ja ammatillisille oppilaitoksille epäedullisia liikunnan harrastamisessa, hampaiden harjauksessa ja epäterveellisten välipalojen syömisessä koulussa. Epäterveelliset ruoka- ja liikuntatottumukset

näkyvät ylipainossa, jota on ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista 22 %:lla ja lukiolaisista 14 %:lla.

- Ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista tiedot seksuaaliterveydestä ovat huonot 16 %:lla ja päihteistä 18 %:lla (lukiossa vastaavat prosentit ovat 5 ja 9).

Maakuntien väliset erot ammatillisissa oppilaitoksissa 2009. THL, kouluterveyskysely

- Edellä kuvattu kouluterveyskysely tehtiin vuonna 2009 Länsi-Suomen ja Oulun lääneissä sekä Ahvenanmaalla ammatillisten, oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoille, joiden ikä oli rajattu alle 21-vuotiaisiin. Vertailussa ei esitetä Ahvenanmaan maakunnan tuloksia.
- Alueiden välillä oli eroja työttömyyttä ja perherakennetta kuvaavissa elinoloissa. Yli 5 %:n erot ilmenivät myös nuorten käyttövaroissa, vanhempien tupakoinnissa, siinä, tietävätkö vanhemmat lapsensa viikonloppuiltojen viettopaikkaa, vanhempien kanssa koetuissa keskusteluvaikeuksissa ja rikkeiden tekemisessä.
- Maakuntien väliset erot olivat yli prosentin suuruisia myös koulun työmäärässä, opiskeluvaikeuksissa, kuulluksi tulemisessa, koulun fyysisissä työoloissa ja lintsamisessa.
- Terveysindikaattoreissa oli vain vähän maakuntien välistä vaihtelua. Yli prosentin suuria erot olivat viikoittain tai useammin toistuvissa niska- tai hartiakivuissa, koetussa terveydentilassa ja ylipainoisten osuudessa. Terveystottumuksia kuvaavissa indikaattoreissa oli merkittäviä eroja, ja eniten eroja oli kouluruokailun jättämisessä väliin.
- Terveystietoon liittyvät erot korostuivat päihdetiedoissa. Eroja oli myös seksuaaliterveystiedoissa, mielipiteissä terveystiedosta, koululääkärin ja kouluterveydenhoitajan vastaanotolle pääsemisessä ja tyytyväisyydessä kouluterveydenhuoltoon. Maakuntien välistä vaihtelua oli korkeintaan viisi prosenttiyksikköä vain avun puutteessa muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä asioissa.

Sukupuolten väliset erot ammatillisissa oppilaitoksissa 2009. THL, kouluterveyskysely

- Työiltä puuttuu läheinen ystävä useammin kuin pojilta, pojilla puolestaan oli kuluneen vuoden aikana tyttöjä enemmän toistuvia rikkeitä.
- Tyttöjen mielestä oppilaitoksen fyysisissä työoloissa on puutteita enemmän kuin poikien mielestä. Tyttöjen mielestä myös opiskeluun liittyvä työmäärä on liian suuri. Pojat ovat koulukiusattuina vähintään kerran viikossa yleisemmin kuin tytöt.
- Suurimmalla osalla tytöistä terveydentila on keskinkertainen/huono, päänsärkyä ja niska- ja hartiakupuja, keskivaikeaa tai vaikeaa masennusta esiintyi viikoittain ja päivittäin vähintään kaksi oiretta. Pojilla oli ylipainoa tyttöjä selkeästi useammin.
- Pojat harjaavat hampaitaan harvemmin kuin kaksi kertaa päivässä ja menevät nukkumaan kello 23:n jälkeen yleisemmin kuin tytöt.
- Poikia ei kiinnosta terveystiedon aiheet niin paljon kuin tyttöjä. Tiedot seksuaaliterveydestä ja päihteistä on huonot. Tyttöjen on poikia vaikeampaa päästä lääkäriin vastaanotolle.

2) Hämäläinen, P., Kolimaa, M. & Peltonen, E. 2002. Opiskelijaterveydenhuollon tila vuonna 2002

Suomen ammattikorkeakouluopiskelijayhdistyksen liitto SAMOK ry teki valituksen oikeuskanslerin virastoon opiskelijaterveydenhuollon puutteista. Terveysministeriö teki tämän pohjalta 2001 kyselyn terveyskeskuksiin. Terveyskeskukset, joiden toimialueilla on ammattikorkeakouluja, ammatillisia oppilaitoksia ja lukioita, kuvasivat tilanteensa omilla alueillaan. Tulokset vahvistivat ennakkokäsityksiä:

- Terveyskeskusten väliset ja oppilaitosten väliset erot ovat suuria.
- Joissakin terveyskeskuksissa opiskelijaterveydenhuolto toteutuu tavoitteiden mukaan.
- Puutteita on eniten ammattikorkeakouluissa, toiseksi eniten ammatillisissa oppilaitoksissa ja vähiten lukioissa.
- Jonotusajat ovat osassa yksiköitä pitkiä. Lääkäreiden työaikaa palveluihin on varattu vähän ja työ on sulautettu muuhun terveyskeskustyöhön.
- Palveluiden maksullisuudesta ja maksuttomuudesta on epäselvyyttä.
- Opiskelijahuoltotyö toteutuu kohtalaisesti.
- Lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijahuollossa on tasoero lukioiden hyväksi.

3) Jokelan koulusurman 7.11.2007 tutkintalautakunnan raportti 2009

Johtopäätöksiä:

- Turvallisuuteen liittyviä suunnitelmia tulee selkeyttää ja sovittaa yhteen ja eri riskeihin soveltuviksi. Suunnitelmallisuutta tulee lisätä ja riskeihin tulee varautua paremmin.
- Terveystuotopalveluiden turvaamiseksi oppilaalle tulisi laatia kokonaisvaltainen hoitosuunnitelma, jotta voitaisiin seurata oppilaan tilannetta ja arvioida mahdollisen lääkityksen lisäksi tarvittavaa hoitoa tai muita tukitoimenpiteitä. Mielenterveyshäiriöstä kärsivän nuoren tulisi saada viivytystä tarvitsemansa hoito ja tilanteen pitkittyessä lähete erikoissairaanhoidon.
- Koulun ja opiskelijahuoltoryhmän työtä pitäisi kehittää niin, että toiminta johtaa nykyistä paremmin opiskelijan ongelmien tunnistamiseen ja moniammatillisen tuen saamiseen. Erityisesti tulee panostaa nuorten sosiaalisiin ja mielenterveysongelmiin, jotka pahimmillaan voivat johtaa syrjäytymiseen, pitkäkestoiseen ja jatkuvasti kasautuvaan paineeseen ja ahdistukseen, väkivaltaan ja oppilaitosyhteisölle koituihin vaikeuksiin. Opiskelijahuollon toimenpiteet arvioitiin riittämättömiksi tyydyttävän lopputuloksen aikaansaamiseksi. Jatkuvuuden ja loppuun asti vietyjen toimenpiteiden puuttumiseen nähtiin vaikuttaneen sen, ettei kokouksista tehty muistiinpanoja. Opiskelijoiden ongelmien käsittelyä nähtiin haittaavan sen, että opiskelijahuollon eri toimijoiden salassapitosäännökset ovat erilaisia ja niitä ei tunneta ja niitä on vaikea tulkita. Työtä haittaa myös se, että 18 vuotta täyttäneen opiskelijan tiedoista ei voida keskustella vanhempien kanssa ilman nuorelta kysyttyä lupaa. Epätietoisuutta on myös siitä, minkälaista yhteistyötä poliisin kanssa voidaan tehdä.
- Psykososiaalisen tuen tarve tapahtuman jälkeen on erittäin suuri. Resursseja on ollut käytettävissä. Hyvään lopputulokseen päästään, jos eri asiantuntijatahot tukevat kunnallisia palveluita. Juridisiin ja käytäntöihin liittyviin kysymyksiin uhrien vanhemmat tarvitsevat apua.

Suosituksia

- Sosiaali- ja terveysministeriön sekä opetusministeriön tulee seurata, että sosiaali- ja terveysviranomaiset ja koulutuksen järjestäjät kehittävät opiskelijahuoltotyötä. Resurssien tulee olla suositusten mukaisia, työn tulee olla suunnitelmallista, opiskelijoiden ongelmia on pyrittävä tunnistamaan aktiivisesti ja tukitoimenpiteiden toteuttaminen täytyy varmistaa. Tarvittaessa on ryhdyttävä lainsäädäntö- ja muihin toimenpiteisiin.
- Sosiaali- ja terveysministeriön sekä opetusministeriön tulee selkeyttää opiskelijahuollon tiedonkulkuun ja salassapitoon vaikuttavat säännökset.
- Sosiaali- ja terveysministeriön tulee huolehtia nuorten ahdistusta ja mielialahäiriöitä koskevien hoitosuosituksen täsmentämisestä siten, että perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon ja sosiaalitoimen yhteistyö on sujuvaa ja nuori saa mahdollisimman hyvän hoitokokonaisuuden. Lisäksi nuorten masennuslääkehoitoa varten tulee laatia nykyistä yksityiskohtaisemmat ohjeet.
- Opetusministeriön ja koulutuksen järjestäjien tulee huolehtia siitä, että oppilaitoksissa on järjestelmälliset ja toimivat käytännöt kiusaamisen ennaltaehkäisyyn, puuttumiseen ja varhaisessa vaiheessa seurantaan.

4) Kansallinen terveyserojen kaventamisen toimintaohjelmaan (2008) perustuva opiskeluterveydenhuollon kehittämishanke

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on käynnistänyt vuonna 2009 sosiaali- ja terveysministeriön rahoittaman kolmevuotisen kehittämishankkeen, joka perustuu mainittuun toimintaohjelmaan ja jossa pyritään terveyserojen kaventamiseen ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien opiskelijoiden piirissä suhteessa vastaavaan ikäisiin lukio-opiskelijoihin. Hankkeessa kehitetään toimintamalleja ehkäisevään terveydenhoitoon, ravitsemukseen, tupakkaan sekä seksuaalisuuteen liittyviin asioihin. Hanke liittyy sosiaali- ja terveysministeriön kansalliseen terveyserojen kaventamisen toimintaohjelmaan 2008–2011.

Ammatillisessa koulutuksen aloittaneista opiskelijoista noin 10 % keskeyttää opintonsa. Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien terveys on keskimäärin huonompi ja riskikäyttäytyminen ja oireilu yleisempää kuin samanikäisten lukiolaisten. Opiskelijahuolto ja opiskelijaterveydenhuolto ovat heikompia kuin muilla opiskelijoilla. Tutkimuksen ja koulutuksen kehittämisohjelman KESUn mukaan koulutuksen läpäisyasteen parantamiseksi kehitetään opinto-ohjausta, koulutusta koskevaa tiedotusta ja neuvontaa, opiskelijavalintaa, opintotukea, opintojen henkilökohtaistamista ja opintojen seurantajärjestelmiä sekä opiskelijaterveydenhuoltoa.

Kuntien tulee järjestää ammatillisten oppilaitosten opiskeluterveydenhuolto yhteistyössä eri toimijoiden kanssa kansallisten suositusten mukaan. Koulutuksen järjestäjien tulee kehittää oppilaitosten opiskelijahuoltoa sekä terveystiedon opetusta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kehittää ja levittää tietoa hyvistä terveyden edistämisen käytännöistä oppilaitosten käyttöön. Tukitoimia suunnataan nuorille koulutuksen ja työelämänsiirtymisen nivelvaiheessa. Toimenpiteiksi suositellaan moniammatillisia yhteistyöryhmiä, työpajatoimintaa, opinto-ohjausta. Painopisteitä:

- Saatetaan opiskeluterveydenhuolto kansallisten ohjeiden mukaiseksi pilottihankkeiden ja valvonnan tehostamisella. Varmistetaan terveydenhuoltohenkilöstön mitoitus kansallisten ohjeiden tasolle ja huolehditaan riittävästä kuraattori- ja psykologipalveluista.
- Vahvistetaan opiskelijahuoltoa luomalla oppilaitoksen sisällä toimivien opiskelijahuolto- tai hyvinvointiryhmien toimintamalli, jossa korostetaan ennaltaehkäisyä ja varhaista puuttumista, sekä vakiinnuttamalla se kaikkiin oppilaitoksiin.
- Ohjeistetaan koulutuksen järjestäjiä laatimaan ammatillisen koulutuksen paikalliset ope-
tussuunnitelmat yhteistyössä kotien kanssa ja opiskelijahuoltoa koskevilta osilta yhteis-
työssä sosiaali- ja terveystoimen kanssa.
- Kehitetään ja toteutetaan terveyden edistämiseen (kuten päihdeettömyyteen, savutto-
muuteen ja mielenterveyden edistämiseen) ja terveyserojen kaventamiseen tähtäviä
interventioita. Levitetään tietoa päihdeettömyyttä edistävästä hyvistä käytännöistä.
- Kehitetään terveystiedon opetusta ja huomioidaan oman oppilaitoksen kouluterveysky-
selyn tulokset.

Toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jääminen sekä opintojen katkeaminen vaaran-
tavat nuoren onnistuneen kiinnittymisen työelämään ja lisäävät syrjäytymisen riskiä.
Toimenpiteiksi tähän:

- Ehkäistään opintojen keskeyttämistä, ammatillisen koulutuksen ja työelämän ulkopuolel-
le jäämistä ja nuorisotyöttömyyttä puuttamalla poissaoloihin, opiskeluvaikeuksiin ja mui-
hin opintojen etenemisen ongelmiin sekä tuetaan nuorten hyvinvointia ja selviytymistä.
Hyödynnetään kunnissa jo toimivia kuntoutuksen asiantuntijaryhmiä.
- Sisällytetään opinto- ja työuran hallinta osaksi opetusta ja opintojen ohjausta.
- Turvataan riittävät työllistämisen tukitoimet kaikille tarvitseville (esim. työpajatoiminta).

Lapsuus- ja nuoruusaikana käynnistyneen syrjäytymisprosessin seuraukset näyttäy-
tyvät etenkin huonoimmassa asemassa olevien, kuten pienituloisten, pitkäaikaistyöt-
tömien ja vähiten koulutusta saaneiden, huonona terveytenä. Tällaisen kehityksen
ehkäisemiseksi ja katkaisemiseksi on turvattava tarpeelliset tukitoimet erityisesti
syrjäytymisvaarassa oleville lapsille, nuorille ja heidän perheilleen. Moniammatilli-
nen yhteistyö on välttämätön tavoitteeseen pääsemiksi. Voimavaroja tulee suunnata
ylisukupolvien syrjäytymiskierteiden katkaisemiseen. Syrjäytymisvaarassa voivat olla
muun muassa lastenkodissa asuvat, muut lastensuojelun piiriin kuuluvat, rikosseuraa-
muksen kohteeksi joutuneet, huono-osaiset maahanmuuttajat sekä lapset ja nuoret,
joilla itsellään on tai vanhemmilla on mielenterveys- ja päihdeongelmia.

- Sisällytetään lastensuojelulain edellyttämään suunnitelmaan tiedot syrjäytymisvaarassa
olevien lasten ja nuorten kasvuloista ja hyvinvoinnin tilasta sekä toimenpiteet heidän ja
heidän perheidensä tukemiseksi.
- Kehitetään ja vakiinnutetaan psykososiaalisia tehohoitopalveluita, kuten lastensuojelun
piiriin kuuluvien tehostettuja terveystarkastuksia sekä kotiin suunnattua psykiatrasta krii-
sihoitoa, vaativaa vauvaperhetyötä sekä riittäviä tukipalveluita lapsille ja vanhemmille
perheissä, joissa vanhemmilla on päihde- ja mielenterveysongelmia.
- Kehitetään lasten- ja nuorisopsykiatrisen avohoidon palveluita.

- Tuetaan rikosseuraamuksen kohteeksi joutuneiden ja mielenterveysongelmista kärsivien nuorten opiskelua ja työelämään siirtymistä (tukihenkilötoimintaa, työvaltaisten koulutusmallien kehittämistä, moniammatillista verkostotyötä).

5) Kaste-ohjelman valtakunnallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2008–2011 (2009)

Kasteella tarkoitetaan sosiaali- ja terveysministeriön lakisääteistä, strategista ohjausvälinettä, jolla johdetaan valtakunnallista sosiaali- ja terveyspolitiikkaa. Valtioneuvosto vahvistaa Kaste-kehittämishjelman joka neljäs vuosi.

Ohjelman tavoitteena on lisätä väestön hyvinvointia ja terveyttä, parantaa palveluiden laatua ja vaikuttavuutta sekä lisätä väestön osallisuutta ja vähentää syrjäytymistä. Näihin tavoitteisiin pyritään ehkäisemällä ongelmia, varmistamalla henkilöstön riittävyys ja osaaminen sekä luomalla sosiaali- ja terveydenhuollon eheät palvelukokonaisuudet ja vaikuttavat toimintamallit.

Kaste-ohjelmassa uudistetaan muun muassa lasten ja nuorten ja lapsiperheiden palveluita kokonaisuutena siten, että perustasolla kehitetään ja nivotaan yhteen kehitystä tukevat, ongelmia ja häiriöitä ehkäisevät ja korjaavat palvelut yli nykyisten sektorirajojen (kuten terveys-, sosiaali-, nuoriso-, sivistys- ja poliisitoimi), kehitetään erityispalveluita (kuten lastenpsykiatria, lastensuojelu ja kasvatus- ja perheneuvolat) tukemaan peruspalveluja erilaisilla toimintavaihtoehdoilla, tuodaan palvelut suoraan lasten ja nuorten kehitysympäristöihin (koti, päivähoido, koulu ja vapaa ajan toiminta) ja puretaan laitoskeskeisyyttä. Kehitetään uudenlaisia palveluiden kokonaismalleja ja levitetään työtä asteittain koko maahan. Ohjelmassa luodaan myös toimintamalleja varhaiseen puuttumiseen. Lisäksi luodaan sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstörakennetta ja mitoitusta koskevat suositukset.

6) Koulutuksen järjestäjien yhdistys KJY ry:n raportti ammatillisen koulutuksen järjestäjille tehdystä opiskelijahuoltokyselystä

- Koulutuksen järjestäjien yhdistys KJY ry. teki 2009 ammatillisen koulutuksen järjestäjille kyselyn, jossa kartoitettiin opiskelijahuollon nykytilannetta ammatillisessa koulutuksessa. Kysely lähetettiin 56:lle ammatillisen koulutuksen järjestäjän johtajalle. Vastausprosentti oli 64. Kysely toteutettiin Webropolilla.
- Opiskelijahuolto on järjestetty yleisellä tasolla hyvin. Toimipisteiden määrä vaikuttaa opiskelijahuoltoryhmien määrään. Opiskelijahuoltoryhmä koostuu yleensä seuraavista toimijoista: opettaja, opinto-ohjaaja, rehtori/johtaja, kuraattori (eri nimikkeitä) ja terveydenhoitaja. Kuraattorin palveluiden lisäksi kunnat tarjoavat kohtalaisesti terveydenhoitajan palveluita ja muita palveluita. Lähes kaikilla kyselyyn vastanneilla oli järjestyssäännöt, kriisistrategia, päihdestrategia, toimintaohjeet onnettomuustilanteisiin ja opiskelijahuollon suunnitelma. Ohjeiden hallinta saattaa olla ongelmallista. Opettajan rooli on pääosin merkittävä opiskelijahuollossa: havainnoija, konsultti ja aloitteen tekijä. Opiskelija on asiakaan roolissa, ja toisaalta korostettiin opiskelijan omaa vastuuta. Vastauksissa ei näkynyt opiskelijatovereita havainnoijina tai aloitteentekijöinä. Lisäkoulutukselle pääosin nähdään tarvetta.

7) Lasten ja nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma 2007. Hallituksen politiikkaohjelma

- Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman avulla pyritään vahvistamaan lapsiystävällistä Suomea, jossa tuetaan lasten, nuorten ja perheiden arjen hyvinvointia, vähennetään syrjäytymistä ja lisätään lasten ja nuorten osallistumista ja kuulemistä sekä lasten oikeuksista tiedottamista. Näillä toimilla vähennetään pitkällä aikavälillä pahoinvoinnista aiheutuvia kustannuksia. Poliitikkaohjelmassa kehitetään myös lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurannan tietopohjaa sekä edistetään päätösten lapsivaikutusten arviointia YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämällä tavalla. Painopiste on ehkäisevässä työssä ja varhaisessa puuttumisessa. Ohjelman avulla pyritään myös parantamaan hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja koordinaatiota lasten, nuorten ja perheiden asioissa.
- Poliitikkaohjelma jakautuu kolmeen osa-alueeseen: lapsilähtöinen yhteiskunta, hyvinvoiva lapsiperhe sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. Ohjelman keskeisiä teemoja ovat sukupuolten tasa-arvo ja monikulttuurisuus. Sosiaalisten kysymysten lisäksi kiinnitetään huomiota lasten ja nuorten arkiseen terveystyöskäyttyymiseen, elämäntaitojen edistämiseen ja nuorten motivointiin koulutukseen, lasten ja nuorten harrastuksiin sekä osallisuuteen liikuntaan, taiteeseen ja kulttuuriin. Lasten ja nuorten hyvinvointia tukevan ympäristön turvaamisessa on yhtenä painopistealueena kodin ja koulun yhteistyö.

8) Missä on mun hoito? Ammattiin opiskelevien terveydenhuolto 2008

Julkaisu kuvaa täydennysaineistoa, jonka SAKKI teki 2007-juhlaselvityksen yhteydessä. Aineisto oli koottu 1 000 opiskelijalta Internet-kyselynä. Keskeiset tulokset:

- Yli 40 % opiskelijoista tupakoi ja noin 80 % on aloittanut tupakoinnin jo perusasteella.
- Noin 90 opiskelijoista oli sitä mieltä, että oppilaitoksessa on mahdollista tupakoida.
- 84 % opiskelijoista oli sitä mieltä, että ehkäisyneuvontapalvelut ovat helposti saatavilla.
- Noin 40 opiskelijoista ei ollut tyytyväinen painoonsa.
- Yli 8 %:lla opiskelijoista oli ollut sukupuolitauti .
- Noin 13 %:lla opiskelijoista oli syömiseen liittyviä ongelmia.
- Yli puolet opiskelijoista juo vähintään kerran kuukaudessa humaltuakseen.
- Noin 14 % opiskelijoista oli käännytetty terveyskeskuksesta ilman palvelua.
- Noin 12 % opiskelijoista pitää terveydenhoitajalle pääsyä vaikeana tai erittäin vaikeana.
- Noin puolet opiskelijoista katsoo, että oppilaitoksen terveydenhoitajan saatavuus on melko tai erittäin hyvä, vastaavasti kunnan terveydenhoitajan saatavuutta piti hyvänä tai erittäin hyvänä 41 %.

9) Nurmi, P. 2009 Opettaja kouluhyvinvoinnin edistäjänä. Toisen asteen opettajat dialogisuutensa ja autenttisuutensa sääntelijöinä

Tutkimus kohdistuu Savon ammatti- ja aikuisopiston liiketalouden ammatilliseen koulutukseen. Tutkimus taustoittaa opintojen hidastumista mahdollisena nuoren syrjäyt-

tymisen alkuna sekä selvittää opettajan roolia kouluhyvinvoinnin edistämässä ja opintojen läpäisyssä. Tutkimus perustuu hermeneuttiseen tutkimusotteeseen.

Opintojen hidastumisen tärkeimmiksi syiksi todettiin sosioekonomiset syyt, tukijoiden puute, luku- ja kirjoitusvaikeudet, aikaisempi huono koulumenestys ja heikko itsetunto sekä huonot koulukokemukset. Nykyisen kouluhyvinvoinnin edistämässä tärkeimmiksi tekijöiksi muodostuvat varhainen puuttuminen, dialogisuus ja autenttisuus sekä koulun toimijoiden tilannekohtainen joustavuus. Opettajat tarvitsevat harjaannusta erilaisten opiskelijoiden asiakaslähtöiseen kohtaamiseen ja dialogisuuden taitojen kehittämiseen. Yhteisöllistä toimintakulttuuria voidaan kehittää dialogisuuden avulla. Opettajat kokevat dialogisuuden antoisana mutta myös kuluttavana. Rehtorin arvoilla on suuri merkitys, koska hänen roolinsa on kehittämisessä ratkaiseva. Kouluhyvinvoinnin edistäminen ja nuorten syrjäytymisen estäminen alkaa jo perusopetuksesta joustavassa yhteistyössä.

10) Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän muistio 2006/33

Työryhmän mielestä opiskelijahuollon kehittämisen tavoitteena on

- turvata opiskelijahuollon palveluiden saatavuus
- edesauttaa yksittäisen opiskelijan oikeuksien toteutumista
- tukea oppilaitoksen mahdollisuuksia järjestää opiskelijahuolto opiskelijan edun mukaisesti
- selkeyttää tietojen saantia ja luovutusta sekä henkilötietojen käsittelyä koskevat menettelyt opiskelijahuollossa sekä selvittää oppilashuoltopalveluista vastaavan henkilöstön asema, tehtävät ja kelpoisuus.

Työryhmä suosittaa, että kunta- ja palvelurakennemuutosten yhteydessä opiskelijahuollon palvelujen organisointia ja tuottamista tarkasteltaisiin ja suunniteltaisiin omana palvelukokonaisuutenaan. Työryhmä suosittaa myös opiskelijahuoltoryhmien perustamista kaikkiin oppilaitoksiin sekä opiskelijaterveydenhuolto-oppaan ja laatusuosituksen käsittelyn ja käyttöönoton tehostamista kunnissa.

Opiskeluterveydenhuolto kuuluu opiskelijahuoltoon. Raportin mukaan kunnan kansanterveystyöstä huolehtivan viranomaisen tulisi osallistua ammatillisesta koulutuksesta annetun lain mukaisen opetussuunnitelman laatimiseen siltä osin, kuin se kokee opiskelijahuoltoa.

Työryhmä viittaa raportissaan myös lastensuojelulain uudistamiseen ja sen mukaisten kuraattori- ja psykologipalveluiden järjestämiseen ja kuraattoreiden kelpoisuutta koskeviin säädöksiin (A491/1990).

Työryhmä ehdottaa myös, että pidemmän aikavälin tavoitteena olisi yksi ja yhtenäinen uusi opiskelijahuoltolaki. Työryhmä esittää eri lakeihin parannuksia käsitteiden ja tavoitteiden selkeyttämiseen, opiskelijan oikeuksiin saada opiskelijahuoltopalveluita, opiskelijahuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen, valtakunnalliseen ohjaukseen,

paikallisiin opetussuunnitelmiin ja opiskelijan opiskelijahuoltosuunnitelmaan, opiskelijahuoltoryhmiin, tietosuojaan ja rahoitukseen. Koulujen ja oppilaitosten käyttöön esitetään tuotettavaksi verkostoyhteistyönä opiskelijahuollon opas. Lisäksi esitetään opiskelijahuoltoon liittyvää täydennyskoulutusta ja valtakunnallisen tilastointi- ja seuranta järjestelmän ja näihin liittyvien mittareiden kehittämistä. Lisäksi esitetään vertailumenetelmien kehittämistä.

11) Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän muistioon tehdyt lausunnot

Lausunnon antajat (n = 38) edustivat eri tahoja, ja ne korostivat oppilashuollon kehittämisen merkitystä. Lausunnon antajat olivat suurelta osin samaa mieltä työryhmän kanssa, mutta korostivat muun muassa seuraavia kehittämiskohteita:

- Resurssien puute estää lainsäädännönmuutosten toteuttamisen.
- Opetus- ja oppilashuoltohenkilöstön välinen tiedonsaanti ja tiedon antaminen yksittäisen oppilaan asioissa on ongelma, minkä vuoksi tietosuojaa, oppilashuollon salassapitosääntöjen ja ilmoitusvelvollisuuden toimivuutta ja selkeyttä koskevia säädöksiä tulee selkeyttää ja tarkentaa.

12) Opiskeluterveydenhuollon opas 2006

Kyse on opiskeluterveydenhuollon valtakunnallisesta suosituksesta, joka kattaa kaikki peruskoulun jälkeiset koulutusmuodot. Oppaassa tarkastellaan opiskelijan elämäntilannetta ja tarpeita kokonaisvaltaisesti (opiskelu, opiskelijoiden elämäntilanne ja terveysongelmien erityispiirteet). Oppaan keskeinen osa sisältää opiskelijoiden terveyden ja opiskelukyvyyn edistämisen yksilö- ja yhteisötasolla. Oppaassa on hyvien käytäntöjen ja työmenetelmien kuvauksia. Liitteet sisältävät malleja kyselyjen ja seulontojen tekemiseen. Oppaassa korostuu varhainen puuttuminen opiskelijoiden huoliin ja terveysongelmiin.

Terveyspalveluiden toimivuus edellyttää toimijoiden yhteistyötä ja yhteisöllistä työskentelyä opiskelijayhteisössä. Suosituksena on yksi terveydenhoitaja 600:aa opiskelijaa kohden ammatillisessa koulutuksessa ja muussa koulutuksessa yksi terveydenhoitaja 800:aa opiskelijaa kohden. Lisäksi suositellaan moniammatillisten tiimien perustamista. Yksi kokopäiväinen lääkäri 2 500–3 000 opiskelijaa kohden. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoille tulisi tarjota muita enemmän tukea ja ohjausta syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja terveyserojen kaventamiseksi. Lisäksi tulisi tehostaa johtamista kunnissa ja nimetä opiskeluterveydenhuollon vastuuhenkilö. Myös kansallisella tasolla tulisi kehittää ja koordinoita opiskeluterveydenhuoltoa.

13) Karjalainen M. & Kasurinen H. 2006. (toim.) Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä

Tavoitteena on oppilashuollon tehostaminen syrjäytymisen ehkäisemiseksi, varhainen tunnistaminen ja puuttuminen.

Oppilaitoksilta edellytetään opiskelijahuollon järjestämistä. Tavoitteena on turvallinen ja terveellinen opiskeluympäristö, koulu ja opiskelijayhteisön hyvinvointi ja viihtyisyys sekä ongelmien varhainen tunnistaminen ja puuttuminen. Aluehankkeet raportoivat opiskelijahuollon myönteisistä kokemuksista. Opiskelijahuoltotyöryhmän kokoontumisten säännöllisyys ja moniammatillisuus on koettu työskentelyn vahvuuksina. Ryhmä toimii sekä varhaisen puuttumisen periaatteella että myös asiantuntijapalvelujen antajana ja hankkijana, opiskelijaa eteenpäin auttavana ja vanhempien kanssa keskustelijana ja kuulijana.

Keinot ovat mm. siirtotietojen tehokas hyväksikäyttö, kyselyt ja haastattelut, säännölliset ryhmänohjaustunnit toisen asteen oppilaitoksissa ja poissaolojen sekä opintojen etenemisen tarkka seuranta, opiskelijahuoltoryhmän ja luokanvalvojen/ryhmänohjaajien yhteiset kokoontumiset. Luokanvalvojia, ryhmänohjaajia ja muuta opetushenkilöstöä on koulutettu ongelmien havaitsemiseen ja puheeksi ottamiseen. Aluehankkeiden raporttien pohjalta voidaan todeta, että opiskelijahuoltoa on oppilaan ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana kehitetty syrjäytymistä ehkäisevästä näkökulmasta. Varhainen tunnistaminen ja puuttuminen. Tämän selvityksen toimenpide-ehdotuksina ovat muun muassa yhteishaun seurannan kehittäminen ja selkiyttäminen ja ennakoivan periaatteen noudattaminen oppilashuollossa oppilaitoksen ja vanhempien yhteistyönä.

14) Opiskelijahuolto ja opiskeluympäristön turvallisuus toisen asteen oppilaitoksissa lukuvuonna 2001–2002.

Opiskelijahuollon toteutuminen ja opiskeluympäristön turvallisuuden tila lukioissa ja perustutkintoon johtavassa ammatillisessa koulutuksessa oli osa lääninhallituksen vuoden 2002 peruspalvelujen arviointia. Tämä erillisraportti on laadittu täydentämään ja syventämään peruspalvelujen arviointiraporttia. Arviointikohteina olivat ensisijaisesti psykososiaalisen opiskelijahuollon järjestelyt, saatavuus, riittävyys ja sisällöt. Opiskeluympäristön turvallisuuden tilan tarkastelussa keskityttiin psyykkiseen ja sosiaaliseen turvallisuuteen. Arviointiaineisto hankittiin oppilaitoksille ja koulutuksen järjestäjille syksyllä 2002 tehdyllä kyselyllä.

Toisen asteen oppilaitosten opiskelijahuollon toteutumisen arviointi osoitti, että opiskelijoilla on erilaisia ongelmia opinnoissa ja elämäntilanteissa. Opiskelijoilla ei kuitenkaan ollut käytettävissä riittäviä opiskelijahuollon palveluita. Täysin ilman psykologipalveluja oli kolmannes oppilaitoksista.

Neljännes ammatillisista oppilaitoksista toimii ilman kuraattoripalveluja.

Opiskelijahuoltoryhmä toimi lähes kaikissa ammatillisissa oppilaitoksissa. Opiskelijahuoltoryhmien työ painottui akuutteihin asioihin. Yleisimmin käsitellyt ongelmat olivat poissaolot, opiskeluvaikeudet, mielenterveysongelmat ja ammatillisissa oppilait-

toksissa lisäksi koulutuksen keskeyttämiset ja erityisopetuksen tarve. Mielensterveysongelmia esiintyi useissa oppilaitoksissa, ja opiskelijoita oli myös ohjattu hoitoon ja jatkotutkimuksiin. Alkoholien ja huumeiden käyttöä on pidettävä riskinä etenkin ammatillisissa oppilaitoksissa, sillä yli puolessa ammatillisista oppilaitoksista oli tehty hoitoon tai jatkotutkimuksiin ohjauksia.

Oppilaitosten pääasialliset yhteistyötahot opiskelijahuollollisissa asioissa olivat kodit ja perusterveydenhuolto. Mielensterveystoimistojen, sosiaalitoimen ja erikoissairaanhoidon kanssa tehtiin yhteistyötä akuuteissa tapauksissa. Sen sijaan kunnan nuoriso- ja liikuntatoimen kanssa tehtiin yhteistyötä vähemmän. Erilaisia turvallisuushäiriöitä esiintyi useammin ammatillisissa oppilaitoksissa kuin lukioissa. Yleisimmät häiriöt molemmissa oppilaitosmuodoissa olivat kiusaaminen, oppituntien vakava häirintä, onnettomuudet ja tapaturmat, huumeiden käyttöepäily tai tarjonta, varkaudet ja näpistykset sekä opiskelijan alkoholin käyttö. Lisäksi yli puolessa ammatillisista oppilaitoksista esiintyi opiskelijoiden kesken väkivaltaa. Molemmissa oppilaitosmuodoissa esiintyneet häiriöt olivat kuitenkin pääasiassa yksittäistapauksia. Työssäoppimisjaksojen työturvallisuudessa on puutteita, koska puolet ammatillisista oppilaitoksista ilmoitti tapaturmista työssäoppimisjaksolla. Molemmissa oppilaitosmuodoissa oli erilaisia turvallisuuteen liittyviä suunnitelmia. Lisäksi oppilaitoksissa oli sovittu menettelytavoista häiriötilanteiden varalta, mutta tällä ei kuitenkaan ole voitu ehkäistä häiriö- ja riskitilanteiden syntymistä. Oppilaitosten mielestä opiskelijahuollon henkilöstö- ja aikaresursseissa on kehittämistarvetta. Painopiste haluttiin siirtää ennalta ehkäisevään työhön ja yhteistyötä eri tahojen kanssa lisätä.

Suositukses

- Toisen asteen opiskelijahuollon palvelujen tarve on selvitettävä ja palvelut on järjestettävä tarvetta vastaavaksi.
- Ehkäisevään mielensterveystyöhön panostetaan asiantuntijoiden ja oppilaitosten yhteistyössä.
- Opiskelijahuoltoryhmä suositetaan perustettavaksi kaikkiin oppilaitoksiin.
- Opiskelijoiden vertaistuki ongelmatilanteissa on järjestettävä.
- Opettajien valmiuksia mielensterveysongelmien tunnistamiseen tulee parantaa täydennyskoulutuksella ja konsultaatiolla.
- Yhteistyötä kunnan nuoriso- ja liikuntatoimen, sosiaalitoimen ja kansalaisjärjestöjen kanssa on tarpeen lisätä oppilaitoksissa.
- Opiskeluyhteisössä tulisi luoda uusia menettelytapoja turvallisuushäiriöiden ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi.
- Työssäoppimisjaksojen työturvallisuutta ehdotetaan selvitettäväksi.
- Opiskelijoiden osallistumista ja vastuuta opiskeluympäristönsä turvallisuuden ylläpitämiseen ja kehittämiseen on lisättävä.

15) Sairasta sakkia. Ammattiin opiskelevien hyvinvointi 2005

Julkaisussa on tarkasteltu ammattiin opiskelevien terveydentilaa ja hoidonsaantimahdollisuuksia. Aineistona on SAKKI ry:n tekemä selvitys “Sairasta sakkia?” vuodelta 2005 ja aineistoa täydennettiin vuoden 2007 juhlaselvityksessä.

Ammattiin opiskelevien hyvinvointi 2005 -kyselytutkimus käsittelee toisen asteen ammattiin opiskelevien hyvinvointia painottuen terveydellisen hyvinvoinnin tarkastelemiseen. Tutkimukseen osallistui 1 769 opiskelijaa, josta tutkimukseen käytettiin 1 187 vastausta. Miehiä vastaajista oli 43 % ja naisia 57 %. Vastanneiden keski-ikä oli 19,9 vuotta (16–58-vuotiaita).

Terveydentila

- Suurin osa opiskelijoista piti omaa terveyttään hyvänä tai melko hyvänä. Vanhempien luona asuvilla oli poikkeuksetta paras terveys.
- Opiskelijoista noin 55 % ei kärsinyt masennuksesta lainkaan. Masentuneisuus oli harvinaisempaa miesten keskuudessa. Ongelmallisimmat alat olivat kulttuuriala ja kaupan ja hallinnon ala. Vanhemmilla opiskelijoilla masentuneisuus oli yleisempää kuin nuorilla.
- Jännittyneisyys on ammattiin opiskelevien keskuudessa verrattain yleistä. Matkailu-, ravitsemis- ja talousalan opiskelijat kärsivät jännittyneisyydestä muita aloja enemmän. Jännittyneisyys oli vanhemmilla opiskelijoilla yleisempää kuin nuorilla.
- Vajaa 70 % opiskelijoista ei ollut kärsinyt ahdistuneisuudesta viimeisen kuukauden aikana. Ahdistuneisuus oli naisvaltaisilla aloilla yleisempää kuin miesvaltaisilla aloilla.
- Opiskelijoista 36 %:lla oli satunnaisia univaikeuksia.
- Noin puolella opiskelijoista ei ollut ollut keskittymisvaikeuksia, satunnaista päänsärkyä eikä vatsavaivoja viimeisen kuukauden aikana.
- Noin 75 % opiskelijoista oli kärsinyt väsymyksestä ja heikkoudesta viimeisen kuukauden aikana.
- Opiskelijoista noin puolella oli satunnaisia niska- ja hartiasärkyjä, 39 %:lla selkäkipuja ja 31 %:lla raajojen ja nivelten kipuja.
- Suu- ja hammasoireet eivät ole opiskelijoilla yleisiä.
- Iho-ongelmista kärsi 39 % opiskelijoista.

Terveyskäyttäytyminen

- Noin 5 %:lla opiskelijoista oli ollut varmasti sukupuolitauti, joka yleisimmin oli klamydia.
- 41 % opiskelijoista tupakoi päivittäin ja hieman alle 7 % viikoittain tai harvemmin. Eniten opiskelijat tupakoivat Lapissa. Ammattiin opiskelevat opiskelijat tupakoivat enemmän kuin muut opiskelijaryhmät.
- Noin 16 % opiskelijoista nautti alkoholia viikoittain tai useammin, ja kuukausittain alkoholia käytti 69 % opiskelijoista. Humalajuominen on miehillä yleisempää kuin naisilla. Alkoholin kulutus oli vähentynyt vuodesta 2000.

- 17 % opiskelijoista on joskus kokeillut huumeita ja käyttänyt lääkkeitä päihtymistarkoituksessa.
- Noin 16 % opiskelijoista harrastaa kuntoliikuntaa päivittäin. Useita kertoja viikossa urheilee hieman alle 48 % opiskelijoista. Kuntoliikkuminen on vähentynyt viidessä vuodessa. Liikunta on myös vähäisempää kuin lukiolaisten parissa.
- Noin 16 % opiskelijoista ottaa ruokaostoksia tehdessään terveellisyden huomioon. Noin 68 % opiskelijoista ajattelee ruoan terveellisyttä edes joskus ja 17 % ei koskaan. Opiskelijoissa on siten paljon niitä, jotka eivät ota ruoan terveysvaikutuksia huomioon.

Terveyspalvelut

- Suurin osa opiskelijoista tietää, missä heidän opiskelupaikkakuntansa terveyspalvelut sijaitsevat.
- Noin 94 % opiskelijoista oli saanut tarvitsemansa terveyspalvelut opiskelupaikkakuntansa terveyskeskuksessa.
- Odotusajat lääkärin vastaanotolle vaihtelevat suuresti. Pääsyä yleislääkärin vastaanotolle pidettiin helppona.
- Terveystenhoitajan vastaanotolle päästään lääkäriä helpommin.

Opiskelu

- Opiskelijat viihtyvät opinnoissaan melko hyvin, naiset miehiä paremmin. Eniten tyytymättömyyttä ilmeni kaupan ja hallinnon alalla.
- Huono ilmanvaihto, väärä lämpötila ja epämukavat työpöydät ja -tuolit koettiin joissakin yksiköissä ongelmiksi.
- Noin 5 % opiskelijoista oli joutunut kiusaamisen kohteeksi nykyisessä oppilaitoksessaan.
- Noin 70 % opiskelijoista koki saaneensa asiantuntevaa opetusta. Noin 40 % opiskelijoista sai lähiopetusta 25–30 tuntia viikossa.
- Lähes 90 % opiskelijoista tietää, keneltä voi saada apua opintoihin liittyvissä asioissa.

16) Ståhl, T., Rigoff, A-M., Saaristo, V. & Wiss, K. 2010. Terveystiedon edistämisen vertailutieto (TedBM) -hankkeen loppuraportti

Terveystiedon edistämisen vertailutieto (TedBM) -hankkeessa on kerätty kunnan keskeisimmiltä toimialoilta vertailukelpoiset tiedot kuntalaisten terveyden edistämisestä ja kehitetty vertailutietojärjestelmä yhteistyössä koulujen kanssa. Käytäntöjen selvittäminen käynnistyi kesäkuussa 2007. Lähtökohtana oli, että kerättävät tiedot ovat merkityksellisiä kunnan johtamisessa, suunnittelussa ja arvioinnissa sekä relevantteja kansallisessa arviointi- ja kehittämistyössä. Kunnista kerätyt tiedot edustivat sitoutumista, johtamista, väestön terveysseurainta ja tarveanalyysiä, voimavaroja, yhteisiä käytäntöjä ja osallisuutta.

Yksi osahanke kohdistui myös ammatilliseen koulutukseen (Terveystiedon edistämisen osaksi lasten ja nuorten ehkäisevissä terveyspalveluissa). Hankkeen aikana

ammattillisista oppilaitoksista kootut tiedot antavat perustilannekuvauksen kuntien terveydenedistämisasiivisuudesta ja toimivat perustana seurantatiedon kertymiselle. Hankkeessa selvitettiin sekä ehkäisevien palveluiden henkilöstövoimavaroja, kustannuksia että terveystarkastusten toteutumista.

17) Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (A380/2009). (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 37:2008.)

Tämän asetuksen avulla on säädetty

- yhtenäisen toimintaohjelman laatimisesta neuvolatyölle, koulu- ja opiskeluterveydenhuollolle sekä lasten ja nuorten ehkäisevälle suun terveydenhuollolle yhteistyössä sosiaali- ja opetustoimen kanssa
- terveystarkastuksista ja niiden perusteella suunnitellusta terveysneuvonnasta
- suun terveystarkastuksista
- koulu yhteisön ja opiskelu ympäristön terveellisyydestä ja turvallisuudesta
- erityisen tuen tarpeen tunnistamisesta ja tuen järjestämisestä
- terveysneuvonnan sisällöstä
- terveyden- ja sairaanhoitopalveluiden järjestämisestä opiskelijoille (mielenterveyspalvelut, päihdeongelmien varhainen toteaminen, hoito ja jatkohoitoon ohjaus)
- seksuaaliterveyttä edistävät palvelut.

18) Väyrynen, P., Saaristo, V., Wiss, K. & Rigoff, A.-M. (toimittajat) 2009. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ammatillisissa oppilaitoksissa

Stakes ja Opetushallitus ovat selvittäneet ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden hyvinvointia ja terveyttä. Selvitys on kohdistunut kaikkiin koulutuksen järjestäjiin. Kysely kohdistettiin ammatillisten oppilaitosten rehtoreille.

Tulosten mukaan ammatillisen koulutuksen opiskelijahuollossa on edelleen paljon tehtävää opiskelijoiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä sekä toimintakulttuurin kehittämisessä ja palveluiden parantamisessa. Keskeisimmät kehittämishaasteet:

- Yhteisöllisyyttä tulee vahvistaa, kasvatusvastuuta jakaa huoltajien kanssa sekä opiskelijoiden osallistumista vahvistaa.
- Kouluterveyskyselyn tuloksia voidaan hyödyntää koulutuksen järjestäjien lisäksi myös kansallisella ja kunnallisella tasolla nuorten hyvinvoinnin seurannassa ja nuorten hyvinvointia koskevassa päätöksenteossa.
- Terveystiedon opetuksen tarjontaan ja sen kiinnostavuuteen tulee panostaa opiskelijoiden osallistumisen lisäämiseksi. Lisäksi tulee ottaa huomioon ala- ja tutkintokohtaiset vaatimukset. Terveystiedon opettajien pätevyys tulee niin ikään varmistaa nykyistä paremmin. Opettajien täydennyskoulutuksen ja ammattiosaamisen päivittämisen tarve on kiireellinen. Terveystiedon opettajien tarve tulee ottaa opettajien koulutuksessa huomioon.

- Kaikkien koulutuksen järjestäjien/oppilaitosten tulee varmistaa, että heillä on ajantasaiset toimintaohjeet ja suunnitelmat (ennalta ehkäisevät ohjeet: tupakointi, päihteiden käyttö, kiusaaminen ja häirintä, käyttäytymishäiriöt, väkivalta, tapaturmat, onnettomuudet, kuolemantapaukset). Toimintaohjeet tulee laatia yhteistyössä henkilöstön ja opiskelijoiden kanssa. Myös sijaintikunnan terveys- ja sosiaalisektorin viranomaisten kanssa tulisi tehdä yhteistyötä. Lisäksi suunnitelmat tulisi sovittaa yhteen poliisi- ja pelastustoimen kanssa.
- Järjestäjien tulee luoda ennaltaehkäisyä painottavat toimintamallit opiskelijoiden tupakoinnin ja päihteiden ja huumeiden käytön suhteen. Lisäksi tulee panostaa välittömään puuttumiseen ja siten syrjäytymisen ehkäisyyn.
- Opiskelijahuoltoryhmän työskentely on pääosin johdon, terveydenhoitajan ja opintojen ohjaajan vastuulla. Opiskelijahuoltoryhmä keskittyy opiskelijoiden yksilöllisten asioiden käsittelyyn koko yhteisön toiminnan ja ennalta ehkäisevän näkökulman sijaan. Opiskelijoiden osallistumista tulisi tehostaa niiden asioiden suhteen, jotka liittyvät opiskelijoiden hyvinvointiin.
- Opiskeluterveydenhuollon (terveydenhoitajat, lääkärit, psykologit) palveluiden saataavuus ja mitoitus tulee saada riittäväksi eri oppilaitoksissa. Tiedotus palveluista oli hyvää.
- Suositusten mukaiset ensimmäisen vuoden terveystarkastukset tulee varmistaa kaikille opiskelijoille. Lisäksi opiskelijoiden tietoisuutta omasta terveyskäyttäytymisestä ja terveyteen vaikuttavista riskitekijöistä tulee lisätä. Vain erittäin harvoissa oppilaitoksissa on tehty lääkärintarkastus pitkäaikaissairaille ja erityisopiskelijoille. Myös muutoin opiskeluterveydenhuollossa oli merkittäviä puutteita.
- Opiskelijoita ohjataan erityisesti nuoriso- ja aikuispsykiatrian palveluihin.
- Poissaolojen ja opintojen keskeyttämisen seuranta ei ole kattavaa.
- Ruokailussa huolenaiheena on aterian koostaminen ja epäterveellisten välipalojen syöminen.
- Osa koulutuksen järjestäjistä on laiminlyönyt asuntolan valvontavelvollisuuttaan tilanteissa, joissa asuntolassa asuu alaikäisiä opiskelijoita.
- Ohjattua vapaa-ajan toimintaa ei ole tarjolla suurelle osalle opiskelijoista.
- Koulutuksen järjestäjien tulee varautua kriisitilanteisiin, erityisesti väkivalta- ja uhkatilanteissa toimimiseen ja niiden ehkäisyyn.
- Kurinpitotoimenpiteisiin johtaneita syitä tulee analysoida nykyistä systemaattisemmin. Lisäksi opiskelijoille tulee tarjota tukea kurinpitorangeistusten yhteydessä, niin että opintojen jatkaminen mahdollistuu.
- Tapaturmien ennaltaehkäisyyn liittyvät ohjeet tulee päivittää säännöllisesti ja ensiapukoulutukseen ja turvallisuuskasvatukseen tulee panostaa.
- Oppilaitosten työoloissa on vakavia, opiskelua haittaavia puutteita
- Ennalta ehkäisevään opiskelijaterveydenhuoltoon tulisi panostaa entistä enemmän.

19) Rimpelä, M., Happonen, H., Saaristo, V., Wiss, K., Rimpelä, A. 2008. Äitiys- ja lastenneuvoloiden sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon käynnit, terveystarkastukset ja voimavarat 2007–2008.

- Jokainen terveyskeskus noudattaa omaa käytäntöään opiskeluterveydenhuollon talousarviorakenteissa ja kustannuslaskennassa. Taloudellisissa resursseissa ja kustannuksissa on suuria terveyskeskusten välisiä eroja.

- Tarvitaan yhteiset käytännöt toiminnan tuotteistamiseen ja henkilöstövoimavarojen sekä kustannusten kuvaamiseen. Muutoksia tulisi myös tehdä perusterveydenhuollon toimintoluokituksiin. Toimintoluokituksia tulee hyödyntää johtamisessa ja palveluiden kehittämisessä. Kerättävien tietojen tulee olla vertailukelpoisia.
- Perinteiseen neuvolatoimintaan ja koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon kohdistuva seuranta ei riitä. Seurantatietojen tulee antaa laaja kokonaiskuva opiskelijahuollon ammattiryhmien toiminnasta. Vaikuttavuuden kannalta moniasiantuntijatiimin kokonaisuus on tärkeämpi kuin yksittäiset ammattiryhmät ja toiminnot erillisinä. Tämä tarkoittaa, että lääkäri-, terveydenhoitaja-, sosiaalityöntekijä- ja psykologikäynnit kirjataan erikseen.

LIITE 2. Arviointikriteerit

Arviointi on kriteeriperusteista, arviointiasteikko on 0–5. Arvioinnissa painotetaan kansallisten tavoitteiden mukaisuutta, toimintatapojen järkevyyttä ja tarkoituksenmukaisuutta kyseisen kohdetoiminnan kannalta sekä jatkuvaa kehittämistä. Toimintatapojen yhtenäisyyttä tulkitaan suhteessa opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteisiin ja siten kansallisiin tavoitteisiin ja periaatteisiin. Arvioinnissa pyritään löytämään myös näyttö systemaattisesta toiminnasta: suunnitelmien, tavoitteiden, periaatteiden ja normien ja ohjeiden toteutumisesta käytännössä. Edelleen arvioinnissa haetaan näyttöä kunkin kohdetoiminnan tavoitteellisesta kehittämisestä. Tulosten arvioinnissa painotetaan tuloksia, jotka ovat kansallisten tavoitteiden suuntaisia. Tulosten arviointi suhteutetaan toiminnan laatuun ja päinvastoin.

Arvioinnin viitekehyksenä on Euroopan komission hyväksymä ”Common Quality Assurance Framework” (CQAF).

Arviointiasteikko:

Toiminta:

0 = Ei mainintaa. Kyseessä olevasta toiminnasta ei ole mitään näyttöä.

1 = Heikko. Toimintatavat hajanaisia ja satunnaisia ja toiminnassa ilmenee suuria vaihteluita. Ei selvää näyttöä arvioitavan kohdealueen hallinnasta.

2 = Tyydyttävä. Joitakin orastavia näkökulmia ja viitteitä systemaattisesta tavoitteiden mukaisesta toiminnasta. Vähän näyttöä periaatteiden toteutumisesta käytännössä.

3 = Hyvä. Joitakin selviä näyttöjä toiminnan tavoitteiden mukaisuudesta sekä suunnitelmien että käytännön tasolla. Tavoitteet ja toimintatavat sekä vastuut selkeitä ja toiminta on tavoitteiden ja periaatteiden mukaista.

4 = Erittäin hyvä. Toimintaa kehitetään aktiivisesti tavoitteiden suuntaisesti ja tulostietoja hyödyntäen sekä toisilta oppien. Toiminta on melko laajasti tavoitteiden mukaista. Selviä näyttöjä tavoitteiden ja suunnitelmien toteutumisesta käytännössä eri puolilla organisaatiota.

5 = Erinomainen. Toiminnan tavoitteet ja periaatteet ovat selkeästi ja laajasti tiedostettu ja ne ovat yhdensuuntaiset eri yksiköissä. Toimintaperiaatteet ovat laajasti myös valtakunnallisten tavoitteiden mukaisia. Erityisen selviä näyttöjä on havaittavissa suunnitelmien toteutumisesta myös käytännössä. Uusien ideoiden syntyminen ja toteuttamista tukeviin menettelytapoihin ja rakenteisiin on kiinnitetty huomiota. Kohdetoiminnan laadun parantaminen ja kehittäminen on aktiivista, innovatiivista ja tuloksia tuottavaa. Myös toisilta oppimista ja hyvien käytänteiden levittämistä painotetaan. Kehittäminen ja parantaminen perustuvat arviointiin.

Tulokset:

0 = Ei mainintaa. Aineistossa ei ole mitään mainintaa arviointikohteena olevan kohdetoiminnan tuloksista.

1 = Heikko. Tulokset liittyvät yksittäisiin asioihin ja niillä ei ole selkeää yhteyttä tavoitteisiin. Ei selvää näyttöä siitä, mitä tuloksia aiotaan aikaansaada.

2 = Tyydyttävä. Joitakin orastavia näkökulmia ja viitteitä systemaattisesta tavoitteiden mukaisesta toiminnasta ja tuloksista. Vähän näyttöä tavoitteiden ja periaatteiden painottumisesta myös tuloksissa.

3 = Hyvä. Joitakin selviä näyttöjä tulosten tavoitteidenmukaisuudesta.

4 = Erittäin hyvä. Toimintaa kehitetään aktiivisesti tavoitteiden suuntaisesti ja kehitys ilmenee myös tulosten tasolla. Tulokset ovat melko laajasti tavoitteiden mukaisia. Tulokset ovat kehittyneet tavoitteiden ja kehittämistoimenpiteiden suuntaisesti.

5 = Erinomainen. Toiminnan tavoitteet ja periaatteet ovat selvät ja tulokset ovat niiden mukaiset. Tulokset ovat laajasti tavoitteiden mukaisia. Tulokset ovat kansallisten tavoitteiden suuntaisia. Tulokset ovat erinomaisia ja kehittämisaktiivisuudesta on selvä näyttö. Näyttö sitoutumisesta tulosten parantamiseen.

Arviointi tehdään alueittain ja sisältökohdittain. Arviointitulokset kirjataan erilliselle lomakkeelle. Kaikki kohteet arvioidaan.

Arvioinnissa otetaan huomioon arvioitavan yksikön konteksti, kuten järjestäjän koko. Huomiota kiinnitetään erityisesti kieliryhmään, kuntaryhmään, koulutusmuotoon, järjestäjän toiminnan monipuolisuuteen ja yksikön kokoon sekä alueellisiin tekijöihin.

Määrälliset vastaukset otetaan huomioon kuvauksia ja siten kokonaistilaa koskevassa arvioinnissa. Arvioijilla on käytettävissä sekä kunkin yksikön/tutkinnon tiedot että vastaavat vertailutiedot.

LIITE 3. Koulutuksen järjestäjien tila suhteessa tavoitetasoon taustamuuttujittain

	Tavoitetaso saavuttamatta jokaisella osa-alueella	Tavoitetaso saavutettu jollakin osa-alueella	Tavoitetaso saavutettu jokaisella osa-alueella	Järjestäjä yhteensä	Järjestäjät, joiden eri osa-alueiden yleiskeskiarvo on vähintään 57 %
Osa-alueittain					
Suunnittelu	76 (63,3 %)	-	44 (36,7 %)	120	-
Johtaminen	54 (45,0 %)	-	66 (55,0 %)	120	-
Yhteisön hyvinvointi	58 (48,3 %)	-	62 (51,7 %)	120	-
Yksilöllinen erityistuki	61 (50,8 %)	-	59 (49,2 %)	120	-
Yhteistyö	67 (55,8 %)	-	53 (44,2 %)	120	-
Voimavarat	63 (52,5 %)	-	57 (47,5 %)	120	-
Seuranta ja arviointi	93 (77,5 %)	-	27 (22,5 %)	120	-
Tulokset	90 (75,0 %)	-	30 (25,0 %)	120	-
Parantaminen ja kehittäminen	90 (75,0 %)	-	30 (25,0 %)	120	-
Kieli					
Suomen kieli	30 (26,8 %)	69 (61,6 %)	13 (11,6 %)	112	42 (37,5 %)
Ruotsin kieli	3 (37,5 %)	4 (50,0 %)	1 (12,5 %)	8	2 (25,0 %)
Omistus pohja					
Kunta	3 (21,4 %)	10 (71,4 %)	1 (7,1 %)	14	3 (21,4 %)
Kuntayhtymä	8 (20,0 %)	25 (62,5 %)	7 (17,5 %)	40	22 (55,0 %)
Yksityinen	22 (33,3 %)	38 (57,6 %)	6 (9,1 %)	66	20 (30,3 %)
Koko					
Pieni (alle 100)	18 (52,9 %)	14 (41,2 %)	2 (5,9 %)	34	2 (5,9 %)
Keskisuuri (100–499)	8 (23,5 %)	24 (70,6 %)	2 (5,9 %)	34	14 (41,3 %)
Suuri (yli 500)	7 (13,7 %)	35 (67,3 %)	10 (19,2 %)	52	29 (55,8 %)
Lääni					
Etelä-Suomen lääni	10 (22,2 %)	31 (68,9 %)	4 (8,9 %)	45	19 (42,2 %)
Länsi-Suomen lääni	11 (23,9 %)	30 (65,2 %)	5 (10,9 %)	46	16 (34,8 %)
Itä-Suomen lääni	4 (30,8 %)	6 (46,2 %)	3 (23,1 %)	13	5 (38,5 %)
Oulun lääni	5 (45,5 %)	4 (36,4 %)	2 (18,2 %)	11	3 (27,3 %)
Lapin lääni	3 (60,0 %)	2 (40,0 %)	0 (0 %)	5	2 (40,0 %)
Järjestäjätyyppi					
Yksialainen	23 (46,9 %)	24 (49,0 %)	2 (4,1 %)	49	9 (18,4 %)
Monialainen	10 (14,1 %)	49 (69,0 %)	12 (16,9 %)	71	36 (50,7 %)
				120	
Keskimäärin	33 (27,5 %)	73 (60,8 %)	14 (11,7 %)	120	45 (37,5 %)

LIITE 4. Arviointiin osallistuneiden järjestäjien majoituskustannusten (€/opiskelija) kehitys vuosien 2005, 2006 ja 2008 aikana (järjestäjät, joilla oli majoituskustannuksia ko. aikana)

	2005		2006		2008		Järjestäjä yhteensä
	ka	kh	ka	kh	ka	kh	
Tavoitetaso							
saavuttamatta joka osa-alueella	611,3	431,8	604,9	391,0	699,1	516,1	22
saavutettu joillakin osa-alueilla	532,8	755,2	622,4	952,9	638,2	854,6	45
saavutettu joka osa-alueella	473,3	702,7	514,8	685,2	502,9	664,0	10
Kieli							
Suomen kieli	530,9	673,6	599,6	815,3	620,5	755,5	71
Ruotsin kieli	743,9	565,9	649,1	435,3	844,9	588,7	6
Omistusmuoto							
Yksityinen	919,4	771,7	1034,6	934,2	1090,8	827,4	38
Kunta	221,8	255,8	224,3	260,9	214,9	247,6	5
Kuntayhtymä	179,7	168,2	177,3	171,2	194,2	174,6	34
Koko							
pieni (alle 100)	853,7	502,9	967,9	892,6	998,4	681,5	21
keski (100–499)	870,7	947,9	978,8	941,1	1 052,7	947,1	20
suuri (yli 500)	189,3	282,9	182,3	279,3	197,4	265,8	36
Lääni							
Etelä-Suomen lääni	623,2	673,3	683,3	716,0	737,9	770,3	25
Länsi-Suomen lääni	491,0	550,5	551,4	845,3	541,2	685,2	32
Itä-Suomen lääni	674,7	1215,2	753,7	1186,1	872,4	1133,8	9
Oulun lääni	313,8	294,2	322,3	244,4	345,6	252,4	7
Lapin lääni	648,5	250,6	674,2	362,9	771,8	512,3	4
Järjestäjän alojen määrä							
yksialainen	819,8	410,8	837,9	388,8	947,8	502,2	25
monialainen	416,6	725,1	490,7	905,6	489,0	796,5	52
Keskimäärin	547,5	665,0	603,5	790,5	638,0	743,1	77

LIITE 5. Arviointiin osallistuneiden järjestäjien ruokailukustannusten (€/opiskelija) kehitys vuosien 2005, 2006 ja 2008 aikana (järjestäjät, joilla oli ruokailukustannuksia ko. aikana)

	2005		2006		2008		Järjestäjiä yhteensä
	ka	kh	ka	kh	ka	kh	
Tavoitetaso							
saavuttamatta joka osa-alueella	821,9	487,4	900,4	529,2	942,8	547,3	33
saavutettu joillakin osa-alueilla	657,3	446,9	663,3	482,6	729,9	561,5	69
saavutettu joka osa-alueella	584,1	195,1	588,8	267,7	626,1	231,8	13
Kieli							
Suomen kieli	693,4	453,7	719,9	493,6	777,1	548,7	108
Ruotsin kieli	740,0	254,0	768,6	426,4	812,0	366,2	7
Omistusmuoto							
Yksityinen	860,8	526,9	917,3	570,4	988,1	634,9	64
Kunta	422,4	99,4	373,1	98,1	425,2	101,6	14
Kuntayhtymä	515,3	150,6	518,9	156,8	552,0	170,1	37
Koko							
pieni (alle 100)	928,4	559,4	1015,4	595,3	1 070,1	604,3	33
keski (100–499)	799,5	455,1	817,7	503,9	910,6	625,5	34
suuri (yli 500)	463,5	133,4	454,6	136,3	486,3	140,7	48
Lääni							
Etelä-Suomen lääni	712,8	448,4	716,8	484,2	745,1	531,4	43
Länsi-Suomen lääni	651,7	393,7	697,4	434,1	781,3	464,0	44
Itä-Suomen lääni	806,8	569,6	826,3	656,6	945,7	815,0	13
Oulun lääni	592,7	309,8	582,6	314,6	641,9	342,4	11
Lapin lääni	934,2	787,3	1117,9	827,4	959,9	819,7	4
Järjestäjän alojen määrä							
yksialainen	839,0	548,1	913,1	585,1	956,1	612,1	48
monialainen	594,0	316,9	586,6	350,4	652,5	441,1	67
Keskimäärin	696,3	443,5	722,9	488,2	779,2	538,2	115

LIITE 6. Arviointiin osallistuneiden järjestäjien opiskelijoiden negatiivisen keskeyttämisen kehitys vuosien 1997 ja 2007 välisenä aikana (Oph:n laskentapalvelut, ammatillisen koulutuksen tuloksellisuusrahoitus, raportit: 02YHT6ZHS ja T02KESK6MS10)

	Negatiivinen keskeyttäminen 1997–31.7.2000		Negatiivinen keskeyttäminen 1.9.2006–20.9.2007		Muutos		Järjestäjiä yhteensä
	ka (%)	kh	ka (%)	kh	ka (%)	kh	N
Tavoitetaso							
saavuttamatta joka osa-alueella	6,4	3,7	3,5	2,1	-2,9	3,6	21
saavutettu joillakin osa-alueilla	7,6	6,8	4,1	2,3	-3,5	6,0	54
saavutettu joka osa-alueella	7,4	3,5	4,1	1,3	-3,3	3,4	9
Kieli							
Suomen kieli	7,4	5,9	4,0	2,2	-3,4	5,3	82
Ruotsin kieli	4,0	0,4	2,1	1,2	-2,0	1,6	2
Omistusmuoto							
Yksityinen	8,1	8,5	3,7	2,9	-4,4	7,5	37
Kunta	7,0	2,3	4,2	1,3	-2,8	2,3	13
Kuntayhtymä	6,6	1,9	4,1	1,3	-2,4	1,4	34
Koko							
pieni (alle 100)	6,6	5,0	2,2	1,7	-4,4	5,0	13
keski (100–499)	9,0	9,2	4,6	3,1	-4,5	8,0	28
suuri (yli 500)	6,4	1,6	4,1	1,1	-2,3	1,6	43
Lääni							
Etelä-Suomen lääni	5,2	1,9	3,3	1,3	-1,9	2,2	30
Länsi-Suomen lääni	8,2	8,2	4,2	2,5	-4,0	7,3	34
Itä-Suomen lääni	9,2	3,8	3,3	1,9	-6,0	4,4	10
Oulun lääni	8,8	4,7	6,0	2,5	-2,8	2,6	8
Lapin lääni	8,2	3,7	4,8	2,5	-3,4	1,1	2
Järjestäjien alojen määrä							
Yksialainen	8,3	9,2	3,5	2,7	-4,8	8,2	30
Monialainen	6,8	2,5	4,2	1,8	-2,6	1,9	54
Keskimäärin	7,3	5,8	3,9	2,2	-3,4	5,2	84

Liite 7. Arviointiin osallistuneiden järjestäjien keskeyttämisen kehitys vuosien 1997 ja 2007 välisenä aikana (Oph:n laskentapalvelut, ammatillisen koulutuksen tuloksellisuusrahoitus, raportit: 02YHT6ZHS ja T02LA-PA6MS10)

	Läpäisyaste 1997-31.12.2000		Läpäisyaste 2005-31.12.2008		Muutos		Järjestäjä yhteensä
	ka (%)	k-haj.	ka (%)	k-haj.	ka (%)	k-haj.	N
Tavoitetaso							
saavuttamatta joka osa-alueella	72,4	13,8	62,8	13,5	-9,6	12,4	21
saavutettu joillakin osa-alueilla	66,6	15,3	57,9	11,2	-8,7	16,1	54
saavutettu joka osa-alueella	77,3	7,5	59,4	8,5	-18,0	5,4	9
Kieli							
Suomen kieli	69,2	14,7	59,0	11,5	-10,2	14,6	82
Ruotsin kieli	69,6	17,5	72,5	13,0	-2,9	4,6	2
Omistusmuoto							
Yksityinen	69,3	18,5	60,4	14,0	-8,9	19,2	37
Kunta	66,9	14,9	55,6	8,9	-11,3	12,1	13
Kuntayhtymä	70,0	9,2	59,6	9,5	-10,5	8,7	34
Koko							
pieni (alle 100)	75,0	20,5	63,4	18,4	-11,5	16,5	13
keski (100–499)	66,9	17,0	56,1	12,1	-10,8	17,2	28
suuri (yli 500)	69,0	10,3	60,1	8,0	-8,9	12,2	43
Lääni							
Etelä-Suomen lääni	67,8	16,2	58,5	12,4	-9,3	19,1	30
Länsi-Suomen lääni	70,0	13,7	59,6	10,8	-10,3	11,4	34
Itä-Suomen lääni	70,6	18,3	63,1	16,2	-7,5	10,9	10
Oulun lääni	71,0	11,7	57,9	6,1	-13,1	14,0	8
Lapin lääni	63,9	3,0	52,5	7,0	-11,4	10,0	2
Järjestäjän alojen määrä							
Yksialainen	68,3	20,4	61,1	15,0	-7,1	18,5	30
Monialainen	69,7	10,5	58,3	9,3	-11,5	11,8	54
Keskimäärin	69,2	14,7	59,3	11,6	9,9	14,6	84

KOULUTUKSEN ARVIOINTINEUVOSTON JULKAISUJA

- 1:2004 **Koulutuksen arvioinnin uusi suunta.** Arviointiohjelma 2004–2007. 55 s. 10 e. Myös verkkoversio.
- 2:2004 **Utbildningsutvärderingens nya inriktning.** Utvärderingsprogram för perioden 2004–2007. 57 s. 10 e. Myös verkkoversio.
- 3:2005 **New Directions in Educational Evaluation.** Evaluation Programme 2004–2007. 64 s. 10 e. Myös verkkoversio.
- 4:2005 Ståhle, B.: **Toisen asteen koulu Pohjoismaissa.** Toisen asteen koulujen pohjoismainen vertailu ”Pohjoismainen ISUSS-raportti”. 143 s. 20 e. Myös verkkoversio.
- 5:2005 Räsänen, A.: **EFQM-arviointimalli ammatillisen koulutuksen järjestäjien arvioinnin tukena.** 72 s. 20 e.
- 6:2005 Lyytinen, H.K. & Räsänen, A. (toim.): **Kehittämissuuntaa arvioinnista.** 246 s. 25 e.
- 7:2005 Rönnholm, H. & Räsänen, A. (toim.): **Arviointi tukee kehittymistä – miten arvioinnin kehittymistä tuetaan?** Koulutuksen järjestäjien tukeminen arviointiin liittyvissä asioissa. 37 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 8:2005 Korkeakoski, E. (toim.): **Koulutuksen perusturva ja oppimisen tuki perusopetuksessa.** Osaraportti 1: Arviointiraportti. 61 s. 12 e. Myös verkkoversio.
- 9:2005 Korkeakoski, E.: **Koulutuksen perusturva ja oppimisen tuki perusopetuksessa.** Osaraportti 2: Tausta ja tulokset. 156 s. 21 e. Myös verkkoversio.
- 10:2005 Korkeakoski, E. (toim.): **Koulutuksen perusturva ja oppimisen tuki perusopetuksessa.** Osaraportti 3: Syventävät artikkelit. 131 s. 20 e. Myös verkkoversio.
- 11:2005 Mehtäläinen, J.: **Erytisopetuksen tarve lukiokoulutuksessa.** 100 s. 17 e. Myös verkkoversio.
- 12:2005 Knubb-Manninen, G. (red.): **Grundtryggheten och behovet av stöd i skolan.** 60 s. 12 e. Myös verkkoversio.
- 13:2005 Rönnholm, H. & Räsänen, A. (red.): **Utvärdering stödjer utvecklingen – hur kan utvärderingens utveckling stödjas?** Stöd till utbildningsanordnarna i frågor som gäller utvärdering. 42 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 14:2006 Räsänen, A. & Rönnholm, H.: **Itsearviointi kouluyhteisöä kehittäväksi.** EFQM-arviointimalli yleissivistävässä koulutuksessa. 79 s. 20 e.
- 15:2006 Raivola, R., Heikkinen, A., Kauppi, A., Nuotio, P., Oulasvirta, L., Rinne, R., Kamppi, P. & Silvennoinen, H.: **Aikuisten opiskelumahdollisuudet ja järjestäjäverkko toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa.** 219 s. 24 e. Myös verkkoversio.
- 16:2006 Vaherva, T., Malinen, A., Moisiö, A., Raivola, R., Salo, P., Kantasalmi, K., Kamppi, P. & Silvennoinen, H.: **Vapaan sivistystyön oppilaitosrakenne ja palvelukyky.** 207 s. 24 e. Myös verkkoversio.
- 17:2006 Knubb-Manninen, G. (red.): **Vuxenutbildningsfältet.** Utvärdering av fritt bildningsarbete och yrkesinriktad vuxenutbildning. 79 s. 16 e. Myös verkkoversio.
- 18:2006 Silvennoinen, H. (toim.): **Koulutuksen arviointi verkostoituu.** 86 s. 16 e. Myös verkkoversio.
- 19:2006 Räsänen, A. & Silvennoinen, H.: **Virtaa vertaisten verkosta.** Ammatillisten erikoisoppilaitosten laadunhallinta. 59 s. 12 e.
- 20:2006 Tynjälä, P., Räsänen, A., Määttä, V., Pesonen, K., Kauppi, A., Lempinen, P., Ede, R., Altonen, M. & Hietala, R.: **Työpaikalla tapahtuva oppiminen ammatillisessa peruskoulutuksessa.** Arviointiraportti. 254 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 21:2006 Räsänen, A. (toim.): **Työpaikalla tapahtuva oppiminen ammatillisessa peruskoulutuksessa.** Tiivistelmä. 39 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 22:2006 Räsänen, A. (red.): **Inläring på arbetsplatsen inom grundläggande yrkesutbildning.** Sammandrag. 37 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 23:2007 Mäensivu, K., Mäenpää, H., Määttä, M., Volanen, M.V., Knubb-Manninen, G. & Mehtäläinen, J. & Räsänen, A.: **Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö opetuksen järjestämisessä.** 156 s. 25 e. Myös verkkoversio.
- 24:2007 Räsänen, A. & Hietala, R. (toim.): **ESR-rahoitus ja työssäoppimisen järjestäminen.** Arviointiraportti. 109 s. 20 e. Myös verkkoversio.
- 25:2007 Vaherva, T., Malinen, A., Moisiö, A., Raivola, R., Salo, P., Kuusipalo, P., Silvennoinen, H. & Vaahtera, K.: **Vapaan sivistystyön vaikuttavuus ja suuntaviivaopinnot.** 189 s. 23 e. Myös verkkoversio.
- 26:2007 Raivola, R., Heikkinen, A., Kauppi, A., Nuotio, P., Oulasvirta, L., Rinne, R., Knubb-Manninen, G., Silvennoinen, H. & Vaahtera, K.: **Aikuisten näyttötutkintojärjestelmän toimivuus.** 323 s. 30 e. Myös verkkoversio.

- 27:2007 Räisänen, A. & Hietala, R. (toim.): **Yhteisiin pöytiin**. Ammatillisen koulutuksen aluekehitysvaikutukset. Arviointiraportti. 319 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 28:2007 Räisänen, A. (toim.): **Yhteisiin pöytiin**. Ammatillisen koulutuksen aluekehitysvaikutukset. Tiivistelmä. 36 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 29:2007 Räisänen, A. (red.): **Till gemensamma bord**. Yrkesutbildningens regionaleffekter. Sammandrag. 36 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 30:2008 Atjonen, P., Halinen, I., Hämäläinen, S., Korkeakoski, E., Knubb-Manninen, G., Kupari, P., Mehtäläinen, J., Risku A-M., Salonen, M. & Wikman, T.: **Tavoitteista vuorovaikutukseen**. Perusopetuksen pedagogiikan arviointi. 288 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 31:2008 Korkeakoski, E. & Silvennoinen, H. (toim.): **Avaimia koulutuksen arvioinnin kehittämiseen**. 229 s. 28 e.
- 32:2008 Korkeakoski, E. **Tavoitteista vuorovaikutukseen**. Perusopetuksen pedagogiikan arvioinnin tulosten tiivistelmä ja kehittämehdotukset. 67 s. 19 e. Myös verkkoversio.
- 33:2008 Knubb-Manninen, G. (red.) **Från mål till interaktion**. Skolpedagogiken i Svenskfinland och övriga Finland. 62 s. 17 e. Myös verkkoversio.
- 34:2008 Räisänen, A. **Koulutuksen järjestäjän opas**. Koulutuksen järjestäjä ja kansallinen arviointi. 28 s. 18 e. Myös verkkoversio.
- 35:2009 Mahlamäki-Kultanen, S., Byholm, K., Kärppä, J., Orelma, A., Vaso, J., Kamppi, P., Knubb-Manninen, G. & Silvennoinen, H. **Työelämän kehittämis- ja palvelutehtävän toimivuus ja vaikuttavuus**.
- 36:2009 Knubb-Manninen, G. **Den nationella utvärderingens metodik**. 47 s. 19 e. Myös verkkoversio.
- 37:2009 Räisänen, A. & Hietala, R. (toim.) **Sovitelten**. Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet ammatillisessa peruskoulutuksessa. 303 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 38:2009 Räisänen, A. **Sovitelten**. Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet ammatillisessa peruskoulutuksessa. Tiivistelmä. 55 s. 19 e. Myös verkkoversio.
- 39:2009 **Räisänen, A. Sociala och kommunikativa färdigheter i den grundläggande yrkesutbildningen**. Sammandrag. 60 s. 19 e. Myös verkkoversio.
- 40:2009 Välijärvi, J., Huotari, N., Iivonen, P., Kulp, M., Lehtonen, T., Rönholm, H. Knubb-Manninen, G., Mehtäläinen, J. & Ohranen, S. **Lukiopedagogiikka**. 125 s. 24 e. Myös verkkoversio.
- 41:2009 Välijärvi, J., Huotari, N., Iivonen, P., Kulp, M., Lehtonen, T., Rönholm, H. Knubb-Manninen, G., Mehtäläinen, J. & Ohranen, S. **Pedagogiken i gymnasiet**. 39 s. 17 e. Myös verkkoversio.
- 42:2009 Poikela, E., Granö, M., Keurulainen, H., Kuusipalo, P., Silvennoinen, P., Jokinen, J., Knubb-Manninen, G. & Silvennoinen, H. **Vapaan sivistystyön opetushenkilöstön kelpoisuus, osaaminen ja työolot**. 146 s. 25 e. Myös verkkoversio.
- 43:2009 Poikela, E., Granö, M., Keurulainen, H., Kuusipalo, P., Silvennoinen, P., Knubb-Manninen, G. & Silvennoinen, H. **Kompetens och arbetsförhållanden inom fria bildningen i Svenskfinland och övriga Finland**. 44 s. 18 e. Även nätversion.
- 44:2010 Anttila, P., Kukkonen, P., Lempinen, P., Nordman-Byskata, C., Pesonen, K., Tuomainen, S., Hietala, R. & Räisänen, A. **Työssäoppimisen arvioinnin seuranta**. 63 s. 20 e. Myös verkkoversio.
- 45:2010 Anttila, P., Kukkonen, P., Lempinen, P., Nordman-Byskata, C., Pesonen, K., Tuomainen, S., Hietala, R. & Räisänen, A. **Näyttöä on!** Ammattiosaamisen näyttöjen toteutuminen käytännössä. 180 s. 27 e. Myös verkkoversio.
- 46:2010 Anttila, P., Kukkonen, P., Lempinen, P., Nordman-Byskata, C., Pesonen, K., Tuomainen, S., Hietala, R. & Räisänen, A. **Näyttöä on!** Ammattiosaamisen näyttöjen toteutuminen käytännössä. Tiivistelmä. 37 s. 18 e. Myös verkkoversio.
- 47:2010 Anttila, P., Kukkonen, P., Lempinen, P., Nordman-Byskata, C., Pesonen, K., Tuomainen, S., Hietala, R. & Räisänen, A. **Dokumenterat om yrkesprov**. Gemomförande av yrkesprov i praktiken. Sammandrag. 37 s. 18 e. Även nätversion.
- 48:2010 Anttila, P., Kukkonen, P., Lempinen, P., Nordman-Byskata, C., Pesonen, K., Tuomainen, S., Hietala, R. & Räisänen, A. **We have evidence!** How vocational skills demonstrations have been implemented in practice. Summary. 40 s. 18 e. Available also on the Internet.
- 49:2010 Kotamäki, S., Niemi, M., Sirkiä, H., Virnes, E., Räisänen, A. & Hietala, R. **Hyvää vointia**. Opiskelijahuollon toteutuminen, sen käytännöt ja kehittäminen toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa. 217 s. 28 e. Myös verkkoversio.

- 50:2010 Korkeakoski, E. & Tynjälä, P. (toim.) **Hyötyä ja vaikuttavuutta arvioinnista.** 203 s. 29 e.
- 51:2010 Kotamäki, S., Niemi, M., Sirkiä, H., Virnes, E., Räisänen, A. & Hietala, R. **Hyvää vointia.** Opiskelijahuollon toteutuminen, sen käytännöt ja kehittäminen toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Tiivistelmäraportti. 37 s. 18 e. Myös verkkoversio.

Tilaukset ja tiedustelut:

Koulutuksen arviointisihteeristö, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto
puh. (014) 260 3220, faksi (014) 260 3241, ktl-asiakaspalvelu@jyu.fi, www.edev.fi

Osa julkaisuista on saatavissa myös verkosta: www.edev.fi/portal/julkaisu

Koulutuksen
arviointineuvosto

Julkaisu kertoo opiskelijahuollosta ammatillisessa peruskoulutuksessa. Arviointi perustuu koulutuksen järjestäjien omiin arviointeihin.

Raportissa kuvataan opiskelijahuoltopalveluiden tarjontaa ja saatavuutta, opiskeluterveydenhuoltopalveluiden toimivuutta, opiskelijahuollon ja opiskeluterveydenhuollon ohjeistusta, tiedottamista ja palveluihin ohjaamista sekä opiskelijahuollon suunnittelua ja kehittämistä. Tulosten lisäksi raportti sisältää arvioivat johtopäätökset ja kehittämissuhteet.